

سازمان برنامه و بودجه کشور

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان

چکیده مطالعات آمایش استان خوزستان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

بخش اول: تبیین و تحلیل وضع موجود استان	۱۰
۱-۱- تحلیل موقعیت استان	۱۱
۱-۲- تحلیل وضعیت اقلیمی	۱۴
۱-۲-۱- تحلیل دما	۱۴
۲-۲-۱- تعداد روزهای یخبندان	۱۴
۳-۲-۱- تبخیر	۱۴
۴-۲-۱- رطوبت نسبی هوا	۱۴
۵-۲-۱- پهنه بندی اقلیمی	۱۵
۱-۳- تحلیل جمعیت شناختی استان	۱۶
۱-۳-۱- تحلیل روند جمعیت و سهم از جمعیت منطقه و کشور طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵	۱۶
۲-۳-۱- تحلیل روند نرخ جمعیت شهری و روستایی و مقایسه آن با منطقه و کشور طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵	۱۷
۳-۳-۱- تحلیل روند خالص مهاجرت درون استانی و برون استانی و مقایسه آن با کشور	۱۷
۴-۳-۱- نرخ جمعیت فعال و مقایسه آن با سایر استانهای منطقه و کشور	۱۷
۵-۳-۱- نرخ بیکاری (فارغ التحصیلان دانشگاهی، عموم مردم و ...) و مقایسه آن با متوسط کشور	۱۸
۶-۳-۱- وضعیت اقوام و گروههای مختلف زبانی و دینی در استان	۱۸
۱-۴- تحلیل اجتماعی و فرهنگی	۱۹
۱-۴-۱- وضعیت شاخص های توسعه انسانی در استان	۱۹
۲-۴-۱- تحلیلی بروضعیت سرمایه اجتماعی در استان	۲۲
۱-۵- تحلیل نظام شهری و روستایی	۲۳
۱-۵-۱- تحلیل نظام شهری	۲۳
۲-۵-۱- تحلیل نظام روستایی	۲۳
۳-۵-۱- تحلیلی بر گروهبندی سکونتگاههای شهری و روستایی	۲۵
۱-۶- میزان آبهای سطحی و زیرسطحی و آب موردنیاز بخشهای مختلف اقتصادی	۲۸
۱-۷- تحلیل محیط زیست	۲۸
۱-۷-۱- ارزیابی توان اکولوژیک	۲۸
۲-۷-۱- ظرفیت برد زیست محیطی	۳۱
۱-۸- تحلیل اقتصادی استان	۳۲
۱-۸-۱- تبیین ساختار صنعتی، معدنی، کشاورزی و خدماتی استان از نظر پراکندگی	۳۲
۲-۸-۱- وضعیت شاغلین بخشهای مختلف اقتصادی (صنعتی، معدنی، کشاورزی و خدماتی) و مقایسه آن با کشور	۳۴

۳۴ ۳-۸-۱- تحلیل روند تولید ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با منطقه و کشور
۳۶ ۱-۹-۱- تحلیل وضعیت زیربنای استان
۳۶ ۱-۹-۱- تحلیل ساختار شبکه ارتباطات و حمل و نقل (جاده‌های، ریلی و هوایی)
۴۶ ۲-۹-۱- تحلیل ساختار شبکه انرژی
۵۴ ۱-۱۰- تحلیل صنعت استان
۵۷ ۱-۱۱- تحلیل کشاورزی استان
۵۷ ۱-۱۱-۱- میزان اراضی کشاورزی مستعد و تحت بهره‌برداری و محصولات اصلی کشاورزی تولید شده در استان
۵۷ ۲-۱۱-۱- محصولات عمده کشاورزی استان خوزستان
۵۸ ۱-۱۲- تحلیل قابلیت‌های معدنی
۵۹ ۱-۱۲-۱- انواع و ظرفیت معادن اصلی استان
۶۰ ۲-۱۲-۱- تحلیل موقعیت کانسارهای معدنی
۶۰ ۳-۱۲-۱- تعداد پروانه‌های استخراج معدنی و سهم از کشور
۶۱ ۱-۱۳- بررسی و تحلیل بخش گردشگری استان خوزستان
۶۱ ۱-۱۳-۱- تعداد نقاط جذاب گردشگری (به تفکیک تاریخی، طبیعی، مذهبی، سلامت)
۶۶ ۲-۱۳-۱- میزان ورود گردشگر به استان
۶۶ ۳-۱۳-۱- درآمد حاصل از گردشگری در استان خوزستان
۶۷ ۱-۱۴- بررسی و تحلیل نظام خدمات در استان خوزستان
۶۷ ۱-۱۴-۱- بهداشت و درمان
۶۸ ۲-۱۴-۱- در زمینه آموزش عالی
۷۰ ۳-۱۴-۱- بازرگانی
۷۳ ۱-۱۵- تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه‌ها
۷۸ ۱-۱۶- تحلیل تعارض و توازن بین نیازهای بخش‌های مختلف و عدم تعادل‌های موجود نظام فضایی
۷۸ ۱-۱۷- تحلیل چالش‌های فراروی توسعه استان
۸۳ ۱-۱۸- تحلیل فراگیر سازمان فضایی وضع موجود استان
۹۰ ۱-۱۹- نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای کلیدی فراروی سازمان فضایی توسعه استان
۹۵ بخش دوم: برنامه ریزی و سیاست گذاری توسعه استان از منظر آمایش سرزمین
۹۶ ۲-۱- چشم انداز بلند مدت توسعه استان از منظر آمایش سرزمین
۹۶ ۱-۱-۲- جهت گیری های اصلی توسعه استان
۹۹ ۲-۱-۲- نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی
۱۰۱ ۳-۱-۲- نقش استان در تقسیم کار منطقه ای
۱۰۲ ۴-۱-۲- تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه استان
۱۰۲ ۱-۴-۱-۲- تخصص استان بر اساس ضریب تمرکز مکانی تولید
۱۰۳ ۲-۴-۱-۲- تخصص نواحی استان بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال
۱۰۴ ۵-۱-۲- چشم انداز توسعه استان و ماموریت های آن از منظر آمایش سرزمین

- ۲-۲- تبیین اجمالی سناریوی توسعه فضایی استان..... ۱۰۵
- ۱-۲-۲ تبیین نیروهای پیشران توسعه فضایی استان ۱۰۵
- ۱-۱-۲-۲ در محور ساختار تولید ۱۰۵
- ۲-۱-۲-۲ در محور حمل و نقل و ارتباطات ۱۰۶
- ۳-۱-۲-۲ در محور تولید و مصرف انرژی ۱۰۶
- ۴-۱-۲-۲ در محور ساختار نظام سکونت گاهی ۱۰۶
- ۵-۱-۲-۲ در محور ساختار طبیعی، اقلیمی و زیست محیطی ۱۰۷
- ۶-۱-۲-۲ در محور ساختار جمعیت و مهاجرت ۱۰۷
- ۷-۱-۲-۲ در محور تحولات اجتماعی - فرهنگی ۱۰۸
- ۸-۱-۲-۲ در محور ساختار نظام تصمیم گیری ۱۰۹
- ۲-۲-۲ تبیین عدم قطعیت های توسعه فضایی استان ۱۰۹
- ۳-۲-۲ تبیین اولویت های توسعه فضایی استان ۱۱۰
- ۴-۲-۲ استنتاج الگوهای سازمان یابی فضا ۱۱۳
- ۵-۲-۲ تبیین و پهنه بندی عناصر سازمان فضایی استان ۱۱۵
- ۲-۳- تدوین راهبردهای توسعه استان ۱۲۵
- ۱-۳-۲ طراحی شکل بندی کلان سازمان فضایی استان ۱۲۵
- ۲-۳-۲ طراحی الگوی کلان شبکه های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی ۱۲۶
- ۳-۳-۲ شناسایی قلمروهای اولویت دار توسعه فعالیت و استقرار جمعیت و فعالیت ۱۲۷
- ۴-۳-۲ شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت و فعالیت ۱۲۷
- ۱-۴-۳-۲ شناسایی قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت ۱۲۷
- ۲-۴-۳-۲ شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت ۱۲۷
- ۲-۴- طرح آمایش استان ۱۲۸
- ۱-۴-۲ ارائه نقشه پهنه بندی مناطق برنامه ریزی در استان ۱۲۸
- ۲-۴-۲ تبیین تخصص های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت ها ۱۳۰
- ۳-۴-۲ تعیین شکل بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت گاهی ۱۳۶
- ۴-۴-۲ سطح بندی نظام خدمات برتر با توجه به قلمروها و مراکز زیست و فعالیت ۱۴۱
- ۵-۴-۲ طراحی شبکه های اصلی زیربنایی با توجه به ساختار فضایی قلمروها و مراکز زیست و فعالیت ۱۴۵
- ۶-۴-۲ نقشه های سازمان فضایی وضع موجود و آتی (افق) بخشهای مختلف ۱۴۸
- ۷-۴-۲ جمع بندی: تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی ۱۴۸
- ۵-۲- برنامه آمایش استان ۱۵۲
- ۱-۵-۲ تعیین عناوین پروگرام های اجرایی آمایش استان ۱۵۳
- ۱-۱-۵-۲ توسعه آبرسانی ۱۵۳
- ۲-۱-۵-۲ توسعه کشاورزی ۱۵۷
- ۳-۱-۵-۲ توسعه منابع طبیعی ۱۵۸
- ۴-۱-۵-۲ توسعه شیلات ۱۵۹
- ۵-۱-۵-۲ توسعه صنعت ۱۶۱

- ۱۷۲-۵-۱-۶- توسعه نظارت و حفاظت از محیط زیست ۱۷۲
- ۱۷۲-۵-۱-۷- توسعه شبکه جاده‌ای ۱۷۲
- ۱۸۰-۵-۱-۸- توسعه شبکه ریلی ۱۸۰
- ۱۸۱-۵-۱-۹- توسعه شبکه بهداشت و سلامت انسان ۱۸۱

فهرست جداول

- جدول ۱- تقسیمات سیاسی_اداری استان خوزستان..... ۱۳
- جدول ۲- اطلاعات هواشناسی شهرستان‌های استان خوزستان ۱۵
- جدول ۳- موقعیت و وسعت طبقات اقلیمی در استان خوزستان..... ۱۶
- جدول ۴- جمعیت استان در مقایسه با منطقه و کشور(هزار نفر) ۱۶
- جدول ۵- تغییرات نرخ شهرنشینی و روستانشینی استان های منطقه ۴ و کشور ۱۷
- جدول ۶- نرخ مشارکت کل نیروی کار استان در مقایسه با کشور در سال ۹۵ ۱۷
- جدول ۷- نرخ بیکاری دانش آموختگان دانشگاهی در استان و کشور سال های ۹۵-۹۰..... ۱۸
- جدول ۸-میزانهای مرگ و میر عمومی استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ ۲۰
- جدول ۹-فوت ثبت شده بر حسب جنس در نقاط شهری و روستایی..... ۲۰
- جدول ۱۰-مرگ و میر مادران و کودکان زیر پنج سال..... ۲۱
- جدول ۱۱-سهم جمعیت کل، شهری و روستایی در استان و کشور طی سال‌های ۱۳۸۵-۹۵..... ۲۱
- جدول ۱۲- میزانهای باروری عمومی جمعیت استان خوزستان و شهری و روستایی آن سالهای ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵..... ۲۲
- جدول ۱۳- تعداد شهرها و توزیع نسبی آنها در طبقات جمعیتی در سالهای سرشماری از ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ ۲۳
- جدول ۱۴- تعداد آبادی ها و طبقه بندی جمعیتی آبادی های دارای سکنه استان خوزستان..... ۲۳
- جدول ۱۵- درصد شاغلین شهرستانهای استان خوزستان در سال ۱۳۹۰ ۲۵
- جدول ۱۶- منابع آب موجود به تفکیک حوضه های آبریز در استان خوزستان و مصارف..... ۲۸
- جدول ۱۷- مساحت اراضی استان در کاربریهای مختلف بر حسب کیلومتر مربع..... ۳۱
- جدول ۱۸- تخصص شهرستان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال..... ۳۳
- جدول ۱۹- سهم شاغلین استان از بخش های مختلف اقتصادی در کشور طی سال های ۹۰-۹۵..... ۳۴
- جدول ۲۰- روند تولید ناخالص داخلی منطقه و کشور به تفکیک با نفت و بدون نفت طی سالهای ۱۳۹۰-۹۴..... ۳۴
- جدول ۲۱-سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی طی سال های ۹۰ الی ۹۴(هزار میلیارد ریال) ۳۵
- جدول ۲۲- ارزش افزوده رشته فعالیتهای ۱۸ گانه اقتصادی کشور و استان در سالهای ۱۳۹۳-۱۳۹۴..... ۳۵
- جدول ۲۳- واحدهای پستی مورد بهره‌برداری برحسب نوع مالکیت در پایان سال ۱۳۹۵ ۳۶
- جدول ۲۴- وضعیت شاخصهای بخش پست استان خوزستان در سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵..... ۳۶
- جدول ۲۵- شاخصهای ارتباطات و فناوری اطلاعات (مخابرات) ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵..... ۳۷
- جدول ۲۶- استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۱۳۹۵..... ۳۸
- جدول ۲۷- خانوارهای کشور برحسب برخورداری از فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور و استان سال ۱۳۹۵..... ۳۸
- جدول ۲۸- خطوط اینترنت پرسرعت مشغول به کار به تفکیک نوع مصرف (خط/درصد)..... ۳۸
- جدول ۲۹- وضعیت شاخص های اینترنت استان در سال ۱۳۹۵..... ۳۸
- جدول ۳۰- وضعیت شاخص های زیرساخت ارتباطات در استان خوزستان..... ۳۹
- جدول ۳۱-مقایسه تعداد مسافر و حجم بار جابجا شده در انواع شیوه های حمل و نقل در سال ۹۵..... ۳۹
- جدول ۳۲-انواع راه های تحت حوزه استحفاظی اداره کل راه و شهرسازی استان خوزستان (کیلومتر)..... ۴۰
- جدول ۳۳- تعداد سفر و مسافر جابجا شده درون استانی..... ۴۱

- جدول ۳۴- تعداد سفر و مسافر جایجا شده برون استانی..... ۴۱
- جدول ۳۵- وزن جا به جا شده توسط وسایل نقلیه عمومی جاده‌ای ۴۲
- جدول ۳۶- طول انواع خطوط و ایستگاه های ناحیه راه آهن (کیلومتر) ۴۲
- جدول ۳۷- مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه های راه آهن..... ۴۳
- جدول ۳۸-وزن انواع بار حمل شده از ایستگاه های راه آهن (هزار تن) ۴۳
- جدول ۳۹- وزن کالای تخلیه و بارگیری شده در بنادر استان..... ۴۴
- جدول ۴۰- تعداد شناورهای با ظرفیت هزار تن و بیشتر..... ۴۴
- جدول ۴۱-تعداد مسافر و بار حمل شده در پروازهای داخلی فرودگاه اهواز (تن-نفر) ۴۵
- جدول ۴۲-مسافر و بار حمل شده در پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه اهواز (تن -نفر) ۴۵
- جدول ۴۳-مسافر و بار پروازهای داخلی فرودگاه آبادان (تن -نفر) ۴۵
- جدول ۴۴- مسافر و بار حمل شده در پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه آبادان (تن -نفر) ۴۵
- جدول ۴۵- منابع نفت موجود به تفکیک بازیافت در استان..... ۴۸
- جدول ۴۶- ظرفیت میداین مشترک شرکت نفت و گاز اروندان..... ۴۸
- جدول ۴۷- وضعیت تولید در میداین مشترک غرب کارون..... ۴۸
- جدول ۴۸- مشخصات بزرگترین میدانهای نفتی استان خوزستان..... ۴۹
- جدول ۴۹-میزان تولید محصولات شاخص استان (تن) ۵۴
- جدول ۵۰- وضعیت مجتمع های تولیدی صنعت پتروشیمی در استان و کشور..... ۵۴
- جدول ۵۱-واحدهای صنعتی مهم و شاخص به بهره برداری رسیده در استان خوزستان..... ۵۵
- جدول ۵۲-ظرفیت تولیدی فولاد و نورد در استان خوزستان..... ۵۶
- جدول ۵۳- میزان تولید عملی فولاد در سال ۱۳۹۲-۹۳..... ۵۶
- جدول ۵۴- ظرفیت تولید سیمان در استان خوزستان..... ۵۶
- جدول ۵۵-مقایسه ظرفیت تولیدات واحد های صنایع دریایی دارای پروانه بهره برداری استان خوزستان و کشور..... ۵۷
- جدول ۵۶-محصولات عمده کشاورزی در استان و سهم از کشور..... ۵۸
- جدول ۵۷- سهم عوامل تولید بخش معدن در سال ۱۳۹۴ (نفر- هزارتن- میلیارد ریال) ۵۹
- جدول ۵۸- تعداد معادن و ارزش تولید مواد معدنی معادن استان در مقایسه با کشور برحسب فعالیت..... ۵۹
- جدول ۵۹- لیست جاذبه های گردشگری استان خوزستان به تفکیک شهرستان..... ۶۴
- جدول ۶۰-تعداد گردشگران استان و کشور به تفکیک نوع گردشگر:۱۳۹۵..... ۶۶
- جدول ۶۱-درآمد استان از ورودی موزه ها و محوطه های تاریخی طی سال های ۹۲-۹۵..... ۶۷
- جدول ۶۲: شاخص های تلفیقی اولیه و استاندارد شده و شاخص تلفیقی توانمندی پیوند جمعیتی شهرستان های استان..... ۷۵
- جدول شماره ۶۳ ماتریس ضریب همبستگی شاخص های توانمندی در شهرستان های استان خوزستان..... ۷۶
- جدول ۶۴- مقایسه ترتیب شهرستان ها بر اساس سه شاخص تلفیقی و شاخص کل..... ۷۶
- جدول ۶۵-قلمروهای مواجهه با خشک شدن تالابها..... ۸۱
- جدول ۶۶- ارتباط طبقه بندی شیب زمین با فعالیت های فضا سازی انسان در استان خوزستان..... ۸۴

فهرست نقشه ها

- نقشه ۱- موقعیت استان خوزستان در کشور..... ۱۱
- نقشه ۲- استان خوزستان به تفکیک شهرستان..... ۱۲
- نقشه ۳- پهنه‌های اقلیمی (خوش آب و هوایی) در سطح استان خوزستان..... ۱۶
- نقشه ۴- پراکنش مناطق شهری در استان خوزستان..... ۲۴
- نقشه ۵- طبقه‌بندی و توزیع جغرافیایی آبدیهای استان خوزستان..... ۲۴
- نقشه ۶- پهنه بندی شهرستانها و مناطق برنامه ریزی استان خوزستان بر اساس تخصص..... ۳۳
- نقشه ۷- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش کشاورزی..... ۵۸
- نقشه ۸- پراکندگی گروههای مواد معدنی استان خوزستا..... ن ۶۰
- نقشه ۹- سهم هر کدام از شهرستانهای استان خوزستان از تولیدات معدنی..... ۶۰
- نقشه شماره ۱۰- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - گردشگری..... ۶۱
- نقشه ۱۱- سلسله مراتب ارجاع پزشک در استان خوزستان..... ۶۸
- نقشه ۱۲- سطح‌بندی امکانات و خدمات آموزش عالی در استان خوزستان در افق طرح..... ۷۰
- نقشه ۱۳- طبقه‌بندی شهرستانها بر حسب توانمندی..... ۷۸
- نقشه ۱۴- پهنه بندی زمین لرزه در استان..... ۷۹
- نقشه ۱۵- پتانسیل سیل خیزی استان خوزستان..... ۸۰
- نقشه ۱۶- پراکنش پهنه های ماسه بادی..... ۸۰
- نقشه ۱۷- پهنه‌بندی پراکنش کانونهای تولید ریزگرد در استان خوزستان..... ۸۱
- نقشه ۱۸- طبقه‌بندی شیب زمین و ارتباط آن با قابلیت نسبی ساخت و ساز در استان..... ۸۵
- نقشه ۱۹- نواحی ارتفاعی بالای ۲،۵۰۰ متر در استان خوزستان..... ۸۶
- نقشه ۲۰- رودخانه‌ها و ارتباط آن با توزیع جغرافیایی زمین کشت آبی در خوزستان..... ۸۶
- نقشه ۲۱- جدایی‌گزینی قلمرو فعالیت‌های استخراج نفت و گاز از قلمرو فعالیت‌های کشاورزی..... ۸۹
- نقشه ۲۲: پهنه‌بندی الگوی جغرافیایی کشت به تفکیک زراعت و باغداری در استان خوزستان..... ۱۱۶
- نقشه ۲۳- پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی در استان خوزستان..... ۱۱۷
- نقشه ۲۴- پهنه‌بندی کلان ذخیره‌گاه‌های زیستی استان خوزستان..... ۱۲۰
- نقشه ۲۵- پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در استان خوزستان..... ۱۲۰
- نقشه ۲۶- روستاهای با نرخ رشد منفی جمعیت و نواحی در خطر حاشیه‌ای شدن..... ۱۲۱
- نقشه ۲۷- نرخ بیکاری روستاهای استان و نواحی با خطر حاشیه‌ای شدن..... ۱۲۲
- نقشه ۲۸- پهنه‌بندی جریان‌های متمرکز در سطح استان خوزستان..... ۱۲۳
- نقشه ۲۹- مسیرهای اصلی گردشگری در استان خوزستان..... ۱۲۴
- نقشه ۳۰- بخشی از تصویر چشم‌انداز توسعه فضایی استان..... ۱۲۶
- نقشه ۳۱- الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی (ملی و استانی)..... ۱۲۶
- نقشه ۳۲- پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی استان خوزستان بر اساس الگوهای هم‌پیوندی..... ۱۳۰
- نقشه ۳۳- پهنه‌بندی شهرستانها و مناطق برنامه‌ریزی استان خوزستان بر اساس تخصص..... ۱۳۱
- نقشه ۳۴- سطح‌بندی امکانات و خدمات آموزش عالی در استان خوزستان در افق طرح آمایش..... ۱۴۲

- نقشه ۳۵- شبکه جاده‌ای پس از تکمیل پروژه‌های در دست اجرای سال ۱۳۹۲..... ۱۴۶
- نقشه ۳۶- وضع موجود و برنامه توسعه شبکه گاز استان ۱۴۷
- نقشه ۳۷- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی- شکل‌بندی کلی الگوی استقرار ۱۴۹
- نقشه ۳۸- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش کشاورزی ۱۵۰
- نقشه ۳۹- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش صنعت..... ۱۵۰
- نقشه ۴۰- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - شبکه حمل و نقل..... ۱۵۱
- نقشه ۴۱- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - خدمات برتر ۱۵۱
- نقشه ۴۲- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر گردشگری..... ۱۵۲
- نقشه ۴۳- توسعه راه مرکز شهرستان‌های شمالی استان (اولویت ۱) ۱۷۵
- نقشه ۴۴- احداث بزرگراه خلیج فارس (اولویت ۲)..... ۱۷۵
- نقشه ۴۵- احداث کمربندی اهواز و محور جنوب-شمال در شرق استان (اولویت ۳) ۱۷۶
- نقشه ۴۶- توسعه محور جنوب-شمال در غرب استان و بزرگراه اهواز (اولویت ۴) ۱۷۶
- ۱۷۷ نقشه ۴۷- توسعه راه‌های ارتباطی به استان‌های اصفهان، چهارمحال و کهگیلویه (اولویت ۵) ۱۷۷
- نقشه ۴۸- توسعه راه‌های ارتباطی به استان‌های فارس و ایلام (اولویت ۶) ۱۷۷
- نقشه ۴۹- توسعه و احداث راه‌های اصلی نوار مرزی غرب استان (اولویت ۷) ۱۷۸
- نقشه ۵۰- احداث راه‌های ارتباطی به استان‌های لرستان و چهارمحال از طرف شمال استان (اولویت ۸)..... ۱۷۸
- نقشه ۵۱- احداث راه‌های ایذه- قلعه خواجه - لالی (اولویت ۹)..... ۱۷۹
- نقشه ۵۲- توسعه شبکه راه‌آهن - تصویر شبکه جاده‌ای و ریلی در افق طرح..... ۱۷۹
- نقشه ۵۳- رابطه مجموعه‌ها و حوزه‌های روستایی، راهنمای توسعه راه‌های روستایی..... ۱۸۰

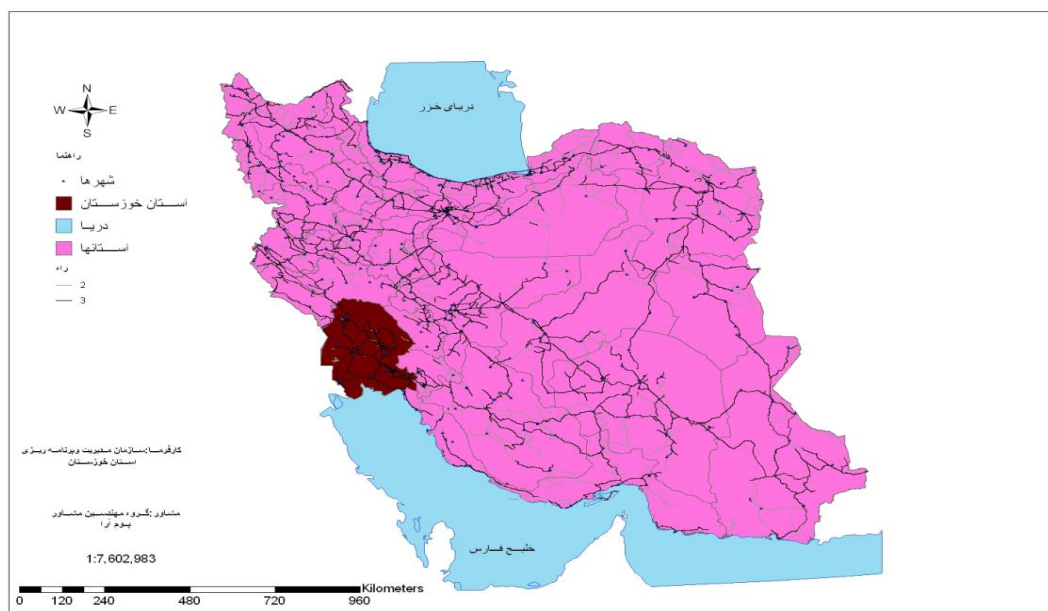
بخش اول:

تبیین و تحلیل وضع موجود استان

۱-۱- تحلیل موقعیت استان

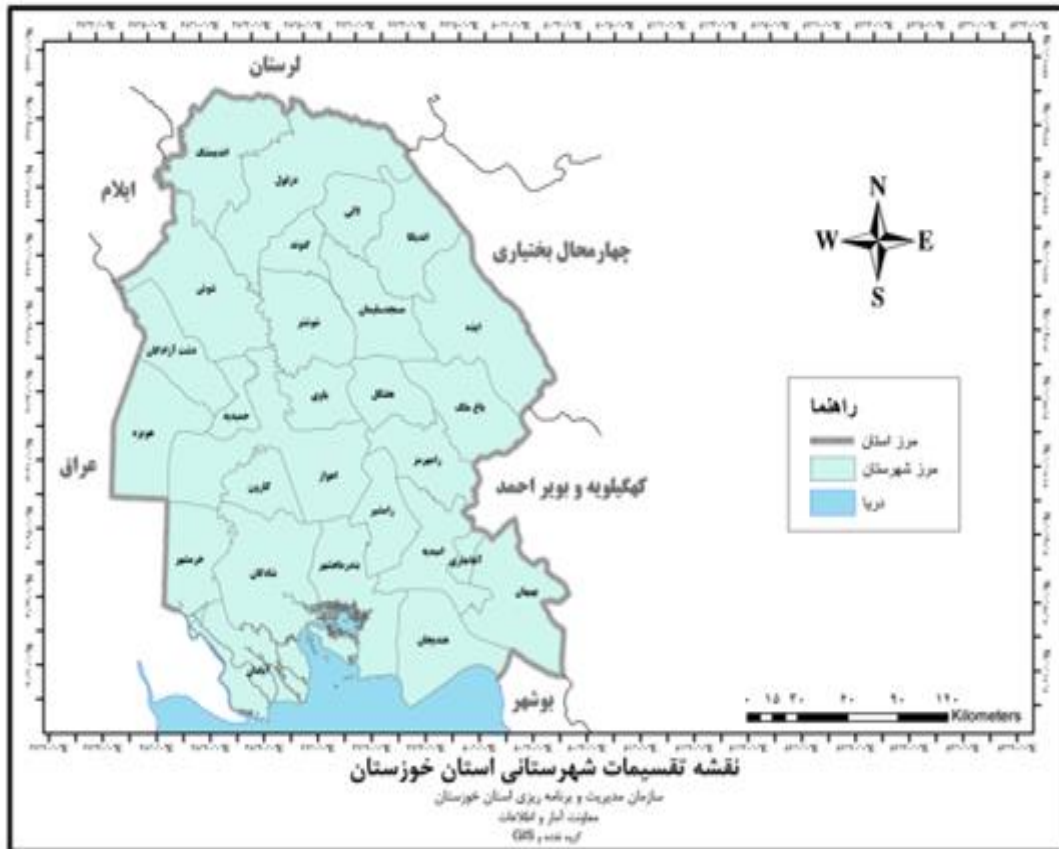
✓ وسعت و موقعیت استان

استان خوزستان با وسعتی معادل $۶۳۶۳۳/۶$ کیلومتر مربع بین مدار جغرافیایی ۲۹ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۴ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳۸ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی، در جنوب غربی کشور و در شمال غربی خلیج فارس واقع شده است. استان خوزستان از شمال به استان لرستان، از غرب با کشور عراق، از جنوب با خلیج فارس، از شرق با استان کهگیلویه و بویر احمد، از شمال شرق با استان چهارمحال و بختیاری و از جنوب شرق با استان بوشهر و از شمال غرب با استان ایلام هم مرز است. این سرزمین دارای دو قلمرو آبی و خشکی است. قلمرو آبی آن در ساحل خلیج فارس به طول ۲۰۰ تا ۲۲۰ کیلومتر (و قلمرو خشکی آن) دارای دوپهنه کوهستانی در شمال و دشتی در جنوب است) که از مناطق اولیه شکل گیری مدنیت انسانی در جهان و دولت متمرکز عیلامی ها و انزانی ها می باشد این خطه به خصوص در پهنه شمالی آن (قلمرو کوهستانی، تمدن انزانی) مهد مدنیت و تمدن سازی در ایران باستان بوده است که آثار بیشمار آنرا در شهرستانهای ایذه و باغملک، مسجد سلیمان می توان مشاهده نمود. استان خوزستان از نظر موقعیت جغرافیایی دارای اهمیت ژئو اکونومیک، ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیکی بسیار پیچیده ای در سطح منطقه ای، ملی و بین المللی می باشد به نحوی که محل استقرار استان چه در گذشته و چه در زمان حال به دلیل همسایگی با کشورهای عربی_خاورمیانه ای، کانونهای مدنیتهای جهان باستان و انرژی در زمان حاضر، استقرار در حاشیه شمالی خلیج فارس، وجود منابع سرشار انرژی فسیلی، وجود بندر گاههای با اهمیت و کلیدی مثل بندر امام خمینی، آبادان، خرمشهر و ماهشهر و غیره... شرایط مناسب طبیعی در اقصی نقاط ساحلی، وجود منابع آب های سطحی فراوان (حدود ۳۳ درصد منابع آب سطحی کشور)، اراضی مسطح و مناسب توسعه کشاورزی ($۱/۵$ میلیون هکتار)، استقرار صنایع نفت و گاز، فولاد و پتروشیمی نقش کلیدی به این استان در عرصه ملی داده است که با استفاده از آن قدرت مانور و فضایی عملکردی کشور را در مجامع بین المللی افزایش داده است. این استان هم اکنون با تولید $۲۷/۳$ درصد از مجموع تولید ناخالص کشور از جایگاه ویژه ای برخوردار است.

✓ تقسیمات سیاسی اداری استان

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵، استان خوزستان دارای ۲۷ شهرستان، ۷۶ شهر، ۶۷ بخش، ۱۴۴ دهستان و ۶۴۰۶ آبادی (۲۳۹۹ خالی از سکنه و ۴۰۰۷ دارای سکنه) می باشد. مرز مشترک استان خوزستان با کشور عراق (۳۳۳ کیلومتر (۲۲۹ کیلومتر رودخانه های مرزی و تالاب هورالعظیم و ۱۰۴ کیلومتر خشکی) می باشد.

نقشه ۲- استان خوزستان به تفکیک شهرستان

جدول شماره ۱- تقسیمات سیاسی_اداری استان خوزستان

تعداد آبادی			تعداد دهستان	تعداد شهر	شهرستان
خالی از سکنه	دارای سکنه	جمع			
۶۲	۷۴	۱۳۶	۶	۳	ابادان
۱۴	۹	۲۳	۳	۱	اغاچاری
۵۲	۶۲	۱۱۴	۳	۲	امیدیه
۱۹۴	۲۰۸	۴۰۲	۴	۵	اندیمشک
۱۰۸	۱۹۶	۳۰۴	۶	۲	اهواز
۱۶۱	۴۲۳	۵۹۴	۱۰	۲	ایذه
۱۳۵	۲۱۶	۳۵۱	۸	۴	باغملک
۳۷	۹۴	۱۳۱	۴	۳	باوی
۱۱۹	۸۲	۲۰۱	۲	۳	بندرماهشهر
۴۰	۳۹	۷۹	۴	۲	هندیجان
۹۸	۲۱۰	۳۰۸	۶	۴	بهبهان
۲۵	۶۵	۹۰	۴	۱	حمیدیه
۷۰	۶۷	۱۳۷	۴	۲	خرمشهر
۳۶۴	۳۶۲	۷۲۶	۱۱	۹	دزفول
۷۳	۸۴	۱۵۷	۵	۴	دشت آزادگان
۵۵	۱۸۴	۲۳۹	۸	۱	رامهرمز
۵۰	۱۷۲	۲۲۲	۸	۴	شادگان
۷۶	۱۹۸	۲۷۴	۷	۵	شوش
۶۶	۱۸۵	۲۵۱	۶	۴	شوشتر
۳۲	۵۸	۹۰	۴	۱	کارون
۱۲۸	۱۶۳	۲۹۱	۶	۲	مسجدسلیمان
۹۵	۱۵۹	۲۵۴	۴	۱	لالی
۵۴	۱۲۸	۱۸۲	۴	۲	رامشیر
۱۷	۶۴	۸۱	۴	۵	گتوند
۲۰۹	۳۴۲	۵۵۱	۶	۲	اندیکا
۷۰	۴۸	۱۱۸	۳	۱	هفتگل
۷۴	۹۵	۱۶۹	۴	۲	هویزه
۲۴۷۸	۳۹۹۷	۶۴۷۵	۱۴۴	۷۶	استان

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۹۵

۱-۲- بررسی و تحلیل وضعیت اقلیمی

۱-۲-۱- تحلیل دما

میانگین سالانه دمای روزانه یا نرمال سالانه دمای هوا که مهمترین شاخص اقلیمی بین پارامترهای دمایی است، در استان خوزستان از ۱۹.۱ درجه در ارتفاع ۷۰۹ متری تا ۲۷.۶ درجه در آغاچاری متغیر است. بررسی قانونمندی تغییرات دمای میانگین سالانه حسب عوامل جغرافیایی استان بیانگر آن است که رابطه بین دما و ارتفاع در سطح ۰.۰۱ معنی دار بوده است. بر اساس این رابطه در استان خوزستان دمای نرمال سالانه به ازاء هر کیلومتر ارتفاع ۵.۷ درجه کاهش می‌یابد. بخش وسیعی از جلگه خوزستان بین هم‌دماهای ۲۲.۵ و ۲۵ درجه محصور شده و به این اعتبار جز مناطق بسیار گرم ایران محسوب می‌گردد. لازم به ذکر است که استان خوزستان در تابستان ۹۶ با ۵۸ روز وقوع دمای بالای ۴۹ درجه مواجه بوده است که نسبت به سال ۹۵ (۳۶ روز) حدوداً ۶۱ درصد رشد داشته است. در سال ۱۳۹۵ بالاترین درجه حرارت (بالاترین بیشینه) به ترتیب مربوط به شهرستان‌های گتوند با ۵۲.۷ و شوشتر و بستان با ۵۲.۶ درجه سلسیوس می‌باشد. همچنین پایین‌ترین درجه حرارت (پایین‌ترین کمینه) متعلق به شهرستان‌های دهدز با ۸- و ایذه با ۴.۵- درجه سلسیوس است. عمیق‌ترین سرماها ۱۰- درجه سانتیگراد در گتوند و سبک‌ترین آن‌ها ۲.۵- درجه در حمیدیه بر اساس آمار ۳۶ ساله بوده است.

۱-۲-۲- تعداد روزهای یخبندان

تعداد روزهای یخبندان در سال، یعنی روزهایی که حداقل دمای شبانه‌روزی در آن به صفر می‌رسد یا از آن پایین‌تر می‌رود. بر اساس این تعریف بیشترین تعداد روزهای وقوع یخبندان در بین شهرستانهای استان خوزستان در سال ۹۵ به ترتیب مربوط به ایذه (۸ روز)، دهدز (۷ روز) و صفی آباد دزفول (۴ روز) بوده است.

۱-۲-۳- تبخیر

استان خوزستان از نظر عوامل مؤثر در تبخیر و تعرق با توجه به دمای بالا در تمام طول سال، نبود یخبندان، تابش بالای خورشید، سطح بالای منابع آب، وزش بادهای گرم و غیره از تبخیر و تعرق بالایی نسبت به اکثر مناطق کشور برخوردار است. با مقایسه تبخیر ماهانه و سالانه شهرهای مختلف استان در سال ۹۵، بیشترین تبخیر ماهانه مربوط به ماه‌های ژوئن، ژوئیه و اوت (که منطبق بر گرمترین ماه‌های سال در استان خوزستان یعنی فصل تابستان است) می‌باشد. در این میان بیشترین تبخیر مربوط به شهرستان آبادان به ترتیب ۶۱۳، ۶۰۵ و ۵۹۷ میلی‌متر می‌باشد. کمترین تبخیر ماهانه مربوط به ماه‌های ژانویه و فوریه می‌باشد. با توجه به همین جدول بیشترین تبخیر سالانه مربوط به ایستگاه آبادان با ۴۰۲۳/۳ میلی‌متر و کمترین میزان تبخیر ۲۶۶۶ میلی‌متر مربوط به شهرستان ایذه می‌باشد. میزان تبخیر از سمت جنوب استان به طرف مناطق مرتفع شمالی به تدریج کاسته می‌شود. بررسی رابطه میزان تبخیر و تعرق با متوسط دمای ماهانه به خوبی نشانگر آن است که عامل دما به عنوان یک عامل مؤثر در آن می‌باشد، بطوری که عامل دما حدوداً ۶۰ درصد از تبخیر و تعرق سالانه را موجب می‌گردد.

۱-۲-۴- رطوبت نسبی هوا

بررسی ارقام رطوبت نسبی شبکه ایستگاهی نشان می‌دهد که به استثنای نواحی جنوبی استان که تحت تأثیر شرایط شرعی خلیج فارس است بقیه نقاط با یکدیگر قابل مقایسه‌اند و رطوبت آن‌ها نرمال تا خشک تلقی می‌شود. در مناطق ساحلی که مجاور خلیج

فارس و متأثر از رطوبت آن است، شرایط به گونه‌ای دیگر است و میانگین رطوبت نسبی اندکی بیشتر از دیگر نقاط استان (۴۰,۵ درصد) است.

جدول ۲- اطلاعات هواشناسی شهرستان‌های استان خوزستان - ۱۳۹۵

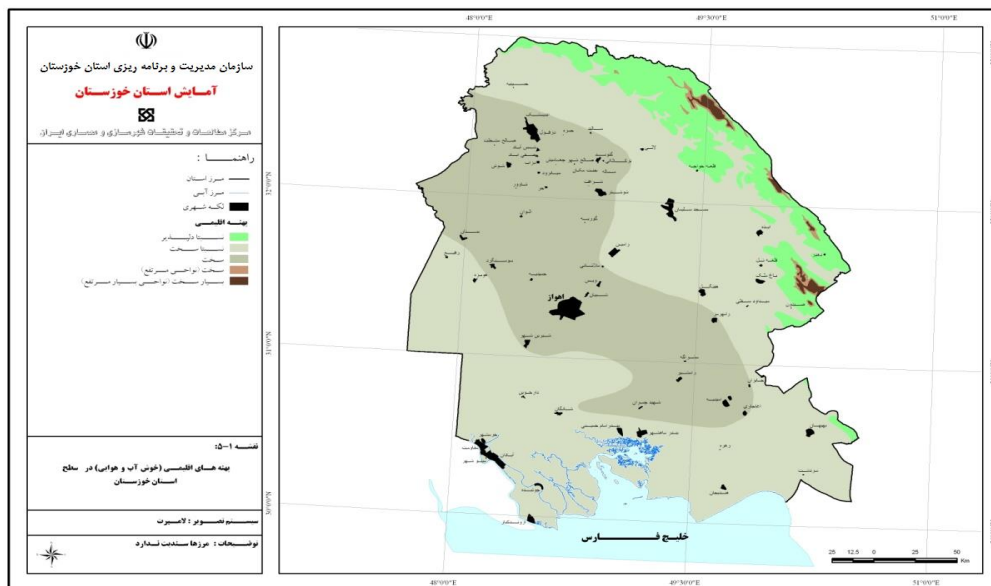
نام ایستگاه	دمای هوا (درجه سلسیوس)			مجموع بارندگی (میلیمتر)	حداکثر بارندگی در یک روز (میلیمتر)	رطوبت نسبی (درصد)	تعداد روزهای یخبندان	تعداد روزهای همراه با گرد و غبار	حداکثر سرعت وزش باد (متر بر ثانیه)
	پایین ترین کمینه	بالاترین بیشینه	میانگین						
صفی آباد دزفول	۲۴,۵	۵۱,۲	-۱,۵	۱۴۳,۵	۱۹,۰	۴۸,۸	۴,۰	۲۳	۱۲,۰
آبادان	۲۶,۹	۵۱,۴	۱,۰	۹۰,۷	۲۸,۶	۳۸,۹	۰,۰	۴۵	۳۱,۰
آغاچاری	۲۷,۶	۵۰,۶	۰,۰	۱۰۲,۵	۲,۲۳	۳۵,۸	۱,۰	۱۲	۲۱,۰
اهواز	۲۳,۲	۵۰,۴	۰,۹	۱۰۳,۹	۲۳,۰	۳۹,۳	۱,۰	۵۰	۲۰,۰
رامهرمز	۲۷,۲	۵۰,۴	-۱,۸	۲۴۹,۴	۶۳,۰	۳۴,۱	۱,۰	۱۵	۱۴,۰
بندرماهشهر	۲۶,۱	۵۰,۶	۰,۰	۱۳۴,۵	۶,۳۳	۴۷,۸	۲,۰	۳۸	۲۱,۰
امیدیه	۲۶,۵	۵۰,۶	-۱,۰	۱۴۸,۵	۳۲,۵	۴۱,۲	۳,۰	۴۰	۲۵,۰
شوشتر	۲۷	۵۲,۶	-۰,۹	۲۵۲	۲,۷۰	۳۵,۷	۱,۰	۸,۰	۲۶,۰
ایذه	۲۱,۴	۴۷,۰	-۴,۵	۴۸۵,۶	۲,۴۵	۴۰,۸	۸,۰	۷,۰	۱۱,۰
مسجد سلیمان	۲۶	۵۰,۴	-۱,۰	۳۴۰,۸	۹,۸۴	۳۷,۶	۲,۰	۳۰	۲۲,۰
بستان	۲۵,۳	۵۲,۶	-۲,۰	۱۲۴,۹	۴۹,۸	۴۰,۵	۴,۰	۷۱	۱۸,۰
هندیجان	۲۶,۲	۵۰,۲	-۱,۳	۸۱,۵	۱۷,۲	۴۱,۵	۳,۰	۲۳	۱۹,۰
دهدز	۱۹,۱	۴۱,۲	-۸,۰	۵۰۲,۷	۵,۶۰	۳۶,۹	۷,۰	۱۲	۱۱,۰
حسینیه اندیمشک	۲۶,۳	۵۰,۰	۰,۷	۳۰۴,۶	۲,۸۰	۳۳,۸	۰,۰	۱۵	۲۷,۰
مرکز تحقیقات کشاورزی اهواز	۲۵,۷	۵۱,۴	-۱,۴	۱۰۳,۹	۲۰,۰	۴۳,۳	۴,۰	۳۶	۱۶,۰
شادگان	۲۶,۲	۵۱,۲	۱,۰	۱۱۵	۷,۴۱	۴۳,۸	۰,۰	۳۶	۱۷,۰
گتوند	۲۴,۸	۵۲,۷	-۱,۸	۲۰۰,۸	۲,۳۸	۴۵,۹	۳,۰	۲۶	۲۵,۰
لالی	۲۵,۱	۵۰,۸	-۲,۰	۳۴۹,۵	۵,۵۲	۴۱,۱	۳,۰	۱۷	۱۴,۰
شوش	۲۵,۶	۵۲,۲	-۱,۰	۱۲۲,۴	۲,۲۳	۴۰,۴	۲,۰	۲۵	۱۵,۰
بهبهان	۲۵,۱	۴۹,۶	-۲,۶	۲۴۲,۸	۳,۴۳	۴۱,۹	۳,۰	۱۷	۱۹,۰
استان	۲۵,۳	۵۲,۷	-۸,۰	-	۹,۸۴	۴۰,۵	-	-	۳۱,۰

۵-۲-۱- پهنه بندی اقلیمی

نقشه ۳ پهنه‌بندی اقلیمی (خوش آب و هوایی) استان خوزستان را که بر اساس مطالعات طرح کالبدی انجام یافته نشان می‌دهد. مطابق با نقشه پهنه‌بندی اقلیمی «خوش آب و هوایی» استان خوزستان ملاحظه می‌گردد که پنج طبقه‌بندی اقلیمی به شرح جدول ۳ در سطح استان خوزستان قابل تفکیک و شناسایی می‌باشد.

جدول ۳- موقعیت و وسعت طبقات اقلیمی در استان خوزستان

موقعیت	درصد از کل استان	وسعت (کیلومتر مربع)	بهنه اقلیمی
مناطق شمالی و شمال شرقی استان	۸.۹۵	۵۶۵۸.۰۶	نسبتاً دلپذیر
مناطق جنوبی، جنوب غربی، شمال و شمال شرقی استان	۵۶.۶	۳۵،۷۹۸.۸۹	نسبتاً سخت
مناطق مرکزی و شمال غربی استان	۳۳.۴۱	۲۱،۱۳۸.۱۹	سخت
ارتفاعات پراکنده واقع در شمال شرق استان	۰.۵۸	۳۶۴.۰۲	سخت (نواحی مرتفع)
ارتفاعات پراکنده واقع در شمال شرقی استان	۰.۴۶	۲۹۳.۶۷	بسیار سخت (نواحی بسیار مرتفع)

نقشه ۳- بهننه‌های اقلیمی (خوش آب و هوایی) در سطح استان خوزستان

۱-۳- بررسی و تحلیل جمعیت شناختی استان

۱-۳-۱- تحلیل روند جمعیت و سهم از جمعیت منطقه و کشور طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

استان در سرشماری ۹۵ با جمعیت ۴،۷۱۰،۵۰۹ نفر سهم ۵،۹ درصدی از جمعیت کشور و سهم ۴۳،۷ درصدی از جمعیت منطقه را به خود اختصاص داده است و از نظر جمعیت در منطقه در رتبه دوم پس از استان اصفهان و در بین استانها در رتبه پنجم قرار داشته است. جمعیت استان و سهم از منطقه و کشور (درصد) در جدول شماره (۴) در سرشماری سال ۹۰ و ۹۵ را نشان می دهد.

جدول ۴- جمعیت استان در مقایسه با منطقه و کشور (هزار نفر)

استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
خوزستان	۲۶۸۲	۳،۷۴۷	۴،۲۷۵	۴،۵۳۲	۴،۷۱۱
منطقه	۶۶۰۲	۸،۴۳۱	۹،۶۹۲	۱۰،۳۰۶	۱۰،۷۷۹
کشور	۴۹،۴۴۵	۶۰،۰۵۵	۷۰،۴۹۶	۷۵،۱۵۰	۷۹،۹۲۶
سهم از منطقه (درصد)	۴۰،۶	۴۴،۴	۴۴،۱	۴۴،۰	۴۳،۷
سهم از کشور (درصد)	۵،۴	۶،۲	۶،۱	۶،۰	۵،۹

ماخذ: نتایج سرشماری نفوس و مسکن، مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

۳-۱- تحلیل روند نرخ جمعیت شهری و روستایی و مقایسه آن با منطقه و کشور طی سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

استان خوزستان در سرشماری ۹۵ با ۳۵۵۴۲۰۵ نفر جمعیت شهری و ۱،۵۱،۵۹۶ نفر جمعیت روستایی، دارای نرخ شهرنشینی و روستا نشینی به ترتیب ۷۵،۵ درصدی و ۲۴،۴ درصدی بوده است. در این دوره منطقه با ۸۶۶۹ هزار نفر جمعیت شهری دارای نرخ شهر نشینی ۸۰،۴ درصد و با جمعیت روستایی ۲۱۰۴ هزار نفر دارای نرخ روستانشینی ۱۹،۵ درصد بوده است.

جدول ۵- تغییرات نرخ شهرنشینی و روستانشینی استان های منطقه ۴ و کشور طی سرشماری های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

کشور	منطقه	خوزستان	سال	
			نرخ شهرنشینی	نرخ روستانشینی
۱۳۶۵	۵۷،۹	۵۵،۴	نرخ شهرنشینی	۵۴،۳
			نرخ روستانشینی	۴۵،۷
۱۳۷۵	۶۶،۴	۶۲،۵	نرخ شهرنشینی	۶۱،۳
			نرخ روستانشینی	۳۸،۷
۱۳۸۵	۷۳،۴	۶۷،۲	نرخ شهرنشینی	۶۸،۴
			نرخ روستانشینی	۳۱،۵
۱۳۹۰	۷۶،۷	۷۱،۱	نرخ شهرنشینی	۷۱،۴
			نرخ روستانشینی	۲۸،۶
۱۳۹۵	۸۰،۴	۷۵،۵	نرخ شهرنشینی	۷۴،۰
			نرخ روستانشینی	۲۵،۹

ماخذ: نتایج سرشماری نفوس و مسکن، مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

۳-۱- تحلیل روند خالص مهاجرت درون استانی و برون استانی و مقایسه با کشور

براساس نتایج سرشماری سال ۹۵ بیشترین میزان خالص مهاجرت متعلق به استان خوزستان می باشد که نشان می دهد تعداد ۲۴۰۸۸۶ نفر از استان مهاجرت و ۱۶۱۷۱۵ نفر به استان وارد شده اند که خالص مهاجرت ۷۹۱۷۱- نفر می باشد. در ضمن تعداد مهاجرت درون استانی ۱۰۵۳۹۵ نفر می باشد. لازم به ذکر است میزان خالص مهاجرت در سرشماری های ۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب ۱۰۸۲۱۲- و ۵۴۵۳۰- نفر می باشد.

۳-۱-۴- نرخ جمعیت فعال و مقایسه آن با سایر استان های منطقه و کشور

نرخ مشارکت کل نیروی کار (نرخ جمعیت فعال) استان خوزستان از ۳۳،۷ درصد در سال ۹۰ به ۳۸،۵ درصد در سال ۹۵ افزایش یافته است.

جدول ۶- نرخ مشارکت کل نیروی کار استان در مقایسه با کشور در سال ۹۵

کشور	منطقه	خوزستان	اصفهان	چهارمحال و بختیاری	استان
۶۵،۳۸۵،۴۱۳	۹،۱۱۷،۸۶۱	۳۹۲۱۲۰۳	۴،۴۰۴،۴۰۳	۷۹۲،۲۵۵	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
۲۵،۷۹۱،۴۵۱	۳۶۰۲،۵۱۲	۱،۵۱۱،۰۱۳	۱،۷۷۹،۳۶۶	۳۱۲،۱۳۳	جمع
۲۲،۵۸۸،۰۵۲	۳،۰۸۸،۰۷۰	۱،۳۱۹،۵۴۷	۱،۵۱۹،۵۶۹	۲۴۸،۹۵۴	جمعیت فعال
۳،۲۰۳،۳۹۸	۵۱۴،۴۴۱	۱۹۱،۴۶۶	۲۵۹،۷۹۷	۶۳،۱۷۸	بیکار
۳۹،۵۹۳،۹۶۲	۵،۵۱۵،۳۴۷	۲،۴۱۰،۱۸۹	۲،۶۲۵،۰۳۷	۴۸۰،۱۲۱	جمعیت غیرفعال
۳۹،۴	۳۹،۵	۳۸،۵	۴۰،۴	۳۹،۴	نرخ فعالیت
۸۷،۶	۸۵،۷	۸۷،۳	۸۵،۴	۷۹،۸	نرخ اشتغال
۶۰،۶	۶۰،۵	۶۱،۵	۵۹،۶	۶۰،۶	نرخ عدم مشارکت

ماخذ: نتایج طرح نیروی کار

۵-۳-۱- نرخ بیکاری (فارغ التحصیلان دانشگاهی، عموم مردم و ...) و مقایسه آن با متوسط کشور

نرخ بیکاری کل استان خوزستان از ۱۰,۵ درصد در سال ۹۰ به ۱۲,۷ درصد در سال ۹۵ افزایش یافته است و با افزایش دانش آموختگان دانشگاهی نرخ بیکاری در این گروه از ۱۹ درصد در سال ۹۰ به ۲۲,۷ درصد در سال ۹۵ افزایش یافته است.

جدول ۷- نرخ بیکاری دانش آموختگان دانشگاهی در استان و کشور سال های ۹۵-۹۰

عنوان		۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
نرخ بیکاری دانش آموختگان دانشگاهی	استان	۱۹	۲۰,۳	۲۱,۳	۱۷,۶	۱۸,۷	۲۲,۷
	کشور	۱۹,۴	۲۰,۹	۱۸,۹	۱۸,۵	۱۸,۵	۲۰
نرخ بیکاری کل	استان	۱۰,۵	۱۲,۷	۱۳,۱	۹,۹	۱۰,۹	۱۲,۷
	کشور	۱۲,۳	۱۲,۱	۱۰,۴	۱۰,۶	۱۱	۱۲,۴

ماخذ: نتایج طرح نیروی کار

۶-۳-۱- تحلیل پراکنش و تعداد اقوام و گروه‌های مختلف زبانی و دینی در استان

دانشنامه بریتانیکا اکثریت جمعیت خوزستان را متشکل از دو قوم بختیاری و عرب دانسته که بطور تقریبی هر یک کمتر از نیمی از جمعیت این استان را به خود اختصاص می‌دهند، همچنین قشقایی‌ها و آرامنه نیز در بخش‌هایی از استان خوزستان سکونت دارند. عرب‌ها فقط در شهرستان‌های شادگان، دشت آزادگان، هویزه و باوی اکثریت مطلق جمعیت را تشکیل می‌دهند. در شهرستان‌های اهواز، خرمشهر، آبادان و ماهشهر به خصوص در مناطق روستایی عرب‌ها جمعیت قابل ملاحظه‌ای تشکیل می‌دهند. اگرچه در مرکز شهرستان‌های مزبور اقلیتی کوچک هستند. بقیه شهرستان‌های استان از اقوام فارس، لر و بختیاری است. آن شهرستان‌ها از جمله دزفول، شوشتر، شوش، اندیمشک، مسجد سلیمان، ایذه، آغاچاری، بهبهان، باغ ملک، رامهرمز، گتوند، لالی، هفتکل و هندیجان از قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین و نفت‌خیزترین شهرهای استان به شمار می‌روند.

از میان ۲۷ شهرستان این استان بیشترین تراکم عرب‌های خوزستان در شهرستان‌های دشت آزادگان، شادگان، اهواز، هندیجان، کارون، ماهشهر، خرمشهر و آبادان است. بیش از ۹۹ درصد از عرب‌های خوزستان شیعه هستند.

زبان: جمعیت خوزستان غالباً از دو گروه زبانی تشکیل می‌شود:

- سخنگویان به عربی، که در نواحی کشیده شده از خلیج فارس و شط العرب به سوی شهر اهواز زندگی می‌کنند.
- سخنگویان به گویش‌های ایرانی که در نواحی به سوی شمال غرب و کوهپایه‌های رشته کوه زاگرس ساکن می‌باشند.
- عربی خوزستانی از نوع خلیج فارسی است، که به طور بنیادین فرقی با عربی کویتی ندارد. گرچه ارزیابی زبانی از خوزستان تاکنون انجام نشده، گویش‌های صحبت شده توسط ایرانی زبانان استان به نظر دو نوع است:
- دزفولی-شوشتری، که در آن دو شهر بدان صحبت می‌شود.
- بختیاری که توسط عشایری که در مناطق کم ارتفاع خوزستان قشلاق می‌کنند و کسانی که در روستاها و شهرهایی چون آغاچاری، مسجدسلیمان، و رامهرمز زندگی می‌کنند.

ترکیب قومی: استان خوزستان تیره‌های گوناگون انسانی را در بر می‌گیرد. خوزستان از لحاظ خرده فرهنگ‌ها متکثرترین استان کشور بوده و این یکی از ویژگی‌های قابل توجه استان است.

مردم فارس زبان: مردم بومی فارس زبان شوشتر، دزفول، بهبهان، ماهشهر، رامهرمز، هندیجان، رامشیر (رام اردشیر)، زیدون، سربندر (قنواتی) از بازماندگان مردم شهرنشین باستان خوزستان هستند و هر کدام گویش مخصوص به خود و متفاوتی دارند.

بختیاری‌ها: شهرهای ایذه، مسجد سلیمان، هفتکل، باغملک، اندیکا، لالی، سالند(سردشت دزفول)، صفی آباد، قلعه خواجه، دهدز بصورت اصلی و سایر شهرهای خوزستان نیز جمعیت قابل توجهی از ایشان را در خود دارند.

عرب‌ها: تا پیش از جنگ ایران و عراق، عمده تمرکز جمعیتی عرب‌های خوزستان، شادگان، سوسنگرد، هویزه و روستاهای جنوب غربی خوزستان بود که پس از شروع جنگ، جنگ زدگان عرب در (بیشتر شهرک‌های اطراف) شهرهای امیدیه، ماهشهر و اهواز سکنی یافتند. شهر صنعتی و تجاری خرمشهر که پس از جنگ کاملاً خالی از سکنه بوده است نیز محل اسکان جمعیت زیادی از عشایر عرب شد.

لرها (لر کوچک): تمرکز شهری جمعیتی ایشان در اندیمشک، شوش، حسینییه و الوار است. قشقایی‌ها، در حدود شهرستان هفتکل است. شهرهای صنعتی تجاری و نوبنیان خوزستان مانند اهواز، آبادان و خرمشهر و بندر امام خمینی (شاهپور سابق) نیز ترکیب جمعیتی از تمام مردم یاد شده را در خود دارند.

۱-۴-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان

۱-۴-۱- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان

به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان خوزستان به شاخص‌های مرتبط با میزان مرگ و میر عمومی، میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال، میزان مرگ و میر مادران (در هزار تولد)، میزان موالید و میزان‌های باروری زنان خواهیم پرداخت. **میزان مرگ و میر عمومی:** این میزان، شاخصی برای سنجش شدت مرگ و میر عمومی در مردان، زنان، نقاط شهری و روستایی است. میزان مرگ و میر عمومی یک شاخص ناخالص است و از دو عامل متفاوت تأثیر می‌پذیرد. یکم سطح سلامت جامعه، که عامل بهداشت و سلامت جمعیت است و دوم ساختار سنی جمعیت، که به شدت می‌تواند این شاخص را تحت تأثیر قرار دهد. بدین معنی که اگر سطح سلامت افراد واقع در هر سن معین از مجموعه سن‌ها، در دو جامعه کاملاً شبیه هم باشند و هیچ تفاوتی هم بین شرایط ادامه حیات آنان در مقایسه با هم وجود نداشته باشد ولی ترکیب سنی و جنسی آن جمعیت‌ها با هم تفاوت داشته باشند، شدت مرگ و میر عمومی در آن‌ها با هم یکسان نخواهد بود. جمعیت‌های دارای ساختارهای سال‌خورده میزان مرگ و میر بالاتری خواهند داشت و این میزان در جمعیت‌های دارای ساخت جوان به شرط آن که میزان‌های مرگ و میر کودکان در آن‌ها در حد همان جمعیت‌های سال‌خورده قرار داشته باشند، بسیار پایین‌تر خواهد بود و درست به همین دلیل است که میزان مرگ و میر عمومی در کشورهای توسعه یافته از جمله سوئد، نروژ، فرانسه، هلند و ... تقریباً دو برابر میزان‌های مرگ و میر کشورهایی چون ایران، ترکیه، مصر و هند است که بی‌تردید، سطح بهداشت و سلامتی در کشورهای دسته اول بهتر از کشورهای دسته دوم است ولی به دلیل سال‌خوردگی جمعیت، میزان‌های مرگ و میر بالاتری هم دارند.

میزان مرگ و میر عمومی کشور در سال ۱۳۹۵ به استناد آمار ثبت شده سال ۹۵، ۴٫۷ در هزار، در نقاط شهری کشور ۴٫۷ در هزار و در نقاط روستایی آن ۴٫۶ در هزار بوده است. این میزان در استان خوزستان در سال مذکور به ترتیب ۴٫۴، ۵٫۰۵ و ۲٫۳ در هزار بوده است که نشان دهنده سطح بهتری در مقایسه با کشور است. در این سند میزان‌های مرگ و میر شهرستان‌های سال ۱۳۹۵ استان به شرح جدول (۸) بوده است.

جدول ۸- میزان های مرگ و میر عمومی استان خوزستان در سال ۱۳۹۵

نقاط روستایی	نقاط شهری	جمع			شرح	
		زن	مرد	مرد و زن		
۲۰۷۳۰۶۲۵	۵۹۱۴۶۸۴۷	۳۹۴۲۷۸۲۸	۴۰۴۹۸۴۴۲	۷۹۹۲۶۲۷۰	کشور	جمعیت
۱۱۵۱۵۹۶	۳۵۵۴۲۰۵	۲۳۲۱۸۳۵	۲۳۸۸۶۷۴	۴۷۱۰۵۰۹	استان	
۹۴۷۸۸	۲۷۴۸۷۰	۱۶۱۷۷۴	۲۰۷۸۸۴	۳۶۹۷۵۱	کشور	مرگ و میر
۲۶۱۶	۱۷۹۳۹	۹۰۳۰	۱۱۵۲۵	۲۰۵۵۶	استان	

مأخذ: نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵

جدول ۹- فوت ثبت شده بر حسب جنس در نقاط شهری و روستایی

نقاط روستایی	نقاط شهری	جمع			سال و شهرستان
		زن	مرد	مرد و زن	
۲۶۱۶	۱۷۹۴۰	۹۰۳۰	۱۱۵۲۶	۲۰۵۵۶	۱۳۹۵
۱۱۸	۱۴۴۶	۶۸۷	۸۷۷	۱۵۶۴	آبادان
۱۲	۷۲	۳۶	۴۸	۸۴	آغاچاری
۱۰۷	۲۶۴	۱۵۸	۲۱۳	۳۷۱	امیدیه
۱۸۳	۱۹	۱۱۴	۸۸	۲۰۲	اندیکا
۶۸	۶۱۲	۳۰۳	۳۷۷	۶۸۰	اندیمشک
۱۴	۶۹۷۶	۲۹۹۸	۳۹۹۲	۶۹۹۰	اهواز
۸۱	۶۷۹	۳۲۸	۴۳۲	۷۶۰	ایذه
۱۷۸	۱۹۴	۱۶۹	۲۰۳	۳۷۲	باغملک
۲۱	۱۴۶	۸۱	۸۶	۱۶۷	باوی
۳۱	۹۷۷	۴۶۰	۵۴۸	۱۰۰۸	بندر ماهشهر
۲۱۰	۶۹۵	۴۱۱	۴۹۴	۹۰۵	بهبهان
۰	۰	۰	۰	۰	حمیدیه
۳۳	۷۴۶	۳۵۸	۴۲۱	۷۷۹	خرمشهر
۱۹۶	۱۵۹۴	۷۴۶	۱۰۴۴	۱۷۹۰	دزفول
۱۱۲	۲۶۳	۱۸۷	۱۸۸	۳۷۵	دشت آزادگان
۷۴	۱۵۰	۹۷	۱۲۷	۲۲۴	رامشیر
۵۰	۴۴۵	۲۱۴	۲۸۱	۴۹۵	رامهرمز
۳۷۵	۲۸۲	۳۰۴	۳۵۳	۶۵۷	شادگان
۳۵۹	۴۳۰	۳۱۹	۴۷۰	۷۸۹	شوش
۱۷۳	۵۳۳	۳۱۰	۳۹۶	۷۰۶	شوشتر
۱	۱۸۱	۱۰۰	۸۲	۱۸۲	کارون
۵۸	۱۷۹	۱۰۲	۱۳۵	۲۳۷	گتوند
۵۸	۹۶	۷۴	۸۰	۱۵۴	لالی
۳۵	۶۲۵	۲۹۵	۳۶۵	۶۶۰	مسجد سلیمان
۱۵	۸۲	۴۵	۵۲	۹۷	هفتکل
۲۲	۱۴۳	۶۹	۹۶	۱۶۵	هندیجان
۳۲	۱۱۱	۶۵	۷۸	۱۴۳	هويزه

اطلاعات مربوط به حمیدیه با اهواز آورده شده است.

مأخذ: اداره کل ثبت احوال استان خوزستان

میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال: شاخص های بهداشتی نمایانگر سطح سلامت در جامعه می باشند و میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال از مهمترین شاخص هایی است که در ارزیابی سلامت جامعه و کیفیت زندگی مورد توجه قرار می گیرد .
مهمترین علل مرگ کودکان زیر پنج سال در استان براساس اطلاعات به دست آمده از نظام مراقبت مرگ کودکان به ترتیب عبارتند از : ناهنجاریهای مادرزادی و کروموزومی ، حوادث و سوانح، بیماریهای تنفسی، بیماریهای عفونی و انگلی، بیماریهای غدد، تغذیه و متابولیک، سرطانها و بیماریهای دستگاه عصبی مرکزی میباشد.

میزان این شاخص در سال ۱۳۹۵ در استان برابر ۶۱/۴۷ مورد فوتی در هر هزار تولد زنده بوده است.

میزان مرگ و میر مادران (در هزار تولد): میزان مرگ و میر مادران باردار نیز از دیگر شاخص های اساسی که نمایانگر وضعیت توسعه کشورهاست . بررسی های بعمل آمده مبین این است که عواملی نظیر رعایت فاصله ۳ سال و بالاتر در بین بارداری ها ، بالا بردن سطح سواد جامعه ، رعایت تنظیم و عدم بارداری در سنین پایین در کاهش میزان مرگ و میر مادران باردار نقش بسزایی دارد. میزان این شاخص در سال ۱۳۹۵ در استان برابر ۲۲ مورد فوتی در هر هزار تولد زنده است.
شایع ترین علل مرگ و میر مادران: مسمومیت حاملگی ، نارسایی مزمن عضله قلبی و آریتمی ناشی از آن ، خونریزی پس از زایمان ، اختلالات جفت ، تروما آمبولی ، عفونت داخلی به دلیل سقط جنین ، بیماریهای کبدی و عوارض داروهای بیهوشی گزارش شده است .

جدول ۱۰- مرگ و میر مادران و کودکان زیر پنج سال

استان ۹۵	شاخص های بهداشتی
۶۱,۴۷	میزان مرگ و میر کودکان زیر پنج سال (هر ۱۰۰۰ تولد)
۲۲	میزان مرگ و میر مادران به علت عوارض حاملگی و زایمان (نفر)

مآخذ : دانشگاه های علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، دزفول، آبادان و بهبهان

میزان موالید: میزان موالید یکی از سنجش های اندازه گیری سطح باروری در جمعیت است. این میزان از تقسیم تعداد موالید زنده تولد شده یک جامعه بر میانگین جمعیت آن جامعه در همان سال به دست می آید. مقدار این شاخص، همواره کسر بسیار کوچکی از واحد بوده و برای سهولت بیان آن را در هزار ضرب کرده و به در هزار بیان می کنند میزان موالید نیز مانند میزان مرگ و میر عمومی یک شاخص ناخالص از باروری است زیرا در محاسبه آن، افرادی هم به حساب می آیند که دخالتی در کم و زیاد بودن زاد و ولد ندارند. صورت کسر میزان موالید، یعنی تعداد فرزندان زنده تولد شده یک جامعه در یک سال معین، کاملاً مربوط به شدت و ضعف باروری آن جامعه در سال مورد مطالعه است در حالی که همه افراد واقع در مخرج آن کسر که کل جمعیت را شامل می شود در امر باروری دخالت ندارند.

در سال ۱۳۸۵، میزان های موالید استان و نقاط شهری و روستایی آن به ترتیب ۲۲.۸، ۲۲.۷ و ۲۳.۲ در هزار به دست آمده است. همچنین در سال ۱۳۹۵، میزان های موالید استان و نقاط شهری و روستایی آن به ترتیب ۲۴.۲، ۲۶.۲ و ۹۷.۱۷ می باشد.

جدول ۱۱- سهم جمعیت کل، شهری و روستایی در استان و کشور طی سال های ۱۳۸۵-۹۵

سال	عنوان	کل جمعیت	جمعیت شهری	جمعیت روستایی	درصد تغییرات کل جمعیت
۱۳۸۵	استان	۲۲,۸	۲۲,۷	۲۳,۲	-
	کشور	۱۷,۸	۱۷,۵	۱۸,۵	-
۱۳۹۵	استان	۲۴,۲	۲۴,۲	۱۷,۹۷	۱,۲
	کشور	۱۹,۱۲	۱۹,۸۸	۱۶,۹۸	۱,۴

میزان باروری زنان: علاوه بر میزان مولید که شاخصی برای سطح باروری کل جمعیت است شاخص‌های دیگری نیز به سنجش این متغیر در بین زنان واقع در سنین باروری می‌پردازد. این شاخص‌ها عبارتند از میزان باروری، میزان باروری ویژه گروه‌های سنی، میزان باروری کل. میزان تجدید نسل که از آن میان این مطالعه به بررسی سوابق و محاسبه میزان باروری عمومی می‌پردازد. میزان باروری عمومی، متوسط سطح باروری کل زنان واقع در سنین باروری (۱۵ تا ۵۰ سالگی) را در جمعیت مورد مطالعه در یک سال معین می‌سنجد و از تقسیم تعداد مولید زنده تولد شده آن جمعیت به میانگین تعداد زنان واقع در سنین باروری آن جامعه به دست می‌آید و چون اندازه آن کوچکتر از واحد است حاصل کسر را در هزار ضرب کرده و آن را به در هزار بیان می‌کنند.

میزان باروری عمومی زنان این استان به تفکیک شهری و روستایی در سال‌های مختلف ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ به شرح جدول ۱۲ محاسبه شده است.

جدول ۱۲- باروری عمومی در استان خوزستان طی سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ (ارقام به در هزار)

سال	کل جمعیت	جمعیت شهری	جمعیت روستایی
۱۳۸۵	۷۶٫۹	۷۴	۸۳٫۴
۱۳۹۵	۸۳٫۱	۸۸٫۵	۶۵٫۲

۲-۴-۱- تحلیلی بر وضعیت سرمایه اجتماعی در استان^۱

سرمایه‌ی اجتماعی هم محصول توسعه است و هم در فرآیند توسعه موثر است. بدون سرمایه‌ی اجتماعی فرایند گذار و دست یافتن به راه‌های توسعه و تکامل سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دشوار می‌باشد زیرا در غیاب سرمایه‌ی اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند.

با توجه به داده‌های پیمایش‌های ملی، وضعیت شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی در سطوح کلان، میانه و خرد نه تنها در استان خوزستان با رتبه‌ی هجدهم، بلکه در سطح ملی مناسب نیست بنابراین لزوم بررسی عوامل و شرایط موثر بر ضعف سرمایه‌ی اجتماعی در استان، کسب رویکرد هم‌جانبه نسبت به ابعاد گوناگون موضوع و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود به منظور تدوین و اجرای برنامه‌های درخور هم در راستای اهداف ملی و هم استانی با توجه به کارکردهای مهم و تاثیر آن در حوزه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی از اهمیت اساسی برخوردار می‌گردد. خوزستان با کسب رقم ۱۴ در سطح کلان هر چند از میانگین کل کشور (۱۳٫۲) وضعیت بهتری دارد اما از میانگین عدد طیف (۱۵) پایینتر است و رتبه‌ی چهاردهم را دارد، در سطح میانی با کسب رقم ۲۶٫۶ با فاصله بسیار اندک بالاتر از میانگین کل کشور قرار می‌گیرد اما همچنان نسبت به میانگین عدد طیف (۲۷) رقم پایینتری داشته و در رتبه‌ی پانزدهم قرار گرفته و در سطح خرد با رقم ۲۴ و اندی هم از میانگین عدد طیف (۲۷) و هم از رقم کشوری (۲۵ و اندی) پایینتر است و رتبه‌ی بیست و دوم را به خود اختصاص داده است در مجموع استان خوزستان با رقم ۷۸٫۲ با کسب رتبه‌ی هجدهم نسبت به میانگین کشور (۲،۷۹) و میانگین عدد طیف (۳) در جایگاه پایینتری قرار دارد.

^۱ مسأله‌شناسی راهبردی توسعه در استان خوزستان، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، ۱۳۹۶

۱-۵- تحلیل نظام شهری و روستایی

۱-۵-۱- تحلیل نظام شهری

شهرهای کمتر از ۵ هزار نفر طی سال‌های ۶۵ الی ۹۵ از ۵ به ۲۰ شهر به دلیل تبدیل نقاط روستایی به شهری، افزایش یافته است. شهرهای بالای ۱۰۰ هزار نفر در سال ۵۵ از ۴ شهر به ۱۰ شهر در سال ۹۵ رسیده است. سهم جمعیتی شهرهای کوچک طی سرشماری‌های سال ۹۰ الی ۹۵ علی‌رغم افزایش تعداد آن‌ها، کاهش یافته است.

جدول ۱۳- تعداد شهرها و توزیع نسبی آن‌ها در طبقات جمعیتی در سال‌های سرشماری از ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		۱۳۶۵		۱۳۵۵		طبقات جمعیتی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲۶,۳۲	۲۰	۲۵,۰۰	۱۹	۱۷,۰۲	۸	-	-	۲۰,۸۳	۵	-	-	کمتر از ۵ هزار نفر
۲۶,۳۲	۲۰	۲۸,۹۵	۲۲	۱۹,۱۵	۹	۷,۱۴	۲	۰,۰۰	-	۲۶,۰۹	۶	۵ تا ۱۰ هزار نفر
۱۸,۴۲	۱۴	۱۸,۴۲	۱۴	۲۷,۶۶	۱۳	۳۵,۷۱	۱۰	۲۰,۸۳	۵	۳۰,۴۳	۷	۱۰ تا ۲۵ هزار نفر
۷,۸۹	۶	۶,۵۸	۵	۶,۳۸	۳	۱۰,۷۱	۳	۲۵,۰۰	۶	۲۱,۷۴	۵	۲۵ تا ۵۰ هزار نفر
۷,۸۹	۶	۹,۲۱	۷	۱۰,۶۴	۵	۲۵,۰۰	۷	۲۰,۸۳	۵	۴,۳۵	۱	۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفر
۱۳,۱۶	۱۰	۱۱,۸۴	۹	۱۹,۱۵	۹	۲۱,۴۳	۶	۱۲,۵۰	۳	۱۷,۳۹	۴	۱۰۰ هزار نفر و بالا
۱۰۰	۷۶	۱۰۰	۷۶	۱۰۰	۴۷	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۲۳	جمع

مأخذ: محاسبه بر پایه داده‌های سرشماری‌های استان در سال‌های مورد بحث

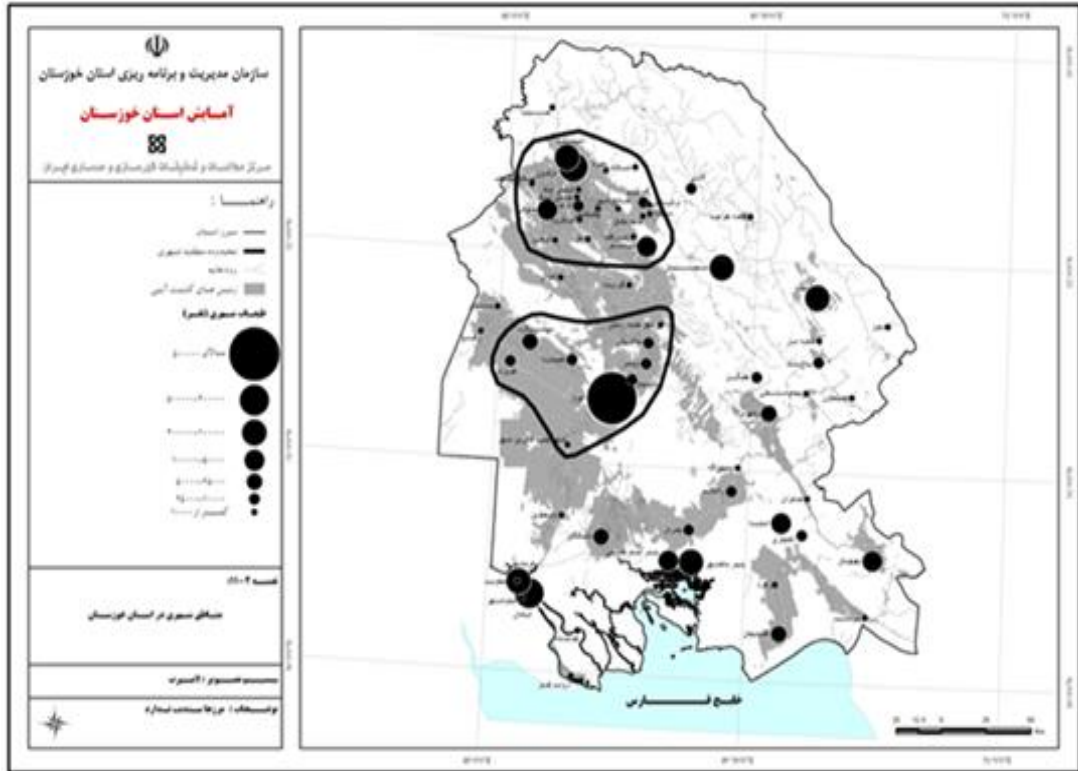
۱-۵-۲- تحلیل نظام روستایی

تعداد روستاهای استان از ۴۳۷۸ روستا در سال ۸۵، با رشد منفی ۸,۷ درصدی به ۳۹۹۹ روستای دارای سکنه در سال ۹۵ کاهش یافته است. دلیل این امر تبدیل نقاط روستایی به شهری می‌باشد.

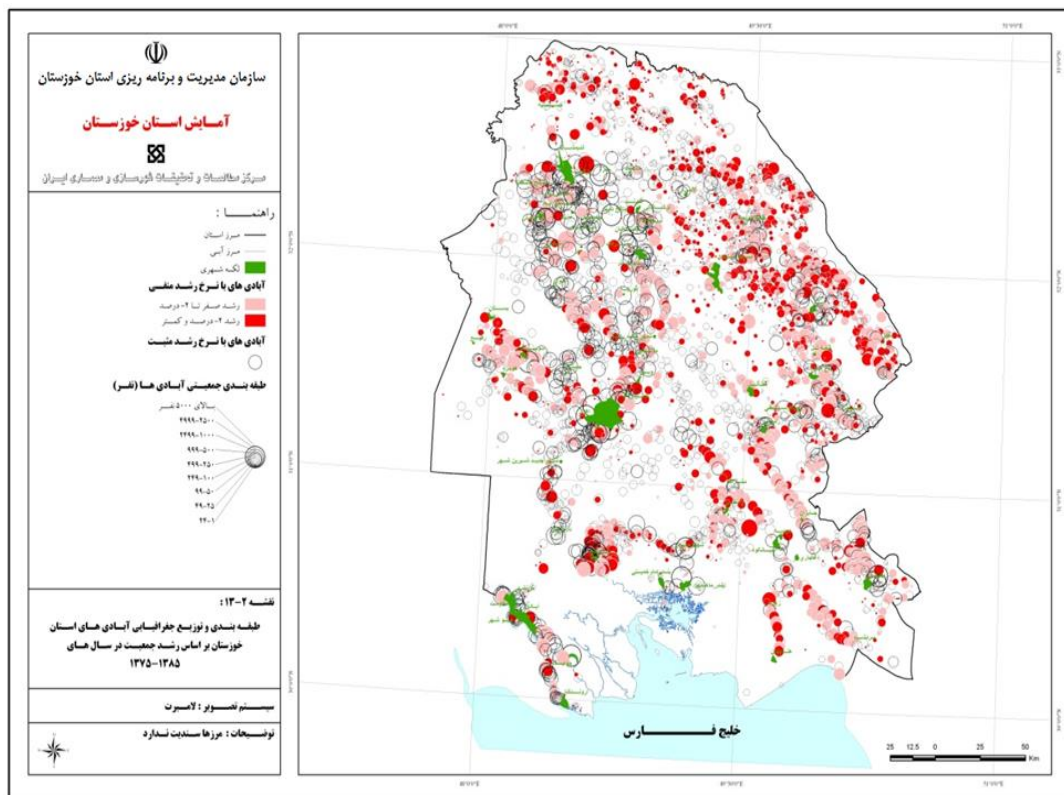
جدول ۱۴- تعداد آبادی‌ها و طبقه بندی جمعیتی آبادی‌های دارای سکنه استان خوزستان

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	طبقه بندی جمعیتی
جمعیت (نفر)	تعداد آبادی	جمعیت (نفر)	تعداد آبادی	جمعیت (نفر)	تعداد آبادی	تعداد آبادی	تعداد آبادی	تعداد آبادی	
۱۱۴۵۴۱۷	۳۹۹۹	۱۳۰۱۲۶۸	۴۰۵۵	۱۳۸۳۹۴۲	۴۳۷۸	۴۴۹۶	۴۰۷۵	۴۱۷۲	جمع
۸۶۴۳۶	۱۰	۱۸۴۳۹۶	۲۱	۲۲۶۶۲۱	۲۴	۲۹	۲۰	-	۵۰۰۰ نفر و بیشتر
۱۵۰۶۰۷	۴۷	۱۸۶۷۴۰	۵۶	۱۹۲۰۳۷	۵۶	۳۹	۳۴	۲۰	۲۵۰۰-۴۹۹۹ نفر
۲۷۱۶۱۷	۱۸۰	۲۹۴۱۵۱	۱۹۳	۲۹۹۰۶۱	۲۰۰	۱۸۶	۱۲۸	۸۳	۱۰۰۰-۲۴۹۹ نفر
۲۲۸۱۷۶۱	۳۲۳	۲۴۰۷۲۵	۳۴۱	۲۳۰۷۴۴	۳۳۴	۳۳۴	۲۵۰	۲۲۶	۵۰۰-۹۹۹ نفر
۳۴۲۷۱۴	۱۴۷۲	۳۳۲۸۱۷	۱۳۹۰	۳۵۴۴۱۹	۱۵۲۹	۱۵۵۸	۱۵۹۶	۱۷۹۵	۱۰۰-۴۹۹ نفر
۳۸۵۴۱	۵۲۷	۴۲۳۳۹	۵۷۸	۴۸۸۸۱	۶۷۷	۷۵۷	۸۰۰	۹۴۷	۵۰-۹۹ نفر
۱۵۷۸۹	۴۴۱	۱۸۴۰۳	۵۱۷	۲۰۳۵۹	۵۶۵	۶۶۵	۵۸۳	۵۹۵	۲۵-۴۹ نفر
۱۰۹۵۲	۹۹۹	۱۰۶۹۷	۹۵۹	۱۱۸۲۰	۹۹۳	۹۲۸	۵۲۸	۴۹۲	۱-۲۴ نفر

مأخذ: مرکز آمار ایران- سرشماری استان سال ۱۳۹۵

نقشه ۴- پراکنش مناطق شهری در استان خوزستان

نقشه ۵- طبقه‌بندی و توزیع جغرافیایی آبادی‌های استان خوزستان

۱-۵-۳- تحلیلی بر گروه‌بندی سکونتگاه‌های شهری و روستایی بر حسب کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و تعیین شهرهای چند کارکردی

بر اساس نتایج طرح نیروی کار در سال ۹۵، استان غالباً دارای کارکرد خدماتی- صنعتی می‌باشد. با توجه به اینکه اطلاعات شاغلین بخشهای اقتصادی به تفکیک شهرستان در سال ۹۵ موجود نیست، بنابراین به منظور تعیین کارکرد شهرهای استان خوزستان، آمار شاغلین نقاط شهری شهرستان‌های استان در سرشماری ۹۰ استفاده شده است (جدول ۱۵). با توجه به اطلاعات جدول کارکرد اکثر نقاط شهری استان خدماتی می‌باشد.

سهم شاغلین بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۹۵

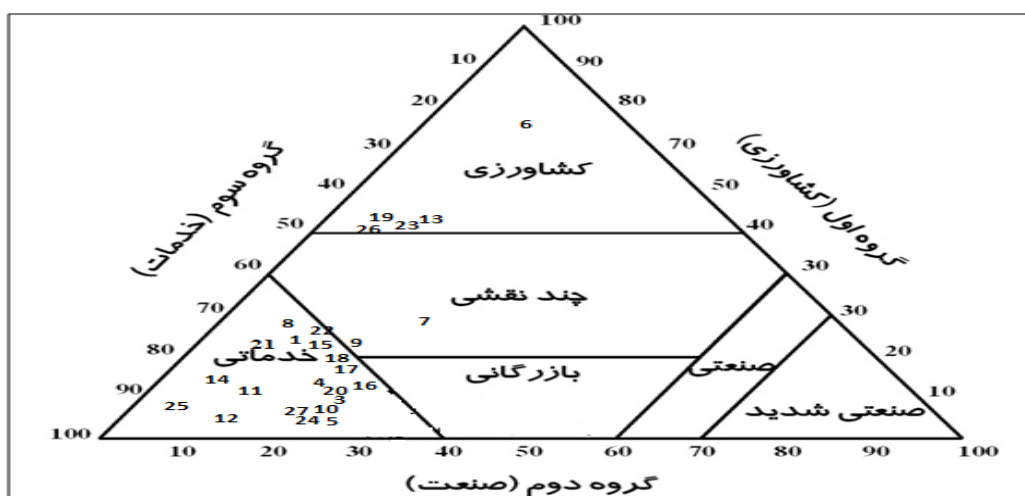
شرح	سهم اشتغال در هر بخش		
	کشاورزی	صنعت	خدمات
کشور	۱۸	۳۱,۹	۵۰,۱
مرد	۱۷,۱	۳۳,۳	۴۹,۶
زن	۲۲	۲۵,۲	۵۲,۸
استان	۱۹,۹	۲۸,۷	۵۱,۴
مرد	۱۶,۷	۳۱,۶	۵۱,۷
زن	۳۶,۵	۱۳,۸	۴۹,۷

ماخذ: طرح نیروی کار ۹۵

جدول ۱۵- درصد شاغلین شهرستان‌های استان خوزستان در سال ۱۳۹۰

ردیف	شهرستان	صنعت	کشاورزی	خدمات	کارکرد غالب شهرستان
۱	آبادان	۱۹,۴	۹,۷	۶۰,۵	خدمات
۲	آغاجاری	۳۲,۱	۳,۵	۵۴,۴	خدمات
۳	امیدیه	۳۵,۸	۷,۷	۴۷,۴	خدمات
۴	اندیمشک	۹,۹	۱۹,۹	۶۰,۲	خدمات
۵	اهواز	۲۶,۶	۵,۶	۵۹,۱	خدمات
۶	اندیکا	۴,۴	۷۹,۶	۱۱,۳	کشاورزی
۷	ایذه	۷,۱	۳۲,۶	۳۵,۰	چند نقشی
۸	باوی	۱۸,۱	۲۶,۸	۴۷,۴	خدمات
۹	باغملک	۸,۱	۴۱,۹	۳۹,۹	چند نقشی
۱۰	بندر ماهشهر	۲۶,۸	۴,۹	۶۱,۲	خدمات
۱۱	بهبهان	۱۴,۸	۱۸,۴	۵۳,۳	خدمات
۱۲	خرمشهر	۱۴,۹	۴,۹	۶۷,۷	خدمات
۱۳	حمیدیه	۱۰,۰	۵۵,۰	۳۲,۶	کشاورزی
۱۴	دزفول	۱۰,۱	۲۴,۹	۵۲,۵	خدمات
۱۵	دشت آزادگان	۶,۷	۳۷,۸	۵۲,۲	خدمات
۱۶	رامشیر	۱۲,۰	۳۳,۴	۴۸,۲	خدمات
۱۷	رامهرمز	۱۵,۱	۲۶,۴	۴۸,۰	خدمات
۱۸	شادگان	۱۰,۸	۳۸,۲	۴۲,۱	خدمات
۱۹	شوش	۸,۴	۴۶,۴	۳۷,۷	کشاورزی
۲۰	شوشتر	۱۱,۵	۲۷,۵	۵۱,۸	خدمات
۲۱	کارون	۲۵,۱	۱۵,۹	۵۴,۰	خدمات
۲۲	گتوند	۱۰,۲	۳۲,۷	۴۱,۲	خدمات
۲۳	لالی	۶,۸	۳۸,۸	۳۲,۵	کشاورزی
۲۴	مسجد سلیمان	۲۲,۸	۱۴,۲	۵۳,۱	خدمات
۲۵	هندیجان	۷,۷	۲۷,۱	۵۴,۴	خدمات

ردیف	شهرستان	صنعت	کشاورزی	خدمات	کارکرد غالب شهرستان
۲۶	هویزه	۵,۳	۴۷,۷	۴۰,۷	کشاورزی
۲۷	هفتگل	۲۳,۱	۲۶,۹	۴۲,۹	خدماتی
	استان	۱۷,۸	۱۹,۲	۵۲,۸	خدماتی

شکل شماره ۱- نقش کارکرد اقتصادی نقاط شهری شهرستان‌های استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ براساس روش بوژوگاریه. شماره روی شکل شماره ردیف شهرها در جدول شماره ۱۵ می‌باشد.

توزیع شاغلین سه‌گانه نقاط شهری استان بر روی مدل بوژوگاریه نشان می‌دهد که پنج شهر در بخش بازرگانی، ۱۴ شهر در بخش خدماتی و یک شهر یعنی هندیجان نیز در بخش چند نقشی قرار می‌گیرد. به جز یک شهر یعنی امیدیه که با نزدیک شدن به بخش صنعتی در مدل تا حدودی به نقش صنعتی نزدیک می‌شود، هیچ نقطه شهری در درون شهرستان‌ها در بخش صنعتی و صنعتی شدید قرار نمی‌گیرد. شهرهایی که کارکرد آن‌ها در بخش خدماتی مدل قرار گرفته‌اند شامل امیدیه، بندر ماهشهر، شوشتر، گتوند و لالی می‌باشند. بقیه شهرهای استان در بخش خدماتی تعیین کارکرد شده‌اند.

۱-۵-۴- تحلیلی بر عوامل موثر بر ساماندهی سکونتگاههای شهری و روستایی و سلسله مراتب خدمات رسانی در میان سکونتگاهها

❖ عوامل موثر بر ساماندهی سکونتگاههای شهری و روستایی

نظام شهری: ساختار فضایی شهرهای استان خوزستان از الگوی مشخصی پیروی می‌کنند که با وضعیت توزیع آب و خاک، منابع زیرزمینی، شرایط توپوگرافی و موقعیت‌های دسترسی تجاری بی‌ارتباط نیست. الگوی ساختار توزیع شهرهای استان از گذشته‌های دور به طور کامل تحت تأثیر عوامل طبیعی در سطح منطقه بوده است.

تقسیم کار سه‌گانه‌ای برای این استان در سطح ملی تعیین شد که شامل تولید محصولات کشاورزی، گندم و محصولات کشاورزی غیرفصلی و گرمسیری، استخراج نفت و گاز و پالایش فرآورده‌های آن برای تأمین نیازهای داخلی و صدور نفت به خارج و سرانجام به عنوان مبادی ورودی و خروجی مهم و اصلی واردات و صادرات کشور می‌شد.

عوامل داخلی متعددی در الگو و ساختار توزیع فضایی نظام شهری استان مؤثر بوده‌اند. از جمله مهمترین آن توزیع جغرافیایی زمین‌های کشاورزی بوده است که خود محصول پراکندگی توزیع آب و خاک در سطح استان می‌باشد.

ناحیه شرقی و جنوبی استان از نظر استعداد طبیعی یعنی آب و خاک و اقلیم به طور سنتی زمینه‌های مساعدی برای توسعه سکونتگاه‌های شهری در استان عرضه نمی‌کند. از این رو منابع زیر زمینی (و به طور مشخص نفت و گاز) و بریدگی‌های ساحلی برای ایجاد بندر و تا حدودی ماهیگیری، مزیت‌هایی بوده‌اند که سبب ایجاد سکونتگاه‌های شهری در این پهنه از استان شده است. توسعه سکونتگاه‌های استان در شمال غرب استان مدیون وجود منابع طبیعی آب و خاک، در شمال شرق استان تا حدود کمتری ناشی از منابع خاک پراکنده‌تر و منابع آب محدودتر و در مقابل نزولات جوی بیشتر و در نیمه شرقی و جنوبی مدیون توسعه استخراج و صنایع نفت و تجارت بوده است.

نظام روستایی: وجود روستاها از توزیع منابع آب و خاک در اطراف رودخانه‌ها و دشت‌های سیلابی حاشیه رودخانه‌ها و دره‌های نواحی کوهستانی و پایکوهی تأثیر بسیار پذیرفته است. توزیع خطی در امتداد رودخانه‌های کارون، کرخه، دز و جراحی (هم در نواحی کوهستانی و کوهپایه‌ای و هم جلگه‌ای) نشان می‌دهد که نخ رودخانه‌ها در استان، دانه‌های تسبیح روستاها را در امتداد خطی حاشیه رودخانه‌ها که دسترسی به آب و خاک در آن بیش از هر جایی به آسانی فراهم است به هم اتصال داده است. تمرکز اصلی جمعیت روستایی در نواحی غربی استان و نه در ناحیه کوهستانی بلکه در نواحی جلگه‌ای یعنی در امتداد دشت‌های سیلابی کارون، دز و کرخه در شمال اهواز متمرکز است.

❖ **تحلیلی بر سلسله مراتب خدمات رسانی در میان سکونتگاهها**

ارتباط بین عناصر تشکیل دهنده نظام سلسله مراتبی مراکز سکونتگاهی به طور کلی در چارچوب ارتباطی **مرکز استان - مرکز کانون توسعه شهری - مناطق پیرامونی** شکل می‌گیرد. این ارتباط دو طرفه و شامل ارتباط خدمت رسانی و خدمت‌گیری، ارائه خدمات بازرگانی و گسترش بازارها خواهد بود. **همچنین توجه می‌شود که چارچوب ارتباطی بالا یک چارچوب کارکردی اقتصادی - خدماتی خواهد بود و نافی خطوط ارتباط سیاسی - اداری مرکز استان با مرکز شهرستان‌ها نخواهد بود.**

ارتباط مورد نظر به طور ضمنی در برگیرنده یک فرم خاص از سطح‌بندی ارائه خدمات و هدف توسعه نیز می‌باشد: هر چند ناگفته آشکار است که همه کانون‌های ۹ گانه بالا داری ارتباط بین شهرستانی و بین‌استانی، حداقل با استان‌های مجاور هستند، اما از نظر ظرفیت‌های اقتصادی، صنعتی، شبکه‌ها، سطح کارکرد (فراملی / استانی / محلی)، و عوامل مشابه دیگر، در سه سطح قرار دارند:

- **سطح یکم** شامل اهواز، با کارکردهای فراملی و استانی.
- **سطح دوم** شامل دو کانون [آبادان - خرمشهر] و [بندر ماهشهر - بندر امام خمینی] با کارکردهای فراملی و استانی ضعیف‌تر از اهواز و کانون دزفول که از نظر ارتباطات فراملی ضعیف‌تر از دو کانون آبادان - خرمشهر و بندر ماهشهر - امام خمینی است، اما به دلیل توانمندی اقتصادی و نقش برجسته درون استانی و برون استانی در این گروه قابل طبقه‌بندی است.
- **سطح سوم** شامل پنج کانون بهبهان، رامهرمز، مسجدسلیمان، ایذه و سوسنگرد، با کارکردهای بین استانی، درون استانی و محلی است.

هدف مطالعات آمایش استان خوزستان آن است که این اختلاف سطح تا جایی که ممکن است از طریق افزایش توان اقتصادی ۵ کانون نسبتاً ضعیف‌تر فعلی که در مناطق حاشیه‌ای شرق، شمال شرق و یک مورد نیز در نوار مرزی غرب قرار دارد به سطح بالاتری بهبود یابد به طوری که مناطق پیرامونی این کانون‌ها بتوانند با مراجعات کمتری به کانون سطح یکم (اهواز)، نیازهای خود را از مرکز

این کانون‌ها تأمین نمایند، که این به معنای عدم تمرکز، کاهش عدم تعادل، کاهش هزینه‌های اجتماعی و رشد و توسعه اقتصادی است.

مشابه این نوع ارتباط بین مرکز استان - مرکز کانون توسعه شهری - مناطق پیرامونی در ارائه خدمات آموزشی، بهداشتی - درمانی و سلسله مراتب خدمات روستایی (ناحیه - منظومه - مجموعه)، نیز پیش‌بینی شده است و شبکه‌های حمل و نقل نیز در همین چارچوب تنظیم می‌شوند.

۱-۶- میزان آب‌های سطحی و زیرسطحی و آب موردنیاز بخش‌های مختلف اقتصادی

علی‌رغم اینکه ۳۳ درصد آب‌های سطحی کشور در استان خوزستان جریان دارد اما یکی از تهدیدهای استان خوزستان که به سمت یک تهدید جدی میل نموده است، مساله بحران آب در این استان می‌باشد. با توجه به اینکه بیش از ۹۲ درصد منابع آب این استان وابسته به آب‌های سطحی است و ۱۰۰٪ سرچشمه‌های منابع آب‌های سطحی استان در خارج از استان (کشور فقط ۱۰٪) قرار دارند و در همین حال دچار آلودگی و شوری نیز می‌باشند و از سرچشمه بین مصارف مختلف تفکیک نشده است، نشان دهنده بحران آب در استان می‌باشد.

آنچه که مساله بحران آبی را در این استان تشدید می‌کند، وابستگی ۹۸٫۵ درصدی تولید اراضی کشاورزی استان به اراضی آبی می‌باشد در حالیکه ۸۸ درصد اراضی آبی استان به منابع آب‌های سطحی وابسته می‌باشند. بنابراین وابستگی منابع آب به سرچشمه‌های بیرون از استان، در صورت تشدید روند برداشت بیشتر در بالا دست و یا تغییر شرایط اقلیمی به یک تهدید بسیار جدی تبدیل خواهد شد.

جدول ۱۶- منابع آب موجود به تفکیک حوضه‌های آبریز در استان خوزستان و مصارف به تفکیک بخش‌های اقتصادی (م.م.م)

مصارف					منابع (آب سطحی و زیرزمینی)	حوضه آبریز
جمع مصارف	زیست محیطی	کشاورزی و شیلات	صنعت و معدن	شرب		
۲۵۷۸	۱۵۰۰	۱۰۴۱	۱۶	۲۲	۴۳۵۰	کرخه
۱۳۶۴۰	۴۳۰۰	۸۷۸۲	۱۱۷	۴۴۱	۱۸۳۳۳	کارون-دز
۳۹۱۳	۱۵۶۷	۲۱۸۸	۴۵	۱۱۳	۳۸۰۹	جراحی-زهره
۲۰۱۳۲	۷۳۶۷	۱۲۰۱۱	۱۷۸	۵۷۶	۲۶۴۹۲	جمع

ماخذ: طرح جامع آب

۱-۷- تحلیل محیط زیست

۱-۷-۱- ارزیابی توان اکولوژیک

حفظ فرایندهای اکولوژیک زمانی محقق خواهد شد که از سرزمین به تناسب قابلیت‌ها و توانمندی‌های آن استفاده گردد. براین اساس شناسایی قابلیت‌ها و توانمندی‌های سرزمین پیش از بارگذاری فعالیت‌های گوناگون بسیار حائز اهمیت است. در غیراینصورت استفاده از قابلیت‌های سرزمین به نوعی صورت خواهد گرفت که محدودیت‌های طبیعی و اکولوژیکی مانع از استمرار فعالیت‌ها شده و عملاً بسیاری از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده به هدر خواهد رفت.

براین اساس باید آن استفاده‌هایی از سرزمین صورت گیرد که ویژگی‌هایی اکولوژیکی سرزمین تعیین می‌نماید و در مرحله بعد این ویژگی‌ها با نیازهای اقتصادی و اجتماعی مطابقت داده شود.

ارزیابی توان اکولوژیک سرزمین، مرحله میانی فرآیند آمایش سرزمین است. این مرحله مهمترین مرحله تعیین مناسبترین فعالیت‌ها در پهنه سرزمین است. بر این اساس از اطلاعات گردآوری شده در مرحله تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی در یگان‌های زیست محیطی با مدل‌های اکولوژیکی ساخته شده برای کاربری‌ها، مناسب‌ترین فعالیت‌ها گزینش می‌شود. به منظور بررسی شرایط زیست محیطی و توان سنجی اکولوژیکی استان از پتانسیل‌های محیطی مانند ساختار ارتفاعی، ژئومورفولوژی، منابع آب، اقلیم، پوشش گیاهی و زمین‌شناسی و در تمامی کاربری‌های اکولوژیکی (جنگلداری، کشاورزی، ابری پروری، محیط زیست، شهری، روستایی و صنعتی) نقشه‌های ترکیبی بخش‌های مختلف جهت تعیین توانمندی‌های محیطی استان استفاده شده است.

✓ ارزیابی توانمندی استان از نظر جنگلداری:

این مدل برای نشان دادن توان و درجه مرغوبیت (طبقه‌بندی) سرزمین برای انجام کاربری جنگلداری در جنگل‌های طبیعی به طور عام و جنگل‌های دست کاشت به طور خاص است. این مدل توانمندی‌های استان را در زمینه جنگلداری‌های تجاری در هفت طبقه مد نظر دارد:

طبقه یک: سرزمین هیچ‌گونه محدودیتی برای رشد جنگل تجاری ندارد.

طبقه دو: سرزمین محدودیت خیلی کمی برای رشد جنگل تجاری دارد.

طبقه سه: سرزمین محدودیت نسبتاً متوسطی برای رشد جنگل تجاری دارد.

طبقه چهار: سرزمین محدودیت متوسط برای رشد جنگل تجاری دارد.

طبقه پنج: سرزمین محدودیت شدیدی برای رشد جنگل تجاری دارد.

طبقه شش: سرزمین محدودیت خیلی شدیدی برای رشد جنگل تجاری دارد.

طبقه هفت: سرزمین محدودیت خیلی شدیدی برای رشد جنگل تجاری دارد.

بر اساس طبقه بررسی‌های صورت گرفته استان خوزستان در طبقات، دوم، سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم و هشتم جنگلداری استان دارای توانمندی مناسب تشخیص داده شده است. بیشترین مساحت استان برابر با ۶۲/۹۱ درصد آن در گروه جنگلداری طبقه ششم قرار دارد و کمترین درصد مساحت استان در طبقات هشتم و چهارم قرار دارد از دیگر موارد قابل توجه توان اکولوژیکی استان نحوه پراکنش واحدهای ارضی مناسب می‌باشد به گونه‌ای که طبقه ششم با بیشترین مساحت از تعداد واحدهای ارضی کمتری نسبت به طبقات دوم، سوم و پنجم برخوردار می‌باشد که این پراکنش گویای وسیعتر بودن واحدهای طبقه نامبرده شده می‌باشد.

✓ مدل اکولوژیکی کاربری‌های کشاورزی و مرتعداری:

در ایران بین یکی از شاخه‌های کشاورزی (دیم) و مرتعداری بر سر حد و مرز این دو کاربری اختلاف نظر وجود دارد، تا جایی که برای برخی از دست‌اندرکاران حد و مرز دیم و مرتعداری مشخص نیست. بنابراین، به خاطر پرهیز از این مشکل، مدل اکولوژیکی در کاربری کشاورزی و مرتعداری یکجا ارائه می‌شود. پیش از پرداختن به مدل، شایسته است که شاخه‌های هر یک از این دو کاربری معلوم گردند.

کاربری کشاورزی شامل کشت آبی (فاریاب) کشت دیم، علوفه کاری، باغبانی (پرورش گل و میوه)، دامپروری (گاوداری ایستا یا متمرکز)، مرغداری و زنبورداری است.

کاربری مرتعداری شامل گوسفندداری و یا گاوداری پویا یا متحرک و چرای حیات وحش رده نخستین است. ارزیابی با مدل اکولوژیکی کشاورزی و مرتعداری معین می‌کند که کجا به کار کشت آبی، کشت دیم (که در هر دو مورد ممکن است علوفه کاری نیز انجام پذیرد)، باغبانی، دامپروری، مرغداری، زنبورداری و مرتعداری (دامداری پویا) می‌آید. مدل اکولوژیکی کشاورزی و مرتعداری، به

طور کلی، نشان دهنده ۷ طبقه توان است. طبقات ۱ و ۲ و ۳ نماینگر کشت آبی، باغبانی (با آبیاری)، دامپروری، مرغداری و زنبورداری هستند. طبقه ۴ نمایشگر کشت دیم، باغبانی (بدون آبیاری)، دامپروری، مرغداری و زنبورداری و مرتعداری (درجه یک) می‌باشد. طبقه ۵ نمایانگر کشت دیم، باغبانی (بدون آبیاری) دامپروری، مرغداری و زنبور داری و مرتعداری (درجه دو) است. طبقه ۶ نمایشگر مرتعداری بخور و نمیر، زنبورداری، باغبانی در تراس‌ها و چرای حیات وحش است. طبقه ۷ نمایانگر چرای حیات وحش می‌باشد.

✓ **مدل اکولوژیکی آبی پروری:** این مدل بیشتر برای ارزیابی کاربری آبی پروری در استخرهای انسان ساخت و یا احتمالاً در برکه‌ها و دریاچه‌های طبیعی به کار می‌رود در واقع، این مدل برای پیدا کردن محل مناسب برای احداث استخرهای پرورش ماهی کاربرد بیشتری دارد.

در این مدل، فقط ویژگی‌های مکانهای مناسب برای این کاربری عنوان شده اند. بنابراین درجه مرغوبیت سرزمین در این مدل نشان داده نشده است

✓ **مدل اکولوژیکی حفاظت محیط زیست:**

این مدل نیز همانند مدل آبی پروری فقط سرزمین‌های مناسب برای حفاظت را نشان می‌دهد. طبقه‌بندی سرزمین‌های مناسب برای حفاظت معمولاً در حد ناحیه و برحسب درجه آسیب‌پذیری زیستگاه، تنوع گونه‌ای، وسعت منطقه حفاظتی، درجه کمیابی گونه‌ها و درجه طبیعی بودن آثار طبیعی و یا برحسب ارزش باستانی، تاریخی و یا ملی (آثار فرهنگی) برای مکان‌های مناسب برای حفاظت به عمل می‌آید.

✓ **مدل اکولوژیکی توریسم:**

انواع تفرج معمول در ایران و یا جهان از نظر میزان توسعه مورد نظر برای اجرای تفرج در محیط زیست/ سرزمین باز به دو دسته گروه‌بندی می‌گردند:

تفرج متمرکز: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیاز به توسعه دارند مانند شنا، اسکی، خور گشت ۲، اردو زدن، دوچرخه رانی، و بازدید آثار فرهنگی.

تفرج گسترده: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیاز به توسعه ندارند، مانند کوه نوردی و شکار، یا به توسعه اندک نیاز دارند، مانند ماهیگیری، صحراگردی، اسب سواری و تماشای جانوران در طبیعت.

بنابراین مدل اکولوژیکی توریسم برای تفرج متمرکز و تفرج گسترده ساخته شده است که به طور جداگانه، هر یک در سه طبقه **(طبقه اول: خوب، طبقه دوم: مناسب، طبقه سوم: نامناسب)** طبقه بندی شده اند.

برای ارزیابی توان اکولوژیکی محیط زیست برای توریسم، پارامترهای موثر در تعیین طبقه مدل اکولوژیکی هم وزن نیستند اولویت پارامترها برحسب اهمیت به ترتیب عبارت است از: ۱- شیب ۲- سنگ و خاک ۳- جهت جغرافیایی ۴- آب ۵- گیاه ۶- اقلیم و آب و هوا. این قاعده بدان معنی است که اگر شیب واحد زیست محیطی برای تفرج مناسب نبود، از مقایسه سایر پارامترها خودداری کرده، اصولاً ارزیابی متوقف می‌گردد. همچنین در صورت مناسب بودن شیب، اگر خاک واحد زیست محیطی برای تفرج توان نداشت، از مقایسه سایر پارامترها خودداری می‌گردد. به هر حال، این قاعده در مورد ۴ پارامتر کلیدی اول بیشتر صادق است.

✓ مدل اکولوژیکی توسعه شهری، روستایی و صنعتی:

از آنجا که نیازمندی‌های زیست محیطی برای برپایی مناطق شهری، خدماتی، بازرگانی و صنعتی تقریباً یکسانند، در ارزیابی اکولوژیکی و توانمندیهای سرزمین در این بخش اثرات متقابل توسعه شهری- روستایی و صنعتی بر روی محیط زیست بر این فعالیتها با تأکید بر پایداری عرصه‌ها، دسترسی، قدرت پالایندگی محیطی در زمینه پس‌آنها، زباله‌ها و ... وجود چشم‌اندازها و استانداردهای لازم جهت توسعه در سه طبقه اول (خوب)، دوم (مناسب) و سوم (نامناسب) مد نظر قرار می‌گیرد.

طبق بررسی های صورت گرفته و طبق استانداردهای ارائه شده مناطق دارای توانمندی اکولوژیکی استان در بخش شهری جهت توسعه پایدار در دو کلاس اول ۲۱۴/۸۷ و کلاس دوم با وسعت ۸۷۲/۸۵ کیلومتر مربع دارای پراکنش جغرافیایی می باشد.

بنابراین خوزستان در تمامی کاربریهای اکولوژیکی مد نظر سند آمایش دارای توانمندی مناسب تشخیص داده شده است به نحوی که در بخش جنگلداری در کلاس های اول، دوم و سوم، در کاربری کشاورزی و مرتعداری در کلاس های دوم تا هفتم، حفاظت محیط زیست در تمامی کلاس ها، گردشگری در طبقات اول و دوم، در کاربری شهری، روستایی و صنعتی نیز استان دارای توانمندی مناسب می باشد. جدول شماره (۱۷) مساحت اراضی استان در کاربریهای مختلف را نشان می دهد.

جدول ۱۷- مساحت اراضی استان در کاربریهای مختلف بر حسب کیلومتر مربع

نام کاربری	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم
جنگلداری	----	۸۷۹۲،۴۲	۱۲۳۲۷	۵۲	۲۲۰۷	۴۰۳۶۳	۴۰۳
کشاورزی	۹۱	۱۸۲	۲۹۷۰۸	۴۳۳۹	۱۵۸۸	۱۴۶۵	۷۱۸۵
مناطق حفاظت	این کاربری دارای کلاس های مختلفی است که استان دارای مناطق مساعد می باشد و مساحت آن برابر با ۷۱۸۵/۳ کیلومتر مربع و منطبق با طبقه ۷ کشاورزی است						
تفرج گاهی	این کاربری نیز مانند مناطق حفاظتی بوده و دارای کانونهای نقطه ای منطبق بر چشمه ها، ساحل رودخانه ها مناطق فرهنگی_ مذهبی و کوهستانها می باشد.						
آبزی پروری	همانطوریکه در بحث مربوطه ارائه گردید مناطق مساعد آبزی پروری در استان منطبق بر سواحل رودخانه ای، چشمه ها و چاههای آب کشاورزی است.						
شهری و صنعتی	۲۱۴/۸۹	۸۷۲،۸۵	**	**	**	**	۵۳/۸۹

۱-۷-۲- ظرفیت برد زیست محیطی

بر اساس مطالعات صورت گرفته، ایجاد صنایع ذیل در هر یک از مناطق نه گانه برنامه ریزی مورد تأیید مطالعات آمایش استان نمی باشد:

- منطقه یک برنامه ریزی (اهواز، باوی، حمیدیه و کارون): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده جدید بالادستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز در این منطقه و به خصوص در محدوده ویژه کنترل آلودگی.
- در منطقه دو برنامه ریزی (آبادان و خرمشهر): ایجاد صنایع بالا دستی و پایین دستی نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی جدید به علت وجود انواع صنایع آلوده کننده و داشتن ظرفیت توسعه آبزی پروری رودخانه ای و دریایی و نخلستان های با ارزش.
- در منطقه سه برنامه ریزی (بندر ماهشهر، هندیجان و شادگان): ایجاد صنایع بالا دستی و پایین دستی نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی جدید در بندر ماهشهر.
- منطقه چهار برنامه ریزی (دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر و گتوند): ایجاد هرگونه صنایع پیشین و پسین شیمیایی، پتروشیمی و نفت و گاز جدید (به دلیل جاری بودن مهم ترین رودخانه های استان در منطقه).

- منطقه پنج برنامه ریزی (آغاچاری، امیدیه و بهبهان): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده بالا دستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز (به دلیل وجود منابع حیاتی کشاورزی در شهرستان بهبهان).
- منطقه شش برنامه ریزی (هفتکل، رامشیر و رامهرمز): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده بالا دستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز (به دلیل واقع بودن بر سرشاخه‌های رود کارون و جراحی و بهره‌مندی از اراضی کشاورزی آبی و در برنامه قرارداداشتن پروژه‌های اجرایی و در دست مطالعه توسعه شبکه آبرسانی).
- منطقه هفت برنامه ریزی (مسجدسلیمان، اندیکا و لالی): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده بالادستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز و دور بودن فعالیت های نفت و گاز از شاخه های رود کارون .
- منطقه هشت برنامه ریزی (باغملک و ایذه): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده بالادستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و نفت و گاز (به دلیل گذر سرشاخه های کارون از این منطقه).
- در منطقه نه برنامه ریزی (دشت آزادگان و هویزه): ایجاد هرگونه صنایع آلاینده بالادستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز و مهار پدیده گرد و غبار و توفان شن در منطقه .

۱-۸- تحلیل اقتصادی استان

۱-۸-۱- تبیین ساختار صنعتی، معدنی، کشاورزی و خدماتی استان از نظر پراکندگی

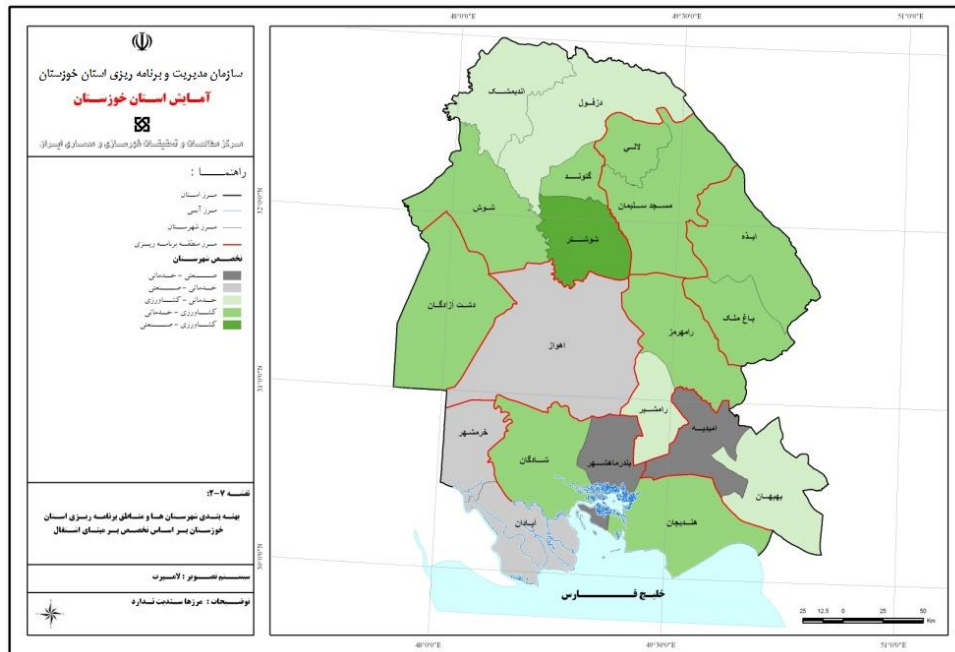
با توجه به اینکه مناطق مختلف استان به فراخور موقعیت جغرافیایی، منابع طبیعی و سرمایه گذاری های گسترده انجام شده در طرح های بزرگ صنعتی و کشاورزی از ظرفیتهای متنوعی برخوردارند لذا ۹ پهنه همگن برنامه ریزی که هر پهنه متشکل از تعدادی شهرستان می باشند، تعریف گردیده است. به منظور تعیین وجه غالب تخصص شهرستان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی، تخصص هر شهرستان و منطقه بر اساس سهم غالب اشتغال در سه گروه تجمیع شده از فعالیت‌های اقتصادی به شرح زیر در آن شهرستان تعیین شده است:

- گروه تجمیع شده **کشاورزی**، شامل فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری،
 - گروه تجمیع شده **صنعت** شامل فعالیت‌های استخراج معادن و صنعت ساخت،
 - گروه تجمیع شده **خدمات اقتصادی** شامل فعالیت‌های عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران، حمل و نقل و ارتباطات، واسطه-گری مالی و مستغلات،
- وجه غالب تخصص شهرستان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی در جدول ۱۸ و نقشه ۶ آورده شده است. لازم به ذکر است که منطقه ۳ (بندر ماهشهر - هندیجان - شادگان) و منطقه ۵ (بهبهان - امیدیه - آغاچاری)، هرچند هر یک از نظر شرایط طبیعی از انسجام بیشتری در درون منطقه برخوردار هستند اما به علت فعالیت‌های نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی از همگونی فعالیت‌ها در درون منطقه کاسته شده است. اما چنانکه قبلاً گفته شد، به علت شرایط طبیعی در نیازهای مشترک نیز شریک هستند.

جدول ۱۸- تخصص شهرستان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال

شماره منطقه	شهرستان‌های تحت پوشش	وجه غالب تخصص شهرستان‌های منطقه	وجه غالب تخصص منطقه
۱	اهواز (شامل باوی- کارون - حمیدیه)	خدماتی - صنعتی - کشاورزی	خدماتی - صنعتی
۲	آبادان - خرمشهر	خدماتی - صنعتی	خدماتی - صنعتی
۳	بندر ماهشهر	صنعتی - خدماتی	صنعت - خدمات کشاورزی - خدماتی
	هندیجان	کشاورزی - خدماتی	
	شادگان	کشاورزی - خدماتی	
۴	دزفول - اندیمشک	خدماتی - کشاورزی	کشاورزی - خدماتی
	شوشتر - گتوند	کشاورزی - خدماتی	
	شوش	کشاورزی - صنعتی	
۵	بهبهان	خدماتی - کشاورزی	خدماتی - کشاورزی - صنعتی
	امیدیه - آغاچاری	صنعتی - خدماتی	
۶	رامهرمز - رامشیر	خدماتی - کشاورزی	خدماتی - کشاورزی
	هفتگل	کشاورزی - خدماتی	
۷	مسجد سلیمان - اندیکا - لالی	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی
۸	ایذه - باغ‌ملک	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی
۹	دشت‌آزادگان - هویزه	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی

مأخذ: مطالعات آمایش استان خوزستان

نقشه ۶- پهنه بندی شهرستانها و مناطق برنامه‌ریزی استان خوزستان بر اساس تخصص برمبنای اشتغال

۱-۸-۲- وضعیت شاغلین بخشهای مختلف اقتصادی (صنعتی، معدنی، کشاورزی و خدماتی) و مقایسه آن با کشور

طی دوره ۱۳۹۰-۹۵ سهم شاغلین بخش صنعت و بخش خدمات در استان همسو با کشور می باشد. بطوریکه این روند در بخش صنعت کاهشی و در بخش خدمات بصورت افزایشی است. اما در بخش کشاورزی روند استان بر خلاف کشور روندی صعودی است و سهم شاغلین این بخش از ۱۶,۷ درصد در سال ۹۰ به ۱۹,۹ درصد در سال ۹۵ افزایش یافته است.

جدول ۱۹- سهم شاغلین استان از بخش های مختلف اقتصادی در کشور طی سال های ۹۰-۹۵

عنوان	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
سهم شاغلین بخش کشاورزی	استان	۱۶,۷	۱۹,۲	۱۸,۱	۱۷,۷	۱۷,۵
	کشور	۱۸,۶	۱۹,۴	۱۸,۳	۱۷,۹	۱۸
سهم شاغلین بخش صنعت	استان	۳۴,۸	۳۲,۷	۳۰,۷	۳۱,۵	۳۱,۲
	کشور	۳۳,۴	۳۳,۴	۳۴,۳	۳۳,۸	۳۲,۵
سهم شاغلین بخش خدمات	استان	۴۸,۵	۴۸,۱	۵۱,۲	۵۰,۸	۵۱,۴
	کشور	۴۸	۴۷,۲	۴۷,۴	۴۸,۳	۴۹,۴

ماخذ: نتایج طرح نیروی کار

۱-۸-۳- تحلیل روند تولید ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با منطقه و کشور

طی دوره ۱۳۹۰-۹۴ سهم استان از تولید ناخالص داخلی بانفت منطقه از ۷۹ درصد در سال ۹۰ به ۶۹ درصد در سال ۹۴ کاهش یافته است. همچنین سهم استان از تولید ناخالص داخلی بدون نفت نیز با روند کاهشی از ۴۵ درصد در سال ۹۰ به ۴۴ درصد در سال ۹۴ رسیده است. طی دوره مذکور سهم استان از تولید ناخالص داخلی بانفت کشور نیز با روند کاهشی از ۲۱ درصد در سال ۹۰ به ۱۴ درصد در سال ۹۴ رسیده است.

جدول ۲۰- روند تولید ناخالص داخلی منطقه و کشور به تفکیک با نفت و بدون نفت طی سالهای ۱۳۹۰-۹۴ (هزار میلیارد ریال)

عنوان	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴
اصفهان	با نفت	۳۴۴	۵۱۴	۷۲۲	۷۳۳
	بدون نفت	۲۱۰	۴۶۳	۶۳۹	۶۷۲
چهارمحال بختیاری	با نفت	۴۴	۵۶	۶۸	۷۵
	بدون نفت	۴۴	۵۶	۶۷	۷۵
استان	با نفت	۱۴۲۴	۲۰۰۴	۲۵۶۷	۲۳۲۵
	بدون نفت	۲۱۱	۴۶۸	۵۱۷	۵۹۳
منطقه	با نفت	۱۸۱۲	۲۵۷۴	۳۳۵۶	۷۷۴۲
	بدون نفت	۴۶۴	۹۸۷	۱۲۲۳	۲۶۷۵
سهم استان از منطقه	با نفت	۷۹	۷۸	۷۶	۳۰
	بدون نفت	۴۵	۴۷	۴۲	۲۲
کشور	با نفت	۶۶۹۰	۹۱۱۵	۱۲۲۲۰	۱۲۸۷۳
	بدون نفت	۴۷۴۰	۷۰۰۹	۹۱۷۷	۱۰۴۳۷
سهم استان از کشور	با نفت	۲۱	۲۲	۲۱	۱۸
	بدون نفت	۴	۷	۶	۶

ماخذ: حسابهای منطقه ای مرکز آمار

✓ روند ۵ ساله سهم بخش نفت از ارزش افزوده استان

سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی استان ۵۶,۷ درصد در سال ۹۴ بوده در حالی که طی سالهای ۹۰ تا ۹۴ سهم به طور میانگین ۷۲ درصد بوده است.

جدول ۲۱- سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی طی سال های ۹۰ الی ۹۴ (هزار میلیارد ریال)

سال	ارزش افزوده بخش نفت استان	محصول ناخالص داخلی استان	سهم بخش نفت از تولید ناخالص داخلی استان
۱۳۹۰	۱۱۶۲	۱۴۲۴	۸۱,۶
۱۳۹۱	۱۴۵۵	۲۰۰۴	۷۲,۶
۱۳۹۲	۲۰۰۷	۲۵۶۷	۷۸,۲
۱۳۹۳	۱۶۵۳	۲۳۲۵	۷۱,۱
۱۳۹۴	۹۹۹	۱۷۶۱	۵۶,۷

ماخذ: حسابهای منطقه ای مرکز آمار

جدول ۲۲- ارزش افزوده رشته فعالیت های ۱۸ گانه اقتصادی کشور و استان در سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۴ (ارقام به میلیارد ریال)

عنوان		۱۳۹۳		۱۳۹۴		سهم استان از کشور		سهم بخش از GDP استان	
		کشور	خوزستان	کشور	خوزستان	۹۳	۹۴	۹۳	۹۴
کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری		۱۰۸۶۹۴۶	۶۴۳۸۹	۱۱۷۸۶۴۰	۷۲۳۲۹	۵,۹	۶,۱	۲,۸	۰,۰
استخراج معدن		۲۲۸۲۹۸۲	۱۶۵۴۲۳۳	۱۴۲۰۹۵۶	۹۹۹۸۶۹	۷۲,۵	۷۰,۴	۷۱,۱	۵۶,۹
صنعت		۲۴۲۹۷۰۳	۲۷۸۸۵۸	۲۲۰۰۸۰۷	۳۳۶۴۳۹	۱۱,۵	۱۵,۳	۱۲,۰	۱۹,۲
تأمین برق، گاز، بخار و تپهویه هوا		۶۸۳۸۴۱	۳۰۴۳۱	۵۲۳۷۵۱	۲۶۲۴۴	۴,۴	۵,۰	۱,۳	۱,۵
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه		۳۳۱۹۸	۱۹۴۱	۴۱۲۹۴	۳۸۴۵	۵,۸	۹,۳	۰,۱	۰,۲
ساختمان		۵۴۱۴۶۳	۲۱۸۵۹	۵۵۹۹۴۲	۲۲۹۶۵	۴,۰	۴,۱	۰,۹	۱,۳
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها		۱۵۳۳۴۸۹	۵۶۹۹۱	۱۴۰۰۵۸۹	۵۲۵۰۸	۳,۷	۳,۷	۲,۵	۳,۰
حمل و نقل و انبارداری و پست		۸۳۹۵۰۵	۶۱۲۱۳	۹۳۲۰۰۵	۶۵۶۴۸	۷,۳	۷,۰	۲,۶	۳,۷
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا		۱۵۴۰۸۵	۴۴۶۹	۱۷۹۵۱۱	۵۱۹۰	۲,۹	۲,۹	۰,۲	۰,۳
اطلاعات و ارتباطات		۲۱۷۵۴۵	۲۰۵۹	۲۵۷۸۳۱	۲۵۴	۰,۹	۱,۰	۰,۱	۰,۱
فعالیتهای مالی و بیمه		۲۴۷۸۲۵	۴۵۲۰	۲۸۵۳۵۴	۵۲۰۳	۱,۸	۱,۸	۰,۲	۰,۳
املاک و مستغلات		۱۳۵۹	۶۳۶۳	۱۵۵۵	۶۷۷۰	۴,۷	۴,۴	۲,۷	۳,۹
فعالیتهای حرفهای، علمی و فنی		۸۱۵۴۱	۲۱۴۱	۱۰۱۸۶۷	۳۱۵۳	۲,۶	۳,۱	۰,۱	۰,۲
فعالیتهای اداری و خدمات پشتیبانی		۳۸۸۰۳	۱۹۹۴	۵۰۵۴۶	۲۵۲۲	۵,۱	۵,۰	۰,۱	۰,۱
اداره امور عمومی، و خدمات شهری		۵۲۹۱۹۶	۳۳۶۲۶	۶۰۶۶۸۹	۳۸۶۸۹	۶,۴	۶,۴	۱,۴	۲,۲
آموزش		۳۵۸۸۷۳	۲۰۰۸۴	۴۲۹۱۳۶	۲۳۵۲۵	۵,۶	۵,۵	۰,۹	۱,۳
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی		۳۴۹۰۱۱	۱۹۱۸۳	۴۱۴۱۲۱	۲۳۱۳۰	۵,۵	۵,۶	۰,۸	۱,۳
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی		۱۱۴۸۷۰	۴۴۳۳	۱۲۸۱۴۳	۴۹۲۱	۳,۹	۳,۸	۰,۲	۰,۳
جمع		۱۲۸۸۱۹۴۰	۲۳۲۶۰۵۷	۱۲۲۶۶۰۲۱	۱۷۵۶۴۱۸	۱۸,۱	۱۴,۳	۱۰۰,۰	۱۰۰

ماخذ: حساب های منطقه ای - مرکز آمار ایران سال ۱۳۹۴ و محاسبات تحقیق

۹-۱- تحلیل وضعیت زیربنای استان

۹-۱-۱- تحلیل ساختار شبکه ارتباطات و حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی و هوایی)

✓ عملکرد شاخص‌های پستی استان

- نسبت جمعیت شهری به دفاتر پست شهری و نمایندگی: هرچه مقدار این شاخص کاهش یابد به معنی افزایش پوشش جمعیتی دفاتر پست شهری و نمایندگی پستی می‌باشد. مقایسه شاخص «نسبت جمعیت شهری به دفاتر پست شهری و نمایندگی پستی» در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان‌دهنده کاهش آن شاخص در طول سال‌های مورد بررسی می‌باشد. مقدار این شاخص در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۴۵۵۲۴ و ۴۳۸۷۹ نفر بوده است.
- نسبت جمعیت روستایی به دفاتر پست و مخابرات روستایی (ICT): مقدار این شاخص در سال ۱۳۹۴ معادل ۳,۳ هزار نفر به ازای هر دفتر پست و مخابرات روستایی بوده است. در سال ۱۳۹۵ مقدار این شاخص تقریباً نزدیک به ۳,۶ هزار نفر افزایش یافته است به بیان دیگر هر دفتر پست و مخابرات روستایی (ICT) ۳,۶ هزار نفر را تحت پوشش قرار داده است. تعداد دفاتر پیشخوان دولت به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۴ معادل ۷,۴۹ دفتر بوده که در با رشد ناچیز در سال ۱۳۹۵ به ۷,۵۶ دفتر افزایش یافته است.

جدول ۲۳- واحدهای پستی مورد بهره‌برداری برحسب نوع مالکیت در پایان سال ۱۳۹۵

سال	دولتی		غیر دولتی		صندوق پستی	
	اداره کل و اداره	دفتر پست شهری	نمایندگی پستی	دفتر پیشخوان دولت	دفتر پست و مخابرات روستایی (ICT)	شهری
۱۳۹۴	۲۱	۶۲	۱۶	۳۵۶	۳۴۵	۳۶۱
۱۳۹۵	۲۱	۶۲	۱۹	۳۵۶	۳۲۲	۳۶۱

جدول ۲۴- وضعیت شاخص‌های بخش پست استان خوزستان در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

شهرستان	واحد	۱۳۹۴	۱۳۹۵	درصد تغییرات
روستاهای بهره‌مند از خدمات دولتی (نمایندگی)	روستا	۱۲	۱۷	۴۵,۷
تعداد صندوقهای پستی روستاهای بالای ۲۰ خانوار	صندوق	۷۹	۸۳	۵,۱
تعداد نیروی انسانی با تحصیلات دانشگاهی	نفر	۳۷۹	۳۷۴	-۱,۳
تعداد کل نیروی انسانی	نفر	۵۰۹	۴۷۲	-۷,۳
نسبت جمعیت شهری به دفاتر پست شهری و نمایندگی	نفر/دفتر پستی شهری و نمایندگی	۴۵۵۲۴	۴۳۸۷۹	-۳,۶
تعداد دفاتر پست و مخابرات روستایی (ICT)	دفتر	۴۱۰	۴۱۱	۰,۲
نسبت جمعیت روستایی به دفاتر پست و مخابرات روستایی (ICT)	نفر/دفتر پست و مخابرات روستایی	۳۳۳۶	۳۵۷۶	۷,۲
تعداد دفاتر پیشخوان دولت به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	دفتر/نفر	۷,۴۹	۷,۵۶	۰,۹

مأخذ: اداره کل پست استان خوزستان سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

مخابرات

اهم فعالیت‌ها در بخش مخابرات شامل ایجاد زیرساخت‌های مخابراتی و ارائه خدمات تلفن ثابت، همراه و مدیریت فضای فرکانس و شبکه‌های بی سیم می‌باشد که این خدمات در سطوح ارتباطات شهری، بین شهری و بین المللی و اتصال به شبکه جهانی (اینترنت) عرضه می‌شود. در جدول ۲۵ شاخص‌های مهم و عمده مخابرات که تصویری مختصر از نقش زیربنایی این بخش در توسعه ملی و منطقه‌ای را نشان می‌دهد ذکر گردیده و در ادامه به شرح شاخص‌ها پرداخته خواهد شد.

جدول ۲۵- شاخص‌های ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات (مخابرات) ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

درصد تغییرات	سال ۹۵		سال ۹۴		واحد	عنوان شاخص
	کشور	استان	کشور	استان		
۲,۱	۳۸,۱۷	۲۴,۲	۳۸,۴۲	۲۳,۷	نفر	به ازای هر ۱۰۰ نفر
-۳۲	۶۱,۳	۵۰,۳	۵۵,۲۰	۷۴	نفر	به ازای هر ۱۰۰ نفر
۲,۸	۴۰,۲	۵۱,۹	۳۸,۷۸	۵۰,۵	نفر	به ازای هر ۱۰۰ نفر
۹,۲	۲,۲۲	۱,۵۵	۲,۳۹	۱,۴۲	نفر	به ازای هر ۱۰۰ نفر
۶,۷	۸۲۸۸۳۴۴۷	۴۸۸۲۹۱۴	۷۵۹۱۴۵۰۶	۴۵۷۴۳۵۱	نفر	تعداد مشترکین تلفن همراه
-۳,۸	۵۵۲۰۷	۲۷۹۸	۵۴۲۷۳	۲۹۱۰	روستا	روستاهای دارای ارتباط تلفنی

مأخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۹۴ و سال ۱۳۹۵، اداره کل ارتباطات و فناوری استان خوزستان ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

تعداد تلفن‌های منصوبه استان با ۱۵,۲ درصد رشد، از ۱۲۹۳۷۷۰ شماره در سال ۱۳۹۴ به ۱۴۹۰۶۷۷ شماره در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است که در این میان شهرستان اهواز با ۳۸,۴ درصد از کل تلفن‌های منصوبه بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. استان خوزستان در سال ۱۳۹۵، با سهم ۴,۲ درصدی از کل تلفن‌های منصوبه ثابت کشور در رتبه ۷ ام قرار گرفته است. تلفن‌های ثابت مشغول به کار استان با ۰,۱ درصد رشد از ۱۱۳۹۱۲۶ شماره در سال ۱۳۹۴ به ۱۱۳۹۷۰۶ شماره در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. ضریب بهره‌برداری تلفن ثابت استان که سهم تلفن‌های ثابت مشغول به کار از تلفن‌های ثابت نصب شده را نشان می‌دهد از ۸۷,۱۳ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۷۶,۴۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است در بین شهرستان‌های استان، شهرستان هفتگل با ۹۳,۸۷ درصد بالاترین رقم ضریب بهره‌برداری و شوشتر با ۶۳,۳۲ درصد پایین‌ترین رقم ضریب بهره‌برداری را به خود اختصاص داده‌اند. تعداد خطوط تلفن‌های همراه اول استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۴۱۶۰۹۵ شماره بوده که نسبت به سال قبل ۲,۹ درصد رشد منفی داشته است در سال ۱۳۹۴ تعداد تلفن‌های همراه در استان برابر با ۳۵۱۶۸۰۹ شماره بوده است. براساس سیاست‌های شرکت مخابرات ایران واگذاری تلفن‌های همراه ادامه داشته به گونه‌ای که تعداد مشترکین تلفن همراه در استان با ۶,۷ درصد رشد از ۴۵۷۴۳۵۱ مشترک در سال ۱۳۹۴ به ۴۸۸۲۹۱۴ مشترک در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات

از کل جمعیت ۶ ساله و بیشتر استان خوزستان در سال ۹۵، ۷۸,۴۶ درصد دارای تلفن همراه (کشور ۸۹,۷۷ درصد) ۳۷,۲۸ درصد استفاده کننده از رایانه (کشور ۴۱,۱۵ درصد) و ۴۹,۴۶ درصد کاربر اینترنت (کشور ۴۵,۳۳ درصد) می‌باشند.

^۳ منظور از ضریب نفوذ تلفن، تعداد خط تلفن به ازای هر ۱۰۰ نفر جمعیت می‌باشد.

^۴ ضریب نفوذ تلفن همراه بصورت تعداد خط تلفن همراه اپراتور همراه اول به ازای هر ۱۰۰ نفر جمعیت محاسبه شده است.

جدول ۲۶- استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۱۳۹۵

عنوان	کل جمعیت ۶ ساله و بیشتر	جمعیت دارای تلفن همراه	جمعیت استفاده کننده از رایانه	جمعیت کاربر اینترنت
خوزستان	۴۲۸۷۷۲۰	۳۳۶۴۱۷۱	۱۵۹۸۲۹۹	۲۱۲۰۶۷۵
کشور	۷۲۳۷۵۲۱۰	۵۶۳۷۵۹۳۴	۲۹۷۸۲۶۲۸	۳۲۸۱۱۲۸۴
سهم از کشور	۵,۹۲	۵,۹۷	۵,۳۷	۶,۴۶
رتبه خوزستان	۵	۵	۵	۵

مأخذ: سالنامه آماری کشور و استان در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

در سال ۱۳۹۵، ۹۸,۴۰ درصد خانوارهای استان دارای تلفن، ۵۹,۶۸ درصد دارای رایانه و ۷۰,۷۳ درصد خانوارها در محل سکونت خود به اینترنت دسترسی دارند (جدول ۲۷).

جدول ۲۷- خانوارهای کشور برحسب برخورداری از فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور و استان سال ۱۳۹۵

سال	کل خانوارها	خانوارهای دارای تلفن	خانوارهای دارای رایانه	خانوارهای با دسترسی به اینترنت در محل سکونت
کشور	۲۴۲۹۹۷۵۸	۲۳۹۷۷۱۰۹	۱۳۹۳۸۹۴۳	۱۳۴۷۹۸۱۵
استان	۱۳۲۰۵۹۷	۱۲۹۹۴۷۰	۷۸۸۱۰۹	۹۳۳۹۹۸
رتبه استان	۵	۵	۵	۲

مأخذ: سالنامه آماری کشور و استان در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

جدول ۲۸- خطوط اینترنت پرسرعت مشغول به کار به تفکیک نوع مصرف (خط/درصد)

سال	خطوط اینترنت پرسرعت		خطوط اینترنت پرسرعت خانگی		خطوط اینترنت تجاری پرسرعت	
	استان	کشور	استان	کشور	استان	کشور
۱۳۹۴	۴۰۷۳۶۷	۸۸۲۵۱۰۵	۲۳۱۳۱۰	۶۱۴۱۱۰۷	۱۷۶۰۵۷	۲۶۸۳۹۹۸
۱۳۹۵	۴۰۵۰۲۲	۹۴۰۸۰۲۳	۲۲۳۱۹۷	۶۶۶۸۹۵۳	۱۸۱۸۲۵	۲۷۳۹۰۷۰
سهم استان در سال ۹۵	۴,۳۱	-	۳,۳۵	-	۶,۶۴	-
رتبه استان در سال ۹۵	۷	-	۹	-	۳	-

مأخذ: سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

جدول ۲۹- وضعیت شاخص های اینترنت استان در سال ۱۳۹۵

سال ۹۵	سال ۹۴	واحد	نام شاخص
۱۳۴۶	۱۸۵۷	(تعداد)	سایت های BTS ارائه کننده خدمات G2
۱۳۸۷	۸۵۷	(تعداد)	سایت های NODB ارائه کننده خدمات G3
۹۸۳	۲۱۱	(تعداد)	سایت های NODB ارائه کننده خدمات G4
۳۸۱۰	۳۸۱۰	(کیلومتر)	پوشش جاده های اصلی، فرعی و ریلی
۴۰۵۰۲۲	۴۰۷۳۶۷	(تعداد)	مشترکین اینترنت پهن باند ثابت (ADSL و WIMAX)
۲۰۲۳۰۶۱	۱۲۲۲۷۵۳	(تعداد)	مشترکین اینترنت پهن باند سیار (G3 و G4)
۲۳۸۱	۱,۷۱۷	(روستا)	تعداد روستاهای دارای دسترسی به اینترنت از محل طرح USO ^۵

مأخذ: اداره کل ارتباطات و فناوری استان خوزستان در سال ۱۳۹۵

^۵ طرح USO (نظامنامه اجرایی خدمات عمومی الزامی) عبارت از طرح خدمات الکترونیکی در مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته می باشد.

براساس اطلاعات اخذ شده از اداره کل ارتباطات زیرساخت استان خوزستان در سال ۱۳۹۵، شبکه کابل فیبر نوری نسبت به سال قبل رشد نداشته است. و برابر ۳۵۱۳٫۳ کیلومتر می‌باشد. ظرفیت شبکه انتقال اطلاعات در سال ۱۳۹۵ برابر ۳۶۳٫۰۲ گیگابیت بر ثانیه می‌باشد که نسبت به سال ۱۳۹۴ رشد ناچیزی را تجربه کرده است. ظرفیت پهنای باند شبکه IP داخل در سال ۱۳۹۵ برابر ۲۵۰ گیگابیت بر ثانیه بوده که نسبت به سال قبل رشدی نداشته است. واگذاری سرویس دیتای داخل استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۳۷۶۸۴ مگابیت بر ثانیه است که نسبت به سال قبل بیش از ۴۶۰ درصد رشد داشته است.

جدول ۳۰- وضعیت شاخص های زیرساخت ارتباطات در استان خوزستان

عنوان شاخص	واحد اندازه گیری	سال ۹۴	سال ۹۵	درصد تغییرات
توسعه شبکه کابل فیبرنوری	Km	۳۵۱۳٫۳	۳۵۱۳٫۳	۰
افزایش ظرفیت شبکه انتقال	Gbps	۳۶۳٫۰	۳۳٫۰۲	۰٫۰۱
افزایش شبکه IP داخل	Gbps	۲۵۰	۲۵۰	۰
مجموع سرویس دیتا واگذار شده	Mbps	۲۴۵۷۹	۱۳۷۶۸۴	۴۶۰٫۲
مجموع اینترنت واگذار شده	Mbps	۷۱	۱	۱۱۰٫۶

مأخذ: اداره کل ارتباطات زیرساخت استان خوزستان - ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

✓ حمل و نقل

استان خوزستان به دلیل دارا بودن مرز دریایی از هر ۴ شیوه حمل و نقل (جاده ای-دریایی- ریلی و هوایی) در جابجایی بار و مسافر برخوردار می باشد.

جدول ۳۱- مقایسه تعداد مسافر و حجم بار جابجا شده در انواع شیوه های حمل و نقل در سال ۹۵

نوع حمل و نقل	کشور				استان			
	مسافر - (هزار نفر)		بار - (هزار تن)		مسافر - (هزار نفر)		بار - (هزار تن)	
	تعداد	سهم	وزن	سهم	تعداد	سهم	وزن	سهم
جاده ای	۱۶۶۹۸۸	۶۸٫۱۱	۶۷۰۱۶۰	۷۸٫۹۳	۷۴۰۴	۵۷٫۴۲	۶۱۴۴۱	۵۲٫۳۵
ریلی	۲۳۰۴۲	۹٫۴۰	۴۰۲۸۲	۴٫۷۴	۱۸۴۷	۱۴٫۳۲	۱۱۷۴۴	۱۰٫۰۱
دریایی	۲۴۰	۰٫۱۰	۱۳۸۵۷۷	۱۶٫۳۲	۲۰۴	۱٫۵۸	۴۴۱۵۳	۳۷٫۶۲
هوایی	۵۴۹۲۱	۲۲٫۴۰	۷۱	۰٫۰۱	۳۴۳۹	۲۶٫۶۷	۲۷	۰٫۰۲
جمع	۲۴۵۱۹۱	۱۰۰	۸۴۹۰۹۰	۱۰۰	۱۲۸۹۴	۱۰۰	۱۱۷۳۶۵	۱۰۰

مأخذ : سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

حمل و نقل جاده ای

حمل و نقل جاده‌ای اصلی‌ترین شیوه حمل و نقل در استان و کشور می‌باشد. بیش از ۶۸ درصد حجم کالا و مسافر استان از طریق جاده جابجا می‌گردد. ویژگی‌های جمعیتی و موقعیت ممتاز جغرافیایی نظیر دسترسی به آب‌های آزاد و بین‌المللی به همراه فعالیت گسترده صنایع مهم نفت، گاز، فولاد، سیمان، پتروشیمی و همچنین بهره‌مندی از خاک مستعد کشاورزی، رشد صنعت حمل و نقل جاده‌ای استان خوزستان را موجب شده است. شهرهای بندر امام خمینی (ره)، اهواز و دزفول از قطب‌های مهم استان در زمینه حمل

کالا می‌باشند؛ این مراکز به ترتیب از مراکز عمده واردات، صنعت و کشاورزی در استان می‌باشند. در سال ۱۳۹۵، ۵۷,۴ درصد جابجایی مسافر و ۵۲,۴ درصد جابجایی بار استان از طریق جاده صورت گرفته است. در سال ۱۳۹۵ تعداد راهدارخانه‌ها در استان خوزستان ۸ واحد بوده که نسبت به سال قبل تغییری نداشته است، تعداد نقاط حادثه خیز در ابتدای سال ۱۳۹۵، ۱۲۰ نقطه بوده که تا پایان سال ۵ نقطه آن اصلاح گردیده است.

• وضعیت انواع راه های استان

استان خوزستان از لحاظ طول راه های بین شهری با سهم ۶ درصد رتبه ششم، راه های روستایی با سهم ۶,۸ درصد رتبه دوم، راه های اصلی بین شهری و راه های آسفالتی روستایی با سهم ۱۰,۴ و ۷,۲ درصد در رتبه اول کشور را قرار دارد. همچنین استان خوزستان از نظر جمع کل راه های شهری و روستایی در رتبه سوم کشور قرار گرفته است.

جدول ۳۲-انواع راه های تحت حوزه استحفاظی اداره کل راه و شهرسازی استان خوزستان (کیلومتر)

شهرستان	جمع کل	راه های بین شهری						
		جمع	آزاد راه	بزرگراه	راه اصلی	راه فرعی	سایر	جمع
استان ۱۳۹۴	۱۳۸۲۹,۱	۵۲۰۴,۵۱	۱۳۳,۱۱	۱۰۴۲,۱	۲۶۷۲,۶۱	۱۱۹۷,۷۲	۱۵۸,۹۷	۸۶۲۴,۵۹
استان ۱۳۹۵	۱۴۰۰۹,۹۹	۵۲۸۶,۹۱	۱۳۳,۱۱	۱۱۰۱,۳	۲۶۹۵,۸۱	۱۱۹۷,۷۲	۱۵۸,۹۷	۸۷۲۳,۰۸
کشور	۲۱۵۵۶۰	۸۷۱۶۷	۲۴۰۱	۱۶۶۲۷	۲۵۵۳۸	۴۲۶۰۱	۰	۱۲۸۳۹۴
رشد ۹۵ نسبت به ۹۴	۱,۳۱	۱,۵۸	۰	۵,۶۸	۰,۸۷	۰	۰	۱,۱۴
سهم استان از راه کشور	۶,۵۰	۶,۰۷	۵,۵۴	۶,۶۲	۱۰,۵۶	۲,۸۱	-	۶,۷۹
رتبه	۳	۷	۸	۵	۱	۱۱	-	۲

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

• تعداد مسافر و وزن بار جابجا شده توسط وسایل نقلیه باری عمومی جاده ای

در سال ۱۳۹۵ استان خوزستان با سهم ۷,۹ درصد از کل تعداد سفر درون استانی در کشور در رتبه سوم قرار دارد این سهم نسبت به سال ۱۳۹۴، ۱۰,۸۶ درصد کاهش داشته است. موارد زیر از مهم ترین دلایل این کاهش است:

۱- افزایش وسایل نقلیه شخصی و فعالیت آنها در بخش حمل و نقل جاده ای

۲- کیفیت پایین و فرسوده بودن اکثر ناوگان مسافربری و در نتیجه عدم استقبال مسافرین

بنابراین باید با ارائه راهکارهای مختلف، کیفیت خدمات ارائه شده را افزایش داده و جذب مسافر را افزایش داد. در این خصوص می-توان به راهکارهای زیر در زمینه ناوگان سواری اشاره داشت:

نوسازی ناوگان فرسوده، نظارت دقیق و مستمر بر خدمات ارائه شده و اهمیت همکاری سایر ارگان های ذیربط مانند پلیس راهور و شهرداری، جلوگیری از حمل و نقل مسافر توسط سواری های شخصی، استفاده از ناوگان سواری با پلاک منطقه آزاد اروند جهت ارائه خدمات بهتر، ایمنی بیشتر مسافرین، ترغیب مسافرین به استفاده از ناوگان سواری کرایه و در عین حال سرمایه گذاری کمتر رانندگان.

استان خوزستان با ۵۲۸۱ هزار نفر مسافر جابجا شده در سال ۱۳۹۵، سهم ۵,۸۳ درصد از کل جابجایی مسافر کشور را به خود اختصاص داده است که از این نظر در رتبه ی چهارم کشور قرار گرفته است بیشترین تعداد سفر در شهرستان های اهواز، آبادان و بندر ماهشهر به ترتیب با ۲۹۱، ۸۴ و ۵۴ هزار سفر می باشد. بیشترین مسافر جابجا شده در شهرستان های اهواز، آبادان و شوشتر به ترتیب با ۲۰۰۲، ۵۵۷ و ۴۰۱ هزار مسافر اتفاق افتاده است.

شهرستان اهواز بواسطه مرکز استان بودن و جمعیت زیادی که در خود جای داده است، از لحاظ تعداد سفرها و مسافرین جایجا شده، اختلاف چشمگیری نسبت به بقیه شهرستان‌های استان دارد.

جدول ۳۳- تعداد سفر و مسافر جایجا شده درون استانی توسط انواع وسایل نقلیه عمومی مسافری جاده ای به تفکیک

مسافر جایجا شده (هزار نفر)				تعداد سفر (هزار مورد)				عنوان	
سواری	مینی بوس	اتوبوس	جمع	سواری	مینی بوس	اتوبوس	جمع		
۲۴۳۲۳	۴۵۴۰۷	۳۰۱۳۷	۹۹۸۶۷	۵۹۳۱	۳۰۰۲	۱۳۵۴	۱۰۲۸۷	۱۳۹۴	کشور
۲۱۷۴۲	۳۹۶۸۴	۲۹۱۰۰	۹۰۵۲۵	۵۵۸۲	۲۶۱۹	۱۲۹۹	۹۵۰۰	۱۳۹۵	
-۱۰,۶۱	-۱۲,۶۰	-۳,۲۴	-۹,۴	-۵,۸۸	-۱۲,۷۶	-۴,۰۶	-۷,۶۵	درصد تغییرات	
۲۶۹۳,۶۴	۱۸۰۳,۰۶	۱۸۹۰,۵۲	۶۳۸۷,۲۳	۶۷۶,۹۶	۱۰۹,۴	۵۶,۰۶	۸۴۲,۴۲	۱۳۹۴	استان
۲۴۴۶,۲	۱۳۶۶	۱۴۶۸,۷	۵۲۸۰,۹	۶۱۶,۱۵	۸۷,۳۶	۴۷,۴۲	۷۵۰,۹۳	۱۳۹۵	
-۹,۱۹	-۲۴,۲۴	-۲۲,۳۱	-۱۷,۳۲	-۸,۹۸	-۲۰,۱۵	-۱۵,۴۱	-۱۰,۸۶	درصد تغییرات	
۱۱,۲۵	۳,۴۴	۵,۰۵	۵,۸۳	۱۱,۰۴	۳,۳۴	۳,۶۵	۷,۹۰	۳۹۵	سهم استان از کشور در سال
۱	۱۳	۸	۴	۱	۱۳	۸	۳	۱۳۹۵	رتبه استان در سال

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ با حدود ۱۷۴ هزار سفر برون استانی، ۳,۱ درصد از سهم کشور را به خود اختصاص داده است. از این نظر استان خوزستان در رتبه ی دهم کشور قرار دارد. بیشترین مسافر جایجا شده در استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ از طریق اتوبوس با سهم ۸۲,۴ درصد صورت گرفته است که از این لحاظ در جایگاه هفتم کشوری قرار دارد.

جدول ۳۴- تعداد سفر و مسافر جایجا شده برون استانی از طریق پایانه های مسافربری توسط انواع وسایل نقلیه عمومی

مسافر جایجا شده (هزار نفر)				تعداد سفر (هزار نفر)				عنوان	
سواری	مینی بوس	اتوبوس	جمع	سواری	مینی بوس	اتوبوس	جمع		
۸۵۰۷	۶۳۳۴	۶۴۲۴۰	۷۹۰۸۱	۲۱۳۴	۴۲۳	۳۲۱۵	۵۷۷۲	۱۳۹۴	کشور
۷۷۲۴	۵۸۱۶	۶۲۹۲۳	۷۶۴۶۳	۲۰۲۸	۳۸۳	۳۲۴۸	۵۶۵۹	۱۳۹۵	
-۹,۲۰	-۸,۱۸	-۲,۰۵	-۳,۳۱	-۴,۹۷	-۹,۴۶	۱,۰۳	-۱,۹۶	درصد تغییرات	
۳۱۸	۱۰۶	۱۷۲۷	۲۱۵۲	۸۰	۷	۹۱	۱۷۹	۱۳۹۴	استان
۲۸۴,۰۹	۸۹,۸۲	۱۷۴۸,۹۸	۲۱۲۲,۸۹	۷۲,۴۶	۵,۹۹	۹۵,۲۸	۱۷۳,۷۲	۱۳۹۵	
-۱۰,۶۶	-۱۵,۲۶	۱,۲۷	-۱,۳۵	-۹,۴۳	-۱۴,۴۳	۴,۷۰	-۲,۹۵	درصد تغییرات	
۳,۶۸	۱,۵۴	۲,۷۸	۲,۷۸	۳,۵۷	۱,۵۶	۲,۹۳	۳,۰۷	سهم استان	
۵	۱۸	۷	۱۰	۵	۱۷	۹	۱۰	رتبه استان	

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ با حدود ۱۰۳۲۸ هزار تن از جایجایی های درون استانی، ۹,۸۵ درصد از سهم کشوری را به خود اختصاص داده است. از این نظر استان خوزستان در رتبه سوم کشور قرار دارد همچنین استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ با دارا بودن ۹,۶۵ درصد از سهم جایجایی های برون استانی خروجی و ۸,۴۳ درصد از سهم جایجایی های برون استانی ورودی به ترتیب در رتبه دوم و سوم کشوری قرار دارد.

از میان شهرستان های استان خوزستان در سال ۱۳۹۵ شهرستان های اهواز، هفتکل و بندر ماهشهر به ترتیب با ۲۶۶۳، ۲۱۹۱ و ۱۶۹۳ هزار تن بیشترین میزان جایجایی درون استانی را دارا می باشد. شهرستان های بندر ماهشهر، خرمشهر و خرمشهر به ترتیب با

۲۲۵۲۹، ۱۳۱۹۱ و ۳۴۵۳ هزار تن بیشترین میزان جابجایی برون استانی را دارا می باشد که از میان جابجایی های برون استانی بندر ماهشهر بیشترین جابجایی خروجی و اهواز بیشترین جابجایی ورودی را دارا هستند.

جدول ۳۵- وزن جا به جا شده توسط وسایل نقلیه عمومی جاده‌ای بر اساس بارنامه صادر شده بر حسب شهرستان (هزار تن)

جابجایی برون استانی		جابجایی درون استان	عنوان	
ورودی	خروجی			
۲۵۸۸۶۸	۲۵۸۸۶۸	۱۰۱۰۸۷	۹۴	کشور
۲۸۲۶۴۵	۲۸۲۶۴۵	۱۰۴۸۷۰	۹۵	
۹,۱۸	۹,۱۸	۳,۷۴	درصد تغییرات	
۲۲۸۷۳,۶۷	۲۸۱۱۳,۱	۸۲۴۰,۳۷	۹۴	استان
۲۳۸۳۲,۲۳	۲۷۲۸۰,۴۳	۱۰۳۲۸,۳۴	۹۵	
۴,۱۹	-۲,۹۶	۲۵,۳۴	درصد تغییرات	
۸,۴۳	۹,۶۵	۹,۸۵	سهم استان	
۳	۲	۳	رتبه	

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

✓ شرکت های حمل و نقل موجود

در استان خوزستان ۳۱۳ شرکت کالا و ۱۶۱ شرکت مسافربری وظیفه جابجایی بار و مسافر را بر عهده دارند. علاوه بر شرکت های فوق ۳ پایانه مهم کالا، ۲ پایانه مرزی و همچنین ۲۳ پایانه مسافری فعال استان، کار ارایه خدمات جابجایی کالا و مسافر را انجام می دهند.

✓ حمل و نقل ریلی

از مزایای حمل و نقل ریلی ایمنی بسیار بالا، کاهش در مصرف سوخت و آلودگی، راحتی بیشتر، هزینه ی پایین تر و امکان جابجایی انبوه مسافر و کالا می باشد. طول انواع خطوط ناحیه راه آهن جنوب و زاگرس در سال ۱۳۹۵ به ترتیب، ۶۹۶ کیلومتر خطوط اصلی، ۱۴۸ کیلومتر خطوط فرعی و مانوری و ۱۲۹ کیلومتر خطوط صنعتی و تجاری بوده که به ترتیب ۶,۶۵، ۷,۶۴ و ۱۲,۶ درصد از خطوط ریلی کشور را شامل می شود. (جدول ۳۶) حمل و نقل ریلی به ترتیب ۹,۴ و ۱۴,۳۲ درصد جابجایی مسافر و ۴,۷۴ و ۱۰ درصد جابجایی بار را به ترتیب در کشور و استان در بین انواع شیوه های حمل و نقل به عهده دارد. (جدول ۳۴).

جدول ۳۶- طول انواع خطوط و ایستگاه های ناحیه راه آهن (کیلومتر)

تعداد ایستگاه	طول خطوط			عنوان	
	صنعتی و تجاری	فرعی و مانوری	اصلی		
۴۰۰	۱۰۱۶	۱۸۷۳	۱۰۴۵۹	۱۳۹۴	کشور
۴۷۴	۱۰۲۴	۱۹۳۸	۱۰۴۵۹	۱۳۹۵	
۱۸,۵۰	۰,۷۹	۳,۴۷	۰,۰۰	ضریب تغییرات	
۳۱	۱۲۴	۱۴۵	۶۹۶	۱۳۹۴	استان
۳۲	۱۲۹	۱۴۸	۶۹۶	۱۳۹۵	
۹,۶۸	۴,۰۳	۲,۰۷	۰,۰۰	ضریب تغییرات	
۷,۱۷	۱۲,۶۰	۷,۶۴	۶,۶۵	سهم استان	

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

• جابجایی مسافر و بار در خطوط ریلی

در سال ۱۳۹۵ در استان خوزستان ۱۳۰۲ هزار مسافر جابجا شده است که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۴، ۷۰٪ درصد کاهش یافته است. سهم استان خوزستان از کل جابجایی مسافر ۵٫۶۵ درصد نسبت به کشور می باشد. در جابجایی بار خالص در سال ۱۳۹۵ استان خوزستان با ۲۷۰۵ هزار تن، سهم ۶٫۷۰ درصد کشور را دارا می باشد. (جدول ۳۷).

جدول ۳۷- مسافر و بار خالص حمل شده از ایستگاه های راه آهن

عنوان	تعداد مسافر (هزار نفر)	وزن بار خالص (هزار تن)
کشور	۱۳۹۴	۳۵۴۴۷
	۱۳۹۵	۴۰۲۸۲
ضریب تغییرات	-۵٫۷۷	۱۳٫۰۰
استان	۱۳۹۴	۲۹۱۳٫۹۹
	۱۳۹۵	۲۷۰۴٫۷۲
ضریب تغییرات	-۱۰٫۷۰	-۷٫۱۸
سهم استان از کشور در سال ۱۳۹۵	۵٫۶۵	۶٫۷۰

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

میزان بار حمل شده شامل مواد نفتی، معدنی، کشاورزی، غذایی، صنعتی، توشه و سایر در سال ۱۳۹۵ در استان خوزستان در مجموع ۲۷۰۵ هزارتن بوده که سهم ۶٫۷۰ درصدی از کشور را دارا می باشد. (جدول ۳۸).

جدول ۳۸-وزن انواع بار حمل شده از ایستگاه های راه آهن (هزار تن)

عنوان	جمع	مواد نفتی	مواد معدنی	مواد کشاورزی	مواد غذایی	مواد صنعتی	توشه	سایر
کشور	۱۳۹۴	۳۳۹۴	۲۳۴۸۶	۱۴۷۴	۵۵۷	۳۱۸۳	۲۳۸	۳۳۱۵
	۱۳۹۵	۴۰۲۸۲	۳۵۲۱	۲۸۰۱۷	۱۳۶۸	۸۸۸	۲۴۸	۲۹۷۴
ضریب تغییرات	۱۳٫۰۰	۳٫۷۴	۱۹٫۲۹	-۷٫۱۹	۵۹٫۴۳	۲٫۶۱	۴٫۲۰	-۱۰٫۲۹
استان	۱۳۹۴	۰	۲۹۱	۴۶۲	۳۵۵	۱۵۵۰	۰	۲۲۷
	۱۳۹۵	۱۴	۱۰۵	۳۷۲	۰	۱۴۱۸	۰	۷۹۴
ضریب تغییرات	-۶٫۲۱	-	-۶۳٫۹۲	-۱۹٫۴۸	۱۰۰٫۰۰	-۸٫۵۲	-	۲۴۹٫۷۸
سهم استان	۶٫۷۰	۰٫۴۰	۰٫۳۷	۲۷٫۱۹	۰٫۰۰	۴۳٫۴۲	۰٫۰۰	۲۶٫۷۰

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵ و محاسبات تحقیق

✓ حمل و نقل دریایی

حمل و نقل دریایی در جابجایی کالا ۳۷٫۶۲ درصد از کل بار جابجا شده در کشور را دارا می باشد. استان خوزستان ۱۱ بندر صیادی شامل والفجر اروندکنار، ثامن الائمه آبادان، چوئبده آبادان، خلیج فارس خرمشهر، بندر امام، سجافی، بحرکان، بندر فجر، دورق، ابوخصیر و بندر امامزاده عبدالله و ۶ بندر تجاری شامل بندر امام خمینی، خرمشهر، آبادان، شادگان، اروندکنار و هندیجان در استان مستقر می باشد که از این میان بندر امام خمینی و بندر خرمشهر دارای کارکرد فراملی و بین المللی می باشند. هم اکنون حدود ۳۳ درصد از تخلیه و بارگیری بار کشور از طریق بندر امام خمینی انجام می شود سهم بندر امام خمینی از ترانزیت کالای بنادر استان حدود ۷۱ درصد می باشد. در سال ۱۳۹۵ وزن بار تخلیه شده در بنادر استان، ۱۷۵۷۱ هزار تن است که ۳۳ درصد از سهم بار تخلیه شده کشور را به خود اختصاص داده است. وزن بار بارگیری شده نیز ۲۶۵۸۲ هزار تن است که سهم ۳۵ درصد از کشور را در بر گرفته است.

جدول ۳۹- وزن کالای تخلیه و بارگیری شده در بنادر استان

بارگیری			تخلیه (هزار تن)			عنوان	
جمع	کالاهای غیر نفتی	مواد نفتی	جمع	کالاهای غیر نفتی	مواد نفتی		
۲۵۶۲۷	۸۸۷۹	۱۶۷۴۸	۱۸۰۲۹	۱۷۱۲۷	۹۰۲	۱۳۹۴	استان
۲۶۵۸۲	۹۹۷۵	۱۶۶۰۷	۱۷۵۷۱	۱۶۶۹۴	۸۷۷	۱۳۹۵	
۳,۷	۱۲,۳	-۰,۸	-۲,۵	-۲,۵	-۲,۸	ضریب تغییرات	
۶۱۸۲۴	۳۶۸۴۲	۲۴۹۸۲	۵۱۹۸۰	۳۲۰۸۹	۱۹۸۹۱	۱۳۹۴	کشور
۷۶۰۲۸	۵۰۳۳۹	۲۵۶۹۹	۵۲۵۴۹	۳۲۶۱۸	۱۹۹۳۱	۱۳۹۵	
۲۳,۰	۳۶,۶	۲,۹	۱,۱	۱,۶	۰,۲	ضریب تغییرات	

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان و سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵

تعداد شناورهای با ظرفیت هزار تن و بیشتر وارد شده به بنادر استان خوزستان در سال ۱۳۹۵، ۲۰۴۷ شناور بوده که نسبت به سال قبل ۱۱,۸ درصد کاهش یافته است. این تعداد شناور ۲۲,۷ درصد شناورهای وارد شده به بنادر در سطح کشور را شامل می شود.

جدول ۴۰- تعداد شناورهای با ظرفیت هزار تن و بیشتر

ظرفیت(هزارتن)		تعداد	عنوان
ناخالص	خالص		
۳۵۱۷۳	۱۸۲۴۰	۲۳۲۰	۱۳۹۴
۳۷۷۲۳	۱۹۷۰۴	۲۰۴۷	۱۳۹۵
۲۶۷۸۳	۱۴۳۶۷	۱۳۸۶	بندر امام خمینی
۹۵۱۰	۴۷۹۳	۲۲۴	بندر ماهشهر
۳	۱	۲	بندر آبادان
۱۴۲۷	۵۴۳	۴۳۵	بندر خرمشهر

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

✓ حمل و نقل هوایی

مهمترین قطب حمل و نقل هوایی استان خوزستان محسوب می شود، علاوه بر فرودگاه مذکور، استان خوزستان شش فرودگاه دیگر نیز در شهرهای آبادان، دزفول، آغاچاری، بهبهان، ماهشهر و مسجد سلیمان دارد. فرودگاههای اهواز و آبادان از فرودگاههای فعال کشور محسوب می شوند. فرودگاه آغاچاری اختصاص به فعالیت های شرکت نفت، فرودگاه ماهشهر جز فرودگاههای اختصاصی، فرودگاه های دزفول و بهبهان جزء فرودگاههای نظامی و فرودگاه مسجد سلیمان نیز در شرایط کنونی در حال بازسازی بوده و غیر فعال است. مهمترین چالش توسعه فرودگاه اهواز کمبود اراضی تحت تصرف و کمبود اعتبارات در سالهای اخیر می باشد. علی رغم اینکه فرودگاه اهواز جزء پرتراфик ترین فرودگاههای کشور بوده، اما در زمره کوچکترین فرودگاهها از نظر مساحت زمین در اختیار، می باشد. این مشکل با تصرف اراضی فرودگاه توسط هواینروز و شرکت نفت حاد تر شده به گونه ای که نه تنها امکان توسعه فرودگاه وجود ندارد بلکه ایمنی پروازها نیز تحت تأثیر قرار داده شده است. تعداد پروازهای داخلی فرودگاه اهواز ۲۳۷۷۱ پرواز و تعداد مسافر جابجا شده ۲۷۱۴۳۶۱ نفر در سال ۱۳۹۵ بوده که به ترتیب نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲۱ و ۲۵ درصد افزایش را نشان می دهد.

جدول ۴۱- تعداد مسافر و بار حمل شده در پروازهای داخلی فرودگاه اهواز (تن-نفر)

سال	تعداد پرواز		تعداد مسافر		وزن بار	
	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی
۱۳۹۴	۹۸۳۴	۹۸۴۰	۱۰۷۳۳۹۰	۱۱۰۱۴۸۱	۸۴۷۶	۸۲۱۴
۱۳۹۵	۱۱۸۷۷	۱۱۸۹۴	۱۳۵۰۷۰۳	۱۳۶۳۶۵۸	۱۰۶۰۰	۹۷۷۷

ماخذ : سالنامه آماری استان خوزستان در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

تعداد پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه اهواز ۸۷۸ پرواز و تعداد مسافر جابجا شده ۷۵۷۳۱ نفر در سال ۱۳۹۵ بوده که به ترتیب نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲۳ و ۷٫۴ درصد کاهش را نشان می دهد. (جدول ۴۲)

جدول ۴۲- مسافر و بار حمل شده در پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه اهواز (تن-نفر)

سال	تعداد پرواز		تعداد مسافر		وزن بار	
	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی
۱۳۹۴	۵۷۲	۵۷۳	۳۹۴۸۷	۴۲۳۰۶	۱۳۷۱	۱۰۱۸
۱۳۹۵	۴۳۴	۴۴۴	۳۵۹۰۲	۳۹۸۳۹	۷۰۲	۶۶۲

ماخذ : سالنامه آماری استان خوزستان در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

فرودگاه بین المللی آبادان در زمره اولین فرودگاههای کشور است که در سال ۱۳۲۰ توسط شرکت ملی نفت ایران احداث شده است. فرودگاه آبادان به عنوان یکی از ۵۴ فرودگاه زیر مجموعه شرکت فرودگاهها و ناوبری هوایی ایران (در بین فرودگاه های کشور از نظر اعزام و پذیرش مسافر رتبه نهم را دارا می باشد) و حضور در بزرگترین منطقه آزاد تجاری و اقتصادی کشور (منطقه آزاد اروند) نقش موثری در رشد و توسعه منطقه و کشور ایفا می کند.

تعداد پروازهای داخلی فرودگاه آبادان ۶۲۰۰ پرواز و تعداد مسافر جابجا شده ۶۰۷۴۷۴ نفر در سال ۱۳۹۵ بوده که به ترتیب نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲۹ و ۱۷ درصد رشد را نشان می دهد.

جدول ۴۳- مسافر و بار پروازهای داخلی فرودگاه آبادان (تن-نفر)

سال	تعداد پرواز		تعداد مسافر		وزن بار	
	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی
۱۳۹۴	۲۴۳۰	۲۴۰۳	۲۵۹۴۹۶	۲۵۹۶۰۳	۲۶۰۱	۲۱۲۱
۱۳۹۵	۳۱۲۱	۳۰۷۹	۳۰۳۲۵۵	۳۰۴۲۱۹	۲۸۶۶	۲۴۸۶

ماخذ : سالنامه آماری استان خوزستان در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

تعداد پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه آبادان ۵۳۰ پرواز و و تعداد مسافر جابجا شده ۴۱۵۰۰ نفر در سال ۱۳۹۵ بوده که به ترتیب نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲٫۲ درصد کاهش و ۲٫۷ درصد افزایش را نشان می دهد. (جدول ۴۴)

جدول ۴۴- مسافر و بار حمل شده در پروازهای بین المللی (به استثنای حجاج) فرودگاه آبادان (تن-نفر)

سال	تعداد پرواز		تعداد مسافر		وزن بار	
	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	خروجی
۱۳۹۴	۲۵۵	۲۸۷	۱۳۷۴۴	۲۶۶۸۳	۱۶۰	۱۸۶
۱۳۹۵	۲۴۴	۲۸۶	۱۵۸۴۸	۲۵۶۵۲	۱۶۸	۱۹۹

ماخذ : سالنامه آماری استان خوزستان در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

✓ برق

بر اساس آمار وزارت نیرو در سال ۱۳۹۴ ظرفیت اسمی نیروگاههای کشور در سه بخش دولتی، خصوصی و صنایع بزرگ در مجموع ۷۴۱۸۴٫۸ مگاوات بوده است و نیروگاههای گازی، بخاری، سیکل ترکیبی و آبی به ترتیب بیشترین سهم را داشته‌اند. استان خوزستان با ظرفیت اسمی ۱۴۱۲۸ مگاوات در نیروگاههای خود رتبه نخست را در بین استانهای کشور دارد. این میزان نزدیک ۱۹ درصد از کل ظرفیت اسمی نیروگاههای کشور می‌باشد. نیروگاههای استان شامل انواع نیروگاههای آبی، گازی، بخاری و حرارتی است که به ترتیب نیروگاههای آبی (۵۷ درصد)، گازی (۲۲ درصد) و بخاری (۱۵ درصد) بیشترین سهم ظرفیت را در استان دارا می‌باشند.

نیروگاههای آبی که در محل سدهای بزرگ احداث شده‌اند با بهره‌گیری از آب ذخیره شده در پشت سدها به تولید انرژی می‌پردازند. ظرفیت نیروگاههای آبی استان خوزستان ۸۰۶۹ مگاوات است که بیش از ۷۱٪ ظرفیت نیروگاههای آبی کشور را شامل می‌شود. لازم به ذکر است در حالیکه بیش از ۹۲ درصد انرژی برق آبی کشور در سدهای استان خوزستان تولید می‌شود، میزان ورودی سدهای استان خوزستان در سال آبی جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل ۶۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد. از بعد تولید، سهم تولید ناویژه نیروگاههای (تحت پوشش وزارت نیرو) استان خوزستان از کشور در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۸٫۵ درصد بوده و نیروگاههای برق آبی استان ۷۵ درصد، بخاری ۱۸/۲ درصد از تولید ناویژه نیروگاههای کشور را به خود اختصاص داده‌اند که از نقاط قوت استان خوزستان محسوب می‌شود.

در بخش تولید، ۱۳ نیروگاه آبی (۷ نیروگاه) و حرارتی (۶ نیروگاه) فعال در استان وجود دارند که نیروگاه رامین با ۱۸٫۴ درصد و نیروگاههای مسجد سلیمان و کارون ۳ به ترتیب با ۱۶٫۱ و ۱۰٫۹ درصد بالاترین سهم تولید انرژی در استان را دارا هستند. میانگین راندمان نیروگاههای بخاری کشور ۳۶/۱ درصد بوده و میانگین راندمان نیروگاههای بخاری استان خوزستان با ۲۰٫۴۰ درصد از متوسط راندمان کشور بالاتر بوده است. متوسط راندمان نیروگاههای گازی در کشور ۳۰٫۴ درصد بوده و متوسط راندمان نیروگاههای گازی استان حدود ۳۲٫۰۶ درصد بوده است.

✓ گاز

گاز طبیعی پس از مراحل اکتشاف، استخراج، تولید و تصفیه توسط خطوط انتقال آماده توزیع و مصرف می‌شود. انتقال گاز در مراحل مختلفی صورت می‌گیرد. ابتدا گاز غنی تولید شده از میادین نفت و گاز در مناطق دریایی و خشکی به کارخانجات گاز و گاز مایع انتقال داده شده و بعد از تفکیک میعانات گازی، گاز حاصل به پالایشگاههای گاز منتقل می‌گردد. در مرحله بعدی گاز پالایش شده از طریق لوله انتقال فشار قوی به شهرها و مراکز مصرف منتقل می‌شود. گاز توسط خطوط لوله انتقال وارد ایستگاه اصلی گاز شهر گردیده و پس از تقلیل فشار، توسط خطوط اصلی شبکه تغذیه و یا حلقه کمربندی وارد ایستگاههای تقلیل فشار شده و پس از تقلیل فشار مجدد، وارد خطوط شبکه توزیع می‌شود و سپس از طریق خطوط انشعاب، گاز مورد نیاز مصرف کنندگان بعد از تقلیل فشار توسط رگلاتور بر حسب نوع و میزان مصرف تامین می‌گردد.

ذخایر در جای اولیه و قابل استحصال میادین گازی به سه شکل متفاوت گازهای همراه نفت، میادین مستقل مناطق خشکی و مناطق دریایی وجود دارد.

سهم استان خوزستان از ذخایر دریایی ناچیز و به منطقه بهرگان که حدود ۵ درصد تولید کشور را به خود اختصاص داده، محدود می‌شود. در عین حال سهم عمده ای از گازهای همراه نفت و گازهای طبیعی موجود در کلاهدک های مخازن نفتی در استان استحصال می‌شود.

گازهای همراه مناطق نفت خیز از سه ناحیه مرکزی (شامل آغاچاری، مارون و اهواز)، جنوب (شامل پازنان و رگ سفید) و شمال (شامل هفتگل، مسجد سلیمان، چشمه خوش، سوسنگرد، کوپال و غیره) به دست می آید. بیش از ۹۴/۵ درصد گازهای همراه کشور در استان خوزستان تولید شده که بیشترین میزان سهم تولید را میداین اهواز آسماری و مارون به خود اختصاص داده اند. در بخش پالایش گاز طبیعی ۹ شرکت پالایش گاز در کشور در سال ۱۳۹۲ مشغول به فعالیت بوده که از میان آنها پالایشگاههای گاز بید بلند و مسجد سلیمان در استان خوزستان در مجموع با تولید ۲۱,۹ میلیون متر مکعب در روز گاز سبک(۹۸,۶ درصد سهم پالایشگاه آبادان و ۱,۴ درصد سهم پالایشگاه مسجد سلیمان) فقط سهمی معادل ۵/۱ درصد را به خود اختصاص داده است که این سهم در سال ۱۳۷۵ معادل ۱۷/۵ درصد بوده و کاهش قابل توجهی در سهم استان را نشان می دهد. دلیل عمده کاهش سهم استان، راه اندازی پالایشگاههای فازهای ۱ تا ۵ پارس جنوبی است. طرحهای پالایشگاهی در دست ساخت در استان خوزستان شامل پالایشگاه گاز بید بلند، پالایشگاه مسجد سلیمان و پالایشگاه شیرین سازی گاز طرح آماک می باشد که با راه اندازی کل آنها مانع از سوزانده شدن مقادیر زیادی گاز شده و به ظرفیت پالایش گاز استان افزوده خواهد شد.

تحلیل مراکز عمده تولید گاز: میدانهای گازی ایران به ذخایر گاز طبیعی موجود در مخازن هیدروکربوری ایران اشاره دارد، که میزان ذخیره درجای گاز طبیعی این کشور بالغ بر ۱۲۰۰ تریلیون فوت مکعب (۳۳ تریلیون متر مکعب) آورد می شود. ایران از لحاظ دارا بودن ذخایر گازی، پس از روسیه در رتبه دوم جهان قرار دارد و در حدود ۱۶٪ از کل ذخایر گازی جهان را در مخازن خود جای داده است. ذخایر گازی مستقر مخازن هیدروکربوری ایران، از سه بخش تشکیل شده است، دسته اول میدانهای گازی، دسته دوم ذخایر گاز طبیعی موجود در کلاهکهای گازی میداین نفتی و دسته سوم گازهای همراه نفت در میداین نفتی می باشند. کلیه میداین گازی ایران، مانند کلیه میداین نفتی، متعلق به شرکت ملی نفت ایران است و این شرکت از طریق شرکت های تابعه خود وظیفه استخراج گاز را برعهده دارد، که پس از تولید، در اختیار شرکت ملی گاز ایران جهت توزیع، قرار می گیرد. تاریخچه پیدایش گاز در ایران را می توان همزمان با کشف میدان نفتی مسجد سلیمان دانست.

- هم اکنون ظرفیت تولید گاز طبیعی شرکت ملی نفت ایران بطور متوسط ۸۳۰ میلیون متر مکعب در روز می باشد، که ۷۰ میلیون متر مکعب در روز به نیروگاه ها و صنایع داخلی، ۱۳۰ میلیون متر مکعب در روز جهت تزریق به مخازن نفتی، ۳۰ میلیون متر مکعب در روز جهت صادرات به کشورهای همسایه و باقیمانده آن به مصارف خانگی اختصاص دارد. بزرگترین میدان گازی کشور در کمان قطر، میدان گازی پارس جنوبی است که همراه با بخش قطری (گنبد شمالی) ذخیره درجای در حدود ۵۰۷ تریلیون فوت مکعب دارد. حدود یک سوم کل ذخایر گازی ایران در این میدان فوق عظیم تجمع یافته است. در حدود ۱۹٪ از کل ذخایر گازی غیر همراه جهان به تنهایی در کمان قطر و میداین فوق عظیم گنبد شمالی-پارس جنوبی (در گروه دهرم) ذخیره شده است .

فهرست میدانهای گازی ایران: میدان گازی آرش، میدان گازی آغاچاری، میدان گازی آغار، میدان گازی پارس جنوبی، میدان گازی پارس شمالی، میدان گازی تابناک، میدان گازی تنگ بیجار، میدان گازی خانگیران، میدان گازی خیام، میدان گازی دالان، میدان گازی رهام، میدان گازی سرخون، میدان گازی سردار جنگل، میدان گازی سفید باغون، میدان گازی سلمان، میدان گازی شانول، میدان گازی فارو، میدان گازی فردوسی، میدان گازی فرزاد آ، میدان گازی فرزاد ب، میدان گازی، مانکوه، میدان گازی کنگان، میدان گازی کیش، میدان گازی گشوی جنوبی، میدان گازی گلشن، میدان گازی، ورزین، میدان گازی لاوان، میدان گازی مبارک، میدان گازی مختار، میدان گازی مدار، میدان گازی نار، میدان گازی هالگان، میدان گازی هامون، میدان گازی هما، میدان گازی هنگام، میدان گازی وراوی.

✓ تحلیل مراکز عمده تولید نفت و فرآورده های نفتی^۶

مراکز عمده تولید نفت: میزان نفت شناسایی شده موجود در میداین غرب کارون ۷/۶۹ میلیارد بشکه می باشد که در برداشت اولیه حدود ۱۰ میلیارد بشکه و در برداشت ثانویه حدود ۱۷ میلیارد بشکه آن قابل استحصال است. این میزان معادل ۱۷٪ نفت قابل استحصال کل کشور است.

جدول ۴۵- منابع نفت موجود به تفکیک باز یافت در استان

منابع		قابل استحصال (میلیارد بشکه)	
کل کشور	باز یافت اولیه	غرب کارون (نفت و گاز اروندان)	
		باز یافت ثانویه	
هیدرو کربور مایع	۷۴/۱۵۸	-	-
نفت	۳۹/۱۰۲	۱۰	۱۷
میعانات گازی	۳۵/۵۶	نیازمند بررسی	

جدول ۴۶- ظرفیت میداین مشترک شرکت نفت و گاز اروندان

منابع	نفت در جا (میلیارد بشکه)		قابل استحصال (میلیارد بشکه)	
	خشکی	دریا	باز یافت اولیه ۱۵٪	باز یافت ثانویه ۲۵٪
کل کشور	۸۲,۵	۱۸,۲	۱۵,۱	۲۵,۱
غرب کارون	۵۰	-	۷,۵	۱۲,۵
نسبت غرب کارون به خشکی	۶۰,۶٪			

جدول ۴۷- وضعیت تولید در میداین مشترک غرب کارون

تولید در حال حاضر	برنامه تولید (هزار بشکه در روز)		
	تا پایان برنامه پنجم ۱۳۹۴	برنامه تولید تا افق ۱۳۹۹	برنامه تولید تا افق ۱۴۰۴
۷۰	۴۱۹	۸۶۶	۱,۱۰۰

میداین خشکی: میداین های نفتی ایران مشتمل بر مخازن، حوضه ها و میداین های نفتی واقع در قلمرو خاکی و آبی کشور ایران است. برخی از این میداین در حال حاضر فعال و تعدادی نیز غیرفعال و یا در حال توسعه می باشند. مالکیت کلیه میداین نفت و گاز ایران، در اختیار شرکت ملی نفت ایران است، که هم اکنون عملیات تولید از این میداین توسط چهار شرکت تابعه آن؛ بنام های : شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، شرکت نفت فلات قاره ایران، شرکت نفت مناطق مرکزی ایران و شرکت نفت و گاز اروندان انجام می گیرد .

بر اساس آمار رسمی منتشر شده وزارت نفت ایران مجموع ذخایر استحصال شدنی نفت خام و میعانات گازی ایران بیش از ۱۵۴,۸ میلیارد بشکه برآورد می شود . که این میزان معادل ۱۰٪ درصد از مجموع کل ذخایر نفت خام موجود در جهان محسوب می شود. بنابر اظهارات کارشناسان شرکت ملی نفت ایران، مخازن نفتی ایران تا سال ۱۴۵۳ می توانند قابل بهره برداری باشند .

^۶ اطلاعات مندرج در آمایش سرزمین استان قدیمی می باشد و بدلیل عدم همکاری دستگاههای بخش نفت امکان به هنگام سازی اطلاعات در این قسمت وجود ندارد و در دستور کار مرحله بازنگری طرح جامع استان لحاظ گردیده است .

بزرگترین میدان های نفتی: بزرگترین میدان نفتی ایران میدان نفتی اهواز است. این میدان با ذخیره درجای ۶۵,۵ میلیارد بشکه و ذخیره قابل برداشت ۳۷ میلیارد بشکه، به عنوان سومین میدان بزرگ نفتی جهان شناخته می شود. میدان نفتی گچساران با ذخیره درجای ۵۲,۹ میلیارد بشکه و ذخیره نهایی ۲۳,۷ میلیارد بشکه نفت خام، دومین میدان نفتی ایران به شمار می آید. سومین میدان نفتی کشور، میدان نفتی مارون است، که معادل ۴۶,۷ میلیارد بشکه نفت خام، در مخازن آسماری، بنگستان و خامی آن جای دارد. میدان نفتی آزادگان با ذخیره درجای ۳۲ میلیارد بشکه، چهارمین میدان نفتی ایران و بزرگترین میدان مشترک کشور می باشد. این میدان در لایه اصلی خود یعنی سروک، با میدان مجنون عراق مشترک است. میدان نفتی آغاچاری با در اختیار داشتن ۳۰,۲ میلیارد بشکه نفت خام درجا، پنجمین میدان نفتی ایران محسوب می شود. چهار میدان اهواز، مارون، آغاچاری و گچساران در مجموع بیش از ۲ میلیون بشکه از ظرفیت تولید روزانه نفت کشور را به خود اختصاص می دهند. ظرفیت تولید نفت خام میدان آزادگان نیز بطور میانگین معادل ۴۰ هزار بشکه در روز است.

بزرگترین میادین نفتی ایران، بر پایه حجم ذخیره درجای نفت خام موجود در مخازن آنها، در فهرست زیر رتبه بندی شده اند.

جدول ۴۸- مشخصات بزرگترین میادینهای نفتی استان خوزستان

رتبه	نام میدان	ذخیره درجا (میلیارد بشکه)	ذخیره قابل برداشت (میلیارد بشکه)	تولید روزانه (هزار بشکه)
۱	میدان نفتی اهواز	۶۵,۵	۳۷	۷۵۰,۰۰۰
۲	میدان نفتی گچساران	۵۲,۹	۲۳,۷	۴۸۰,۰۰۰
۳	میدان نفتی مارون	۴۶,۷	۲۱,۹	۵۲۰,۰۰۰
۴	میدان نفتی آزادگان	۳۲,۰۲	۵,۲	۴۰,۰۰۰
۵	میدان نفتی آغاچاری	۳۰,۲	۱۷,۴	۳۰۰,۰۰۰
۶	میدان نفتی رگ سفید	۱۶,۵	۳,۴۴	۱۸۰,۰۰۰
۷	میدان نفتی آب تیمور	۱۵,۲	۲,۶	۶۰,۰۰۰
۸	میدان نفتی سروش	۱۴,۲	۱,۰	۴۶,۰۰۰
۹	میدان نفتی کرنج	۱۱,۲	۵,۷	۲۳۷,۰۰۰
۱۰	میدان نفتی بی بی حکیمه	۷,۵۹	۵,۶۷	۱۲۰,۰۰۰

تعداد میادین: بر اساس آخرین اخبار نفت و گاز، در حال حاضر تعداد ۱۴۵ میدان هیدروکربنی و ۲۹۷ مخزن نفتی و گازی در ایران کشف شده است، که تعداد ۱۰۲ میدان نفتی و ۴۳ میدان گازی می باشند. از تعداد کل مخازن، ۲۰۵ مخزن نفتی و ۹۲ مخزن گاز طبیعی می باشند. از این میادین، تعداد ۷۸ میدان، فعال می باشند، که ۶۲ میدان در خشکی و ۱۶ میدان در دریا قرار دارند. شمار ۶۷ میدان نیز در حال حاضر غیرفعال می باشند. در حال حاضر سازند آسماری که متعلق به دوره الیگو میوسن است، بهترین تولیدکننده نفت ایران می باشد و سازند سروک نیز که شکل گیری آن، به کرتاسه میانی بازمی گردد، از نظر حجم ذخایر، دارای نفت قابل بازیافت مهمی می باشد. از این میزان ذخیره نفت ایران، ۱۰۶ میلیارد بشکه در خشکی و ۳۱,۶ میلیارد بشکه در دریا واقع شده است.

میدان نفتی آغاچاری: میدان نفتی آغاچاری از میادین نفتی ایران است، که در شهرستان آغاچاری و در فاصله ۹۰ کیلومتری از جنوب شرقی اهواز، در استان خوزستان قرار دارد. میدان آغاچاری در سال ۱۳۱۵ توسط شرکت نفت ایران و انگلیس کشف شد و در سال ۱۳۱۷ به بهره‌برداری رسید

میدان آغاچاری از شمال با میدان نفتی کرنج، از جنوب با میدان نفتی رامشیر، از شرق با میدان نفتی پازنان و از غرب با میدان نفتی مارون همجوار است. حجم ذخیره درجای نفت خام این میدان در حدود ۲۸ میلیارد بشکه برآورد می‌شود. هم‌اکنون میزان تولید نفت خام میدان آغاچاری بطور متوسط ۱۷۰ هزار بشکه در روز و میزان تولید گازهای همراه این میدان ۹۵ میلیون فوت مکعب (۲,۷ میلیون متر مکعب) در روز می‌باشد. حداکثر میزان تزریق گاز به این میدان نیز روزانه ۲ میلیارد فوت مکعب است، که گاز مورد نیاز آن، از طریق خطوط لوله از میدان پارس جنوبی تأمین می‌شود میدان نفتی آغاچاری از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید و تزریق گاز در آن توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز آغاچاری انجام می‌گیرد

میدان نفتی اروند: میدان نفتی اروند، از میادین‌های نفتی ایران می‌باشد، که در استان خوزستان در فاصله ۵۰ کیلومتری جنوب آبادان و در منطقه اروندکنار و در دهانه اروند رود قرار گرفته است. ابعاد میدان ۴۲ در ۱۳ کیلومتر است. حجم نفت درجای این میدان نفتی در حدود ۱ میلیارد بشکه برآورد می‌شود، که با حصول ضریب بازیافت ۱۵٪ درصدی، میزان نفت خام تجمعی قابل برداشت آن به ۱۵۰ میلیون بشکه می‌رسد. این میدان همچنین دارای بیش از ۱۴ میلیارد متر مکعب گاز خشک و ۵۵ میلیون بشکه میعانات گازی در مخزن خود می‌باشد. هم‌اکنون تولید میدان اروند ۲۰ هزار بشکه در روز می‌باشد، که از طریق خط لوله به پالایشگاه آبادان ارسال می‌شود .

میدان نفتی اهواز: میدان نفتی اهواز بزرگترین میدان نفتی ایران است، که در استان خوزستان، در محدوده شهرستان اهواز، در جنوب غربی ایران واقع می‌باشد. این میدان در سال ۱۳۳۷ با حفر چاه شماره ۶ اهواز کشف شد. در حال حاضر ظرفیت تولید نفت خام میدان اهواز بطور میانگین معادل ۸۰۰ هزار بشکه در روز و میزان تولید گاز آن (گاز همراه نفت) بیش از ۱۳ میلیون متر مکعب در روز می‌باشد. حجم ذخیره درجای نفت خام این میدان بیش از ۶۵ میلیارد بشکه برآورد می‌شود، که بطور میانگین، در حدود ۳۷ میلیارد بشکه از آن قابل برداشت می‌باشد.

طول این میدان ۶۷ کیلومتر و عرض آن در حدود ۶ کیلومتر است، که از شمال با میدان رامین، از جنوب با میادین شادگان و منصوری، از شرق با میدان مارون و از غرب با میادین نفتی آبتیمور و سوسنگرد همجوار است. میدان نفتی اهواز از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید از آن توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز کارون انجام می‌گیرد .

میدان نفتی بالارود: میدان نفتی بالارود یکی از میادین‌های نفتی واقع در جنوب ایران است، که در شمال استان خوزستان و در محدوده شهرستان اندیمشک قرار گرفته و در سال ۱۳۸۷ کشف شده است. میدان بالارود از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب می‌باشد، که در محدوده عملیاتی شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مسجدسلیمان قرار دارد .

پیش‌بینی می‌شود این میدان نفتی بیش از یک میلیارد و ۱۰۱ میلیون بشکه نفت خام، ۲ تریلیون فوت مکعب گاز طبیعی و ۹۱ میلیون بشکه میعانات گازی را در خود ذخیره کرده باشد. این میدان توان تولید نفت ۳۲ هزار بشکه در روز را دارد .

میدان نفتی بند کرخه: میدان نفتی بند کرخه از میادین نفتی ایران است، که در استان خوزستان و در فاصله ۲۰ کیلومتری از شمال غربی اهواز قرار دارد. میدان بند کرخه در سال ۲۰۰۷ توسط شرکت ملی نفت ایران کشف شد. طول این میدان ۵۰ کیلومتر و

عرض آن ۵ کیلومتر است. میزان نفت درجای این میدان بالغ بر ۴,۵ میلیارد بشکه نفت خام می‌باشد. سازندهای سروک و ایلام، از میدان بند کرخه، مخازن نفتی آن می‌باشند.

میدان نفتی بند کرخه از میادین تحت مدیریت شرکت نفت و گاز اروندان است که عملیات توسعه آن، برعهده شرکت مهندسی و توسعه نفت ایران می‌باشد. ظرفیت تولید این میدان هم‌اکنون بطور متوسط معادل ۷۰۵۰۰ بشکه نفت خام در روز است.

میدان نفتی پارسی: میدان نفتی پارسی از میدان‌های نفتی ایران می‌باشد، که در ۴۰ کیلومتری جنوب شرقی شهرستان رامهرمز و در فاصله ۱۳۰ کیلومتری شمال شرقی اهواز، در استان خوزستان قرار دارد. این میدان با طول ۳۶ کیلومتر و عرض ۷ کیلومتر، از غرب به میدان نفتی پرنج و میدان نفتی کرنج، از شمال به میدان نفتی ماماتین، از جنوب به میدان نفتی آغاچاری و از شرق به کوه بنگستان محدود شده است.

میدان نفتی پارسی در سال ۱۳۴۳ کشف و در سال ۱۳۴۵ بهره‌برداری از آن آغاز گردید. هم‌اکنون از ۴۹ حلقه چاه، بطور متوسط روزانه ۵۸ هزار بشکه نفت خام در این میدان تولید می‌شود. میدان نفتی پارسی با ذخیره درجای ۱۰,۹ میلیارد بشکه نفت خام، از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب می‌باشد، که در حوزه عملیاتی شرکت بهره‌برداری نفت و گاز آغاچاری قرار دارد.

میدان نفتی جفیر: میدان نفتی جفیر، میدان نفتی، در جنوب غربی ایران و در استان خوزستان، در ۵۰ کیلومتری غرب اهواز قرار دارد، که در فاصله ۳۰ کیلومتری شرق میدان آزادگان مستقر می‌باشد. ذخیره درجای نفت این میدان برابر ۲,۱ میلیارد بشکه برآورد شده است و میزان تولید نفت خام آن، معادل ۵۰ هزار بشکه در روز، می‌باشد.

میدان جفیر همچنین دارای چند مخزن لایه‌ای گاز بوده، که تولید گاز طبیعی آن معادل ۶,۳ میلیون فوت مکعب در روز، می‌باشد. این میدان، از میادین تحت مدیریت شرکت نفت و گاز اروندان به‌شمار می‌آید، که توسعه آن به شرکت پتروایران واگذار شده‌است.

میدان نفتی پرنج: میدان نفتی پرنج از میدان‌های نفتی ایران است، که در استان خوزستان و در فاصله ۳۰ کیلومتری از شمال غربی شهرستان بهبهان قرار دارد. این میدان هم‌جوار میدان نفتی پارسی و میدان نفتی کرنج می‌باشد. در سال ۱۳۸۵ پس از انجام عملیات لرزه‌نگاری سه‌بعدی توسط مدیریت امور فنی شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب در میدان‌های کرنج و پارسی و مشاهده تفسیر لرزه‌نگاری در این میادین، میدان پرنج به عنوان یک هدف اکتشافی مستقل مورد ارزیابی قرار گرفت. میدان نفتی پرنج در سال ۱۳۸۶ توسط مدیریت اکتشاف شرکت ملی نفت ایران کشف شد و عملیات توسعه این میدان نیز توسط شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب اجرا گردید. میدان نفتی پرنج در همان سال (۱۳۸۶) با میانگین ۳ هزار بشکه در روز وارد مدار تولید شد. هم‌اکنون ظرفیت تولید این میدان بطور متوسط معادل ۱۸ هزار بشکه در روز می‌باشد.

میدان نفتی رامین: میدان نفتی رامین از میادین نفتی ایران است، که در استان خوزستان، در محدوده شهر ملاتانی و در فاصله ۳۰ کیلومتری از شمال اهواز قرار دارد. این میدان با ابعاد ۴۰ کیلومتر طول و ۴ کیلومتر عرض، در شمال غربی میدان نفتی مارون واقع شده‌است و دارای نفت نسبتاً سبک در سازند آسماری می‌باشد.

میدان نفتی رامین در سال ۱۳۵۴ کشف شد. تاکنون در میدان رامین ۷ حلقه چاه حفر شده‌است، که چاه‌های ۱,۳,۴,۷ در بخش غربی مخزن و چاه‌های ۲,۵,۶ در بخش شرقی (بخش تولیدی) قرار دارند. در حال حاضر تولید از چاه‌های شماره ۲ و ۵ صورت می‌گیرد. ظرفیت تولید نفت خام از این دو چاه ۱۰,۹۰۰ بشکه در روز است، که بوسیله خط لوله ۶ اینچ به طول ۱۷ کیلومتر تا چاه کوپال ۳ و از آنجا، از طریق خط لوله ۸ اینچ به طول ۱۷ کیلومتر به کوپال ۲ منتقل می‌شود. حجم ذخیره درجای نفت خام میدان رامین معادل ۷,۳۹ میلیارد بشکه و حجم ذخایر قابل برداشت آن معادل ۱,۱۱ میلیارد بشکه برآورد می‌شود. میدان نفتی رامین، از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید از آن توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز کارون انجام می‌گیرد.

میدان نفتی شادگان: میدان نفتی شادگان از میدان‌های نفتی ایران است، که در محدوده شهرستان شادگان، در استان خوزستان و در فاصله ۶۰ کیلومتری از جنوب غربی اهواز قرار دارد. این میدان در سال ۱۳۴۷ کشف شد و بهره‌برداری از آن در سال ۱۳۶۷ آغاز گردید. میدان شادگان از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب می‌باشد، که عملیات تولید از آن، توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مارون انجام می‌شود.

میدان نفتی شادگان دارای ۲۳ کیلومتر طول و ۶ کیلومتر عرض می‌باشد و شامل مخازن نفتی آسماری و بنگستان است. در حال حاضر ظرفیت تولید نفت خام این میدان بطور میانگین معادل ۶۶ هزار بشکه در روز می‌باشد، که روزانه ۶۱ هزار بشکه از مخزن آسماری و ۵ هزار بشکه نفت از مخزن بنگستان استخراج می‌گردد.

میدان نفتی مارون: میدان نفتی مارون سومین میدان بزرگ نفتی ایران است، که در استان خوزستان، در شمال غربی شهرستان امیدیه و در فاصله ۴۰ کیلومتری از جنوب شرقی اهواز قرار دارد. حجم ذخیره درجای نفت خام این میدان در حدود ۴۶ میلیارد بشکه (۲۲ میلیارد بشکه قابل برداشت) برآورد می‌شود، همچنین حجم گاز درجای میدان مارون ۴۶۲ تریلیون فوت مکعب تخمین زده می‌شود. ظرفیت تولید نفت خام میدان مارون بطور میانگین ۵۲۰ هزار بشکه در روز می‌باشد.

میدان مارون در سال ۱۳۴۲ (۱۹۶۳ میلادی) کشف شد و بهره‌برداری از آن در سال ۱۳۴۵ آغاز گشت. این میدان از دو مخزن نفتی بنام‌های آسماری و بنگستان و یک مخزن گاز طبیعی بنام خامی تشکیل شده است. میدان نفتی مارون از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که در محدوده عملیاتی شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مارون قرار دارد و عملیات استخراج آن بر عهده این شرکت می‌باشد. به منظور افزایش ظرفیت برداشت نفت خام از میدان مارون، بطور متوسط روزانه ۲۵ میلیون متر مکعب گاز از طریق ایستگاه تزریق گاز مارون به مخزن آسماری این میدان تزریق می‌گردد.

میدان نفتی مسجد سلیمان: میدان نفتی مسجد سلیمان از میدان‌های نفتی ایران است، که در شهرستان مسجدسلیمان، در استان خوزستان قرار دارد. این میدان در سال ۱۳۰۶ کشف شد و بعنوان اولین و قدیمی‌ترین میدان نفتی در خاورمیانه شناخته می‌شود. میزان نفت درجای میدان مسجدسلیمان بیش از ۶ میلیارد بشکه نفت خام برآورد می‌شود. هم‌اکنون ظرفیت تولید نفت خام این میدان بطور متوسط، معادل ۵ هزار بشکه در روز است. میدان نفتی مسجدسلیمان از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید نفت در آن، توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مسجدسلیمان انجام می‌شود. تاکنون ۳۱۷ حلقه چاه در این میدان پیر نفتی حفاری شده که ۲۸۵ حلقه چاه از این تعداد در مخزن آسماری تکمیل شده است. حداکثر تولید نفت از مخزن آسماری میدان مسجدسلیمان در سال ۱۳۱۲ به میزان ۱۱۲ هزار بشکه در روز بود. از سال ۱۹۰۸ تا سال ۱۹۲۸ میلادی، تمام نفت تولیدی ایران از میدان نفتی مسجدسلیمان استخراج می‌گردید.

میدان نفتی منصوری: میدان نفتی منصوری از میادین نفتی ایران است، که در استان خوزستان، در فاصله ۵۰ کیلومتری از جنوب شرقی اهواز و در حدود ۶۰ کیلومتری شمال خلیج فارس مستقر می‌باشد. این میدان از شمال غربی در همسایگی میدان نفتی اهواز، از غرب با میدان آب تیمور و از شمال شرقی در مجاورت میدان نفتی شادگان قرار دارد. ظرفیت تولید نفت خام میدان منصوری بطور متوسط معادل ۱۰۰ هزار بشکه در روز می‌باشد.

میدان نفتی منصوری در سال ۱۳۴۲ کشف و تولید این میدان از سال ۱۳۵۳ آغاز شد. حجم ذخیره درجای نفت خام میدان منصوری معادل ۳,۳ میلیارد بشکه برآورد می‌شود. طول این میدان در حدود ۳۹ کیلومتر و عرض آن ۵ کیلومتر می‌باشد. میدان نفتی منصوری از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید از آن توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز کارون انجام می‌گیرد.

میدان نفتی هفتکل : میدان نفتی هفتکل از میدان‌های نفتی ایران است، که در شهرستان هفتکل و در فاصله ۷۵ کیلومتری از شمال شرقی اهواز، در استان خوزستان قرار دارد. این میدان با طول ۳۲ کیلومتر و عرض ۴ کیلومتر، از شمال با میدان نفتی مسجد سلیمان و از جنوب با میدان نفتی کوپال، از شرق با میدان نفتی ماماتین و از غرب با میدان نفتی نفت‌سفید همجوار است. میدان هفتکل در سال ۱۳۰۶ توسط شرکت نفت ایران و انگلیس کشف شد و تولید نفت از آن، یک سال بعد آغاز گردید. توسعه میدان نفتی هفتکل نیز از سال ۱۳۵۵ با تزریق گاز در مخزن آسماری آن آغاز شد و هم‌اکنون روزانه معادل ۸۵۰ هزار مترمکعب گاز، به این میدان تزریق می‌شود. هم‌اکنون ظرفیت تولید نفت خام این میدان بطور متوسط، معادل ۲۶ هزار بشکه در روز است. میدان نفتی هفتکل از میادین تحت مدیریت شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب است، که عملیات تولید نفت و تزریق گاز در آن، توسط شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مسجدسلیمان انجام می‌شود.

میدان یادآوران: میدان یادآوران، از میدان‌های نفتی ایران است، که در استان خوزستان در ۷۰ کیلومتری جنوب غربی شهر اهواز و شمال خرمشهر، واقع شده است. ابعاد میدان ۱۵ در ۴۵ کیلومتر است. حجم نفت درجای این میدان نفتی ۱۷ میلیارد بشکه برآورد می‌شود.

میدان یادآوران در مجاورت میدان سنباد که یکی از میدان‌های نفتی عراق است قرار دارد. از این میدان دو نوع نفت سنگین و نفت سبک به ترتیب از دو لایه سروک و فهلیان تولید می‌شود. بر اساس برنامه‌ریزی انجام شده، تا انتهای سال ۱۳۸۹ بهره‌برداری از لایه فهلیان از طریق ۸ حلقه چاه با تولید روزانه ۲۰ هزار بشکه آغاز خواهد شد. نفت استخراج شده به دارخوین منتقل می‌شود.

میدان نفتی مشتاق: میدان نفتی مشتاق، از میدان‌های نفتی ایران می‌باشد، که در استان خوزستان در فاصله ۲۳ کیلومتری شهر سوسنگرد و در ناحیه دزفول شمالی و در شرق میدان نفتی پایدار غرب واقع شده‌است. میدان نفتی مشتاق هم‌اکنون از میادین نفتی تحت مدیریت شرکت نفت و گاز اروندان بشمار می‌آید. اروندان از شرکت‌های تابعه شرکت ملی نفت ایران محسوب می‌شود

میدان نفتی سوسنگرد: میدان نفتی سوسنگرد از میدان‌های نفتی ایران است، که در استان خوزستان در ۱۲ کیلومتری جنوب شرقی سوسنگرد و در فاصله ۴۵ کیلومتری از غرب اهواز قرار دارد. این میدان با ابعاد ۲۴ کیلومتر طول و ۶ کیلومتر عرض، در حد فاصل میادین نفتی جفیر، آزادگان، آب تیمور، منصوری و بند کرخه مستقر می‌باشد.

میدان سوسنگرد در سال ۱۳۸۸ توسط مدیریت اکتشاف شرکت ملی نفت ایران کشف شد. حجم ذخیره درجای نفت خام میدان سوسنگرد معادل پنج میلیارد بشکه می‌باشد، که نفت قابل استحصال آن حدود ۵۰۰ میلیون بشکه برآورد می‌شود. نفت این میدان از نوع نفت سنگین است. میدان نفتی سوسنگرد از میادین تحت مدیریت شرکت نفت و گاز اروندان می‌باشد و از میادین نفتی غرب کارون بشمار می‌آید.

فرآورده های نفتی: مرکز عمده تولید فرآورده های نفتی در استان خوزستان، پالایشگاه آبادان می باشد. این پالایشگاه در سال ۱۳۹۴ با دارا بودن ظرفیت مخازن نفت خام ۲۸۰۸،۸ هزار بشکه و ۴۱۸ هزار بشکه میعانات گازی با سهم حدود ۴۵ درصدی از سهم کل تولید فرآورده های نفتی کشور در مدار تولید قرار دارد .

۱-۱۰-۱- تحلیل صنعت استان

۱-۱۰-۱- واحدها و کارخانجات صنعتی اصلی موجود در استان و کالاهای اصلی تولید شده و سهم از منطقه و کشور

استان خوزستان در صنایع نفت و گاز و پتروشیمی مقام اول کشور و در صنایع جانبی نیشکر منحصربفرد و در صنایع فولاد دومین استان کشور می‌باشد.

جدول ۴۹- میزان تولید محصولات شاخص استان (تن)

نام محصول	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	نه ماهه ۱۳۹۶
پتروشیمی (۲۱ واحد)	۱۸۶۲۵۶۵۸	۱۸۰۲۱۴۶۵	۱۷۵۳۲۰۶۴	۱۴۵۲۳۸۷۰
فولاد (۲ واحد)	۳۶۱۵۹۵۳	۳۵۸۲۵۳۰	۳۷۰۸۰۱۱	۲۸۵۷۶۱۴
کشت و صنعت نیشکر (۹ واحد)	۶۴۵۲۶۴	۷۱۰۷۹۶	۷۳۱۰۰۰	*
سیمان (۳ واحد)	۳۵۱۴۶۴۴	۲۸۷۲۱۹۸	۲۴۳۹۷۷۶	۱۵۳۴۲۵۸
کاغذ (۱ واحد)	۶۴۳۳۲	۵۸۹۰۹	۵۶۴۳۶	۴۱۴۴۰
محصولات فولادی (۴ واحد)	۲۱۳۵۳۵۴	۱۷۸۹۱۴۴	۱۲۶۰۸۶۴	۱۱۵۸۷۳۹
روغن (۳ واحد)	۸۰۵۹۶	۷۳۶۷۸	۸۲۹۲۲	۸۵۵۹۲
الکل (۳ واحد)	۲۷۰۳۵	۲۸۳۸۲	۲۵۶۶۲	۲۰۰۵۹
نئویان و MDF (متر مکعب) (۳ واحد)	۷۷۹۴۱	۱۰۷۹۱۵	۱۳۵۹۹۷	۸۴۹۴۶٫۶
کربن صنعتی (دوده) (۲ واحد)	۳۹۸۳۹	۴۱۰۹۸	۶۵۵۷۵	۶۰۳۷۴

✓ صنایع شیمیایی

در حال حاضر ۲۱ مجتمع تولیدی با ظرفیت اسمی ۲۶ میلیون تن محصول پتروشیمیایی در منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی طراحی و احداث شده اند. در حال حاضر چیزی در حدود ۴۰ درصد ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی کشور در این منطقه وجود دارد. طی برنامه ریزی های صورت گرفته پیش بینی می گردد ۱۰ طرح پتروشیمی دیگر نیز در سال های آتی در این منطقه به بهره برداری برسد.

جدول ۵۰- وضعیت مجتمع های تولیدی صنعت پتروشیمی در استان و کشور

نام منطقه	تعداد مجتمع	ظرفیت اسمی (میلیون تن در سال)
ماهشهر	۲۱	۶٫۲۵
عسلویه	۱۳	۹٫۲۴
سایر مناطق	۱۷	۱٫۹

پتروشیمی های استان خوزستان: پتروشیمی بندر امام-پتروشیمی اروند-پتروشیمی امیرکبیر-پتروشیمی بوعلی سینا-پتروشیمی تندگویان-پتروشیمی خوزستان-پتروشیمی فجر-پتروشیمی کارون-پتروشیمی فن آوران-پتروشیمی رازی-پتروشیمی مارون-پتروشیمی لاله-پتروشیمی فارابی-پتروشیمی غدیر-پتروشیمی شیمی بافت-پتروشیمی نوید زرشمی-پتروشیمی شهید رسولی-پتروشیمی شیمی تکس-آریا فسفریک جنوب-پتروشیمی رجال-پتروشیمی تخت جمشید.

پتروشیمی های در دست احداث: پتروشیمی مسجد سلیمان- پتروشیمی اندیمشک- پتروشیمی سلمان فارسی- پتروشیمی ارگ- پتروشیمی ابن سینا- مدبران شیمی- پالایشگاه بید بلند خلیج فارس- آسیا گاز جنوب- پرشین کیمیا کلر- توسعه پالایشگاه آبادان.

✓ فولاد، صنایع فلزی و جانبی

یکی دیگر از محورهای توسعه صنایع در استان خوزستان تولید فولاد خام و مقاطع و محصولات فولادی و نیز ساخت قطعات و تجهیزات است. در حال حاضر فولاد خوزستان با تولید ۳,۸ میلیون تن و گروه ملی صنعتی فولاد ایران با ۴۳۰ هزار تن شمش در سال و گروه ملی صنعتی فولاد ایران، فولاد کاویان، فولاد اکسین، فولاد اهواز، فولاد اکسین با تولید ۶.۴ میلیون تن محصولات در مجموع دومین تولیدکننده این محصول استراتژیک در کشور می باشد.

طرحهای بزرگ فولادی در دست اجرا در استان خوزستان شامل: مجتمع ذوب و نورد خرمشهر، شرکت نورد ولوله کارون با ظرفیت ۱,۸ میلیون تن در سال، فولاد شادگان با پیش بینی تولید ۸۰۰ هزار تن فولاد در سال جزء ۸ طرح فولادی کشور می باشد که پیشرفت مناسبی در حال حاضر دارد. و همچنین طرح فولاد آرون در منطقه آزاد آرون با ظرفیت ۱.۲ میلیون تن در سال، طرح توسعه فولاد خوزستان مطرح می باشد.

جدول ۵۱- واحدهای صنعتی مهم و شاخص به بهره برداری رسیده در استان خوزستان فلزات اساسی / (صنعت فولاد)

نام واحد	محصولات	ظرفیت	واحد
۱- گروه ملی صنعتی فولاد ایران	شبکه فولادی	۳۲۰۰۰۰	تن
	تیر آهن	۳۸۵۰۰۰	
	لوله بدون درز	۱۲۰۰۰۰	
	بیلت (شمش آهن و فولاد)	۴۳۰۰۰۰	
	میلگرد و کلاف	۱۰۵۵۰۰۰	
۲- فولاد خوزستان	شمش فولاد سبک الیازی بیلت	۱۱۰۰۰۰۰	تن
	شمش فولاد سنگین الیازی بلوم	۵۵۰۰۰۰	
	شمش های آهنی و فولادی برای تولید صفحه و ورق اسلب	۱۵۵۰۰۰۰	
۳- فولاد اکسین	ورق فولادی سیاه	۱۰۵۰۰۰۰	تن
۴- لوله سازی اهواز	لوله های فولادی از قطر ۶ الی ۵۶	۴۶۰۴۰۰۰	تن
	پوشش داخلی لوله های فولادی	۲۰۰۰۰۰۰	تن
۵- نورد و لوله اهواز	لوله های سیاه و گالوانیزه	۴۰۰۰۰	تن
	ورق فولادی سیاه	۵۶۰۰۰۰	تن
۶- شرکت نورد و لوله سپنتا اهواز	انواع لوله های فولادی درزدار و بدون درز	۵۰۰۰۰	تن
۷- فولاد کاویان	ورق از فولاد و آهن	۱۱۵۰۰۰۰	تن
۸- لوله سازی ماهشهر	لوله فولادی و آهنی از قطر ۲۴ الی ۵۶ اینچ	۳۵۰۰۰۰	تن
۹- شرکت تولید لوله و پروفیل استحکام گستر اهواز	لوله فولادی آهنی درز دار سیاه ۲ تا ۴ اینچ	۴۸۵۰۰	تن
	پروفیل آهنی	۳۵۰۰	تن
	ورق برشکاری شده	۵۰۰۰	تن
	لوله درزدار به قطر ۵/۱ اینچ	۳۱۵۰۰	تن
۱۰- شرکت فولاد ساخت جنوب	ورق کرکره فلزی	۴۲۴۰	تن
	خط برش ورق	۴۵۰۰۰	تن
	انواع پروفیل آهنی	۱۲۷۲۰	تن
	محافظ جاده گاردریل	۸۰۰۰	تن
	محصولات نیمه تمام به شکل طومار فولاد	۱۵۰۰۰	تن

جمع کل ظرفیت نصب شده تولید فولاد ونورد در خوزستان به شرح ذیل می باشد:

جدول ۵۲- ظرفیت تولیدی فولاد و نورد در استان خوزستان

شرح	میزان ظرفیت نصب شده (تن در سال)
تولید فولاد خام	۳۶۳۰۰۰۰
محصولات فولادی و نورد فولاد	۱۱۹۰۰۰۰۰

جدول ۵۳- میزان تولید عملی فولاد در سال ۱۳۹۲-۹۳

نوع محصول	میزان تولید عملی سال ۱۳۹۲		میزان تولید سال ۱۳۹۳
	درصد نسبت به کشور	تولید استان	
فولاد خام	۲۳,۶	۳,۸ میلیون تن	۳,۶۱۵ میلیون تن
محصولات فولادی	۱۱,۶۲	۲ میلیون تن	۲,۱۳ میلیون تن

✓ صنایع نیشکر

در حال حاضر میزان تولیدات کشاورزی استان حدود ۱۲ میلیون تن در سال است که حدود ۵۰ درصد آن تولیدات نیشکر می باشد. استان خوزستان دارای ۹ مجموعه کشت و صنعت می باشد که عبارتند از: کشت و صنعت امام خمینی، امیرکبیر، دعبل خزائی، فارابی، دهخدا، کارون، هفت تپه، میرزا کوچک خان و سلمان فارسی.

ظرفیت و نوع تولیدات ۹ مجموعه کشت و صنعت نیشکر در استان به شرح ذیل می باشد:

شکر : ۹۰۰۰۰۰ تن در سال

کاغذ : ۵۰۰۰۰ تن در سال

خوراک دام: ۱۳۵۰۰۰ تن در سال

فیبر با دانسیته متوسط (MDF): ۱۸۰۰۰۰ تن در سال

الکل اتیلیک : ۳۳ میلیون لیتر در سال

خمیر مایه خشک : ۱۰۰۰۰ تن در سال

باگاس : ۲۸۰۰۰۰۰ تن

ملاس : ۳۷۰۰۰۰ تن

• سیمان

در حال حاضر بیش از ۲۰۰ معدن فعال در استان وجود دارد که سالانه حدود ۱۵ میلیون تن ماده معدنی از این معادن استخراج میگردد اکثر مواد معدنی استان از نوع و مصالح ساختمانی و مواد اولیه سیمان می باشد ذخایر کشف شده برای ۱۰ نوع ماده معدنی بالغ بر ۲,۵ میلیارد تن می باشد. وجود مواد اولیه سیمان بسیار با کیفیت و سهل الا استخراج بودن آن و وجود بازارهای هدف خارجی مناسب و راههای مناسب زمینی و دریایی برای صادرات قابلیت تبدیل شدن استان را به قطب تولید و صادرات سیمان را دارد. وضعیت فعلی ظرفیت نصب شده تولید سیمان در استان خوزستان به شرح ذیل می باشد:

جدول ۵۴- ظرفیت تولید سیمان در استان خوزستان

ردیف	نام واحد	محل استقرار	واحد	ظرفیت سالانه
۱	سیمان بهبهان	بهبهان	تن	۹۳۶۰۰۰
۲	سیمان خوزستان	هفتگل	تن	۲۶۵۴۴۰۰
۳	سیمان کارون	مسجد سلیمان	تن	۱۰۰۰۰۰۰
جمع کل				۴۵۹۰۴۰۰

مأخذ: سازمان صنعت؛ معدن و تجارت

• صنایع دریایی

جدول ۵۵- مقایسه ظرفیت تولیدات واحد های صنایع دریایی دارای پروانه بهره برداری استان خوزستان و کشور

نوع محصول	واحد	ظرفیت اسمی استان	ظرفیت اسمی کشور	سهم استان
کشتی سازی (شناور دریایی)	فروند	۱۵۰	۵۴۷	۲۷,۴۲
بارج و دوبه	فروند	۹۶	۱۲۲	۷۸,۶۹
سازه دریایی	تن	۱۱۰۰۰	۱۰۲۱۰۰	۱۰,۷۷
قایق (فایبر گلاس - فلزی)	فروند	۱۸۷۲	۴۷۴۳	۳۹,۴۷
یدک کش	فروند	۳۴	۳۰۶	۱۱,۱۱
لنج	فروند	۵۱	۷۲۹	۷
تعمیرات کشتی (شناور - بارج...)	تن	۳۷۱۰۰	۱۵۱۲۳۲۰	۲,۴۵

۱۱-۱- تحلیل کشاورزی استان

۱-۱۱-۱- میزان اراضی کشاورزی مستعد و تحت بهره برداری و محصولات اصلی کشاورزی تولید شده در استان

در مطالعات امکان سنجی توسعه روش های آبیاری تحت فشار در استان خوزستان که توسط دفتر بهبود و توسعه روش های آبیاری وزارت جهاد کشاورزی انجام گرفت (خرداد ۱۳۸۶)، آمده است که بدلیل نبود اطلاعات تکمیلی نظیر پوشش گیاهی و... این مطالعات براساس اطلاعات مربوط به شیب اراضی و همچنین نتایج مطالعات خاک شناسی و مطالعات ارزیابی منابع و قابلیت اراضی انجام گرفته است. نتایج مطالعات اخیر بیانگر آن است که سطح اراضی مناسب آبیاری در شرایط فعلی بدون احتساب شیب، حدود ۲۰۴۷۲۰۰ هکتار است که با لحاظ نمودن شیب مناسب (۱۲ درصد) این سطح به ۱۹۹۳۵۵۰ هکتار کاهش خواهد یافت. لازم به ذکر است که بر اساس آخرین نتایج سرشماری کشاورزی مساحت اراضی تحت برداری ۱۳۲۴۸۷۲ هکتار می باشد.

۱۱-۱-۲- محصولات عمده کشاورزی استان خوزستان

استان خوزستان با برخورداری از سهم حدوداً ۱۸ درصدی از کل میزان تولید محصولات زراعی کشور رتبه اول را در کشور به خود اختصاص داده است. محصولات زراعی عمده کشت شده در استان شامل نیشکر، گندم، شلتوک، کلزا، کنجد، ذرت دانه ای، گوجه فرنگی، سبزیجات، محصولات جالیزی و نباتات علوفه ای می باشد.

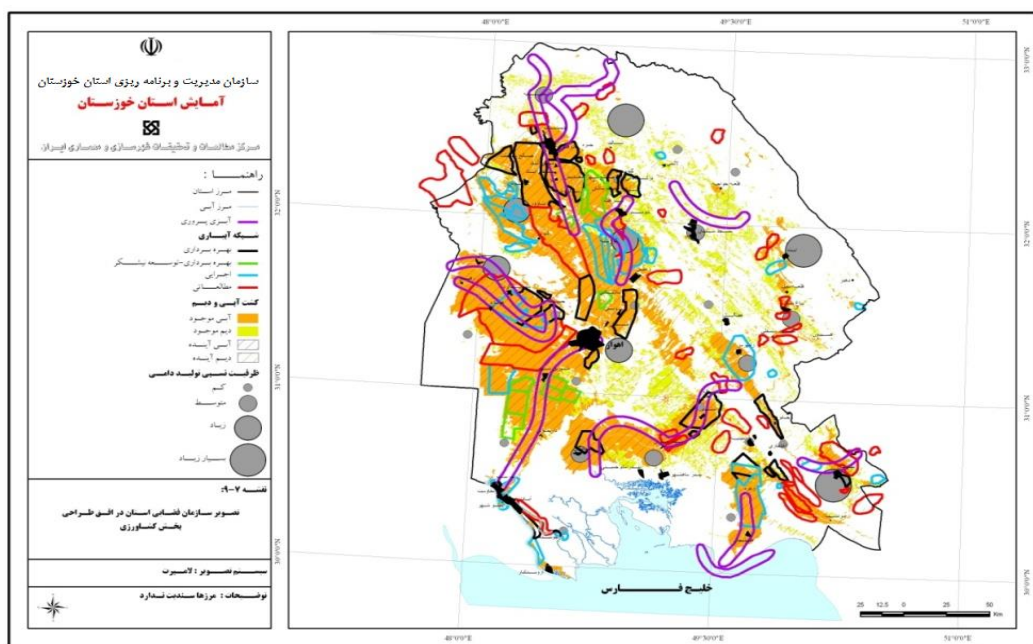
- استان خوزستان با بیش از ۹۹ درصد تولید نیشکر کشور در جایگاه نخست تولید این محصول قرار گرفته است.
- با ۱۱,۰۸ درصد از تولید گندم کشور در جایگاه نخست تولید این محصول قرار گرفته است.
- با ۱۰,۲۴ درصد از میزان تولید شلتوک رتبه سوم را در کشور را دارا می باشد.
- استان خوزستان با ۱۴ درصد تولید کلزا کشور در جایگاه نخست تولید این محصول قرار گرفته است.
- بیشترین میزان تولید ذرت دانه ای کشور با ۳۰,۰۷ درصد به استان خوزستان تعلق دارد.
- از لحاظ تولید سبزیجات با سهم حدوداً ۹ درصدی در رتبه دوم قرار دارد.
- با سهم ۱۰ درصدی از میزان تولید محصولات جالیزی کشور در رتبه چهارم قرار دارد.
- از لحاظ تولید نباتات علوفه ای با سهم ۸,۷ درصدی رتبه دوم را به خود اختصاص داده است.
- استان خوزستان با ۱۹ درصد تولید کنجد کشور در جایگاه سوم تولید این محصول قرار گرفته است.

با توجه به تنوع اقلیمی استان، امکان رشد گونه‌های مختلف باغی نیز در استان خوزستان محیا گردیده است. بگونه ای که شاهد رشد و پایداری باغات از جنوب استان تا کوه‌های شمال استان می باشیم. گونه‌های غالب باغی در جنوب استان **نخل** و در میانه استان مرکبات و انگور و در شمال استان گونه‌های مختلف انار، گردو، زیتون و... می‌باشند. خوزستان با سهم ۱۳ درصدی از کل **تولید خرما**ی کشور **رتبه ششم** را به خود اختصاص داده است و با حدود ۵۵٪ کل **صادرات خرما**ی کشور **رتبه اول** را دارا می‌باشد. استان با تولید حدود ۲۲۰ هزار تن **محصولات باغی نیمه گرمسیری** (خرما، مرکبات، انار، انجیر و زیتون) از سطح حدود ۴۳ هزار هکتار، دارای **رتبه هفتم** کشور هم از لحاظ تولید و هم از لحاظ سطح زیر کشت این نوع محصولات در کشور می‌باشد.

جدول ۵۶- محصولات عمده کشاورزی در استان و سهم از کشور

رتبه	سهم استان	کشور (تن)	خوزستان (تن)	محصول
۱	۹۹	۷۴۰۶۹۹۰	۷۴۰۶۴۱۴	نیشکر
۱	۱۱,۰۸	۱۱۵۲۳۳۱۸	۱۲۷۶۶۴۰	گندم
۳	۱۰,۲۴	۲۳۴۷۶۹۹	۲۴۰۵۰۳	شلتوک
۱	۱۴,۰۸	۵۸۶۶۷	۸۲۶۳	کلزا
۱	۳۰,۰۷	۱۱۶۸۶۲۹	۳۵۱۴۶۰	ذرت دانه‌ای
۲	۸,۷	۱۷۳۳۵۱۲۳	۱۵۱۱۲۶۸	سبزیجات
۴	۱۰	۷۶۰۷۲۹۱	۷۷۴۶۵۸	محصولات جالبیزی
۲	۸,۷	۱۹۶۹۵۹۵۲	۱۷۱۷۴۰۰	نباتات علوفه‌ای
۳	۱۹	۴۰۴۴۳	۷۶۸۹	کنجد
۲۳	۱,۲۶	۱۹۳۷۸۴۶۲,۷	۲۴۳۸۱۳,۶	محصولات باغی
۶	۱۳	۱۰۶۳۴۶۸	۱۳۸۴۸۷	خرما
۷	۱,۸	۲۴۱۵۹۵۶	۴۲۳۱۵	پرتقال
۱۳	۱,۳	۱۰۸۶۶۲۹	۱۴۵۲۰	انار

ماخذ: سالنامه آماری وزارت جهاد کشاورزی

نقشه ۷- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش کشاورزی

۱۲-۱- تحلیل قابلیت های معدنی

۱-۱۲-۱- انواع و ظرفیت معادن اصلی استان

بر اساس آمار وزارت صنعت معدن تجارت تعداد کل معادن استان در سال ۱۳۹۴ - شامل ۱۴۰ معدن می باشد که ۲٫۶ درصد از کل معادن کشور را شامل می گردد. از این تعداد حدود ۹۵ درصد مربوط به معادن گروه مصالح ساختمانی (عمدتاً سنگ لاشه)، ۴ درصد معادن گروه غیرفلزی و ۱ درصد معادن گروه تزئینی و نما می باشد. پراکندگی معادن و کانسارهای استان در قالب گروههای مواد معدنی موجود نشان داده شده است.

جدول ۵۷ - سهم عوامل تولید بخش معدن در سال ۱۳۹۴ (نفر- هزارتن - میلیارد ریال)

شاخص	استان			منطقه	سهم از منطقه	کشور	سهم از کشور
	اصفهان	چهارمحال و بختیاری	خوزستان				
تعداد معادن	۳۹۰	۸۲	۱۴۰	۶۱۲	۲۲٫۹	۵۳۵۵	۲٫۶
تعداد شاغلین	۶۱۶۶	۴۰۷	۱۴۷۹	۸۰۵۲	۱۸٫۴	۹۱۸۶۹	۱٫۶
میزان تولید	۲۷۷۶۴	۵۵۰۰	۲۰۵۵۶	۵۳۸۲۰	۳۸٫۲	۳۶۳۵۸۶	۵٫۷
ارزش تولیدات	۴۱۲۸	۲۶۰	۱۲۶۱	۵۶۴۹	۲۲٫۳	۱۳۹۲۰۶	۰٫۹
ارزش افزوده	۲۶۱۹	۱۸۱	۸۳۱	۳۶۳۱	۲۲٫۹	۹۷۵۹۰	۰٫۹
میزان سرمایه گذاری	۶۵۳	۲۸	۲۳۷	۹۱۸	۲۵٫۸	۱۹۸۷۳	۱٫۲

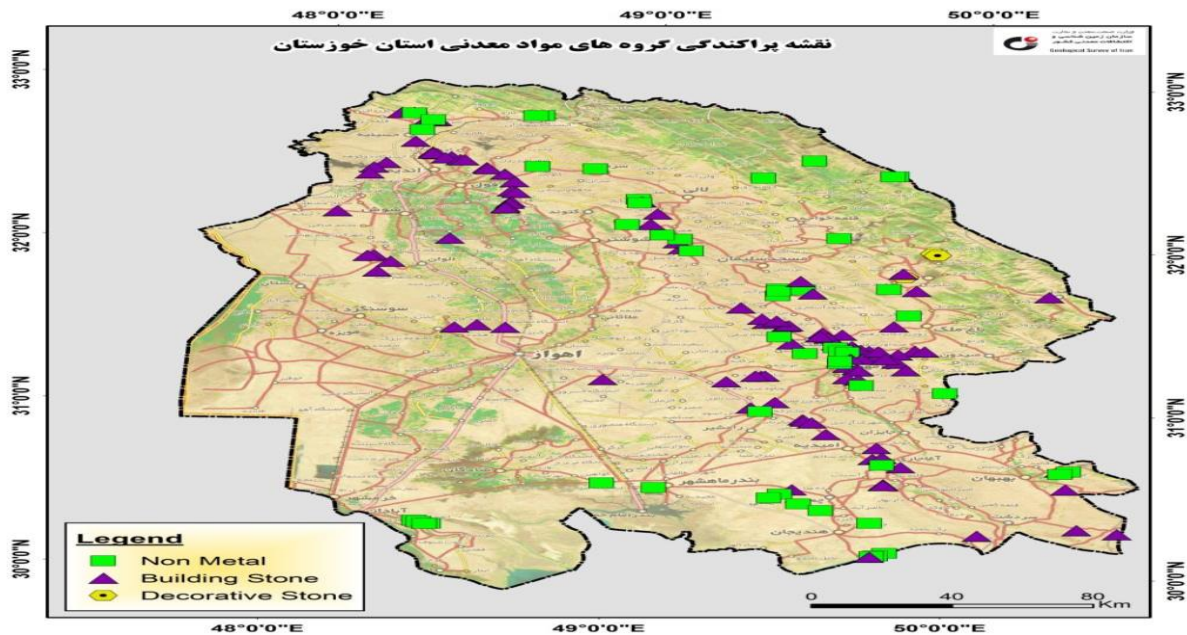
ماخذ: سالنامه آماری کشور، مرکز آمار ایران، ۱۳۹۴

جدول ۵۸ - تعداد معادن و ارزش تولید مواد معدنی معادن استان در مقایسه با کشور برحسب فعالیت

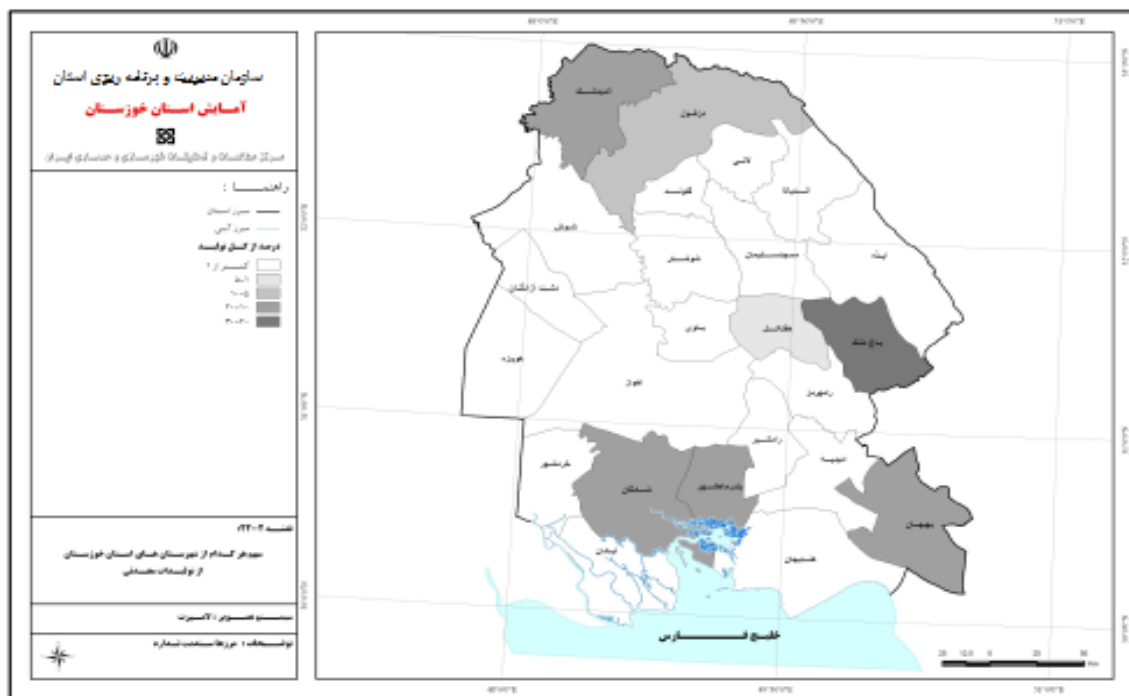
فعالیت	تعداد معادن			کشور	استان	سهم	ارزش تولیدات (مبالغ به میلیون ریال)	
	کشور	استان	سهم				کشور	استان
استخراج شن و ماسه	۱۳۴۳	۴۸	۳٫۶	۴۷۲۵۹۴۶	۲۴۶۷۸۰	۵٫۲		
استخراج سنگ های تزئینی	۸۰۸	۲	۰٫۲	۸۲۶۳۵۷۲	۳۲۲۰	۰٫۰		
استخراج سنگ لاشه	۸۰۸	۲۶	۳٫۲	۲۰۶۶۳۹۷	۵۱۵۶۳	۲٫۵		
استخراج سنگ بالاست	۵	۱	۲۰٫۰	۲۷۹۹۴	۹۲۶۱	۳۳٫۱		
استخراج سنگ آهک	۸۰۴	۵۵	۶٫۸	۶۷۶۷۰۰۰	۷۰۴۹۶۵	۱۰٫۴		
استخراج سنگ گچ	۲۹۸	۴	۱٫۳	۱۰۵۷۰۴۸	۱۱۸۱۸	۱٫۱		
استخراج نمک	۷۵	۲	۲٫۷	۵۰۷۹۳۱	۲۲۸۰۰۰	۴۴٫۹		
استخراج قیر جامد طبیعی (بیتومین)	۱۴	۱	۷٫۱	۶۵۹۵۰	۵۱۰۰	۷٫۷		
استخراج صدف دریایی و میکا	۱۵	۱	۶٫۷	۳۷۵۹۷	۶۰۰	۱٫۶		
سایر	۱۱۸۵	-	-	۱۱۵۶۸۶۹۷۳	-	-		
مجموع	۵۳۵۵	۱۴۰	۲٫۶	۱۳۹۲۰۶۴۰۸	۱۲۶۱۳۰۸	۰٫۹		

ماخذ: سالنامه آماری استان و کشور ۱۳۹۴

۱-۱۲-۲- تحلیل موقعیت کانسارهای معدنی

نقشه ۸- پراکندگی گروههای مواد معدنی استان خوزستان

نقشه ۹- سهم هر کدام از شهرستان های استان خوزستان از تولیدات معدنی

۱-۱۲-۳- تعداد پروانه های استخراج معدنی و سهم از کشور

در حال حاضر استان خوزستان دارای ۲۷۰ پروانه استخراج معدنی می باشد ولی از این تعداد برخی در حال تجهیز و یا مرخصی هستند و در مجموع تعداد پروانه های بهره برداری ۱۰۱ فقره می باشند.

۱-۱۳- بررسی و تحلیل بخش گردشگری استان خوزستان

طرح جامع گردشگری استان خوزستان با مطالعات مفصل در سطح استان و با توجه به منابع گردشگری نظیر منابع طبیعی، آبی، صنعتی، فرهنگی، مذهبی و تجاری پنج محور و مسیر گردشگری به شرح زیر در سطح استان تعیین کرده است:

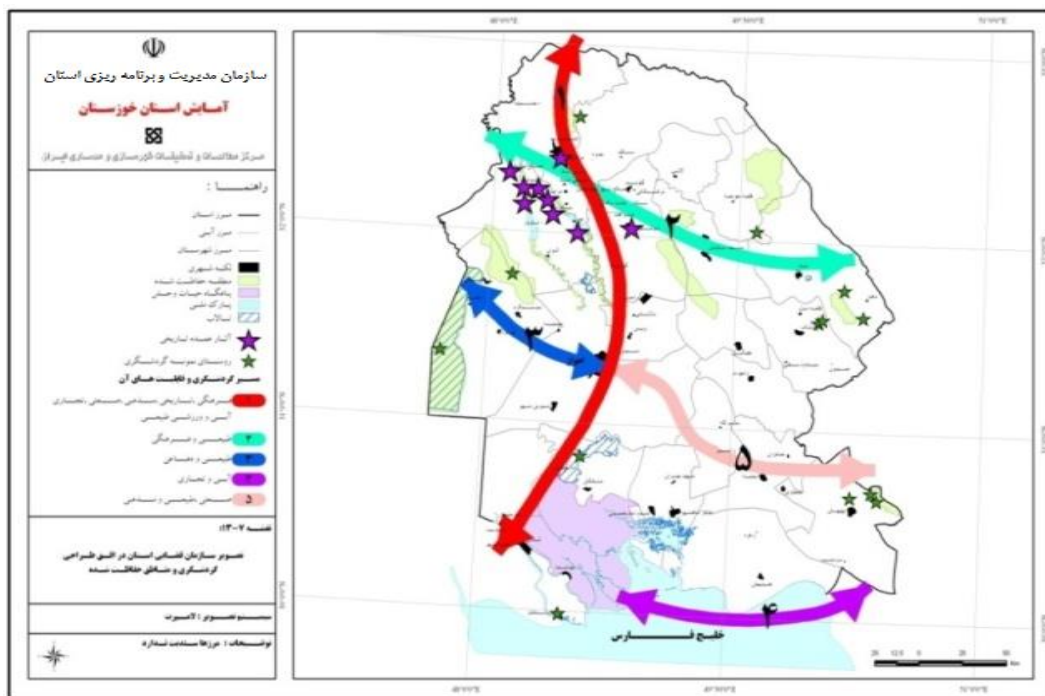
مسیر گردشگری ۱: این مسیر از شمال استان شروع و پس از عبور از اهواز به آبادان - خرمشهر ختم می‌شود. در واقع این محور تمام استان را از شمال تا جنوب طی می‌کند. محور گردشگری یکم ارائه دهنده خدمات گردشگری فرهنگی، تاریخی، مذهبی، صنعتی، تجاری، آبی، ورزشی و صنعتی تعیین شده است.

مسیر گردشگری ۲: این مسیر به صورت غربی - شرقی، از مرز ایلام شروع شده و پس از طی مسیر از شمال شوش، جنوب دزفول، شمال شوشتر، مسجد سلیمان و شمال ایذه از استان خارج می‌شود. قابلیت این محور برای ارائه خدمات گردشگری طبیعی و فرهنگی تعیین شده است.

مسیر گردشگری ۳: محور سوم گردشگری در ارتباط با یادمان‌های دفاعی در غرب اهواز و در امتداد مسیر اهواز- هویزه- سوسنگرد- بستان و... طراحی شده است و ارائه دهنده آثار و یادمان‌های دفاعی و همچنین طبیعی تعیین شده است.

مسیر گردشگری ۴: مسیر گردشگری چهارم در سواحل جنوبی استان و درآب‌های ساحلی خلیج فارس مکان‌یابی شده و ویژگی آن ارائه خدمات گردشگری آبی و تجاری تعیین شده است.

مسیر گردشگری ۵: این مسیر از اهواز شروع شده و پس از عبور از سهراهی کوپال، جنوب رامشیر، آغاچاری، امیدیه و شمال بهبهان از استان خارج می‌شود. برای این مسیر قابلیت با ویژگی‌های گردشگری صنعتی، طبیعی و مذهبی تعیین شده است. ۷ در نقشه ۱۰ مسیرهای گردشگری استان خوزستان نمایانده شده است.

نقشه شماره ۱۰- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - گردشگری و مناطق حفاظت شده

۱- طرح جامع گردشگری استان خوزستان، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

۱-۱۳-۱- جاذبه های گردشگری (به تفکیک تاریخی، طبیعی، مذهبی، سلامت)

استان خوزستان با ۱۰ میراث طبیعی ثبت شده، سهم ۵ درصدی از کل میراث طبیعی ثبت شده در کشور را دارد و در بین استانها در رتبه پنجم می باشد. همچنین با داشتن ۳ اثر ثبت شده در فهرست آثار جهانی (چغازنبیل، شوش، سازه های آبی)، بیش از ۱۰۰۰ اثر تاریخی ثبت شده، سهم ۴ درصدی از تعداد آثار غیر منقول ثبت شده در فهرست آثار ملی و نیز امکان توسعه گردشگری آبی استان با توجه به سواحل موجود در نواحی شهری و روستایی استان می توان ادعا نمود استان خوزستان از لحاظ عوامل اولیه موثر در جلب گردشگر دارای موقعیتی ممتاز می باشد. اما علی رغم منابع غنی گردشگری در استان، آمار حاکی از ورود **سالانه ۴۰۰ هزار گردشگر خارجی** به استان (سازمان میراث و گردشگری استان ۹۴) و نیز حدودا **۵ میلیون گردشگر داخلی** به دلیل وجود یادمان های ۸ سال دفاع مقدس می باشد که بسیار ناچیز و کم است.

منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور (سطح ملی): منطقه نمونه سد شهید عباسپور در شهرستان اندیکا در فاصله تقریبی ۱۸۰ کیلومتری مرکز استان و ۲۰ کیلومتری شهر آژدان در اندیکا قرار گرفته است. مهم ترین جاذبه این منطقه جاذبه های طبیعی است.

منطقه نمونه گردشگری غار پیده (سطح بین المللی): به عنوان یکی از کانونهای اولیه اقامتی انسان در شهرستان لالی، بخش حتی و دهستان سادات در فاصله تقریبی ۱۷۹ کیلومتری مرکز استان و ۱۵ کیلومتری شهر لالی (مرکز شهرستان) قرار دارد. مهمترین جاذبه این منطقه وجود غار تاریخی و باستانی پیده است که قدمتی ۱۵ هزار ساله دارد.

منطقه نمونه گردشگری آرپناه (سطح ملی): در بخش حتی شهرستان لالی، در فاصله تقریبی ۲۲۵ کیلومتری مرکز استان و ۶۰ کیلومتری شهر لالی (مرکز شهرستان) قرار دارد. این منطقه و آبشارهای آن یکی از زیباترین و خوش آب و هواترین جاذبه های طبیعی استان خوزستان میباشد.

منطقه نمونه گردشگری پامناز (سطح ملی): در بخش مرکزی شهرستان دزفول، در فاصله تقریبی ۱۸۵ کیلومتری مرکز استان و ۴۵ کیلومتری مرکز شهرستان (دزفول) واقع شده. این منطقه در سواحل دریاچه سد دز قرار گرفته است، وجود بخشی از منطقه حفاظت شده قلعه شاداب و طبیعت زیبا و حیات وحش جالب آن و قرار گیری در ارتفاعات زاگرس از جاذبه های طبیعی آن است.

منطقه نمونه گردشگری زراس (سطح ملی): در شهرستان ایذه و بخش دهنز در فاصله تقریبی ۲۶۹ کیلومتری مرکز استان، ۶۹ کیلومتری شهر ایذه قرار دارد.

منطقه نمونه گردشگری فتح المبین (سطح ملی): در شهرستان شوش و بخش فتح المبین، محل عملیات غرورآفرین فتح المبین و از یادمانهای دفاع مقدس می باشد که در فاصله تقریبی ۱۳۵ کیلومتری مرکز استان و ۳ کیلومتری شهر شوش (مرکز شهرستان) و در کنار رودخانه کرخه قرار گرفته است. یادمان عملیات غرورآفرین فتح المبین بارزترین جاذبه این منطقه است که هر ساله بازدید کنندگان بسیاری را جذب میکند. وجود رودخانه کرخه و مناظر و بیشه زارهای ایجاد شده در سواحل آن و وجود منطقه حفاظت شده کرخه با تنوع جوامع گیاهی و جانوری از قابلیت های طبیعی این منطقه است. وجود مقبره دانیال نبی (ع) که در سطح جهان دارای اهمیت است و نیز وجود مقبره دعبل خزاعی از جاذبه های مذهبی منطقه نمونه گردشگری میباشد. شوش یکی از کهن ترین شهرهای جهان است که دارای آثار کهن بسیاری است مسجد شوش، قلعه شوش، کاخ شاپور (کاخ اردشیر دوم)، تپه اکروپل، شهر پیشه وران، شهر پانزدهم، شهر شاهی و کاخ آپادانا از جاذبه های تاریخی شهر شوش می باشد. آثاری با قدمتی از ۶۰۰۰ سال پیش تا صدر اسلام در این منطقه وجود دارد. امکان انجام ورزش های آبی و برگزاری تورهای طبیعت گردی در این منطقه وجود دارد.

منطقه نمونه گردشگری سواحل هندیجان: سواحل هندیجان و در شرق شهر هندیجان و در فاصله ۱۲ کیلومتری هندیجان و در فاصله تقریبی ۱۸۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد. مهمترین قابلیت گردشگری این منطقه قرار گیری در سواحل رودخانه زهره، و امکان استفاده از زیباییهای این رودخانه می باشد. جود کارگاههای سنتی لنج سازی و بافت تورهای سنتی و فراهم بودن زمینه مناسب جهت انجام ورزش های آبی، قایق رانی و شنا از دیگر قابلیت های این منطقه می باشد.

- مناطق جنگی دفاع مقدس

منطقه نمونه گردشگری دو کوهه: در فاصله تقریبی ۱۲۷ کیلومتری مرکز استان و ۵ کیلومتری شهرستان اندیمشک (مرکز شهرستان) قرار دارد. دوکوهه پادگانی است در شمال اندیمشک که در دوران دفاع مقدس، به عنوان مهمترین پایگاه، عقبه تیپ محمد رسول الله (ص) در عملیات فتح المبین بود و در حال حاضر پادگان بصورت موزه ای است که گردشگران می توانند کمی در حال و هوای جنگ قرار بگیرند. مزار چند شهید نیز در آنجا دفن می باشند. که امروزه به عنوان یکی از مهم ترین مناطق حضور مردم و بازدیدکنندگان از خوزستان است. در پادگان پر است از تانک و ادوات جنگی ۸ سال دفاع مقدس وجود دارد. پل تاریخی بالارود بازمانده از دوره ساسانی ازجاذبه های تاریخی و منطقه حفاظت شده چلیپا از جاذبه های طبیعی این منطقه است.

منطقه نمونه گردشگری شلمچه: در استان خوزستان، در بخش مرکزی شهرستان خرمشهر، و در فاصله تقریبی ۱۲۰ کیلومتری مرکز استان، ۸ کیلومتری مرکز شهرستان خرمشهر واقع شده است. بارز ترین جاذبه این منطقه یادمان شهدای گمنام شلمچه است. در منطقه تانک ها، سنگرها و ادوات جنگی دفاع مقدس موجود بوده و در داخل مسجد شلمچه نمایشگاه عکس از دفاع مقدس برقرار می باشد. در وسط مسجد شهیدان گمنام دفن هستند برگزاری نماز جماعت، زیارت عاشورا، روایت راویان دفاع مقدس و همچنین پخش فیلم های دوران دفاع مقدس و معرفی وقایع در منطقه عملیاتی شلمچه از جمله برنامه هایی است که برای گردشگران و زوار کربلای معلی تدارک دیده می شود. گذر رودخانه اروند رود از جنوب شلمچه و وجود نخلستان در حاشیه اروند رود از جاذبه های طبیعی این منطقه است.

منطقه نمونه گردشگری دهلاویه: در شهرستان دشت آزادگان در فاصله تقریبی ۷۵ کیلومتری مرکز استان، ۱۵ کیلومتری مرکز شهرستان (سوسنگرد) واقع شده است. این منطقه محل شهادت دکتر چمران وزیر دفاع و نماینده مجلس شورای اسلامی است و در حال حاضر نیز یادمان ایشان در روستای دهلاویه قرار دارد. عکس های دوران دفاع مقدس درون سالن نمایشگاه داخل یادمان خودنمایی می کند. علاوه بر آن نقاشی های شخصی دکتر چمران درون این نمایشگاه خودنمایی می کنند. بخشی از این نمایشگاه اختصاص به سالن اجتماعات داده شده است. گذر رودخانه کرخه از نزدیکی دهلاویه نیز از قابلیت های طبیعی این منطقه است.

منطقه نمونه گردشگری یادمان شهدای هویزه: در شهرستان هویزه، در فاصله تقریبی ۷۵ کیلومتری مرکز استان (اهواز) و ۲۵ کیلومتری مرکز شهرستان (هویزه) واقع شده است. این منطقه یکی از مهم ترین و بارزترین جاذبه های برجای مانده از ۸ سال دفاع مقدس است که هر ساله گردشگران بسیاری را به سوی خود جذب میکند. وجود یادمان شهدای هویزه بارزترین جاذبه این منطقه است. از سوی دیگر بیابانهای موجود در منطقه ظرفیت مناسبی را برای بیابانگردی و ورزشهای رالی و اتومبیل رانی بیابانی ایجاد کرده است.

جدول ۵۹- لیست جاذبه های گردشگری استان خوزستان به تفکیک شهرستان

ردیف	شهرستان	جاذبه های تاریخی، فرهنگی	جاذبه های طبیعی	جاذبه های مذهبی و دفاع مقدس	جاذبه های انسان ساخت
۱	آبادان	بندر وسکله های قدیمی آبادان، سینما نفت، موزه آبادان، مجموعه ساختمان های انکس، پالایشگاه نفت آبادان، موزه نفت آبادان، موزه پمپ بنزین قدیم، بافت تاریخی بریم، بافت تاریخی بوارد،	رودخانه اروند، رودخانه بهمنشیر، نخلستان های آبادان، اروند کنار	قدمگاه خضر نبی (ع)، یادمان شهدای اروندکنار، (عملیات والفجر ۸)، یادمان دفاع از آبادان (کوی ذوالفقاری) مسجد رنگونی ها، کلیسای آرامنه، قبرستان آرامنه،	بازار ته لنجی ها، بازار مرکزی (بازار بزرگ)
۲	امیدیه	منازل شرکت نفت -قلعه جایزان	-	-	-
۳	اندیمشک	قلعه مختار، مانگره، پل زال، قلعه وبقایای شهر تاریخی لور، پل صیحه، بقایای پل ساسانی، قلعه رزه، قلعه توران	دشت لاله، پارک دره	-	سد و دریاچه سد کرخه،
۴	ایذه	اشکفت سلمان- کول فرح- طاق طولیه - انشان -سرتنگ- خنگ اژدر- کوشک نورآباد- نقش برجسته های یارعلی وند- شهسوار، کهباد، کمالوند، مجسمه باستانی شمی، مجسمه سردار پارتی، پل تاریخی شالو	دشت بزرگ سوسن، تالاب میانگران ایذه، آبشار شیوند، کوه منگشت، دشت های دهدز، بلوط بلند	امام زاده سلطان ابراهیم، امام زاده شه پیر	دریاچه سد کارون
۵	اهواز	سرای تاریخی معین التجار، دانشکده ادبیات، منازل بانک ملی صابین مندائی، بازار قدیمی کاوه، بازار سرپوشیده امام، خانه مایار، کاخ های شیخ خزعل	بلوار وسواحل رودخانه کارون- پارک جزیره	بقعه علی بن مهزیاراهوازی، کلیسای آرامنه، گورستان باستانی زردشتیان محله صابین مندائی	پل سفید (معلق)، پل سیاه (راه آهن)، هتل قو، اسکله وسیلوی قدیمی اهواز
۶	اندیکا	پل نگین -سوسن سرخاب، بابا زاهد - دژ اسدخان	منطقه حفاظت شده شیرین بهار (شیمیار) -تاراز -شلا - پل نگین -سوسن سرخاب، بابا زاهد -دژ اسدخان	آرامگاه بابا احمد، آرامگاه شاه قطب الدین	دریاچه سد شهید عباسپور -سدگدارلندر
۷	باغملک	قلعه تل -ابوالعباس -سرای ارغوانی -پل و محوطه منجیق -قلعه سروستان - زواب و نایاب - منگار - قلعه منگشت -روستای تکیه -تنگ کرد	منطقه گردشگری و تفریحی مال آقا -شالیزارهای میداوود- روستای گردشگری رباط	امامزاده عبدالله	-
۸	باوی	-	پارک جنگلی روستای زویر- پارک جنگلی -پارک جنگلی سیدحسین نخلستانهای شیبان	امامزاده سیدحسین	بازار بستنی فروشان ملائانی
۹	بهبهان	تنگ تکاب- خائیز، تنگ بن -شیر نذیر - خارستان، بقایای شهر باستانی ارجان - امامزاده ابوذر -قلعه مدرسه خیرآباد -عمارت بهادر دیوان -حمام بکان - قلعه گلاب- کتیبه های تنگ، تپه باستانی خندق، پل دیلمان، موزه بهبهان، محوطه تاریخی چگا سفلی	باغات گل نرگس، چشمه آب معدنی گراب	امامزاده ابوذر - امامزاده حیدر	سد ودریاچه سد مارون بهبهان
۱۰	رامهرمز	تشکوه- چشمه های قیر- باغ امیر سپهدار (عمارت صمیمی) - امامزاده بی بی تاج - بیسه -قلعه داودختر، آبشار -بقعه علمدار، تل برمی -سورخانمی -سد باستانی چره،	چشمه های قیر- باغ امیر - رودخانه علاء، دشت لاله	امامزاده بی بی تاج، امامزاده سید فرج (کنارستان)، امامزاده سیدحسین زاهدان -	-

ردیف	شهرستان	جاذبه های تاریخی، فرهنگی	جاذبه های طبیعی	جاذبه های مذهبی و دفاع مقدس	جاذبه های انسان ساخت
		ماماتین - پیر گوش درد -		امامزاده هفت تن	
۱۱	رامشیر	-	-	-	سد انحرافی رامشیر
۱۲	شوشتر	آسیابهای باستانی سیکا (سازه های آبی شوشتر) - پل بندشادروان - بند میزان - یاولرین - برج کلاه فرنگی - قلعه سلاسل - خانه مستوفی - تنگ عقیلی - پل برزین، کاروانسراهای شوشتر، بازار وبافت قدیمی شهر، منزل شیخ شوشتری دره اناری	-	مسجدجامع، امامزاده عبدالله، مقام صاحب الزمان (عج)	-
۱۳	شوش	چغازنبیل - محوطه تاریخی هفت تپه، کاخ آپاداناقلعه شوش - کاخ شائور - مجموعه شهرشاهی، موزه شوش، موزه هفت تپه، ایستگاه راه آهن هفت تپه	منطقه حفاظت شده کرخه	بارگاه دانیال نبی (ع) - یادمان فتح المبین -	-
۱۴	شادگان	-	تالاب بین المللی شادگان - روستای رگبه - روستای صراخیه - دارخوین - نخلستان ها و انهارستی شادگان	-	نیروگاه دارخوین
۱۵	دزفول	پامنا و پاقلعه، لیوس - اسلام آباد - مقبره یعقوب لیث - منطقه کول خرسان - منطقه دره توبیرون - ماهوربرنجی - احمد فداله - کنارستان - شهیون - مسجدجامع - پل قدیم - موزه حمام کرناسیون - محوطه تاریخی جندی شاپور، تپه باستانی چغا میش،	- تپه های سردشت - آبشار شوی، تفریحگاه ساحلی دز (علی کله)، منطقه سالد	بقعه سبز قبا، آرامگاه شاه رکن الدین، مسجد جامع دزفول	دریاچه سد دز
۱۶	دشت آزادگان	-	منطقه گردشگری ام الدیس پارک جنگلی جلیزی	بیمارستان صحرایی امام حسن - یادمان دهلاویه - یادمان فکه - یادمان جزایه	-
۱۷	خرمشهر	- ساختمان هلال احمر - کاخ فیلیه - موزه شهر (کنسولگری سابق)	جزیره مینو، سواحل رودخانه کارون واروندرو، (مرز آبی) نخلستان های خرمشهر -	یادمان شهدای شلمچه، یادمان شهدای شیمیایی خرمشهر - شهدای شرق کارون - مسجدجامع خرمشهر، موزه ویادمان دفاع مقدس، قدمگاه امام رضا (ع)، منطقه عملیاتی کربلای ۵ و بیت المقدس	پل قدیم و جدید خرمشهر، کارخانه لنج سازی، اسکله ها و تاسیسات بندر خرمشهر
۱۸	حمیدیه	کوشک تاریخی حمیدیه	پارک جنگلی گمیوچه	یادمان جهاد و دفاع مقدس علیه استعمار انگلیس	-
۱۹	کارون	پل قدیمی جنگیه، منازل ثبتی شرکت نفت،	سواحل رودخانه کارون	مسجد پل فولادکارون	پل فولاد
۲۰	گتوند	-	روستای کبارس، پل برزین - جزیره - دره انار -	-	دریاچه سد گتوند
۲۱	لالی	غار باستانی پیده	آبشارهای آرپناه -، جزیره تفریحی پشت سد گتوند به سمت لالی، روستای بنه وار - چم آب شور - تنگ حتی - دره برکه، دشت گل لالی، منطقه	شاهزاده ابوالقاسم	پل لالی

ردیف	شهرستان	جاذبه های تاریخی، فرهنگی	جاذبه های طبیعی	جاذبه های مذهبی و دفاع مقدس	جاذبه های انسان ساخت
			تراز		
۲۲	مسجد سلیمان	کلگه زرین - محوطه سرمسجد - معبد بردنشانده - مجموعه آب درمانی گلگیر، بافت قدیمی شهر و تاسیسات شرکت نفت، اولین چاه نفت ایران (چاه شماره ۱ نفتون)	- دشت گل مسجد سلیمان، مجموعه آب درمانی گلگیر	هفت شهیدون، امامزاده باباحمد - امامزاده قطب الدین	دریاچه سد گذار لندر
۲۳	ماهشهر	تل کافران، آب انبارها و چاه های سنگ چین شده قدیمی، محوطه تاریخی و باستانی ماهشهر	سواحل خلیج فارس - دریاچه نمک، خور موسی خور غزاله، خور اسماعیلیه، جزیره قمر (جزیره دولفین ها و پرندگان آبی و خشک زی)، جزیره قبر ناخدا	شاهزاده حمزه، امام زاده سید صالح	تاسیسات واسکله های بندر امام خمینی (۳۴) اسکله) مجتمع های صنعتی پتروشیمی - راه آهن سراسری بندر امام خمینی
۲۴	هندیجان	منطقه باستانی مهرابان - منطقه باستانی کدوک - منطقه باستانی بنی عاشور - منطقه باستانی کلات - شهر تاریخی آسک	سواحل خلیج فارس واسکله بحرکان	امامزاده میرنعمان، امامزاده عبدالله، امام زاده شاه مشهد	اسکله ساحل بحرکان
۲۵	هفتگل	تپه های عبادات، کاروانسرا، منبع، زرگانیه، رقیبه ۱ و رقیبه ۲، مدرسه رودکی - منازل شرکت نفت هفتگل، چاه نفت شماره ۱ و منازل شرکت نفت شهر نفت سفید	-	-	-
۲۶	هویزه	-----	تالاب بین المللی هورالعظیم	یادمان شهدای هویزه - یادمان شهدای طلائییه	-----

۱-۱۳-۲- میزان ورود گردشگر به استان

استان خوزستان در سال ۱۳۹۵، با جذب ۲۰۹۰۸۸ گردشگر داخلی و خارجی، سهم ۰.۱۵ صد از کل گردشگران ورودی به کل کشور را از آن خود کرده است که از این میان ۸،۷۳ درصد آنها را گردشگران خارجی وارد شده به استان و ۹۱،۲۷ درصد آنها را گردشگران بومی ایرانی تشکیل می دهد. (جدول ۶۰)

جدول ۶۰ - تعداد گردشگران استان و کشور به تفکیک نوع گردشگر: ۱۳۹۵

استان	نوع گردشگر		
	جمع گردشگران ورودی به استان	ورودی خارجی	بومی (گردشگران ورودی ایرانی)
کل کشور	۱۳۲۳۰۲۲۰۴	۴۸۳۶۸۲۶	۱۲۷۴۶۵۳۷۸
خوزستان	۲۰۹۰۸۸	۱۸۲۵۲	۱۹۰۸۳۶
سهم از کشور	۰.۱۵	۰.۳۸	۰.۱۵
رتبه	۲۳	۱۵	۲۲

مأخذ: سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۵

۱-۱۳-۳- درآمد حاصل از گردشگری در استان خوزستان

به علت عدم دسترسی به درآمدهای بخش گردشگری، در این قسمت درآمد حاصل از ورودی موزه ها و محوطه های تاریخی و سایر منافع حاصله به عنوان پراکسی در نظر گرفته شده است.

جدول ۶۱- درآمد استان از ورودی موزه ها و محوطه های تاریخی طی سال های ۹۲-۹۵

عنوان	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
درآمد حاصل از ورودی موزه ها و محوطه های تاریخی و سایر منافع حاصله (میلیون ریال)	۳۰۲۰	۴۰۲۳	۴۸۵۶	۷۸۱۲

ماخذ: خزانه معین استان خوزستان

۱-۱۴- بررسی و تحلیل نظام خدمات در استان خوزستان

در توزیع خدمات اجتماعی نیز در هماهنگی با طرح کلی، ارتباط بین عناصر مرکزی - عناصر پیرامونی، یا به عبارت دیگر بین سطوح مختلف ارائه خدمت در چارچوب کلی ارتباطی **مرکز استان - مرکز کانون توسعه شهری - مناطق پیرامونی** شکل می گیرد.

۱-۱۴-۱- بهداشت و درمان

در زمینه بهداشت - درمان شهری - روستایی این الگو شامل عناصر مراکز بهداشتی - درمانی شهری، مراکز بهداشتی شهری - روستایی، خانه بهداشت و پایگاه بهداشت شهری و روستایی می باشد.

در الگوی توزیع خدمات در این زمینه، مراکز بهداشتی - درمانی شهری مستقر در کانون های توسعه شهری به مراکز بهداشتی روستایی خدمات ارائه می دهند و بر عکس بیماران برای دریافت خدمات بهداشتی - درمانی برتر به ترتیب از پایین ترین سطح تا بالاترین سطح، از پایگاه بهداشت روستایی به خانه بهداشت روستایی و سپس به مراکز بهداشتی روستایی و مراکز بهداشتی - درمانی شهری مراجعه می نمایند که سطح اخیر یعنی مراکز بهداشتی - درمانی شهری در کانون های توسعه شهری مستقر هستند.

نکته قابل توجه آن است که شهرهای منفرد (که در مجموعه کانون های توسعه شهری قرار ندارند)، مانند قبل، از مراکز بهداشتی - درمانی خود بهره مند خواهند بود.

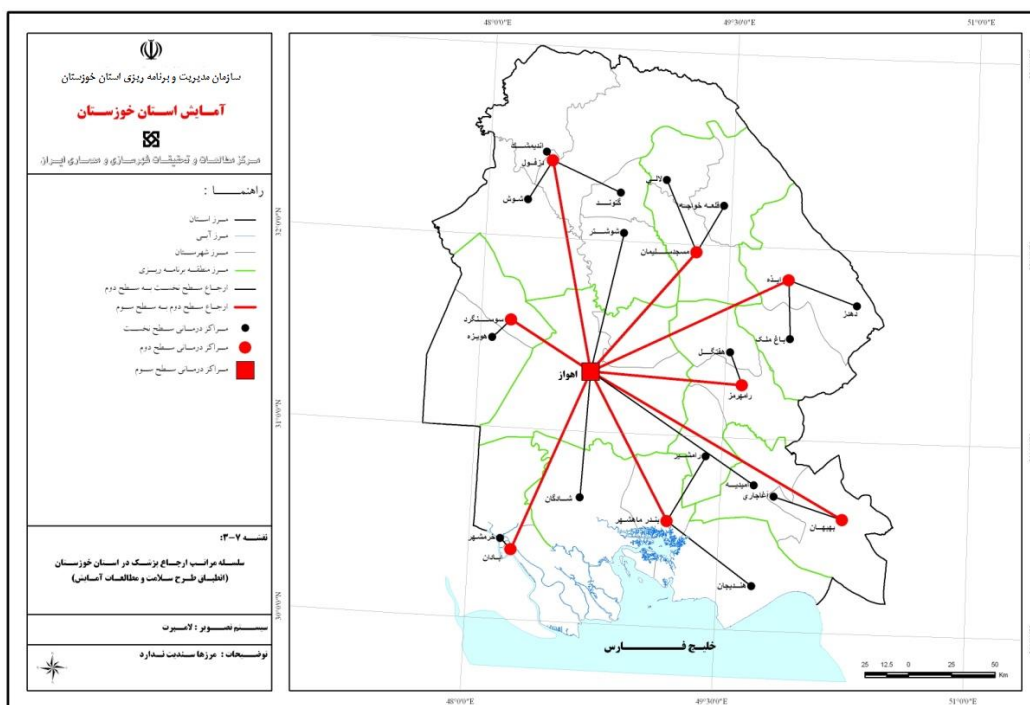
ارتباط بین طرح سلامت و محورهای توسعه در برنامه آمایش استان به خوبی برقرار شده است. با یادآوری از فصل دوم مطالعات آمایش استان خوزستان، در بند ۲-۱-۱-۳-۴ ملاحظه شد **در حال حاضر** شهرستان های استان از نظر سطح بندی برخوردار از مراکز و خدمات درمانی در سطوح زیر قرار دارند:

- شهرستان اهواز در **سطح یکم**،
- شهرستان دزفول در **سطح دوم**،
- شهرستان های آبادان، بندر ماهشهر، بهبهان، مسجد سلیمان و شوش در **سطح سوم**،
- شهرستان های لالی، ایذه، باغ ملک، رامهرمز، سوسنگرد، و خرمشهر، در **سطح چهارم**،
- و سایر شهرستان ها در **سطوح بعدی** قرار دارند.

اما برای افق آمایش، طرح سلسله مراتب ارجاع وزارت بهداشت با طرح کانون های توسعه شهری انطباق مناسبی دارد. در این طرح ۸ مرکز دزفول، مسجد سلیمان، ایذه، رامهرمز، بهبهان، بندر ماهشهر، آبادان و سوسنگرد به اهواز متصل می شوند و هر یک از ۸ مرکز یاد شده، به علاوه اهواز (جمعاً ۹ کانون)، سایر شهرستان های استان را پوشش می دهند. به عنوان مثال این خط از شهرستان هفتگل به شهرستان رامهرمز (مرکز کانون توسعه در آمایش و مرکز سطح دوم در طرح سلامت)، و رامهرمز به اهواز (مرکز سطح یکم در طرح سلامت)، منتهی می شود.

انطباق ۹ مرکز بالا با طرح کانون‌های توسعه شهری کامل است و در رده بعدی نیز به جز چهار مورد تفاوت (ارتباط شادگان، امیدیه و شوشتر به اهواز در طرح سلامت در حالی که در طرح آمایش ارتباط شادگان به آبادان، ارتباط امیدیه به بهبهان و ارتباط شوشتر به دزفول برقرار می‌شود. همچنین ارتباط رامشیر به بندر ماهشهر در طرح سلامت و ارتباط آن به رامهرمز در طرح آمایش)، در سایر موارد یکسان است.

ارتقای سطح خدمت مناطق در مطالعات آمایش، منطبق با طرح سلامت، امکانات ارائه خدمات درمانی در کانون شهری با مرکز اهواز مانند قبل در سطح ۱ قرار خواهد داشت. مرکز ۸ کانون دیگر همگی در سطح ۲ قرار خواهد داشت (در نتیجه بجز شهر اهواز و دزفول که هم‌اکنون در سطح ۱ و ۲ قرار دارند، سایر مراکز کانون‌های توسعه شهری به سطح ۲، ارتقا خواهند یافت. به طوری که هر یک از کانون‌ها بتوانند نیاز خدمات درمانی مناطق پیرامونی تا این سطح ارائه نمایند. دستیابی به چنین سطحی برای این کانون‌ها در اینجا نیز به معنای عدم تمرکز، کاهش عدم تعادل‌ها بین سطوح بسیار متفاوت فعلی، کاهش هزینه‌های اجتماعی دستیابی به خدمات برتر و در نتیجه توسعه همگام این مناطق خواهد بود. در سطح بعدی، سطح سوم، سایر مرکز شهرستان‌های استان قرار می‌گیرند.

نقشه ۱۱- سلسله مراتب ارجاع پزشکی در استان خوزستان (انطباق طرح سلامت و مطالعات آمایش)

۱-۱۴-۲- آموزش عالی

سطح‌بندی فعلی

در این زمینه نیز هدف، ارتقای سطح بهره‌مندی کانون‌های ضعیف‌تر به منظور حمایت از توسعه مناطق عقب‌مانده‌تر استان است. در حال حاضر شهرستان‌های استان از نظر سطح‌بندی برخوردار از مراکز و خدمات آموزش عالی در سطوح زیر قرار دارند:

- شهرستان اهواز در سطح یکم،
- شهرستان دزفول در سطح دوم،
- شهرستان‌های آبادان، امیدیه، بندر ماهشهر و مسجد سلیمان در سطح سوم،

- شهرستان‌های خرمشهر، بهبهان، شوشتر و ایذه در **سطح چهارم**،
- و سایر شهرستان‌ها در **سطوح بعدی** قرار دارند.

ارتقای سطح‌بندی مناطق از نظر آموزش عالی

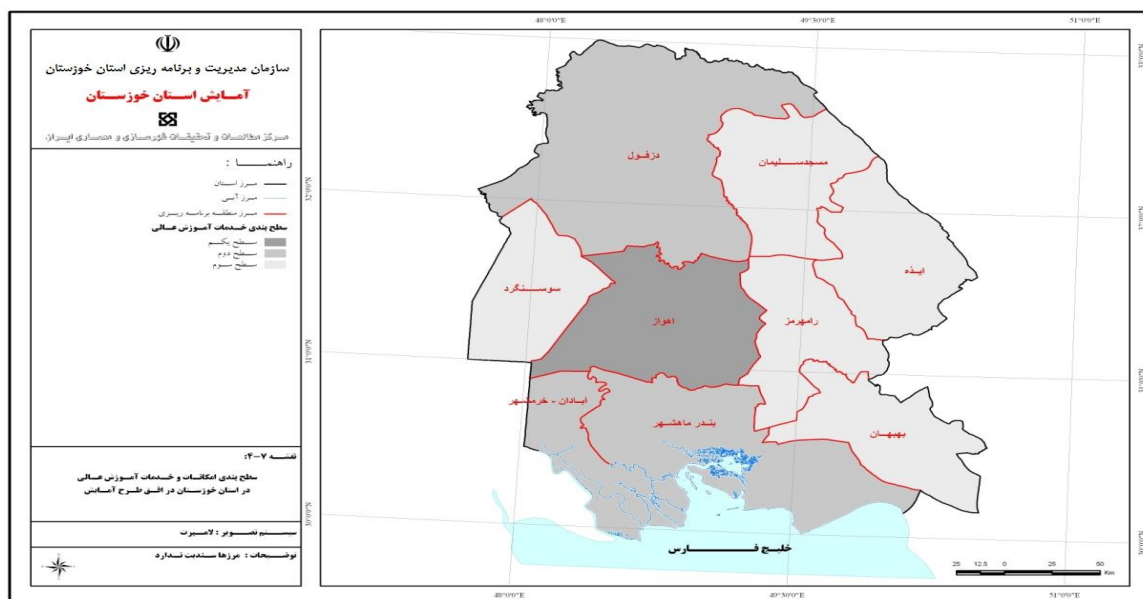
وضعیت فعلی از منظر مناسبی پیروی نمی‌نماید و تفاوت‌های برخورداری بسیار زیاد است بنابراین منطقه‌ای کردن سلسله مراتب آموزش عالی، توسط مطالعات آمایش استان پیشنهاد می‌شود. در این منطقه‌بندی همه مؤسسات آموزش عالی (شامل دانشگاه آزاد، پیام نور، مجتمع‌های علمی - کاربردی و فقط به استثنای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی دولتی و مؤسسات آموزشی دستگاه‌های اجرایی)، در هر کانون توسعه شهری و مناطق پیرامونی آن به مرکز کانون (یعنی به مراکز دانشگاهی مرتبط خود در آن کانون)، متصل خواهند شد. در نتیجه ارتباط مؤسسات این مؤسسات آموزش عالی به جای ۲۷ حوزه شهرستانی، تنها با ۹ مرکز کانون توسعه شهری برقرار می‌شود و سپس ارتباط هریک از این مرکز منطقه ۹ گانه با مؤسسات آموزش عالی سطوح پایین‌تر برقرار می‌شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود سطح برخورداری از مراکز و خدمات آموزش عالی در مراکز کانون‌های توسعه شهری تا افق برنامه آمایش به سطوح بالاتری که طبق نقشه ذیل و همچنین در ادامه آمده است ارتقاء یابد:

- (۱) اهواز پابرجا در سطح یکم،
- (۲) آبادان - خرمشهر، ارتقاء به سطح دوم،
- (۳) ماهشهر، ارتقاء به سطح دوم
- (۴) دزفول، پابرجا در سطح دوم،
- (۵) بهبهان ارتقاء به سطح سوم،
- (۶) رامهرمز ارتقاء به سطح سوم
- (۷) ایذه ارتقاء به سطح سوم،
- (۸) مسجد سلیمان پابرجا در سطح سوم،
- (۹) سوسنگرد ارتقاء به سطح سوم،

در اینجا نیز کاهش فاصله مرکز ۹ کانون یادشده از حداقل ۵ سطح به سه سطح، به معنی برقرار یک سلسله مراتب منطقی‌تر، ارتقای سطح کانون‌های ضعیف‌تر، کاهش عدم تمرکز، کاهش عدم تعادل، رونق مناطق عقب‌مانده‌تر، بهبود شرایط اقتصادی کانون‌های ضعیف‌تر و در راستای اهداف آمایش استان می‌باشد.

در ارتباط با این سطح‌بندی چند نکته مهم وجود دارد: برخلاف سطح‌بندی در زمینه بهداشت - درمان شهری - روستایی که در بند قبلی مطرح شد، اجرایی کردن سطح‌بندی آموزش عالی در عمل بسیار مشکل خواهد بود. در بخش بهداشت و درمان شهری - روستایی یک وزارتخانه مسئول وجود دارد که همه امور، از آن طریق برنامه‌ریزی می‌شود و سابقه برنامه‌ریزی شبکه‌های بهداشت - درمان و طرح سلامت مؤید کارایی نظام برنامه‌ریزی این بخش است. اما در بخش آموزش عالی، وزارت علوم و تحقیقات، دانشگاه‌های سراسری، آزاد، پیام نور، مؤسسات آموزشی وابسته به دولت، و بخش خصوصی فعالیت دارند و برنامه‌ریزی متمرکز از طریق شورای عالی انقلاب فرهنگی هدایت می‌شود. توزیع فضایی مجموع دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی بالا و توزیع رشته‌های تخصصی آن‌ها در وضعیت فعلی نشان‌دهنده نبود یک انطباق مناسب در ارتباط با نیازهای منطقه‌ای است. در بررسی جداگانه‌ای از بازار کار استان و تعداد دانشجویان، مشاهده شد که رشد سریع پذیرش دانشگاه آزاد و در یک دهه بعد در دانشگاه پیام نور علت اصلی آن بوده که تعداد دانش‌آموختگانی که از این مجموعه در استان خوزستان فارغ‌التحصیل می‌شوند در هر سال بیش از ۷ برابر تعدادی باشد که از بازار کار

استان خارج می‌شوند و این در حالی است که بازار کار جوانان و به خصوص فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها با بیکاری بیشتر از متوسط روبرو است. صرف نظر از تعداد دانشجویان، انطباق رشته‌های تحصیلی با نیازهای منطقه‌ای نیز نیازمند هماهنگی است. از آنجا که برنامه‌ریزی در این زمینه خارج از استان صورت می‌گیرد، تلاش "مدیریت توسعه استان" برای برقراری این هماهنگی ضرورت خواهد داشت.

نقشه ۱۲- سطح‌بندی امکانات و خدمات آموزش عالی در استان خوزستان در افق طرح آمایش

۱-۱۴-۳- بازرگانی

سطح بندی فعلی

برخورداری از امکانات بندری بسیار مناسب بویژه در بندر امام (دارای کمترین فاصله با مراکز جمعیتی کشور نسبت به سایر بنادر جنوبی ایران) و برخورداری از راه و راه آهن و فرودگاه‌های متعدد و زیرساخت‌های لازم برای توسعه بازرگانی خارجی و ترانزیت مسافر و کالا.

- وجود ۵ بازارچه مرزی مصوب در استان (آبادان، چزابه، رفیع، شلمچه، اروندکنار)

- دارای ۳ اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی.

- وجود منطقه آزاد اروند، منطقه ویژه پتروشیمی (ماهشهر)، منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره)

- وجود ۷ بندر امام خمینی، خرمشهر، آبادان، شادگان، اروند کنار، هندیجان در استان.

- بندر امام خمینی و خرمشهر دارای کارکرد فراملی و بین‌المللی می‌باشند

ارتقای سطح بندی مناطق از نظر بازرگانی

الگوی اصلی برای قرار دادن مناطق عقب‌مانده‌تر استان در مدار توسعه، از طریق حمایت از کانون‌های توسعه شهری از مسیر فراهم کردن زیرساخت‌ها، حمایت از توسعه صنعت و کشاورزی (ایجاد شهرک‌های صنعتی و حمایت از استقرار واحدهای مناسب در آن‌ها، گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری، کمک به اجرای برنامه‌های افزایش راندمان آبیاری و تولید کشاورزی و ...)، ارائه خدمات برتر (و همه این‌ها با رعایت مسایل محیط زیست طبیعی و فرهنگی)، می‌گذرد. این موارد که با سرمایه‌گذاری بخش عمومی صورت می‌گیرد می‌تواند موتور توسعه این مناطق را به حرکت درآورد. بدیهی است در این صورت انتظار می‌رود خدمات بازرگانی و اقتصادی بخش خصوصی (مانند حمل و نقل، هتل و رستوران، بانک و بیمه، مستغلات ...)، نیز به دنبال رشد اقتصادی این مناطق توسعه یابد. در همین حال این فرآیند اخیر، یعنی رشد خدمات بازرگانی و اقتصادی این مناطق را نیز می‌توان با بعضی از محرک‌ها سرعت و استحکام بخشید

که در ادامه نمونه‌هایی از آن ارائه می‌شود. انتظار می‌رود این نمونه‌ها نه تنها در سطح مرکز استان بلکه حداقل در سطح مرکز هر ۹ منطقه برنامه‌ریزی استان به اجرا درآیند:

الف- ایجاد نمایشگاه‌های فصلی و دائمی

ایجاد نمایشگاه‌های فصلی و دائمی برای ایجاد و توسعه روابط بین گروه‌های ذینفع یکی از مهم‌ترین بخش‌های گسترش بازارها را تشکیل می‌دهد. این بازارها می‌تواند با حمایت اولیه دستگاه‌های اجرایی راه‌اندازی شوند و سپس کلیه امور آن به بخش خصوصی واگذار شود. نمونه این نمایشگاه‌ها عبارتند از:

۱) نمایشگاه محصولات کشاورزی محلی به منظور:

- برقراری ارتباط مستقیم بین تولید کننده و مصرف کننده،
 - برقراری ارتباط بین تولید کننده کشاورزی و نوآوران صنعتی به منظور سرمایه‌گذاری در فرآوری و بازاریابی فروش محصول و یا راه‌اندازی صنایع غذایی،
 - نمایشگاه نهاده‌های کشاورزی و ادوات کشاورزی به منظور تأمین مستقیم این نیازها برای کشاورزان.
- ۲) نمایشگاه فرآوری محصولات کشاورزی در مقیاس‌های کوچک و با استفاده از نهاده‌های محلی و انرژی خورشیدی مانند تکنولوژی با راندمان بالا برای شستشوی بهداشتی محصولات کشاورزی با روش‌های کم، مصرف آب و بازیافت آب و هدایت مجدد به مزرعه و استفاده از انرژی خورشیدی در فرآوری سبزیجات، پیاز و موارد مشابه،
- ۳) نمایشگاه محصولات صنعتی و کارخانه‌های صنعتی به منظور ارائه فرصت‌های سرمایه‌گذاری بین سرمایه‌گذار و نیاز صنعت،
- ۴) نمایشگاه قطعات مورد نیاز صنعت نفت، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و دعوت از صنعت‌گران برای مشارکت در ساخت،
- ۵) نمایشگاه تکنولوژی ایجاد و راه‌اندازی انواع کارخانه‌های سبک برای تولید محصولات صنعتی در مقیاس‌های محلی و منطقه‌ای برای جذب سرمایه‌های کوچک محلی و منطقه‌ای و هدایت آن به سمت تولید،
- ۶) دعوت از حضور بخش مالی (نمایندگان بانک‌ها و بورس استان)، برای شرکت در این نمایشگاه‌ها و ارائه طرح‌های مناسب برای جذب مشارکت و سرمایه‌گذاری مردم و بخش خصوصی در فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان و منطقه،
- ۷) دعوت از حضور نمایندگانی از بخش‌های بازرگانی خصوصی (مانند نمایندگان بیمه، شرکت‌های صادرات و واردات، شرکت‌های حمل و نقل داخلی و بین‌المللی)، برای ارائه طرح‌های مشارکت با تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران،

ب- ایجاد و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سسرا"

یکی دیگر از ارکان گسترش بازار ایجاد و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سرمایه‌گذاری، ساخت و راه‌اندازی کارخانه‌های صنعتی و سپس انتقال سهام در بازار بورس به سرمایه‌گذاران است. این فعالیت را می‌توان به اختصار "سرمایه‌گذاری - ساخت - راه‌اندازی - انتقال سهام" یا "سسرا" نامید. هدف این شرکت‌ها جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک محلی و انتقال آن به بخش صنعت می‌باشد. واقعیت آن است که افراد معمولی با سرمایه‌های اندک و پراکنده هیچ‌یک از عوامل "دانش"، "سرمایه کافی"، "توان ساخت"، "راه‌اندازی" و "مدیریت تولید" واحدهای صنعتی را ندارند. واحدهای کوچک و بزرگ بخش خصوصی نیز اگر به سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی یک واحد صنعتی اقدام نماید، معمولاً آن را با دیگران شریک نمی‌شوند. در این روال سرمایه‌های کوچک معمولاً در بازار سرگردان می‌مانند و معمولاً به فعالیت‌های سوداگرانه و دلالی سوق راه می‌یابند.

بنابراین این گونه شرکت‌ها که رسالت آن‌ها در ساخت، راه‌اندازی و مهم‌تر از همه، انتقال سهام به افراد معمولی (سرمایه‌های کوچک) است باید با حمایت و نظارت بخش عمومی ایجاد شوند و در اساسنامه آن‌ها انتقال سهام به عنوان وظیفه اصلی این شرکت‌ها قید گردد. در این صورت پذیره نویسی برای سهام می‌تواند حتی از همان ابتدا و قبل از ساخت نیز انجام شود که به تأمین سرمایه اولیه کمک می‌نماید.

با فروش سهام واحدهای راه‌اندازی شده، چه به صورت پذیره نویسی قبل از ساخت، و چه فروش سهام بعد از ساخت، مرتباً سرمایه این شرکت‌ها تجدید می‌شود و سرمایه لازم برای احداث واحدهای بعدی فراهم می‌شود.

راه‌اندازی شرکت‌های "سسرا"، علاوه بر جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک و هدایت آن به تولید و اشتغال (در زمان احداث و در زمان بهره‌برداری)، و در نتیجه افزایش توان اقتصادی استان، از جنبه اقتصاد کلان نیز با کاهش حجم نقدینگی سرگردان به کاهش تورم ناشی از حجم پول نیز کمک می‌کند.

یکی دیگر از فایده‌های راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سسرا"، افزایش توان مهندسی استان می‌باشد. به مرور که این شرکت‌ها از احداث واحدهای صنعتی کوچک آغاز می‌نمایند، افزایش توان صنعتی و افزایش دانش متراکم شده آن‌ها در این زمینه، آن‌ها را به شرکت‌های عظیم مهندسی صنعتی با توان افزوده شده در طراحی و ساخت تبدیل می‌نماید که ارزش آن بسیار بالاتر از واحدهایی است که به ساخت و بهره‌برداری و انتقال آن‌ها اقدام می‌نمایند. این تجربه و دانش متراکم مهندسی ساخت و بهره‌برداری برای کشور بسیار ارزشمند خواهد بود زیرا همین شرکت‌ها به شرکت‌های بسیار قدرتمند ملی و بین‌المللی در زمینه مهندسی ساخت تبدیل می‌شوند و توان فنی آن‌ها در طراحی و ساخت به تدریج گسترش می‌یابد، از واحد صنعتی به طراحی جاده، پل، سد، بندر، نیروگاه، خطوط لوله، ایستگاه‌های تقویت فشار، پالایشگاه، و ماشین‌آلات صنعتی، و در نهایت به توسعه تکنولوژی‌های جدید.

از سوی دیگر از نظر اجتماعی، انتظار می‌رود اعلام این موضوع و ارائه تبلیغات ساده و صادقانه برای مردم استان و یا یک شهرستان خاص در مورد راه‌اندازی "شرکت مهندسی ساخت و توسعه صنعت ... استان خوزستان"، یا اعلام راه‌اندازی "شرکت مهندسی ساخت و توسعه صنعت ... مثلاً شهرستان بهبهان یا شهرستان رامهرمز" و اعلام این که این شرکت با ضمانت دولت با کمک سرمایه‌های محلی مردم به ساخت فلان کارخانه در فلان نقطه مشخص اقدام خواهد نمود و به این ترتیب در خدمت توسعه این شهرستان قرار خواهد گرفت و دعوت از مردم شهرستان / و یا استان برای سرمایه‌گذاری و پذیره نویسی سهام آن و اعلام اینکه سهام در درجه نخست به ساکنین همان شهرستان واگذار می‌شود، و در صورت موفقیت جذب اعتماد مردم، با توجه به گرایش‌های طبیعی مردم به آبادانی موطن خود اثر اجتماعی بسیار مثبت خواهد داشت.

به علاوه از نظر اجتماعی، سهامدار کردن مردم در سرمایه‌های تولیدی، وابستگی به سرزمین و آب و خاک را افزایش می‌دهد و به همبستگی اجتماعی و تقویت هویت اجتماعی، می‌انجامد. بدیهی است با رونق گرفتن تولید و اشتغال و بهبود شرایط اقتصادی، بر اساس نظر جامعه‌شناسان "احساس امنیت اقتصادی" به تقویت همبستگی ملی می‌انجامد و گرایش‌های قومی و فرقه‌ای جای خود را به گرایش‌های ملی می‌دهند، زیرا تنها در وضعیت احساس عدم امنیت سیاسی - اقتصادی است که گرایش‌های محتاطانه قومی تقویت می‌شود.

بدیهی است میزان پذیرش و مشارکت مردم در این فعالیت بستگی زیادی به میزان سرمایه اجتماعی (اعتماد مردم) دارد. بنابراین در صورت تشکیل و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی ساخت و توسعه، در برنامه‌ریزی

اجرائی برای تعیین اولویت شهرستان‌ها و نوع پروژه، میزان سرمایه اجتماعی شهرستان‌ها باید به دقت بررسی شود.

پ- باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی

یکی دیگر از ارکان گسترش بازار، گسترش دامنه مشارکت بخش خصوصی در اجرای پروژه‌های عمرانی با هزینه همان بخش خصوصی است. به عنوان مثال حمایت از ایجاد شرکت‌های مهندسی ساخت و بهره‌برداری بزرگراه به عنوان مثال "بزرگراه اهواز-آبادان". در این صورت فلان شرکت مهندسی با هزینه خود (که می‌تواند تحت نظارت بخش عمومی مقداری از سرمایه را نیز از طریق فروش سهام تأمین نماید)، نسبت به احداث بزرگراه مذکور اقدام نماید و هزینه خود را با بازگشت مناسب تا مدت معینی از محل اخذ عوارض تأمین نماید. در این صورت بودجه عمومی صرف احداث این راه نخواهد شد و هزینه‌های اداری وزارت راه نیز بسیار کاهش خواهد یافت و عملیات آن نیز به تهیه نقشه‌های اجرایی، نظارت بر ساخت و بهره‌برداری محدود خواهد شد.

این نوع سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف امکان‌پذیر است. قانون برنامه پنجم در زمینه احداث نیروگاه برق، احداث راه، احداث سد‌های کوچک و احداث شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و موارد دیگری چنین اجازه‌هایی داده است و حتی تشویق نیز نموده است. استفاده از این ظرفیت‌های قانونی و حتی سعی بر وسعت بخشیدن به این ظرفیت‌ها بسیار به نفع توسعه اقتصادی استان است. دلایل حمایت از این فرآیند نیز عیناً مانند تشکیل شرکت‌های مهندسی "سسرا" به اختصار عبارتند از استفاده از سرمایه‌های پراکنده بخش خصوصی، تقویت ظرفیت مهندسی - اجرایی استان، توسعه اقتصادی، بهبود اشتغال و کاهش تورم و تقویت حس مشارکت مردم و بهبود امنیت اجتماعی استان.

۱-۱۵- تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه‌ها

• پیوندهای فیزیکی (در شبکه حمل و نقل استان)

در این بخش از ۲ شاخص اصلی به شرح زیر استفاده شده است:

شاخص یکم از میزان حمل بار برون استانی شهرستان تشکیل شده است، که نشان‌دهنده توان اقتصادی و تولیدی شهرستان می‌باشد. شاخص دوم شامل از شاخص‌های دسترسی به زیرساخت‌ها و از تلفیق ۶ شاخص فرعی زیر تشکیل می‌شود:

۱) کیفیت جاده دسترسی مرکز شهرستان به مرکز استان، که در آن برای آزادراه، بزرگراه، اصلی عریض، اصلی معمولی و فرعی به ترتیب امتیاز ۵ تا ۱ در نظر گرفته شده است،

۲) میانگین کیفیت جاده دسترسی مرکز بخش‌های هر شهرستان به مرکز همان شهرستان، با همان امتیازهای ۵ تا ۱،

۳) سهم (درصد) جاده روستایی آسفالت از کل طول جاده روستایی هر شهرستان،

۴) قرارگیری مرکز و یا پهنه شهرستان در کنار بندر و دریا و برخورداری شهرستان از مسیر آبی و همچنین اهمیت بندر با امتیاز ۲ تا صفر،

۵) قرار داشتن ایستگاه راه‌آهن در مرکز و یا پهنه شهرستان، با امتیاز ۲، ۱ و صفر،

۶) برخورداری شهرستان از فرودگاه بین‌المللی با امتیاز ۲، فرودگاه داخلی با امتیاز ۱ و غیر از آن با امتیاز صفر،

شاخص‌های اصلی یکم و دوم با وزن مساوی با یکدیگر تلفیق شده‌اند.

• پیوندهای مالی و اقتصادی

در این بخش از ۵ شاخص به شرح زیر استفاده شده است:

- (۱) سرانه تولید ناخالص داخلی شهرستان،
- (۲) بهره‌وری سرانه نیروی کار شهرستان،
- (۳) متوسط سپرده سرانه در شهرستان (نزد بانک‌های دولتی)،
- (۴) نرخ مشارکت اقتصادی در شهرستان،
- (۵) نرخ اشتغال در شهرستان،

• پیوندهای جمعیتی

در این بخش از دو شاخص به شرح زیر استفاده شده است:

- (۱) شاخص کل توان مهاجر پذیری شهرستان (بالاترین درجه مهاجرپذیری تا بیشترین میزان مهاجرفرستی)، که در برگیرنده کل مهاجر پذیری و مهاجرفرستی شهرستان‌های استان خوزستان با همه شهرستان‌های کشور (اعم از درون و بیرون استان خوزستان) می‌باشد.
- (۲) شاخص نرخ شهرنشینی شهرستان،

روش تلفیق شاخص‌ها

جمع‌بندی نهایی سکونت‌گاه‌ها بر حسب قدرت پیوندها از دیدگاه نظری موضوع تجزیه و تحلیل چند متغیره می‌باشد. این موضوع می‌تواند با کمک روش‌های پیچیده‌تری مانند تجزیه و تحلیل عاملی (Factor Analysis) یا روش ساده‌تر آنالیز تاکسونومی و روش سازمان ملل در رتبه‌بندی موضوع‌های چند متغیره بررسی شود.

در این بخش برای استاندارد کردن هر یک از شاخص‌ها و همچنین برای تلفیق شاخص‌ها از روش سازمان ملل استفاده شده است که در آن برای استاندارد کردن هر یک از شاخص‌ها با در نظر گرفتن توزیع اولیه مقدار هر متغیر در شهرستان‌های مورد بررسی، $X(i)$ ، مقدار استاندارد شده هر شاخص در هر شهرستان، $Y(i)$ ، از کم کردن مقدار حداقل توزیع اولیه از مقدار مشاهده شده برای آن شهرستان و تقسیم نتیجه بر بازه توزیع اولیه به دست می‌آید.

$$Y(i) = (X(i) - \text{Min}(X)) / (\text{Max}(X) - \text{Min}(X))$$

بنابراین توزیع حاصل، $Y(i)$ ، برای هر شاخص در دامنه عدد یک تا عدد صفر، به ترتیب برای بهره‌مندترین تا کم بهره‌مندترین شهرستان قرار می‌گیرد. برای تلفیق شاخص‌ها نیز از جمع کردن مقدار شاخص‌های مختلف مورد بررسی و میانگین‌گیری ساده استفاده شده است.

• طبقه بندی سکونتگاه‌ها بر حسب قدرت پیوندها

* لازم به ذکر است با توجه به زمانبر بودن بهنگام سازی، اطلاعات این قسمت بهنگام نمی‌باشند و در بازنگری مورد تجدید نظر قرار خواهند گرفت.

مقدار ۳ شاخص تلفیقی توانمندی (۱) پیوند فیزیکی و حمل و نقل، (۲) پیوند مالی و اقتصادی و (۳) پیوند جمعیتی، در جدول ۶۲ ارائه شده است. میانگین مقدار این ۳ شاخص، پیوند کل را حاصل می‌نماید. در این جدول نتیجه این تلفیق و ترتیب شهرستان‌های استان بر اساس مقدار شاخص پیوند کل ارائه شده است. بر اساس ترتیب مشاهده می‌شود شهرستان‌های بندرماهشهر، اهواز، خرمشهر و آبادان در

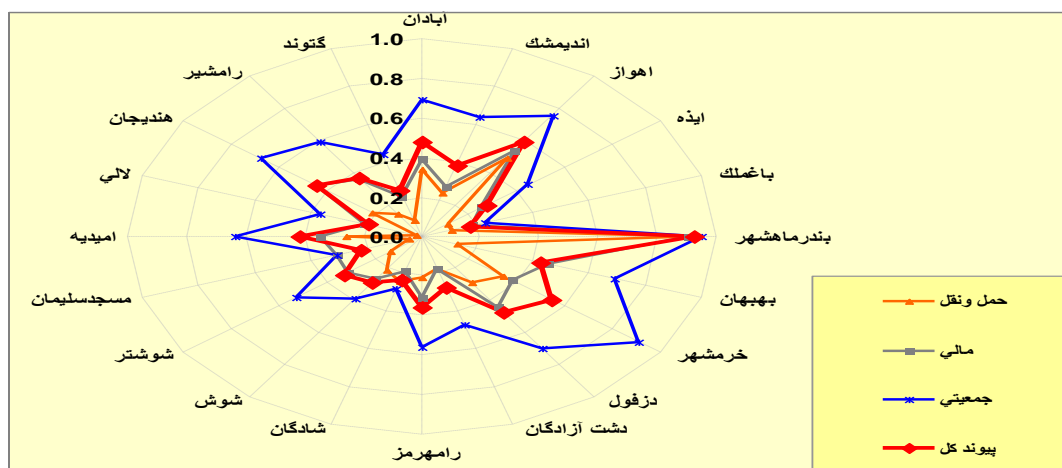
بالاترین موقعیت از نظر پیوند کل و شهرستان‌های باغملک، لالی، مسجدسلیمان، شادگان و گتوند به ترتیب در پایین‌ترین وضعیت از نظر این شاخص کل قرار دارند.

جدول ۶۲: شاخص‌های تلفیقی اولیه و استاندارد شده و شاخص تلفیقی توانمندی پیوند جمعیتی شهرستان‌های استان

شهرستان	پیوند فیزیکی و حمل و نقل	پیوند مالی	پیوند جمعیتی	پیوند کل	ترتیب بر اساس شاخص پیوند کل	
					شهرستان	مقدار شاخص
آبادان	۰,۳۳۸	۰,۳۹۳	۰,۶۹۴	۰,۴۷۵	بندرماهشهر	۰,۹۲۳
اندیمشک	۰,۲۳۴	۰,۲۶۲	۰,۶۳۵	۰,۳۷۷	اهواز	۰,۵۹۳
اهواز	۰,۴۹۳	۰,۵۳۵	۰,۷۵۲	۰,۵۹۳	خرمشهر	۰,۵۴۶
ایذه	۰,۱۱۰	۰,۲۵۱	۰,۴۴۸	۰,۲۶۹	آبادان	۰,۴۷۵
باغملک	۰,۱۰۶	۰,۱۷۷	۰,۲۲۶	۰,۱۶۹	دزفول	۰,۴۷۵
بندرماهشهر	۰,۹۱۱	۰,۹۰۶	۰,۹۵۳	۰,۹۲۳	هندیجان	۰,۴۴۲
بهبهان	۰,۱۲۹	۰,۴۵۳	۰,۶۸۴	۰,۴۲۲	بهبهان	۰,۴۲۲
خرمشهر	۰,۳۴۵	۰,۳۸۰	۰,۹۱۴	۰,۵۴۶	امیدیه	۰,۴۱۳
دزفول	۰,۲۹۰	۰,۴۳۸	۰,۶۹۶	۰,۴۷۵	اندیمشک	۰,۳۷۷
دشت آزادگان	۰,۱۷۱	۰,۱۷۳	۰,۴۷۲	۰,۲۷۲	رامشیر	۰,۳۶۲
رامهرمز	۰,۲۰۸	۰,۳۰۸	۰,۵۵۸	۰,۳۵۸	رامهرمز	۰,۳۵۸
شادگان	۰,۲۳۸	۰,۱۸۵	۰,۲۷۹	۰,۲۳۴	شوشتر	۰,۳۲۵
شوش	۰,۲۰۸	۰,۲۶۷	۰,۳۸۹	۰,۲۸۸	شوش	۰,۲۸۸
شوشتر	۰,۱۳۰	۰,۳۱۷	۰,۵۲۹	۰,۳۲۵	دشت آزادگان	۰,۲۷۲
مسجدسلیمان	۰,۰۴۶	۰,۳۰۱	۰,۳۰۵	۰,۲۱۷	ایذه	۰,۲۶۹
امیدیه	۰,۲۵۸	۰,۳۴۸	۰,۶۳۴	۰,۴۱۳	گتوند	۰,۲۴۵
لالی	۰,۰۱۶	۰,۲۱۱	۰,۳۶۵	۰,۱۹۷	شادگان	۰,۲۳۴
هندیجان	۰,۲۰۶	۰,۴۴۱	۰,۶۷۸	۰,۴۴۲	مسجدسلیمان	۰,۲۱۷
رامشیر	۰,۱۳۶	۰,۳۵۹	۰,۵۹۲	۰,۳۶۲	لالی	۰,۱۹۷
گتوند	۰,۰۸۷	۰,۲۱۳	۰,۴۳۵	۰,۲۴۵	باغملک	۰,۱۶۹

مأخذ: آمایش سرزمین استان خوزستان

مقدار ۳ شاخص تلفیقی توانمندی پیوند فیزیکی و حمل و نقل، پیوند مالی و اقتصادی و پیوند جمعیتی شهرستان‌ها، به همراه شاخص کل در نمودار ذیل ترسیم شده است. این نمودار علاوه بر مقایسه وضعیت شهرستان‌ها با یکدیگر، وضعیت نسبی شاخص‌های تلفیقی در هر شهرستان را نیز مقایسه می‌نماید. همبستگی مناسب سه شاخص یادشده در هر شهرستان در این نمودار مشاهده می‌شود. چنانکه قبلاً نیز بیان شد "از پیش" همسویی بین شاخص‌ها انتظار می‌رفت. جدول ۶۳ بیانگر مقدار ضریب همبستگی بین این سه شاخص می‌باشد که تا حدود زیادی با انتظارات نظری همسویی دارد. همبستگی نسبتاً بالاتری بین شاخص تلفیقی مالی - اقتصادی با دو شاخص دیگر مشاهده می‌شود.

نمودار (۱) شاخص‌های توانمندی در شهرستان‌های استان خوزستان

جدول ۶۳- ماتریس ضریب همبستگی شاخص‌های توانمندی در شهرستان‌های استان خوزستان

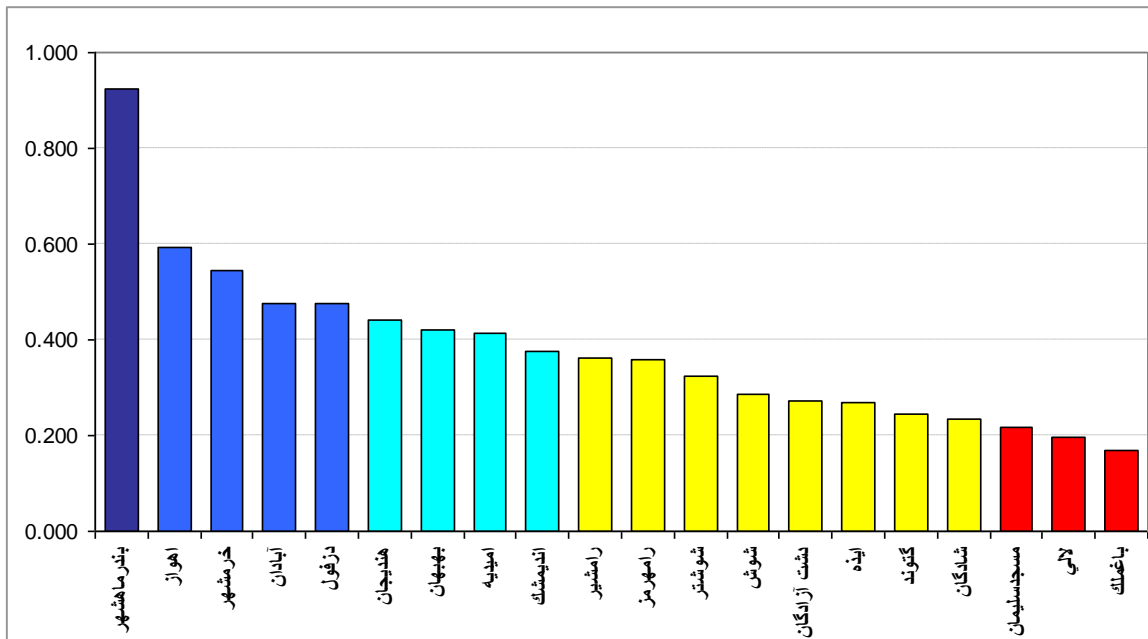
شرح	شاخص تلفیقی حمل و نقل	شاخص تلفیقی مالی - اقتصادی	شاخص تلفیقی جمعیتی
شاخص تلفیقی حمل و نقل	۱,۰۰۰	۰,۸۶۲	۰,۷۲۵
شاخص تلفیقی مالی - اقتصادی	۰,۸۶۲	۱,۰۰۰	۰,۷۹۶
شاخص تلفیقی جمعیتی	۰,۷۲۵	۰,۷۹۶	۱,۰۰۰

در جدول ۶۴ ترتیب شهرستان‌ها (از قوی‌ترین تا ضعیف‌ترین) بر اساس سه شاخص تلفیقی و شاخص کل مقایسه شده‌اند.

جدول ۶۴- مقایسه ترتیب شهرستان‌ها بر اساس سه شاخص تلفیقی و شاخص کل

ترتیب	پیوند فیزیکی و حمل و نقل	پیوند مالی	پیوند جمعیتی	پیوند کل
۱	بندر ماهشهر	بندر ماهشهر	بندر ماهشهر	بندر ماهشهر
۲	اهواز	اهواز	خرمشهر	اهواز
۳	خرمشهر	بهبهان	اهواز	خرمشهر
۴	آبادان	هندیجان	دزفول	آبادان
۵	دزفول	دزفول	آبادان	دزفول
۶	امیدیه	آبادان	بهبهان	هندیجان
۷	شادگان	خرمشهر	هندیجان	بهبهان
۸	اندیمشک	رامشیر	اندیمشک	امیدیه
۹	شوش	امیدیه	امیدیه	اندیمشک
۱۰	رامهرمز	شوشتر	رامشیر	رامشیر
۱۱	هندیجان	رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز
۱۲	دشت آزادگان	مسجدسلیمان	شوشتر	شوشتر
۱۳	رامشیر	شوش	دشت آزادگان	شوش
۱۴	شوشتر	اندیمشک	ایذه	دشت آزادگان
۱۵	بهبهان	ایذه	گتوند	ایذه
۱۶	ایذه	گتوند	شوش	گتوند
۱۷	باغملک	لالی	لالی	شادگان
۱۸	گتوند	شادگان	مسجدسلیمان	مسجدسلیمان
۱۹	مسجدسلیمان	باغملک	شادگان	لالی
۲۰	لالی	دشت آزادگان	باغملک	باغملک

بر اساس مقدار شاخص کل توانمندی شهرستان‌ها در نمودار ذیل شهرستان‌های استان به ترتیب از بیشترین تا کمترین سطح بهره‌مندی نشان داده شده‌اند. همچنین در این نمودار پنج طبقه از این نظر قابل تشخیص می‌باشد که در بندهای زیر معرفی می‌شوند:

نمودار ۲- شاخص تلفیقی کلی توانمندی در شهرستان‌های استان خوزستان

سکونتگاه‌های دارای پیوند قوی: با توجه به این دسته‌بندی در گروه اول به ترتیب شهرستان‌های بندرماهشهر، اهواز، خرمشهر، آبادان و دزفول از بیشترین تا کمترین سطح بهره‌مندی برخوردار هستند، در این دسته می‌توان به اهمیت ویژه بندر ماهشهر اشاره کرد که نسبت به سایر شهرستان‌ها در این دسته دارای پیوند بسیار قوی‌تری می‌باشد. در همین حال توجه می‌شود که مرکز این شهرستان‌ها بزرگترین نقاط شهری استان را تشکیل می‌دهند و از پیوندهای قوی در هر سه زمینه برخوردار هستند.

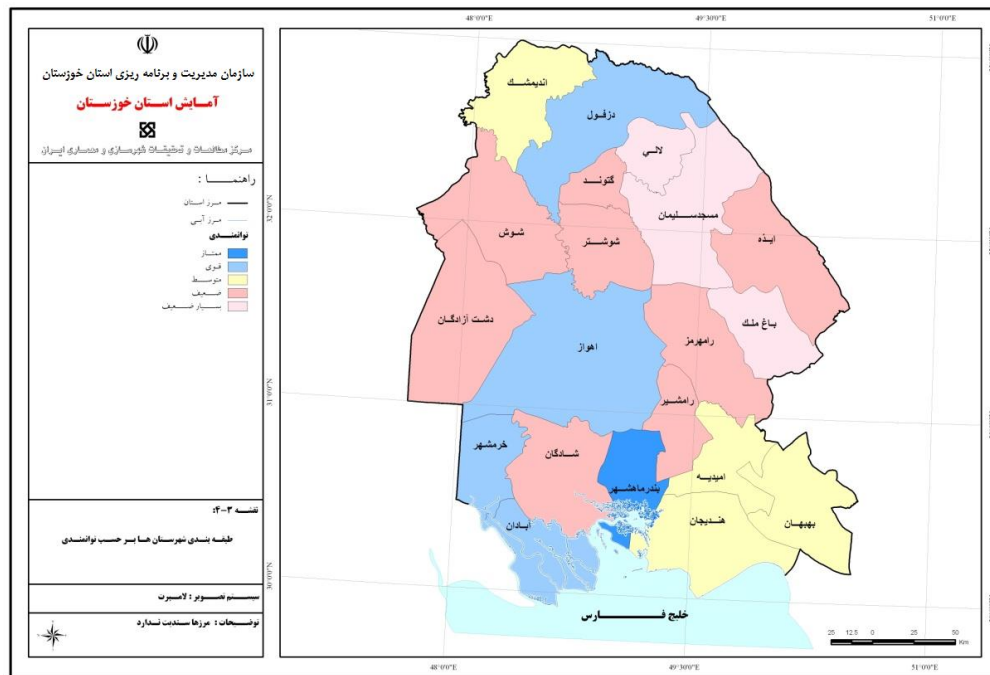
سکونتگاه‌های دارای پیوند متوسط: شهرستان‌های هندیجان، بهبهان، امیدیه و اندیمشک و در گروه سکونتگاه‌های دارای پیوند متوسط قرار گرفته‌اند. شهرستان‌های این گروه بجز شهرستان اندیمشک که در شمال استان قرار دارد در ناحیه جنوب شرقی استان و در فاصله نسبی کمی به بندر ماهشهر و اهواز قرار دارند. بجز شهرستان امیدیه که بیشتر صنعتی است، وجه مشخص سه شهرستان دیگر کشاورزی است. همه شهرستان‌های این گروه از پیوندهای حمل و نقلی قوی برخوردار هستند.

سکونتگاه‌های دارای پیوند ضعیف: در این گروه به ترتیب شهرستان‌های رامشیر، رامهرمز، شوشتر، شوش، دشت آزادگان ایذه، گتوند و شادگان جای گرفته‌اند. وجه مشخص این شهرستان‌ها کشاورزی است و از نظر مکانی بیشتر در حاشیه جغرافیایی شمال، شمال شرقی، شرق و غرب استان واقع هستند.

سکونتگاه‌های دارای پیوند بسیار ضعیف: در این گروه شهرستان‌های مسجدسلیمان، لالی و باغملک، قرار دارند که در شاخص پیوند فیزیکی و حمل و نقل دارای پایین‌ترین رتبه، و در شاخص مالی - اقتصادی و پیوندهای جمعیتی در سطوح پایین رتبه‌بندی قرار دارند.

تشخیص و طبقه‌بندی پهنه‌ها بر حسب قدرت پیوند سکونتگاهی

تشخیص و طبقه‌بندی پهنه‌ها بر حسب قدرت پیوند سکونتگاهی در بالا بیان شده است و نقشه ذیل نشان‌دهنده پهنه‌بندی قدرت سکونت‌گاه‌ها در استان می‌باشد.

نقشه ۱۳- طبقه‌بندی شهرستان‌ها بر حسب توانمندی

۱-۱۶- تحلیل تعارض و توازن بین نیازهای بخش‌های مختلف و عدم تعادل‌های موجود در نظام فضایی

در اینجا نمی‌توان به تمام جزئیات همه فعالیت‌های متعارض در استفاده از منابع اشاره کرد لیکن باید به تعارض‌ها و تقابل‌های اصلی که حل آن‌ها تعیین کننده یک سازمان فضایی مناسب برای توسعه پایدار است، شناخت دقیقی به دست داد. وقتی منابع کمیاب و توزیع نابرابر باشد و به ویژه در پرتو افزایش جمعیت و تنوع فعالیت‌های بخشی تقاضا برای منابع اعم از طبیعی و انسانی فزونی گیرد، بی‌تردید تعارض‌ها نیز بین بخش‌های گوناگون برای بهره‌گیری از منابع پدید می‌آید. اصولاً برنامه‌ریزی به طور اعم و برنامه‌ریزی آمایشی به طور اخص حل همین تعارض‌ها برای استفاده از منابع کمیاب و نابرابر موجود در فضای جغرافیایی و ایجاد توازن نسبی بین آن‌هاست. برای تحقق این امر نخست شناخت تنوع و تفاوت‌های توزیع منابع موجود در استان لازم است. برای شناخت تنوع و تفاوت‌های توزیع منابع موجود نخست لازم است میزان و توزیع جغرافیایی منابع طبیعی یعنی آب، خاک، زمین کشاورزی، جنگل، مرتع و منابع معدنی در استان بررسی شود.

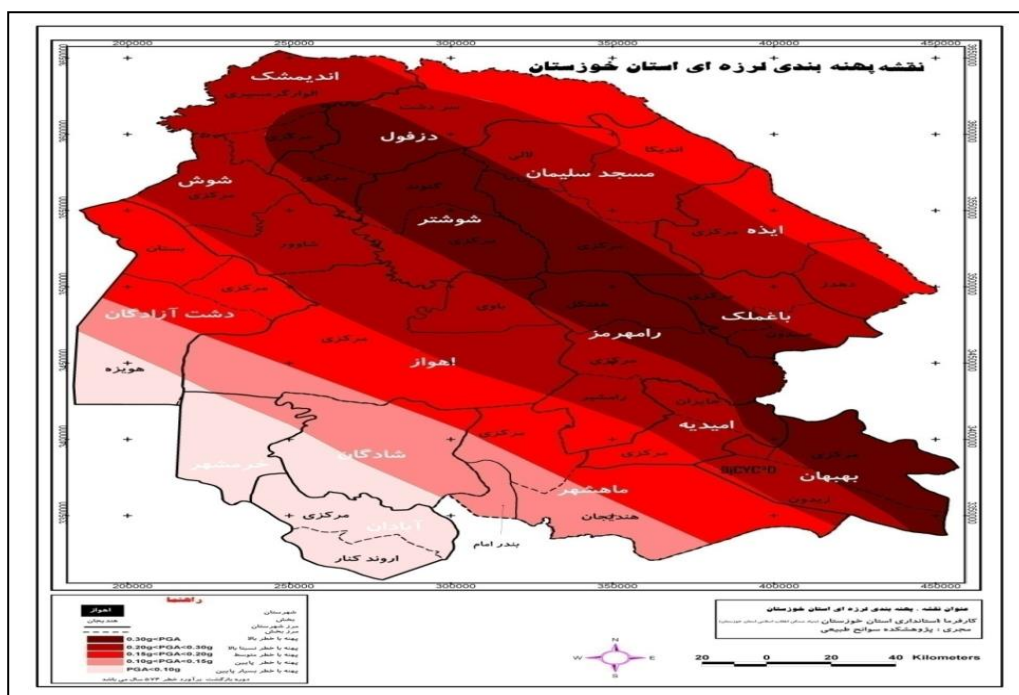
۱-۱۷- تحلیل چالش‌های فراروی توسعه استان

پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در طرح‌های آمایشی امکان می‌دهد تا پی آمدهای مخرب انسانی و مالی و زیست محیطی کاهش یابد. چنان‌که می‌دانیم ایران جزو ده کشور اول جهان است که در آن مخاطرات طبیعی امکان تخریب‌های قابل توجه پیدا می‌کند. در اینجا چند مخاطره مهم که در استان برای توسعه آینده موانعی در پی دارد پهنه‌بندی شده است:

آلودگی‌های زیست محیطی: مهمترین نقطه ضعف استان از نظر محیط زیست آلودگی‌های زیست محیطی به ویژه در زمینه آلودگی- های آب‌های سطحی استان است. ساختار شبکه هیدروگرافی استان به گونه‌ای است که رودخانه‌های اصلی مثل رودخانه کارون، دز و کرخه از شمال به سمت جنوب جریان می‌یابند و در نتیجه آلودگی در بالادست می‌تواند تمام مسیر اطراف رودخانه تا مصب آن در دریا را آلوده نماید. به ویژه رودخانه کارون با حدود ۱۰۰۰ کیلومتر طول خود در استان از شمال تا جنوب استان را طی می‌کند و از آنجایی که تقریباً مهمترین شهرهای استان یا در حاشیه شبکه اصلی و یا فرعی آن واقع شده‌اند، یکی از معضلات آن تخلیه فاضلاب‌های این

شهرها به داخل کارون است. این شرایط به ویژه در سال‌هایی که استان با خشکسالی روبرو باشد، ضریب آلودگی آب رودخانه‌ها به ویژه رودخانه کارون تشدید می‌شود. همین‌طور وجود کشت و صنعت‌های بزرگ در درون واحدهای مطالعاتی (واحدهای هیدرولوژیکی چهار رقمی) که رودخانه‌های کارون و دز و کرخه در آن واقع شده‌اند، سبب شده تا آلودگی‌های ناشی از کود شیمیایی، سموم و صنایع پالایش و صنایع وابسته به کشت و صنعت‌ها زمینه‌های بالقوه و بالفعل آلودگی‌های زیست‌محیطی را به نحو هشدار دهنده‌ای افزایش دهند. بنابراین یکی از مهمترین نقاط ضعف زیست‌محیطی استان زمینه‌های بالقوه و بالفعل آلودگی آب رودخانه کارون، دز و کرخه است که استخوان‌بندی شبکه هیدروگرافی استان را تشکیل می‌دهند.

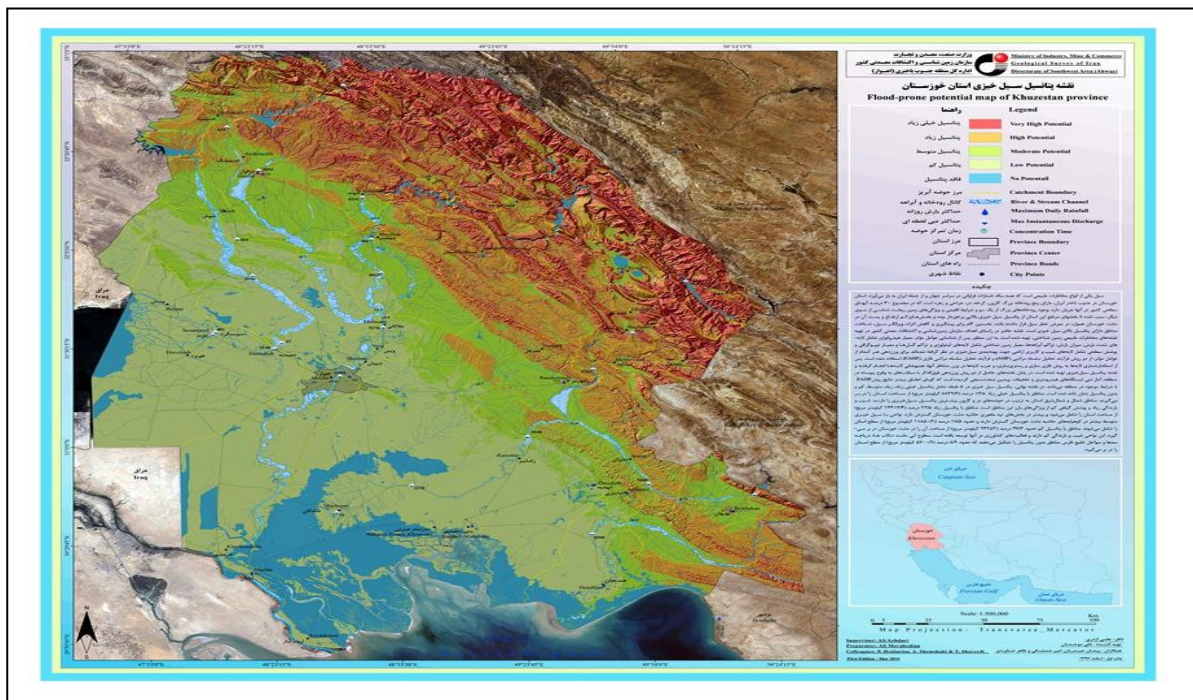
پهنه‌بندی زمین لرزه: چنان‌که در فصل‌های پیش‌تر نیز گفته شده‌است کشور ایران از نظر موقعیت قرارگیری، در کمربند ناآرام زمین‌شناسی جهان قرار دارد و یکی از کشورهای زلزله‌خیز جهان محسوب می‌شود. این واقعیتی است که باید آن را پذیرفت و در عین حال با تمهیداتی به مقابله با آن برخاست تا خطرات جانی و مالی و زیست‌محیطی آن محدود شود. نخستین اقدام در این زمینه پهنه‌بندی خطر زمین لرزه است که لازم است انجام گیرد. در ادامه نقشه پهنه‌بندی لرزه‌ای استان خوزستان آورده شده است.

نقشه ۱۴- پهنه بندی زمین لرزه در استان

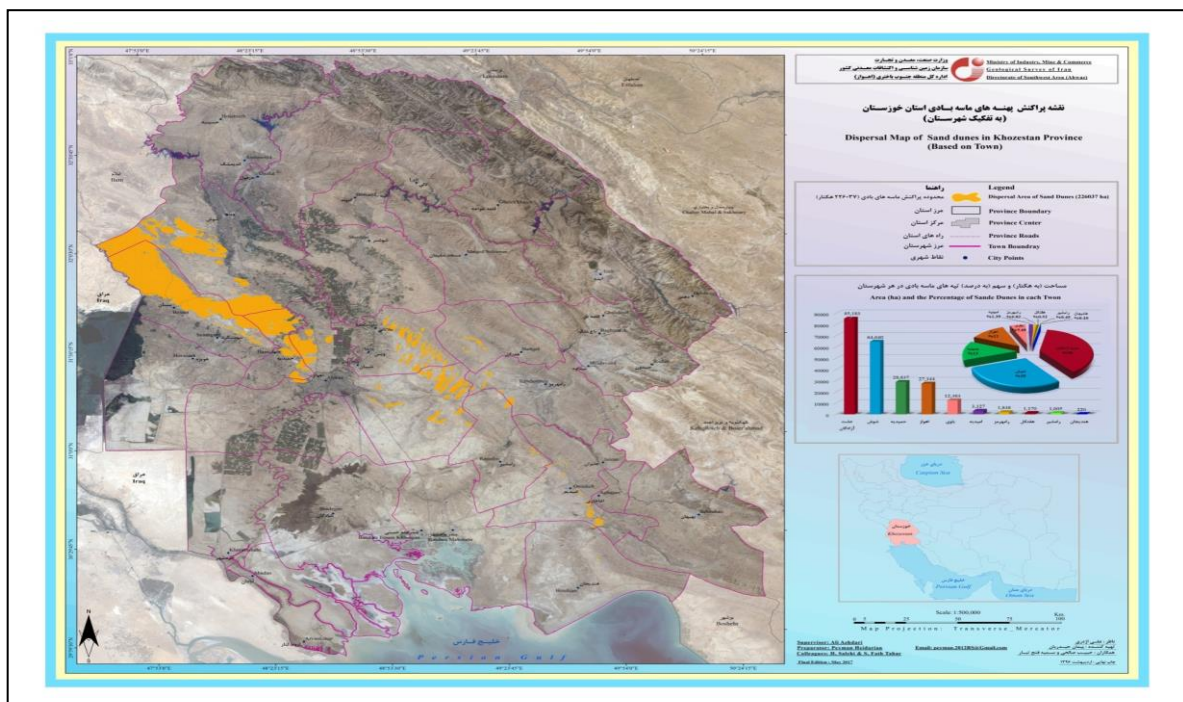
پهنه‌بندی خطر سیل‌گیری

مناطق با پتانسیل خیلی زیاد ۱۳٫۸ درصد، مناطق با پتانسیل زیاد ۲۲٫۵ درصد، مناطق بدون پتانسیل متوسط حدود ۱۸٫۵ درصد، مناطق با پتانسیل کم حدود ۳۶٫۳ درصد و مناطق بدون پتانسیل حدود ۸٫۹ درصد از سطح استان را در بر می‌گیرد.

نقشه ۱۵- پتانسیل سیل خیزی استان خوزستان

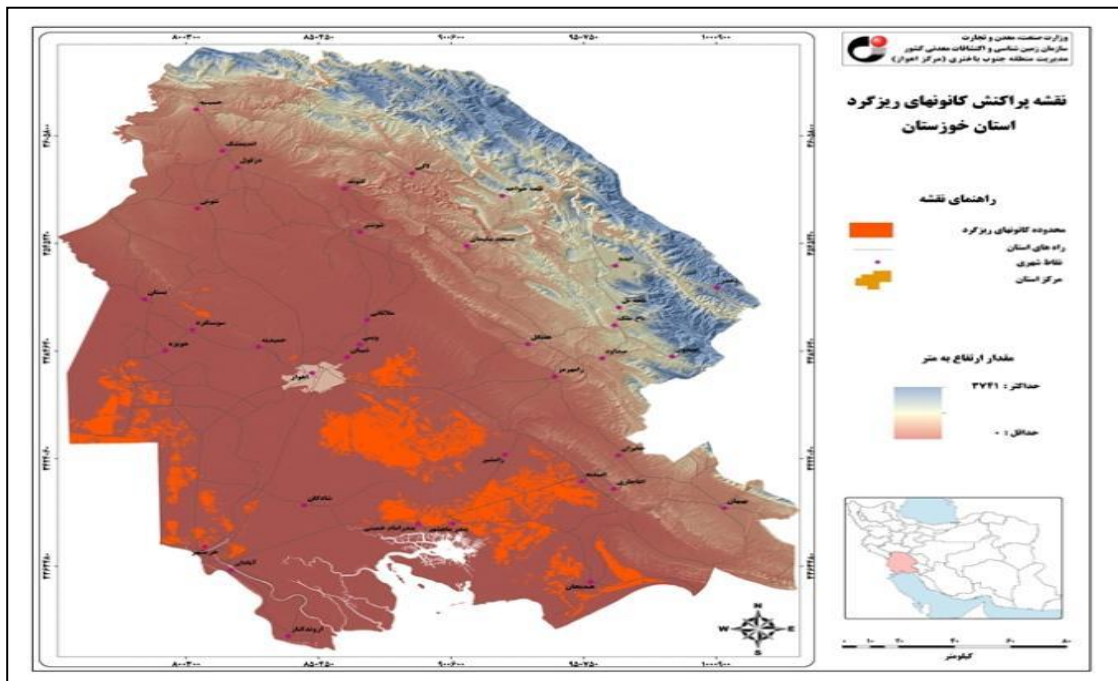
پراکنش پهنه های ماسه بادی در استان خوزستان: پهنه های ماسه بادی استان با مساحت ۲۶۲۰۰۰ هکتار در ۱۰ شهرستان شامل دشت آزادگان، شوش، حمیدیه، اهواز، باوی، امیدیه، رامهرمز، هفتکل، رامشیر و هندیجان پراکنده اند .

نقشه ۱۶- پراکنش پهنه های ماسه بادی

پراکنش کانون های تولید ریزگرد در استان خوزستان

کانون ها با مساحت حدود ۳۵۰۰۰۰ هکتار در ۱۳ شهرستان واقع شده اند درحالیکه کانونهای اصلی ریزگرد به ترتیب عبارتند از: جنوب هورالعظیم (۵۰۰۰۰ هکتار)، شمال خرمشهر (۲۸۱۸۴ هکتار)، شرق اهواز (۱۵۶۲۰ هکتار)، جنوب و جنوب شرق اهواز (۱۱۲۳۸۵ هکتار)، محدوده بندر امام تا امیدیه (۸۶۱۴۷ هکتار)، محدوده ماهشهر - هندیجان (۳۱۹۸۰ هکتار)، شرق هندیجان (۱۸۸۳۶ هکتار).

نقشه ۱۷- پهنه بندی پراکنش کانونهای تولید ریزگرد در استان خوزستان

✓ خشک شدن تالابهای استان

اصلی ترین هورها و تالاب های استان خوزستان شامل تالاب شادگان، تالاب هورالعظیم، تالاب بامدژ، تالاب میانگران، تالاب شیمبار، تالاب بندوق، تالاب هفتکل، هورالدورق و هور مزرعه بوده که این اکوسیستم ها هر ساله پذیرای هزاران پرنده مهاجر آبی و کنار آبی در فصول سرد سال می باشند. متأسفانه تمامی تالاب ها به دلیل افزایش بی رویه جمعیت و توسعه مناطق شهری و روستایی به سرعت مورد دخل و تصرف قرار گرفته و در این میان ضمن کاهش سطح آن ها، موجبات ناامنی شدید کیفی، کمی و زیست محیطی تالاب فراهم می گردد.

جدول ۶۵- قلمروهای مواجه با خشک شدن تالابها

تالاب	مساحت (هکتار)	خشک شده (هکتار)	خشک شده (درصد)	توضیح
۱- شادگان	۱۲۰۰۰۰	۶۵۰۰۰	۵۴	حدود ۴۰۰۰۰ هکتار از بخش شیرین تالاب شادگان با زهابهای شور نیشکر آبیگری شده است.
۲- هورالعظیم	۱۲۷۰۰۰	۳۸۰۰۰	۳۰	حدود ۴۵۰۰۰ هکتار از تالاب هور العظیم در مخازن ۳ تا ۵ با زهابهای شور نیشکر آبدار شده اند.
۳- بامدژ	۴۰۰۰	۳۲۰۰	۸۰	-
۴- میانگران	۲۴۴۰	۱۶۰۰	۶۶	-
۵- تالاب دز	۱۵۸۰۰	۶۰۰۰	۳۸	-

توضیح	خشک شده (درصد)	خشک شده (هکتار)	مساحت (هکتار)	تالاب
-	۳۸	۵۰۰۰	۱۳۰۰۰	۶- تالاب های کرخه
-	۸۰	۲۰۰۰	۲۵۰۰	۷- تالاب های کارون
-	۳۴	۴۸۰	۱۴۰۰	۸- تالاب شیمبار
-	۹۰	۱۱۳۰	۱۲۵۰	۹- بندون ایذه
۷۲ درصد خشکی تالابها با حذف ورودی های آب شور زهابها	۴۳	۱۲۲۴۱۰	۲۸۷۳۹۰	جمع مساحت

✓ در حوزه اجتماعی و فرهنگی

- تفاوت های قومی و زبانی

- روند افزایشی نسبت طلاق به ازدواج

در برخی شهرستان های استان نیز این نسبت به بیش از یک سوم موارد ازدواج افزایش یافته است. به عنوان مثال در سال ۱۳۹۵ در شهرستان باوی این شاخص به بیش از ۱۴۳ درصد رسیده است.

- مهاجر فرستی

بررسی ها نشان می دهد که استان در مجموع قادر به نگهداشت نرخ رشد طبیعی جمعیت خود نیست و دست کم در دوره ۱۳۹۵ - ۱۳۹۰ به عنوان استانی مهاجر فرست محسوب شده است. براساس نتایج سرشماری ۹۵ استان خوزستان با خالص مهاجرت برابر با ۷۹۱۷۱- مهاجر فرست ترین استان و در کشور در رتبه اول می باشد.

در حوزه اقتصادی

- پایین بودن بهره‌وری منابع آب در بخش کشاورزی

علی رغم برخوردار بودن استان از منابع آبی فراوان اما سهم بری از حقایق آبی استان در بیرون از آن همیشه یکی از دغدغه ها بوده و بدون تعریف مشخص برای حقایق آبی استان این خطر وجود دارد که منابع متعلق به استان به عنوان منابع مازاد تلقی شده و در استان های همجوار برای آن نیازهای آبی کاذب و غیر اقتصادی در نظر گرفته شود.

از نقاط ضعف اقتصادی استان می توان از پایین بودن بهره‌وری منابع آب در بخش کشاورزی و به ویژه بالابودن سهم بالای ۹۰ درصدی سهم بخش کشاورزی استان نام برد. اگر آب به عنوان یکی از کمیاب ترین منابع در محیط خشک ایران به حساب آید، بهره برداری نامناسب یکی از مهمترین ضعف های اقتصادی کشاورزی استان محسوب می شود.

- سرمایه گذاری بسیار پایین بخش خصوصی در بخش صنعت

- عدم تاثیرگذاری موثر بخش نفت در توسعه استان

در حالی که استان به مدت یک قرن در صنعت نفت و تولید فرآورده و حدود نیم قرن در صنایع فلزی، شیمیایی و پتروشیمی فعالیت پیشرو در سطح کشور داشته است، اما سهم اشتغال بخش نفت از اشتغال استان ۳ درصد است. تفاوت بین اشتغال بخش نفت و ارزش افزوده نفت در استان نشان دهنده عدم تاثیرگذاری بخش نفت در اشتغال استان می باشد

صنایع پیشین و پسین این صنایع سهم ناچیزی در مقایسه با میزان های ملی دارند. جالب توجه است که صنایع پیشرو استان از صنایعی تشکیل می شود که عمدتاً با سرمایه گذاری ملی و از محل اعتبارات عمومی راه اندازی شده اند اما صنایعی مانند صنایع لاستیک و

پلاستیک، ساخت ماشین آلات فلزی، برقی، وسایل نقلیه موتوری، ادوات و قطعات که نیازمند سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش خصوصی است، به جز در یک مورد که سهمی حدود ۴ درصد از ارزش افزوده کشور را به استان خوزستان اختصاص داده است، در سایر موارد سهمی ناچیز و در حدود ۱ تا ۲ درصد از ارزش افزوده کشور را دارند. هر چند عجبین نشدن شرکت‌های عظیم نفت و گاز و فولاد و پتروشیمی با اقتصاد استان در حمایت از توسعه صنایع استان برای تامین لوازم و قطعات و ادوات در این توسعه نیافتگی نقش داشته است، اما به نظر می‌رسد علت توسعه نیافتگی در صنایع عمومی مانند صنایع فلزی فابریکی، تولید ادوات کشاورزی و مانند آن را به توسعه نیافتن فرهنگ صنعتی و نوآوری و ریسک‌پذیری و مسایل اجتماعی - اقتصادی عمومی و خاص استان نسبت داد.

- بالابودن نرخ بیکاری

از نقاط ضعف اقتصادی دیگر استان بالابودن نرخ بیکاری است. نرخ بیکاری بر اساس نتایج سرشماری ۹۵ در استان ۱۴,۳ درصد بوده است که در قیاس با کل کشور در همین زمان با ۱۲,۶ درصد بیکاری، نرخ به مراتب بالاتری داشته است. بدین ترتیب در قیاس استان با کل کشور هم نرخ اشتغال پایین‌تر است و هم نرخ بیکاری بالاتر است.

- عدم توسعه فعالیت پالایشگاهی متناسب با جایگاه استان در تولید نفت

سهم استان از تولید نفت خام حدود ۶۵ درصد است اما سهم استان از پالایش نفت حدود ۱۹ درصد است.

- عدم توسعه صنایع میان دستی و پایین دستی پتروشیمی استان متناسب با صنایع بالادستی

سهم استان از ارزش افزوده صنایع بالادستی پتروشیمی حدود ۳۵ درصد و از صنایع میان دستی و پایین دستی حدود ۳ درصد است.

- سایر تهدیدهای اقتصادی

تهدیدهای اقتصادی استان بیشتر ناشی از همان تهدیدهایی است که در اقتصاد ملی وجود دارد. ضعف فن‌آوری، عدم پیوند با اقتصاد جهانی، حاکمیت اقتصادی دولتی و ناکارآمدی آن، محدودیت فضای مشارکت و رشد بخش خصوصی به همراه نارسایی بازار مالی، عدم پیوند مراکز آموزش عالی با صنعت، فقدان فرآیند مستمر تجاری شدن پژوهش‌های تحقیقاتی و عدم حمایت از آن از جمله تهدیداتی است که برای توسعه اقتصادی استان نیز وجود دارد. مضاف بر این‌ها به طور خاص می‌توان تحریکات بیشتر خارجی که با وجود برخی زمینه‌های داخلی زمینه‌های فعال شدن آن پدید آمده، سبب شده تا در سال‌های اخیر از طریق مسائل قومی و فرهنگی در سطح استان مسائلی شکل بگیرد که می‌تواند در مقابل توسعه استان تهدیدهایی ایجاد کند.

۱۸-۱- تحلیل فراگیر سازمان فضایی وضع موجود استان

سازمان فضایی استان خوزستان تحت تأثیر دو عامل طبیعی و تقسیم کاری که استان در مقیاس ملی به عهده گرفته، ساخت‌یابی شده است.

عامل طبیعی یعنی آن بخشی از پدیده‌های روی سطح زمین که انسان در پدید آمدن آن نقشی نداشته، اهمیت بسیار زیادی در شکل - دهی به سازمان فضایی استان پیدا کرده است. توپوگرافی سه‌گانه (که در فصل دوم به تفصیل مورد بحث قرار گرفت)، جهت‌گیری رودخانه‌های پرآب که به سمت دشت خوزستان و نیمه غربی آن جریان یافته، سواحل پر تزاریس در کنار آب‌های بین‌المللی، معادن غنی هیدروکربوری، اقلیم گرم جنب استوایی (که دوره گرمای سال را برای تولیدات کشاورزی طولانی و در عین حال تنوع می‌بخشد) مرکزیت اداری شهر اهواز در میانه جلگه خوزستان، تماماً در ترکیب با هم بر ساخت سازمان فضایی استان تأثیر بسیار گذاشته است.

چنان‌که پیش‌تر گفته شد؛ شکل ناهمواری زمین یعنی عاملی که انسان در نخستین برخورد با محیط به آن توجه نشان می‌دهد و خود و فعالیت‌هایش را با آن سازگار می‌نماید، در استان به طرز چشم‌گیری در گسترش جلگه خوزستان به میزان بیش از ۶۰ درصد مساحت استان خود را واقعیت می‌بخشد. محاسبات روی نقشه شیب زمین در استان خوزستان نشان می‌دهد که زمین‌های دارای شیب کمتر از ۳

درصد که در واقع زمین‌هایی است که می‌توان آن را نواحی جلگه‌ای استان نامید برابر ۴۰،۰۶۷ کیلومترمربع یا به عبارت دیگر ۶۳.۳ درصد از کل مساحت استان را به خود اختصاص داده است. هر چند مساحت و درصد طبقه‌بندی شیب زمین برای تمام استان‌های کشور در دست نیست لیکن می‌توان با اطمینان گفت که بین استان‌های کشور، استان خوزستان به لحاظ برخورداری از سهم زمین‌های با شیب کمتر از ۳ درصد که در واقع زمین‌های مناسبی برای هرگونه فعالیت‌های ساخت و ساز و به ویژه کشاورزی آبی محسوب می‌شود، در صدر قرار می‌گیرد.

از منظری دیگر نیز می‌توان پدیده شیب زمین را در ارتباط با سازمان فضایی استان خوزستان مورد توجه قرار داد و آن این که سهم زمین‌های کمتر از ۱۵ درصد که در آن فعالیت‌های ساخت و ساز و تا حدودی کشاورزی آبی برای انسان میسر و امکان‌پذیر است^۱، بیش از ۷۹ درصد از مساحت استان را در بر می‌گیرد. به عبارت دیگر در بیش از ۵۰ هزار کیلومتر مربع یا ۷۹.۵ درصد از مساحت استان به طور بالقوه امکان هرگونه قابلیت ساخت و ساز و فعالیت‌های کشاورزی میسر است. در واقع اگر سطوح کاربری زمین را آن بخش از سطح زمین به حساب آوریم که در آن انسان برای استفاده از زمین با موانعی روبرو نیست، در آن صورت می‌توان گفت که بخش بزرگی از قلمرو و مساحت استان به لحاظ شیب زمین هیچ محدودیتی بوجود نمی‌آورد و یا این که محدودیت‌های اندکی بوجود آورده است. در جدول ۶۶ طبقه‌بندی شیب زمین و سهم هر کدام از گروه‌های شیب و ارتباط آن با فعالیت‌های فضا سازی استان در سازمان یابی فضایی نشان داده شده است.

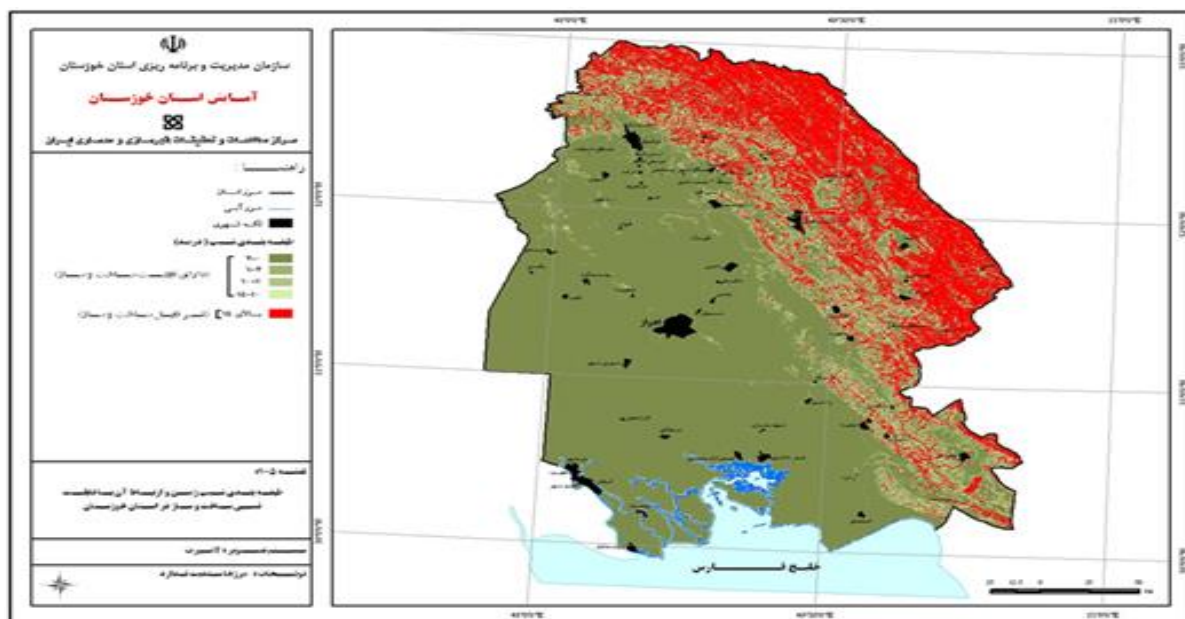
جدول ۶۶- ارتباط طبقه‌بندی شیب زمین با فعالیت‌های فضا سازی انسان در استان خوزستان

شرح	طبقه‌بندی شیب (درصد)	مساحت (کیلومتر مربع)	درصد از استان
قابلیت نسبی برای هرگونه ساخت و ساز و فعالیت کشاورزی آبی	کمتر از ۳ درصد	۴۰،۰۶۸	۶۳.۳
	۳ - ۷ درصد	۵،۰۵۶.۶	۸
	۷ - ۱۰ درصد	۲،۳۹۳.۲	۳.۹
	۱۰ - ۱۵ درصد	۲،۷۴۰.۶	۴.۳
عدم قابلیت نسبی برای هرگونه فعالیت ساخت و ساز و کشاورزی آبی	بالای ۱۵ درصد	۱۲،۹۹۴.۳	۲۰.۵
استان	-----	۶۳،۲۵۲.۸	۱۰۰

بدین ترتیب همان‌گونه که در نقشه ۱۸ نیز پیداست سهم بزرگی از استان خوزستان صرف‌نظر از دیگر موانعی که ممکن است برای فعالیت انسانی وجود داشته باشد، صرفاً از نظر شیب زمین یعنی یکی از موانع اساسی ساختاری، هیچ‌گونه موانع کاربردی برای سازمان فضایی انسان ساخت ایجاد نمی‌کند.

موانع ارتفاعی یعنی آن پهنه‌هایی از استان که می‌تواند برای سازمان‌یابی فضایی انسان دشواری پدید آورد عبارت از نواحی با ارتفاع بیش از ۳،۰۰۰ متر از سطح دریاهای آزاد است.

^۱ - می‌گوییم برای کشاورزی تا حدودی زیرا از نظر متخصصان کشاورزی عموماً زمین‌های تا شیب ۱۲ درصد را می‌توان برای کشت آبی استفاده کرد. لازم است یادآوری کنیم که استفاده از زمین‌ها نه فقط برای فعالیت‌های کشاورزی بلکه همچنین برای هرگونه ساخت و ساز می‌تواند با شیب‌های بالای ۱۵ درصد نیز میسر گردد لیکن به تجربه ثابت شده است که تقریباً در چنین شرایطی استفاده از زمین اقتصادی نیست زیرا هزینه‌ها چنان افزایش خواهد یافت که هر پروژه‌ای مگر به صورت استثناء و در شرایط معینی غیر اقتصادی خواهد بود.

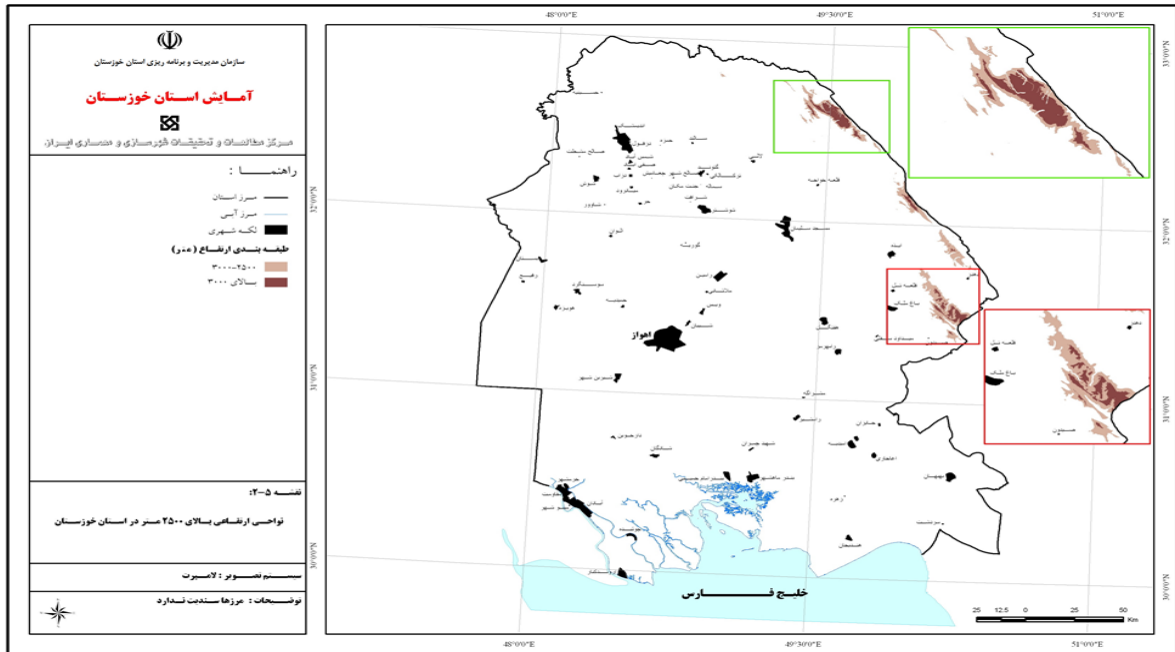
نقشه ۱۸ - طبقه‌بندی شیب زمین و ارتباط آن با قابلیت نسبی ساخت و ساز در استان خوزستان

این نواحی چنان که در نقشه ۱۹ دیده می‌شود تنها بخش بسیار کوچکی از استان یعنی فقط ۲۲۴ کیلومترمربع (۰.۴ درصد از کل استان) را در بر می‌گیرد. حتی اگر نواحی بالای ۲،۵۰۰ متر از سطح دریاهای آزاد را به عنوان پهنه‌هایی که سازمان فضایی انسان ساخت در آن به طور دائمی امکان‌پذیر نیست در نظر گرفته شود، (فقط ۱.۳ درصد از کل استان) باز هم سهم زیادی از استان به لحاظ فعالیت کاربری انسان ساخت، بلا استفاده باقی می‌ماند. به ویژه این که این بخش از ارتفاعات در حاشیه‌ای از استان واقع شده که هیچ‌گونه گسیختگی فضایی برای استان فراهم نمی‌کند.

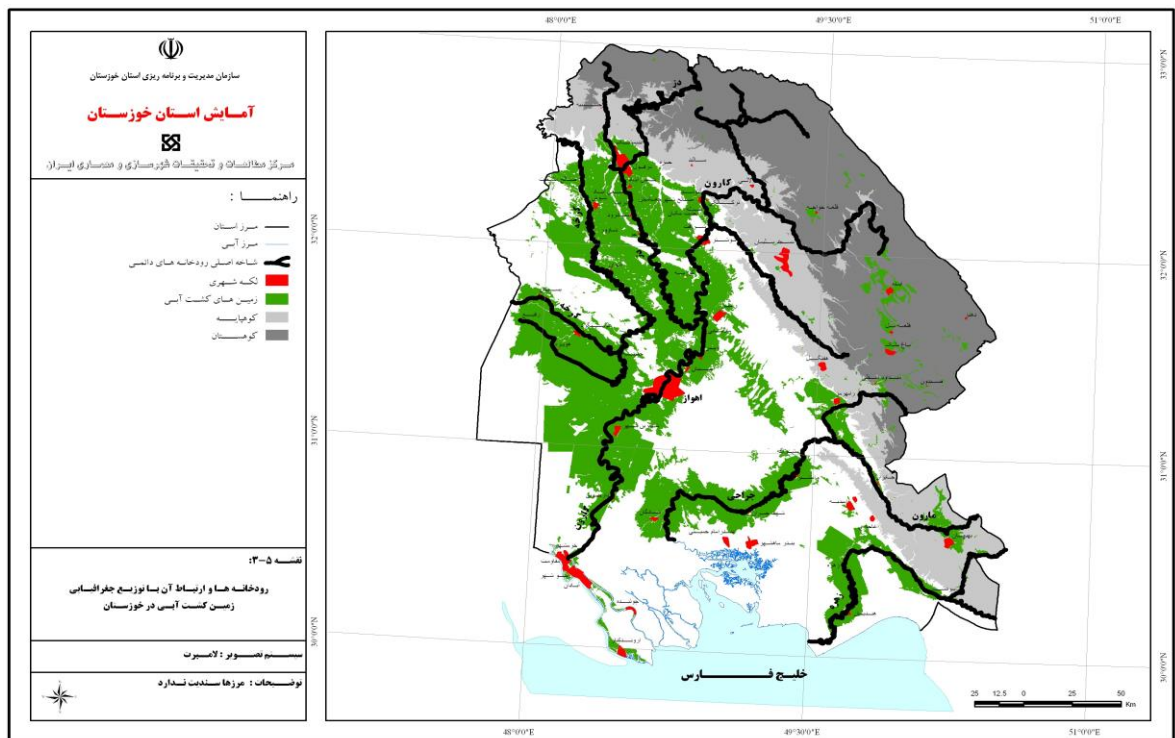
وجود رودخانه‌های پرآبی که در میان استان‌های کشور بدیلی ندارد نیز به عنوان یکی از عناصر طبیعی اصلی و مهم سازنده سازمان فضایی استان خوزستان سهم بزرگی در سازمان‌یابی کاربری‌های وابسته به کشاورزی فشرده و از طریق آن در ایجاد فضای آباد و مترکم از جمعیت و فعالیت به طور چشم‌گیری مؤثر بوده و هست. چنان‌که پیش‌تر نیز گفته شد، رودخانه‌های مهمی چون کرخه، دز و کارون که از مهمترین رودخانه‌های کشور به لحاظ دبی آبی محسوب می‌شوند، پس از ورود از شمال به استان خوزستان در مجموع جهت‌گیری مشخصی در استان پیدا می‌کنند و آن این است که به طرف نیمه غربی استان تمایل پیدا کرده و با توجه به نزدیکی آنان به یکدیگر در شمال استان و پوششی که از نظر ایجاد بستری مناسب برای توزیع آب و خاک حاصلخیز برای تولید کشاورزی و فعالیت‌های وابسته بوجود می‌آورند، به خلق زیست بوم‌های انسانی بسیار فشرده نائل می‌شوند.

این جهت‌گیری که در نقشه ۲۰ به خوبی نمایانده شده، سهم بزرگی در خلق سازمان‌یابی فضاهای انسان ساخت اعم از سکونت (شهری و روستایی) و فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی از گذشته تا امروز نقش ایفاء کرده است. بدین معنی که در نیمه غربی استان، فضاهای پر تحرک و فعالی پدید آورده و از رهگذر چنین فضای مساعدی از توزیع آب مناسب و خاک حاصلخیز، بستر و زمینه مناسبی برای سوق دادن سهم بزرگی از جمعیت (هم شهری و هم روستایی)، سکونت‌گاه‌ها و فعالیت‌های دیگر انسانی را در این نیمه از استان فراهم کرده است. توضیح آن که سمت‌گیری رودخانه‌ها به سمت غرب استان سبب توزیع خاک‌های آبرفتی و حاصلخیز در سیلاب دشت‌های همین ناحیه شده و از این طریق در طول تاریخ این منطقه سبب توسعه کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با آن و مهمتر از همه ایجاد فضاها و پهنه‌های به طور نسبی چشم‌نوازتر در دل سرزمینی از نظر اقلیمی خشک و کم باران فراهم کرده و از این طریق به توسعه سکونت‌گاه‌ها و اجتماعات انسانی در این ناحیه تمرکز بخشیده است. دو رودخانه جراحی و مارون نیز با همین الگو به خلق فضای

واحه‌ای از کشاورزی آبی و سکونت‌گاه‌های وابسته به خود پدید آورده‌اند. شناخت این الگو به لحاظ منشأ و مآخذ پیدایش واقعیت‌های موجود می‌تواند در سازماندهی فضای آینده در آمایش استان از اهمیت مهم برخوردار باشد.

نقشه ۱۹- نواحی ارتفاعی بالای ۲،۵۰۰ متر در استان خوزستان

نقشه ۲۰- رودخانه‌ها و ارتباط آن با توزیع جغرافیایی زمین کشت آبی در خوزستان

شناخت منشأ و مؤلفه‌های اصلی این الگو به قواعد خلق فضاهای جاذب در طبیعت خوزستان رهنمود مناسبی برای طراحی سازمان فضایی آینده استان به دست می‌دهد. از این رو لازم است اندکی در مؤلفه‌های خلق چنین الگویی از فضا در استان مکتب کنیم و ببینیم مؤلفه اصلی چنین فضایی چیست و آیا این الگو به قواعد خاصی از قواعد و قوانین طبیعی متکی است.

چنان که می‌دانیم تمام جلگه خوزستان یعنی همان ناحیه‌ای که طبق تعریف این مطالعه در ارتفاع کمتر از ۲۰۰ متر از سطح دریاهای آزاد واقع شده، از بارندگی کمتر از ۳۰۰ میلی‌متر در سال برخوردار است. و باز می‌دانیم که بخش بزرگی از این جلگه یعنی تقریباً آن ناحیه‌ای که در جنوب اهواز واقع شده حتی از بارندگی سالانه حداقل ۲۰۰ میلی‌متر در سال نیز بی‌بهره است و در نتیجه در این ناحیه بدون دسترسی به آب فرا ناحیه‌ای، نه فقط حتی کشت دیم نیز در آن میسر نیست، بلکه همچنین فاقد ظرفیت‌سازی برای خلق اجتماعات فشرده و گسترده است. چنان که گفته شد با این میزان بارندگی امکان حتی کشت دیم تقریباً بسیار دشوار و یا اصولاً ممکن نیست و چنانچه میسر و ممکن نیز باشد، بازده آن در قیاس با کشاورزی آبی بسیار اندک است. به ویژه این که می‌دانیم زمین کشاورزی آبی به طور بالقوه در جلگه خوزستان می‌تواند با توجه به طولانی بودن دوره گرما، سه یا حتی چهار بار در سال کشت شود. بنابراین پیداست که تولید کشاورزی آبی یعنی یکی از اصلی‌ترین مزیت‌های نسبی استان تا چه اندازه به آب و خاک در دسترس وابسته است. وابستگی کشاورزی آبی به آب در سطح جلگه کم باران خوزستان به شکل بارزی خود را در همجواری تنها با رودخانه‌های پرآب که آب خود را از نواحی خارج از جلگه خوزستان تأمین می‌کند نشان داده است.

دسترسی به آب در جلگه خوزستان تنها شرایط طبیعی دشوار برای ایجاد بستر زیست بوم‌های انسانی محسوب نمی‌شود بلکه خشک بودن نسبی استان به لحاظ قلت بارندگی، تشکیل خاک کشاورزی را نیز نه به فرآیندهای هوازدگی‌های فیزیکی، زیستی و شیمیایی در تمام سطح جلگه (آن گونه که در تمام نواحی مرطوب از جمله جلگه‌های کناره دریای خزر می‌توان دید) بلکه به طور مشخص به سیلاب دشت‌های اطراف رودخانه‌ها به ویژه رودخانه‌های بزرگ محدود و معطوف کرده است. یادآوری کنیم که به طور مشخص می‌توان این الگوی واحه‌ای تشکیل زیست بوم‌های وابسته به کشاورزی آبی را در تمام مناطق خشکی که رودخانه‌های بزرگ از داخل آن عبور می‌کنند به خوبی مشاهده کرد.

نمونه این الگو در عراق و در اطراف رودخانه‌های دجله و فرات نیز دیده می‌شود که به صورت یک واحه باریک و نواری شکل طولانی از زیست‌گاه‌های شهری و روستایی وابسته به خود به همراه زمین‌های آباد و قابل کشت و بسترهای فعالی از کار و زندگی در حاشیه این رودخانه خلق شده است.

با نگاه از بالا در این کشور می‌توان دید که چگونه به محض فاصله‌گیری از این رودخانه‌ها به طور فزاینده‌ای بیابان و زمین‌های خشک و فاقد قابلیت زیست برای سکونت و فعالیت انسانی ظاهر شده و رشته‌هایی از سکونت‌گاه‌های واحه‌ای با الگوی مشخصی پدید می‌آید. به عبارت دیگر فضاهای پیوسته در اطراف و حاشیه رودخانه‌های بزرگ و فضاهای گسیخته و واحه‌ای در خارج از اطراف رودخانه‌ها پدید آمده است. همانگونه که تا حدودی در خوزستان می‌توان مشاهده کرد.

توزیع جمعیت و فعالیت در اطراف رودخانه نیل در مصر نیز که دقیقاً همانند سرزمین عراق با الگوی استان خوزستان و با همان اقلیم و دسترسی به آب سازمان‌یابی شده، می‌تواند نشان دهد که چرا و به چه دلیلی این سازمان فضایی در محیط‌های مثل خوزستان تا حدود زیادی ناگزیر و چنانچه اراده انسانی به طور مؤثر و برنامه‌ریزی شده دخالت نکند و به آمایش آن نپردازد می‌تواند تحمیلی و خودبخودی با همان الگو تداوم یابد.

از عناصر طبیعی مؤثر دیگر در سازمان فضایی استان، ساختار زمین‌شناسی این منطقه در پدید آوردن منابع معدنی هیدروکربوری در تاق‌دیس‌های چین خورده زاگرس در استان خوزستان است که بزرگترین منابع نفت و گاز کشور را پدید آورده است. چین خوردگی

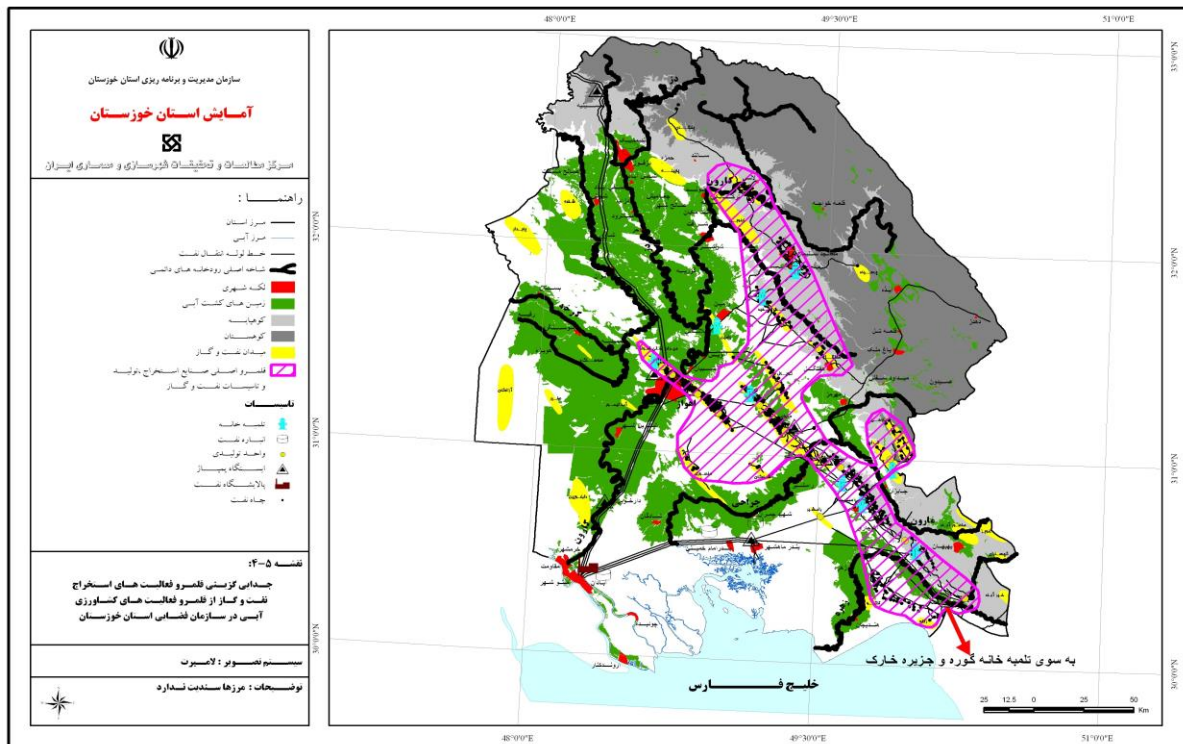
زاگرس در استان خوزستان با روند شمال غربی جنوب شرقی پیدایش منابع عظیم هیدروکربوری در شرق استان، همجوار با کوهپایه- های زاگرس چین خورده را رقم زده است. از این رو در نیمه شرقی و جنوب شرقی استان، توسعه فعالیت‌های استخراج و صدور این ماده معدنی منجر به پیدایش یکی از بزرگترین فضاهای تجهیز شده برای استخراج، تولید، فرآوری و صدور این محصول به خارج و استفاده در داخل کشور شده است. در پرتو چنین فعالیتی که بیش از یک قرن سابقه دارد، نیمه شرقی و جنوب شرقی استان در مجموع تحت تأثیر این فعالیت فضا بر و فضا ساز متشکل از انبوهی از شبکه‌های تو در تو لوله‌ها، چاه‌ها، تأسیسات حفاری، انتقال و شبکه‌های دسترسی ساخت‌یابی شده است. از نکات جالب توجه این است که سازمان‌یابی صنایع استخراج و انتقال نفت و گاز در استان به طور کلی در فضاهایی مکان‌یابی شده که تقریباً از گسترش کشاورزی پر بازده آبی کم‌بهره است. گویی در این فعالیت نوعی برنامه‌ریزی ناخواسته و یا خواسته‌ای تدارک دیده شده تا دست کم آن فضاهایی از استان که ارزش و بازدهی کمتری در فعالیت‌های کشاورزی برخوردار بوده به اولویت نخست فعالیت‌های حفاری و استخراج نفت و گاز اختصاص یابد. در این صورت هم به لحاظ موانع مالکیتی^۹ محدودیت‌های حفاری و استخراج برای منابع هیدروکربوری کاهش می‌یافت و هم زمین‌های کشاورزی پر بازده آبی از تأثیرات منفی این فعالیت‌های آلوده‌زا تا حدودی در امان می‌ماند. در نقشه ۲۱ جدایی‌گزینی صنایع استخراج و تولید و تأسیسات نفت و گاز طبیعی از زمین‌های پر بازده کشت آبی نمایانده شده است. چنان‌که پیداست قلمرو اصلی فعالیت نفت و گاز در استان به طور کامل خود را از فعالیت اصلی قلمروهای کشاورزی آبی پر بازده متمایز کرده است.

از دیگر مؤلفه‌های مؤثر در سازمان فضایی استان، وجود سواحل طولانی استان در کناره آب‌های آزاد خلیج فارس است. در واقع تمام مرزهای جنوبی استان را مرزهای آبی تشکیل می‌دهد. سواحل پرتضاریس جنوب استان در کناره خلیج فارس اگر چه برای ایجاد سکونت‌گاه‌های پرتراکم و پرجمعیت در طول سواحل و تا فاصله ده کیلومتری از این سواحل به طرز شگفت‌انگیزی فاقد توانایی لازم نشان داده است لیکن در شمال خورموسی زمینه پیدایش یکی از بزرگترین بنادر تجاری کشور یعنی بندر امام خمینی و بندر ماهشهر را فراهم کرده است. این دو بندر در مجموع هم اکنون حدود ۳۰ درصد از تخلیه و بارگیری واردات و صادرات کشور را به عهده دارند و از این رو در ایجاد مبادی ورودی و خروجی برای صادرات و واردات کشور سهم بزرگی به خود اختصاص داده است. همین شرایط سبب شده تا دسترسی به مرزهای فراملی و بین‌المللی برای این بخش از ناحیه ساحلی فراهم شده و جایگاه یکی از بزرگترین صنایع پتروشیمی کشور را در خود ایجاد نماید، صنایعی که در مجموع حدود ۶۰ درصد ارزش افزوده صنایع بالای ۱۰ کارکن استان را به خود اختصاص داده و نقشی مهم در سازمان‌یابی فضایی استان هم به لحاظ موضعی در اطراف این بنادر و هم به سبب کششی که در سمت‌دهی شبکه راه‌های استان در مقیاس منطقه‌ای و ملی پدید آورده است.

اقلیم جنب استوایی استان نیز به ویژه در زمینه تولیدات کشاورزی غیر فصلی، نقش ویژه‌ای بدان داده است. این خصیصه به استان کمک کرده تا ضمن تولید محصولات غیر فصلی برای نیمه شمالی کشور در فصول سرد سال، به دلیل طول دوره گرما، قادر به کشت تا سه و حتی در برخی موارد تا چهار بار در سال در یک مزرعه، به کشاورزی استان به رغم همه بی‌صرفگی‌های آن در اقتصاد نفتی ایران، به طور نسبی سودمندی منحصر به فردی اعطاء کند. این ویژگی به همراه شهری شدن بیش از پیش استان و کشور و ارتباطات

۱- با توجه به این که بیشتر زمین‌های واقع در نیمه شرقی و جنوب شرقی استان از مراتع و زمین‌های کشت دیم و کم بازده تشکیل شده، موانع مالکیتی برای تصرف زمین‌ها برای شرکت ملی نفت ایران به مراتب کمتر از نیمه غربی بوده است که در آن به طور تاریخی محل زیست انسانی بوده و تصرف زمین و فعالیت کشاورزی همراه با مالکیت خصوصی زمین وجود داشته است. این تفاوت در دو نیمه استان سبب شده تا موانع کمتری نیز برای تصرف زمین جهت فعالیت‌های فضا بر و آلوده‌زا برای شرکت نفت ایران در نیمه شرقی پدید آید. در نتیجه به نظر می‌رسد که نوعی سازمان‌یابی اندیشیده شده‌ای برای این امر در استان وجود داشته است. به عبارت دیگر فعالیت شرکت ملی نفت ایران بر اساس موانع مورد بحث به نواحی کمتر فعال استان سوگیری کرده است.

سریع‌السیر کنونی و در نتیجه پیدایش مراکز تقاضای گسترده در سراسر سرزمین ایران، به کشاورزی استان جنبه تجاری مهمی داده است.

نقشه ۲۱- جدایی‌گزینی قلمرو فعالیت‌های استخراج نفت و گاز از قلمرو فعالیت‌های کشاورزی آبی در سازمان فضایی استان

به رغم انحصار بخش مهمی از تولید و صادرات نفت و گاز کشور، ساختار فضایی مرتبط با کشاورزی استان شکوفایی خود را تا حدود زیادی حفظ کرده و در نتیجه این فعالیت گسترده در استان هنوز بر ساختار فضایی استان به عنوان یک عامل مؤثر و تأثیرگذار باقی مانده است.

اما علاوه بر عوامل طبیعی برشمرده، نقشی که استان در تقسیم کار ملی به عهده گرفته نیز تأثیر بسیار پراهمیتی در سازمان‌یابی فضا در استان برجای گذاشته است. اگرچه می‌دانیم که نقش‌پذیری و تقسیم کار ملی نیز بر اساس مزیت‌های طبیعی استان یعنی وجود سازندهای دارای منابع هیدروکربوری، زمین‌های کشت بی‌بدیل کشاورزی آبی همراه با اقلیم جنب استوایی و در نتیجه تولید محصولات غیر فصلی و سرانجام ساحل آبی بین‌المللی مناسب برای ایجاد بنادر تجاری، خود منشأ طبیعی و جغرافیایی دارد و به عهده گرفتن سه وظیفه مهم در تقسیم کار ملی حاصل مزیت‌های نسبی در پرتو ویژگی‌های طبیعی و مکانی بر شمرده است.

استخراج نفت و گاز طبیعی و صدور آن به خارج و همراه با آن تولید فرآورده‌های نفتی برای مصرف داخلی با اتکا به منابع عظیم هیدروکربوری موجود در استان یکی از مهمترین وظایف محوله به استان در تقسیم کار ملی بوده است که طی حدود یک قرن به عهده داشته است. این وظیفه بجز تولید فرآورده‌های نفتی، تا پیدا شدن منابع گازی پارس جنوبی تماماً به عهده استان گذاشته شده بود. شبکه عظیم تأسیسات اعم از چاه‌های حفاری، لوله‌های انتقال، شبکه ارتباطی مرتبط با آن‌ها که در نیمه شرقی استان به صورت یک کریدور شمال غربی - جنوب شرقی (درست در امتداد چین‌خوردگی زاگرس و منابع موجود در تاقدیس‌ها) از لالی و مسجدسلیمان تا هفتگل و امیدیه و آغاچاری، تراکمی از فعالیت‌های ویژه نفت و گاز در سازمان فضایی استان پدید آورده است. آبادان به عنوان محل اولین پالایشگاه بزرگ ایران و خاورمیانه با شهرسازی منحصر به فردش در نیمه نخست قرن بیستم نیز حاصل همین فعالیت معدنی استان بوده، که مدیون مزیت نسبی خود، تا امروز تداوم یافته است.

در تقسیم کار ملی چنان که پیش تر نیز گفته شد، استان به عنوان یکی از مهمترین مبادی ورودی و خروجی کشور محسوب می‌شود. این وظیفه از هنگام تأسیس راه‌آهن سراسری ایران در دهه دوم ۱۳۰۰ خورشیدی که دو بندر کشور یعنی شاهپور (امام خمینی کنونی) در جنوب را از طریق نواحی آباد کشور و از جمله پایتخت به بندر شمالی شاه (بندر ترکمن کنونی) در کناره دریای خزر به هم وصل کرد، به طور روز افزونی برجسته شد. هر چند در طول جنگ عراق علیه ایران و به دلیل نزدیکی به مرزهای ایران، رقیب جدیدی در نیمه شرقی کشور یعنی بنادر شهید رجایی در بندر عباس از اهمیت آن تا حدودی کاست لیکن بندر امام خمینی هنوز یکی از دو بندر مهم تجاری ایران محسوب می‌شود. توضیح آن که بر اساس آمار از کل ۸،۷۷۳ هزار تن کالاهای تخلیه شده در بنادر کشور (به جز مواد نفتی) در سال ۱۳۵۸ یعنی یک سال قبل از جنگ ایران و عراق، مقدار ۴،۰۱۹ هزار تن یعنی حدود ۴۶ درصد کل کالاهای تخلیه شده از طریق بندر امام خمینی انجام شده بود. به عبارت دیگر نزدیک به نیمی از کالاهای تخلیه شده کشور از نظر وزن به عهده بندر امام خمینی قرار داشت. در همان سال بندر شهید رجایی و بندر عباس (رقیب اصلی بعدی) با ۲،۳۳۵ هزار تن از کل کالاهای تخلیه شده کشور (۲۷ درصد) سهم به مراتب کمتری در تخلیه واردات کشور به عهده داشت. میزان وزن کالاهای بارگیری شده نیز با همین نسبت و حتی بیشتر به بندر امام خمینی تعلق داشت. به عنوان مثال از کل ۸۵۰ هزار تن کالای بارگیری شده در بنادر کشور (به جز مواد نفتی) در بندر امام خمینی ۴۲۵ هزار تن (۵۰ درصد) در مقابل ۱۴۱ هزار تن بندر عباس و شهید رجایی (۱۷ درصد) ثبت شده است.^{۱۰} بدین ترتیب نقش و عملکرد بندر امام خمینی در استان خوزستان هر چه به گذشته سیر کنیم اهمیت و اعتبار بیشتری پیدا می‌کند. از این نظر استان به عنوان یکی از مهمترین استان‌های کشور در تقسیم کار ملی وظیفه ترانزیت کالاهای تجاری وارداتی و صادراتی را به عهده داشته و دارد. این کارکرد علاوه بر ایجاد فضای موضعی تجهیز شده در ناحیه‌ای از سواحل استان و تأثیر مهم بر مکان‌یابی صنایع مرتبط با این موقعیت مکانی، بر شبکه راه‌های جاده‌ای، ریلی و آبی در استان تأثیر مهم بر جای گذاشته و در پرتو چنین مؤلفه تأثیرگذار بر سازمان فضایی استان نیز مؤثر بوده است.

۱۹-۱- نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدهای کلیدی فراروی سازمان فضایی توسعه استان

❖ نقاط قوت:

- ۱) برخورداری از توپوگرافی و شیب مناسب برای فعالیتهای تولیدی و اقتصادی در بیش از ۶۰ درصد مساحت استان
- ۲) برخورداری از منابع سرشار آب سطحی و دشت‌های آبرفتی مناسب فعالیتهای کشاورزی و ایجاد بسترهای مناسب سایر فعالیتهای اقتصادی، سکونت و کالبدی- فضایی،
- ۳) برخورداری از اقلیم گرم جنب استوایی و موقعیت ویژه برای تولید محصولات کشاورزی غیر فصلی،
- ۴) امکانات گسترده کشاورزی، باغداری (از جمله نخلستان‌ها)، دامداری و صید و پرورش آبزیان،
- ۵) بالا بودن وسعت بهره‌برداری‌های کشاورزی استان نسبت به میانگین کشور،
- ۶) قابلیت توسعه بیشتر منابع آب و خاک برای توسعه کشاورزی و سایر فعالیتهای اقتصادی،
- ۷) برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز و برخورداری از بخشی از ارزش افزوده حاصل از فعالیتهای استخراج، پالایش، انتقال و تولید فرآورده‌های نفت و گاز و تأثیر مثبت آن بر توسعه سایر فعالیتهای اقتصادی و توسعه بخش و شبکه‌های حمل و نقل،

^{۱۰} - سالنامه آماری کشور، ۱۳۶۲، مرکز آمار ایران

- ۸ حضور با سابقه استخراج نفت و بزرگترین مجتمع‌های صنایع شیمیایی و پتروشیمی، پالایشگاهی و صنایع بزرگ فولاد، به خصوص در بندر ماهشهر، آبادان و اهواز و برخورداری از رتبه‌های بالا در این بخش‌ها در سطح کشور،
- ۹ برخورداری از شهرک‌های صنعتی عمومی و تخصصی، با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل،
- ۱۰ برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، فولاد و پزشکی به دلیل حضور صنایع مهم و با سابقه و پیشینه دانشگاه‌های پزشکی، فنی و مهندسی استان،
- ۱۱ برخورداری از یکی از دو مبادی مهم ورودی و خروجی کالا در کشور در بندر امام خمینی و برخورداری از فرودگاه‌های داخلی و بین‌المللی و برخورداری از گستردگی نسبی خطوط راه‌آهن،
- ۱۲ برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی، با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و شبکه انرژی، راه‌های آبی بین‌المللی
- ۱۳ برخورداری از شکل مناسب نزدیک به دایره استان و واقع شدن مرکز اداری استان (شهر اهواز) در مرکز مکانی - جغرافیایی (از نظر فاصله دسترسی به مرکزیت اداری و خدماتی به مناطق مختلف استان)،
- ۱۴ برخورداری از کلان شهر اهواز با جمعیت بیش از یک میلیون و یکصد و دوازده هزار نفر در سال ۱۳۹۰ به عنوان یک ظرفیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقیاس ملی و فراملی،
- ۱۵ برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری برای توسعه توریسم داخلی،
- ۱۶ برخورداری از سابقه چهار ساله نهاد برنامه‌ریزی استانی و "مدیریت توسعه استان" و نهادهای بسیار توانمند اجرایی استانی

❖ فرصت‌ها

- ۱ دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی در تمام سواحل جنوبی استان، همراه با برخورداری از بندرگاه امام خمینی (یکی از دو بندرگاه بزرگ کشور با سطح یک مبادی ورودی و خروجی) و بندرهای با سابقه آبادان و خرمشهر و فرودگاه‌های بین‌المللی،
- ۲ نزدیکی به بازار بزرگ فراملی در سواحل جنوبی خلیج فارس و برخورداری از همجواری و مرز زمینی برای توسعه صادرات کشور و استان و به ویژه تولیدات کشاورزی، صنعتی و ارائه خدمات به کشورهای همسایه جنوبی و غربی و دور و نزدیک،
- ۳ برخورداری استان از کوتاهترین فاصله بین بندرهای جنوب کشور با پایتخت و تمرکز جمعیتی در غرب کشور برای توسعه بازرگانی و حمل و واردات و صادرات کشور،
- ۴ شناخته شدن شهرهای مهم اهواز، آبادان، خرمشهر و بندر امام خمینی در سطح جهان به لحاظ کارکردهای بین‌المللی و فراملی استان در تولید و استخراج و صدور نفت و گاز و تجارت بین‌المللی،
- ۵ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور (به خصوص در مناطق جنوبی کشور عراق) به عنوان فرصت مناسب برای توسعه روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی،
- ۶ امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی و تشکیل کنسرسیوم‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی با کشورهای همسایه،
- ۷ امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی در زمینه سایر صنایع از جمله ماشین‌سازی، تولید قطعات، صنایع کانی غیر فلزی و ارائه خدمات مهندسی و اجرایی در فعالیت ساختمان (پل، تونل، ساختمان‌های دولتی و مسکونی) در کشورهای همسایه،
- ۸ پتانسیل ارائه خدمات پزشکی - بیمارستانی فرامرزی،

❖ ضعف‌ها

- ۱) گرمای زیاد و طولانی، مانعی در فعالیتهای اقتصادی و عمرانی و افزایش دهنده مصارف انرژی برای سرمازایی،
- ۲) تفاوت‌های ساختاری درون استان در بهره‌مندی از توزیع جغرافیایی منابع آب و خاک،
- ۳) تمرکز نسبی زیاد فعالیت و سکونت در نیمه غربی نسبت به نیمه شرقی و حاشیه غرب استان و عدم تعادل حاصل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و سازمان فضایی استان، و در نتیجه ضعف اقتصادی و مهاجر فرستی مناطق حاشیه‌ای شرق و غرب استان،
- ۴) وابستگی شدید و بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی و پایین بودن سهم برداشت آب زیر زمینی به دلیل شوری این منابع (در عین نداشتن دشت‌های ممنوعه)،
- ۵) سهم بالای آب‌های سطحی در تأمین مصارف بخش‌های کشاورزی، شرب و صنعت و خطر آلودگی و شوری بیشتر این منابع در مناطق جنوبی استان،
- ۶) تمرکز بیش از اندازه جمعیت شهری در اهواز و ایجاد یک نخست شهری شدید در شبکه شهری استان (جمعیت بیش از پنج برابر شهر اهواز نسبت به شهر دوم استان در سال ۱۳۹۰)،
- ۷) گرایش تاریخی به تمرکز جغرافیایی جمعیت و فعالیت در درون استان و ایجاد عدم تعادل‌ها در قلمرو گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی،
- ۸) **کامل نبودن اختیارات "مدیریت توسعه استان"** برای ایجاد هماهنگی و پیشبرد امر توسعه استان به دلیل کامل نبودن عدم تمرکز ملی - استانی در برنامه‌ریزی و اجرا در مسایل توسعه استان، که در نقاط ضعف زیر نمود می‌یابد:

مسایل مرتبط با مقامات مرکز:

- ضرر و زیان ملی و استانی ناشی از انتقال آب از سرچشمه منابع آب استان به سایر استان‌ها،
- مقابله با تهدیدهای خارجی فرا روی توسعه استان (مانند ریزگردها و ...) و کاهش اثرات مخرب آن‌ها،
- جذب و انتقال تکنولوژی‌های نوین نانو و بیو فن‌آوری، IT و انرژی خورشیدی به استان،
- پایین بودن سهم سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو اقتصاد استان که سبب افت سهم و جایگاه استانی ارزش افزوده آن‌ها در مقیاس ملی شده است،

مسایل بین بخشی درون استانی

- تکمیل نشدن شبکه‌های آب، انرژی و ارتباطات برای شهرک‌ها و به خصوص نواحی صنعتی استان،
- پوشش ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری نسبت به وسعت اراضی قابل آبیاری فعلی و قابل توسعه،
- آلوده شدن منابع آب، خاک، هوا، برخی از مناطق ساحلی و در مخاطره قرار گرفتن تالاب‌ها و سایر مناطق حفاظتی در اثر فعالیتهای انسان، همچنین شوری خاک و عدم تأمین حق آب این مناطق،
- بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع و خوشه‌های صنعتی تولید کننده ماشین‌آلات و قطعات مورد نیاز بخش‌های پیشرو استان مانند نفت و گاز، صنایع فولاد،
- بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی استان، و توسعه ناکافی صنایع فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در مقایسه با تولیدات کشاورزی استان،

- بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه برقراری ارتباطات گسترده تجاری - خدماتی با بازارهای فرامرزی در منطقه،
- بهره‌برداری ناکافی از امکانات تاریخی و فرهنگی در گسترش توریسم،

مسائل بخشی درون استانی

- عدم تفکیک آب‌های سطحی برای مصرف کشاورزی، صنعتی و شرب از بالادست،
- پایین بودن میزان بهره‌وری منابع آب به ویژه در بخش کشاورزی،
- پایین بودن بازدهی عمومی بخش کشاورزی در مقایسه با منابع این بخش،
- تک کریدور بودن محور حمل و نقل جاده‌ای جنوب - شمال استان و ظهور تدریجی تراکم ترافیک در بعضی از قسمت‌های آن،
- ضعف شبکه‌های حمل و نقل در نیمه شرقی و ضعف این شبکه‌ها در ارتباط با استان‌های همجوار که سهم مهمی در جذب تولیدات کشاورزی استان خوزستان را دارند،
- ضعف شبکه و سهم پایین کارکرد شبکه حمل ریلی در سیستم حمل و نقل استان در حمل بار و جابجایی مسافر،

مسائل کلان

- پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ اشتغال استان نسبت به میانگین کشور (= بالابودن نرخ جمعیت غیر فعال اقتصادی و بالابودن نرخ بیکاری استان نسبت به میانگین کشور)،
- پایین بودن بازدهی کلی اقتصاد استان (نرخ رشد پایین تولید ناخالص داخلی استان)،
- مهاجر فرستی استان،
- تمرکز امور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های اجرایی در مرکز استان و پایین بودن سطح عدم تمرکز اختیارات و مسولیت‌های برنامه‌ریزی و اجرا در شهرستان‌های استان،
- وجود برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی در جهت کاهش همبستگی در استان،

❖ تهدیدها

۱) تهدیدهای آلودگی زیست محیطی با منشأ برون مرزی

- قرارگیری استان در پیشانی آلودگی‌های زیست‌محیطی فراتر از مرزهای استان به ویژه آلودگی ناشی از ریزگردها،
- سواحل طولانی در آب‌های بین‌المللی و خطر آلودگی ناشی از استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های مرتبط با آن در آب‌های بین-المللی،

۲) تهدید منابع آب استان

- تغییرات اقلیمی، کاهش بارش برف و تبدیل آن به باران و در نتیجه کاهش ماندگاری و احتمال کاهش نزولات جوی،
- وابستگی شدید مصرف آب استان به منابع آب‌های سطحی که از استان‌های بالا دست سرچشمه می‌گیرد و امکان برداشت آب بیشتر در این استان‌ها،

۳) افت اقتصادی استان

- تهدید ناشی از تحریم‌های خارجی و اثر آن بر افت سرمایه‌گذاری در استان از محل منابع عمومی و افت فعالیت‌های اقتصادی به ویژه حمل و نقل و اثر آن بر سایر بخش‌ها،

- افت سهم و یا جایگاه استان در بعضی تولیدات کشاورزی و صنعتی که استان به طور تاریخی در آن زمینه‌ها پیشرو بوده است، مانند دامداری، صنایع فلزات اساسی و حتی صنایع شیمیایی و پتروشیمی، (رجوع کنید به بند (ب) جایگاه فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان در سطح کشور از قسمت ۶-۲-۱-۲ همین گزارش)
- افت سهم و جایگاه بندر امام خمینی در سطح کشور و به ویژه در مقایسه با بندر شهید رجایی به علت گسترش نیافتن تأسیسات و تجهیزات تخلیه و بارگیری کانتینری
- کاهش نیروهای کارآمد استان به دلیل مهاجرت، (رجوع کنید به فصل ۳ و فصل ۵ مطالعات آمایش استان)
- عدم تعیین نقش و جایگاه درخور برای استان خوزستان در سطح ملی برآتی پیشرفت در تکنولوژی‌های پیشرفته بایو و نانو فن‌آوری، انرژی خورشیدی، تکنولوژی ارتباطات و توریسم درمانی، علیرغم برخورداری از زمینه‌های لازم، که به تدریج موجب عقب ماندگی استان می‌شود.
- شرایط عمومی اقتصاد کلان،
- ۴) قرارگیری استان در نواحی مرزی با سابقه خطرپذیری و تنش‌های سیاسی، قومی و مذهبی و وجود برخی زمینه‌های قومی - فرهنگی برای ایجاد اختلافات قومی و طایفه‌ای از طریق محرک‌های بیرونی و در حالت عدم التیام کامل شرایط اقتصادی، کالبدی و اجتماعی ناشی از وقوع جنگ تحمیلی و شرایط اقتصاد کلان کشور و استان،

بخش دوم:

برنامه ریزی و سیاست گذاری توسعه استان از منظر

آمایش سرزمین

۱-۲- چشم انداز بلند مدت توسعه استان از منظر آمایش سرزمین

۱-۱-۲- جهت گیری های اصلی توسعه استان

➤ صنعت

- ۱- توسعه و ایجاد صنایع جانبی و تکمیلی پتروشیمی و نفت (پایین دستی و میان دستی)
- ۲- توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی و فرآوری کشاورزی (از جمله نیشکر و چغندر قند)
- ۳- تولید فلزات اساسی و آلیاژی و صنایع جانبی
- ۴- توسعه و ایجاد صنایع وابسته به دریا مانند کشتی سازی وسازه های دریایی و ...
- ۵- توسعه و ایجاد صنایع جانبی خرما
- ۶- توسعه و ایجاد صنایع جانبی شیلات و آبزیان
- ۷- ایجاد کارخانه های مربوط به تولید ماشین آلات کشاورزی

➤ کشاورزی

- ۱- تکمیل فاز دو طرح ۵۵۰ هزار هکتاری در قسمت شرقی استان
- ۲- مدیریت باغات بخصوص خرما افزایش عملکرد در هکتار نخیلات و توسعه باغات به خصوص در اراضی شیبدار استان
- ۳- ایجاد و توسعه عملیات آبیاری تحت فشار
- ۴- توسعه کشت گلخانه ها، گیاهان دارویی و گیاهان روغنی

➤ بازرگانی

- ۱- ارتقاء مدیریت استان خوزستان در تعامل مستقیم با مناطق آزاد و ویژه موجود و مشارکت در تصمیم سازی دبیرخانه مناطق آزاد
- ۲- توسعه پایانه های صادراتی
- ۳- ایجاد منطقه ویژه اقتصادی شوش

➤ گردشگری

- ۱- توسعه گردشگری آبی از طریق:
 - دریاچه پشت سدها- ساحل هندیجان و رودخانه کارون
 - تامین زیرساخت و ایجاد شهرکها، دهکده ها، و مجتمع های ساحلی در مناطق برخوردار به منظور ایجاد ظرفیتهای اقامتی، تفریحی، ورزشی
- ۲- استفاده از ظرفیت میراث فرهنگی از طریق:
 - تعریف بسته های فرصت های سرمایه گذاری برای جلب و جذب بخش خصوصی
 - صدور مجوز و احداث دانشکده جامع علمی- کاربردی گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی به عنوان قطب آموزشهای مربوط به این حوزه در جنوب غرب کشور به منظور توسعه آموزش ها و تقویت بدنه گردشگری استان و منطقه زاگرس جنوبی
- ۳- استفاده از ظرفیت گردشگری دفاع مقدس و مذهبی از طریق
 - تهیه اطلس گردشگری مناطق دفاع مقدس
 - احداث مجتمع های تفریح و سرگرمی با موضوع شبیه سازی عملیات جنگی از طریق بازیهای جمعی
- ۴) توسعه اکوتوریسم و طبیعت گردی استان از طریق

- صدور مجوز شهرکهای سلامت در مناطق خوش آب و هوا
- صدور مجوز استفاده و استقرار تفرجگاههای پشت سدها و دریاچه ها
- استفاده از ظرفیت پرند نگری، بومگردی، اکوتوریسم آبی و دریایی، ژئوتوریسم، جنگل، کوهستان، مناطق برفگیر، آبشارها
- توسعه زیرساختها و اقامتگاههای بومگردی، ایجاد موزه‌های اقوام و اکوموزه ها
- حمایت و پشتیبانی از کارگاههای روستایی صنایع دستی و سوغات محلی
- استفاده از ظرفیت چشمه های آبگرم، نمک، لجن و سایر ظرفیتهای طبیعت درمانی در استان

➤ علم و فناوری

۱. توجه ویژه به توسعه شرکتهای دانش بنیان در حوزه نفت و کشاورزی
۲. افتتاح مرکز دروازه بین الملل اینترنت اهواز از طریق:
 - افزایش ظرفیت پهنای باند بین الملل
 - فراهم شدن امکان توزیع مناسب پهنای باند دیتای بین الملل
 - ایجاد یک لایه دیتای بین الملل به منظور بهبود و یکپارچه سازی شاخص های کیفی سرویس اینترنت
- ۲-افتتاح مرکز تبادل ترافیک داده ملی اهواز (NIX) از طریق:
 - ایجاد زیرساخت لازم جهت پیاده سازی شبکه ملی اطلاعات
 - بومی سازی دسترسی به اطلاعات، جلوگیری از خروج سرمایه ها و گردش منابع در داخل

➤ حمل و نقل و ترانزیت

- ۱- حمل و نقل جاده ای
 - ۱-۱- تکمیل محور اهواز-رامهرمز-بهبهان- خیرآباد
 - ۱-۲- احداث و بهسازی محور پاشنه زاگرس
 - ۱-۳- تکمیل چهارخطه کردن محور شلمچه - دیلم (خلیج فارس)
- ۲- حمل و نقل ریلی
 - ۱-۲- اتصال ریلی اهواز-ایذه-شهرکرد-اصفهان
 - ۲-۲- اتصال ریلی شلمچه-بصره
 - ۲-۳- اتصال ریلی بندر امام (ره)-سربندر-شادگان-خرمشهر
 - ۲-۴- اتصال ریلی ماهشهر-بوشهر
- ۳- حمل و نقل هوایی
 - ۳-۱- توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی استان از طریق تسریع در احداث فرودگاه جدید اهواز
 - ۳-۲- تقویت نقش فرودگاه های آبادان، دزفول و ماهشهر.

➤ انرژی

- ۱- تامین تجهیزات مورد نیاز جهت مقابله با پدیده ریزگردها
- ۲- تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی های تجدیدپذیر (به ویژه بادی و خورشیدی و زیاله سوز) در تولید و تامین بهینه انرژی هر منطقه از کشور متناسب با ظرفیت هر منطقه

۳- ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی (نفت، گاز، پتروشیمی و انرژی های نو) در مناطق دارای قابلیت بالویت مناطق کمتر توسعه یافته

۴- استقرار مرکز رصد و پایش بخش انرژی و جلوگیری از حوادث غیرمترقبه

۵- پیگیری اجرای خط لوله جدید گاز منطقه ویژه (خط لوله گاز دره عباس)

➤ بهداشت و درمان

ارتقاء جایگاه نظام خدمات تشخیصی-درمانی دانشگاه جندی شاپور و تبدیل آن به قطب برتر درمانی جنوب کشور با قابلیت ارائه خدمات به کشورهای همجوار از طریق:

۱- تسریع در بازسازی و نوسازی و جایگزینی بیمارستانهای فرسوده استان نظیر بیمارستان امام خمینی و رازی اهواز و ...

۲- احداث بیمارستان تخصصی ریه و بیماری های تنفسی

۳- راه اندازی مرکز جامع تشخیص و درمان سرطان

۴- احداث بیمارستان تخصصی و فوق تخصصی (قلب، چشم و هماتولوژی) جنوب غرب کشور

➤ آب

۱- تامین آب شرب سالم مردم استان خوزستان (تکمیل طرح آب شرب غدیر و توسعه)

۲- احیاء و علاج بخشی رودخانه کارون (از طریق ممنوعیت طرح های انتقال آب بالا دست جدید و بازنگری طرح های موجود).

۳- مدیریت و ساماندهی زه آب های استان با اجرا و تکمیل زهکش های سراسری و اجرای طرح های استفاده بهینه از آبهای نا

متعارف موجود استان

۴- ساماندهی رودخانه مرزی اروند

۵- تکمیل طرح های فاضلاب شهری و توجه ویژه به تصفیه پساب فاضلاب

۶- توسعه تشکل های آب بران در قالب تشکل های تولیدی

➤ محیط زیست

۱- بیابانزدایی و مقابله با ریزگردها (وجود ۳۵۰ هزار هکتار اراضی کانون ریزگرد)

۲- بهره گیری از زهاب نیشکر و دیگر اراضی کشاورزی برای مهار کانون های ریزگرد با بهره گیری از درختان مقاوم به شوری

۳- ایجاد کمربند سبز در حومه کلیه شهرها و حریم کمربندی سبز در حاشیه جاده ها

۴- توجه به برنامه های آبخیزداری و آبخوانداری (از طریق مشارکت بخش خصوصی)

➤ سکونتگاه های شهری

۱- ساماندهی سکونتگاه های غیر رسمی پیرامون شهرها به ویژه کلان شهر اهواز

۲- عملیاتی نمودن برنامه باز آفرینی شهری

۳- توجه ویژه به تکمیل زیر ساخت های جدید رامین و شیرین شهر جهت استقرار سرریز جمعیت شهر اهواز

➤ سکونتگاه های روستایی

۱- زمینه سازی به منظور تحول در اقتصاد روستاها و بازگرداندن رونق به اقتصاد روستایی (کشاورزی، دامداری، صنایع دستی و ...) در چارچوب مقتضیات و مزیت های محلی.

۲- تشویق سرمایه گذاری در طرح های اشتغال زا، توسعه ارائه خدمات عمومی و ارائه مشوق ها و تسهیلات متناسب با مقتضیات محلی

در روستاها و شهرهای کوچک و نواحی روستایی و کاهش روند مهاجرت به کلان شهرهای پرتراکم

- ۳- طرح تجمیع و ساماندهی روستاهای با زیر ۲۰ خانوار جمعیت در سطح استان
- ۴- خدمات‌رسانی به روستاهای مستقر در نقاط مرزی استان جهت ممانعت از مهاجرت به نقاط سکونت گاهی اطراف.

➤ اجتماعی و فرهنگی

۱. اجباری و رایگان نمودن دوره پیش دبستانی در کلیه مناطق دو زبانه استان
۲. احداث بیمارستان تخصصی ریه و بیماری های تنفسی
۳. ایجاد مراکز ویژه مطالعات و فناوری انرژی در استان
۴. ایجاد مرکز ویژه مطالعات و فناوری کشاورزی و صنایع غذایی
۵. ایجاد مرکز ویژه مطالعات و فناوری رودخانه و آب
۶. مرکز آموزش و مطالعات فناوری منطقه‌ای ریزگردها

۲-۱- نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی

در روند گذشته و تاریخی تقسیم کار ملی، تعدادی از نقش‌ها مانند استخراج نفت و گاز و کشاورزی بر پایه منابع طبیعی و تعدادی دیگر مانند صنایع پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی و حمل و نقل و تجارت خارجی به دلیل منطق مکان‌یابی عقلایی، به استان خوزستان واگذار شده است. خوشبختانه استان خوزستان در سطح کشور در این بخش‌ها نقش کلیدی و اساسی دارد و یا به عبارت دیگر دارای تمرکز مکانی بسیار بالا است و این فعالیتها را از دیدگاه ملی می‌توان به منزله وظایف ملی یا ماموریت‌های استان تلقی کرد که شامل ۶ مورد زیر است:

استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده های نفت - تجارت خارجی و حمل و نقل - کشاورزی، ماهیگیری و آبرزی پروری - صنایع شیمیایی و پتروشیمی - صنایع فلزات اساسی - فعالیت تامین آب، برق و گاز طبیعی.

همچنین براساس شایستگی های استان، توسعه صنایع غذایی - و توسعه تکنولوژی های جدید و گسترش فن آوری ارتباطات و توریسم درمانی را نیز می‌توان به عنوان ماموریت جدید استان تلقی کرد.

به علاوه برای احراز این ماموریت ها و توسعه زنجیره های تولید و پربار شدن این فعالیت ها و پشتیبانی از آن ها ضرورت دارد موارد دیگری به شرح زیر به فهرست بالا اضافه کرد:

- ایجاد و توسعه صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان.

- توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی که به لحاظ مشابهت شرایط، در جدول تحلیل SWOT با صنایع شیمیایی و پتروشیمی یک جا منظور شده است.

بر این اساس ماموریت های استان در ۹ موضوع به شرح زیر قابل ارائه هستند:

۱) حفظ جایگاه یکم استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده های نفت.

- چالش ها و راهبردها: مهمترین مانع در احراز این ماموریت کمبود منابع مالی و محدودیت فضای مشارکت بخش خصوصی است.

- راهکارهای اصلی :

تعامل «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت نسبی این استان و باز کردن فضای مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی.

۲) حفظ جایگاه یکم و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع دست

نفت و گاز و پتروشیمی

-چالش ها و راهبردها: مهمترین مانع در احراز این مأموریت نیز از کمبود منابع مالی و محدودیت فضای مشارکت بخش خصوصی تشکیل می شود.

-راهکارهای اصلی :

تعامل «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت نسبی این استان و باز کردن فضای مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی.

۳) ارتقای جایگاه استان در صنایع فلزات اساسی

-چالش ها و راهبردها: تعامل «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت نسبی این استان و باز کردن فضای مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی.

۴) ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي و پیش نیاز شبکه های حمل و نقل زمینی

-چالش ها و راهبردها: مهم ترین مانع در احراز این مأموریت، جایگاه بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور از دیدگاه برنامه ریزی متمرکز ملی است که نقش اصلی را به توسعه بنادر استان هرمزگان داده اند.

-راهکارهای اصلی :

تعامل «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت نسبی این استان و باز کردن فضای مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی.

۵) ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی

-چالش ها و راهبردها: مهمترین مانع احراز این مأموریت، تهدید انتقال آب از سرشاخه های منابع آب جاری استان به سایر استان ها می باشد. این تهدید به هر حال از تصمیم گیری های ملی و یا نامشخص بودن استراتژی ملی در این زمینه ناشی می شود .

-راهکارهای اصلی :

۱. مذاکره «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز برای بازنگری در استراتژی بهره برداری از منابع آب های جاری کشور با استدلال درباره فایده / هزینه های ملی انتقال آب و طرح مزیت های استان خوزستان در بهره برداری از این منابع در بخش های مختلف تولیدی این استان نسبت به استان های مرکزی.

۲. گسترش شبکه های آبرسانی و آبیاری و توسعه اراضی زیر کشت همراه با افزایش راندمان مصرف آب در راستای کارایی اقتصادی (استفاده بهینه از منابع آب و خاک ارزشمند و پربازده استان) و کاهش عدم تعادل های منطقه ای

۶) ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان

-چالش ها و راهبردها: مهمترین مانع در احراز این مأموریت، کاهش منابع آب استان به علت تغییرات اقلیمی و تهدید انتقال آب از سرشاخه های منابع آب جاری استان به سایر استان ها می باشد.

-راهکارهای اصلی :

۱. مذاکره «مدیریت توسعه استان» با مقامات مرکز، برای کاهش تهدید بالا

۲. همان راهکار قبلی گسترش شبکه های آبرسانی و آبیاری و توسعه اراضی زیر کشت همراه با افزایش راندمان مصرف آب در راستای کارایی اقتصادی (استفاده بهینه از منابع آب و خاک ارزشمند و پربازده استان) و کاهش عدم تعادل های منطقه ای به علاوه برای پشتیبانی از احراز این مأموریت سایر راهبردهای اصلی عبارت هستند از:

۱- حمایت از توسعه زراعت، شیلات، دامداری، باغداری و منابع طبیعی و توسعه صنایع غذایی و توسعه صنایع تامین کننده نیازهای بخش کشاورزی.

۲- گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری

۷) توسعه تولید و ارتقاء جایگاه صنایع غذایی استان

-چالش ها و راهبردها: مهم ترین مانع در احراز این مأموریت، ضعف سرمایه گذاری بخش خصوصی می باشد.

-راهکارهای اصلی :

۱. حمایت از توسعه صنعت از طریق احداث شهرک ها و نواحی صنعتی مجهز به زیر ساخت ها و شبکه های حمل و نقل.

۲. استفاده از سیاست های متنوع گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری.

۸) احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی های جدید، ارتباطات و تورسیم درمانی

چالش ها و راهبردها: در زمینه تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات استان خوزستان به عنوان مرکز توسعه IT منطقه ای پیشنهاد شده است و این درحالی است که ارزش افزوده بخش پست و مخابرات استان با نرخ بسیار پایین تری از نرخ رشد قابل توجه کشور در این زمینه رشد می نماید (در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۴ نرخ رشد ارزش افزوده بخش پست و مخابرات به قیمت جاری در سطح کشور حدود ۲۹ درصد در سال و برای استان خوزستان حدود ۲۰ درصد در سال بوده است) و این تفاوت (رشد کندتر استان خوزستان) باعث شده است که سهم ارزش افزوده این بخش از حدود ۳ درصد در سال ۱۳۷۹ به حدود یک درصد ارزش افزوده کشور در این بخش در سال ۱۳۹۴ کاهش یابد.

۹) پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش

کشاورزی و صنایع غذایی استان

چالش ها و راهبردها: مهم ترین مانع در احراز این مأموریت در ضعف پیوند صنایع اساسی استان با بدنه اقتصادی آن و ضعف عمومی سرمایه گذاری و مشارکت بخش خصوصی، پایین بودن روحیه نوآوری و ریسک پذیری می باشد.

-راهکارهای اصلی :

۱. حمایت مدیریت توسعه استان برای برقراری پیوند قوی تری بین صنایع اساسی و پیشرو استان با بدنه اقتصادی و صنایع استان

۲. حمایت از توسعه صنعت از طریق احداث شهرکها و نواحی صنعتی مجهز به زیر ساخت ها و شبکه های حمل و نقل.

۳. استفاده از سیاست های متنوع گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری.

۲-۱-۳ - نقش استان در تقسیم کار منطقه ای

اقتصاد دریا پایه: مجاورت با خلیج فارس به عنوان معبر اتصال نیمه غربی کشور با آبهای آزاد، برای این استان از کشور زمینه طرح مقولات و استراتژی های متناسب با رویکرد اقتصاد دریای پایه و توسعه دریای پایه را فراهم آورده است.

اقتصاد دانش بنیان : وجود مراکز علمی و تحقیقاتی در استان و ایجاد شرکت های دانش بنیان قابلیت مناسبی برای تولید دانش و صدور آن در سطح منطقه ای، ملی و فراملی می باشد.

گردشگری : وجود جاذبه های گردشگری در استان، پتانسیل مناسب برای ارائه تخصصی خدمات گردشگری فرهنگی، تاریخی، دفاع مقدس، طبیعی و سلامت و مرکز آفرینش صنایع دستی متنوع با قابلیت بالای جذب گردشگر در سطح منطقه ای، ملی و فراملی دارد.

مناطق مرزی (اقتصاد مناطق مرزی): عاملی در جهت دفاع و امنیت و ایجاد تعاملات تجاری محسوب شود مزیت امنیت و تبادلات تجاری و اقتصادی و گردشگری وجود مناطق مرزی در استان خوزستان می تواند سبب بهره مندی استان از این مزیت (امنیت و رونق اقتصادی) گردد. (وسعت منطقه مرزی خوزستان ۳۲۳۷۷ کیلومتر مربع معادل ۵۰٫۵ درصد وسعت استان است).

۲-۱-۴- تخصص ها و اولویت های توسعه استان

۲-۱-۴-۱- تخصص استان بر اساس ضریب تمرکز مکانی تولید

بر اساس اطلاعات ارزش افزوده استان و مقایسه آن با موارد نظیر در سطح کشور، تخصص های استان به بهترین وجه با محاسبه ضریب تمرکز مکانی معرفی می شوند. برای بخش ها و زیربخش هایی که استان دارای ضریب تمرکز مکانی بالاتر از عدد ۱ می باشد به شرح زیر ارائه می شود:

- بخش کشاورزی یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی استان می باشد که سهم ارزش افزوده آن در استان ۱۰,۹ درصد است که از سهم نظیر در سطح کشور بیشتر و دارای ضریب تمرکز مکانی ۱,۰۸ می باشد.
- سهم ارزش افزوده بخش ماهیگیری در استان ۰,۶ درصد است که از سهم نظیر در سطح کشور بسیار بالاتر است و در نتیجه دارای ضریب تمرکز مکانی بسیار قوی در حد ۲,۱۲ می باشد.
- بخش صنعت در استان خوزستان دارای سهم ارزش افزوده ۲۶,۱ می باشد و ضریب تمرکز مکانی آن ۱,۷۱ است.
- در زیربخش غذایی، استان خوزستان در مقایسه با کشور از ضریب تمرکز مکانی بالاتر از ۱ برخوردار است، اما شدت این ضریب بسیار کم و در اندازه ۱,۰۴ قرار دارد.
- در زیربخش کک و فرآورده های نفت ضریب تمرکز مکانی استان بسیار بالا و در اندازه ۳,۰۹ قرار دارد.
- سهم ارزش افزوده زیر بخش فلزات اساسی در استان خوزستان ۳,۴ درصد و در کشور ۱,۶ درصد است و از ضریب تمرکز مکانی بسیار قوی ۲,۰۸ برخوردار است.
- زیربخش های آب و برق به علت وجود منابع فراوان آب و سدهای عظیم مخزنی و مولد برق در سطح کشور اهمیت زیادی دارد. در بخش تسهیلات عمومی شامل (برق، آب و توزیع گاز طبیعی) سهم ارزش افزوده استان خوزستان ۷ درصد است که نزدیک ۲ برابر سهم معادل آن در کشور می باشد و در نتیجه ضریب تمرکز مکانی آن نیز بسیار بالا و در اندازه ۱,۹۲ می باشد.
- سهم زیربخش برق و گاز طبیعی در تولید ناخالص داخلی استان به ترتیب ۳,۳ و ۳,۴ درصد است که در هر دو مورد دارای ضریب تمرکز مکانی بالا، به ترتیب برابر با ۲,۳۸ و ۱,۶۶ می باشد.
- سهم زیربخش آب بالا نیست، تنها معادل ۰,۴ درصد است اما در همین حال ضریب تمرکز مکانی آن ۱,۵۱ است.
- بخش حمل و نقل استان به دلیل وجود بندر امام خمینی و کارکرد بین المللی آن در تجارت خارجی و سهم بسیار بالای آن در واردات و صادرات کشور با کارکرد فرا استانی و اثرات آن بر حمل و نقل ریلی و جاده ای یکی از بخش های مهم اقتصادی استان را تشکیل می دهد. به علاوه ساحلی بودن استان زمینه حمل و نقل دریایی را فراهم کرده است و همچنین نقل و انتقال نفت و گاز و فرآورده های نفتی از طریق خط لوله ویژگی خاص برای استان فراهم کرده است. از سوی دیگر مشاهده می شود که بخش حمل و نقل نتوانسته است تمرکز مکانی ویژه و مناسبی را برای استان فراهم نماید. به این معنی که سهم ارزش افزوده این بخش در سطح استان و کشور به ترتیب ۹,۰ و ۹,۷ درصد می باشد که تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند و در نتیجه ضریب تمرکز مکانی این بخش تنها در سطح ۱,۰۸ قرار گرفته است.
- در این بخش تنها ضریب تمرکز مکانی دو زیربخش حمل و نقل آبی و لوله ای در سطح بسیار متفاوت و بالا و به ترتیب در اندازه ۴,۸۴ و ۲,۸۷ قرار گرفته اند.
- استان خوزستان در هیچیک از بخش های خدمات واسطه گری مالی، مستغلات، خدمات بهداشت- مددکاری اجتماعی، آموزش و خدمات عمومی دارای ضریب مکانی بالاتر از عدد یک نیست. این وضعیت معرف بسط نیافتن خدمات اقتصادی و اجتماعی بخش عمومی و خصوصی همپای نقش و جایگاه بالای بخش های پیشرو صنعت و کشاورزی استان است.

در رابطه با تخصص‌های استان به طور طبیعی اولویت‌های بخشی توسعه استان در چند گروه قرار می‌گیرد: گروه نخست بخش‌هایی که به علت برخورداری از منابع طبیعی (مانند بخش نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی)، برخورداری از منابع انرژی مانند صنایع فلزی، یا موقعیت سرزمینی مانند حمل و نقل دارای ضریب تمرکز مکانی بالا هستند. دوم بخش‌هایی که از منابع طبیعی بسیار مناسب برخوردار هستند، اما به عللی بهره‌برداری مناسب از آن‌ها صورت نگرفته است مانند بخش کشاورزی و تامین شبکه‌های آبرسانی. سوم بخش‌هایی که زنجیره‌های تولید را تکمیل می‌نمایند مانند صنایع غذایی و صنایع تولید کننده قطعات مورد نیاز سایر صنایع و به‌خصوص صنایع کلیدی استان. همچنین در بخش خدمات، خدمات اقتصادی پشتیبان تولید مانند واسطه‌گری‌های مالی، خدمات مستغلات و حمل و نقل دارای اهمیت می‌باشند. به این موضوع باز خواهیم گشت.

۲-۱-۴-۲- تخصص نواحی استان بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال

در ادامه تخصص نواحی استان با استفاده از توزیع سهم اشتغال فعالیت‌ها در هر شهرستان، که بیانگر ساختار درونی اقتصاد هر شهرستان است، معرفی شده‌اند. اما در ادامه بررسی، به منظور انعکاس بهتر نتایج، از سه گروه برگزیده و تجمیع شده از فعالیت‌ها به شرح زیر استفاده شده است:

- گروه تجمیع شده کشاورزی، شامل فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری،
- گروه تجمیع شده صنعت و معدن شامل فعالیت‌های استخراج معادن و صنعت ساخت،
- گروه تجمیع شده خدمات اقتصادی شامل فعالیت‌های عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران، حمل و نقل و ارتباطات، واسطه‌گری مالی و مستغلات،

توجه می‌شود که سایر خدمات و از جمله خدمات عمومی و اجتماعی در این قسمت از مطالعه به دو دلیل در نظر گرفته نشده‌اند: نخست آن که اشتغال در این فعالیت‌ها زیاد با ساختار تخصصی اقتصاد نواحی مرتبط نمی‌باشند بلکه نوعاً خدماتی هستند که با جمعیت رابطه مستقیم دارند و سهم عمده آن نیز توسط بخش عمومی در ارتباط با جمعیت‌های مرتبط توزیع می‌شود. دلیل دوم آن است که سهم این خدمات در واقع به عنوان یک متغیر باقی‌مانده (residual) به حساب آمده است. به عنوان مثال اگر سهم اشتغال یک شهرستان در سه گروه تجمیع شده بالا ۷۳ درصد باشد، بدون آن که گروه چهارم به‌طور مستقیم به حساب آید به‌طور ضمنی مشخص است که سهم اشتغال باقی‌مانده گروه‌های فعالیت در این شهرستان ۲۷ درصد است.

در تعداد ۶ شهرستان، گروه برگزیده کشاورزی بالاترین سهم در اشتغال را دارد. در تعداد ۲۱ شهرستان نیز گروه برگزیده خدمات بالاترین سهم اشتغال را دارد. سه شهرستان امیدیه، آغاچاری و بندر ماهشهر به عنوان شهرستان‌های صنعتی معرفی شده‌اند. به این ترتیب بر اساس دو گروه عمده اشتغال هر شهرستان و صرف نظر از ترتیب این دو گروه، در یک دسته‌بندی کلی می‌توان شهرستان‌های استان را به شرح زیر طبقه‌بندی کرد:

- ۱- پنج شهرستان آبادان، آغاچاری، امیدیه، اهواز، بندر ماهشهر، خرمشهر، کارون و لالی در گروه صنعتی - خدماتی قرار دارند. [که از این میان شهرستان‌های امیدیه و آغاچاری سهم بیشتری در صنعت نسبت به خدمات دارند و شهرستان‌های آبادان و خرمشهر سهم بیشتری در گروه خدمات دارند.] در این دسته از شهرستان‌ها سهم گروه کشاورزی در مقایسه با دو گروه دیگر اندک است، در این پنج شهرستان سهم اشتغال گروه کشاورزی بسیار پایین است.
- ۲- تعداد ۱۴ شهرستان اندیکا، باغملک، حمیدیه، شوش، لالی و هویزه در گروه کشاورزی - خدماتی قرار دارند.
- ۳- در گروه کشاورزی - خدماتی، سهم اشتغال بخش صنعت پایین‌تر از دو گروه برگزیده کشاورزی و خدمات است. اما قابل توجه است که در این گروه، شهرستان‌های قرار دارند که به ترتیب هویزه، دشت آزادگان، لالی، اندیکا، ایذه، و باغملک محروم‌ترین

شهرستان‌های استان از نظر سهم اشتغال صنعت می‌باشند.

▪ دو شهرستان (ایذه و باغملک) از ویژگی خاصی برخوردار است و آن این است که در این شهرستان‌ها در دو گروه فعالیت کشاورزی- خدمات مهمترین بخش اشتغال را تشکیل می‌دهند به عبارت دیگر می‌توان این شهرستان را از نظر تخصص کشاورزی - خدماتی نامید.

جدول ۶۷: توزیع اشتغال گروه‌های برگزیده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۹۰ - درصد

ردیف	شهرستان	صنعت	کشاورزی	خدمات	کارکرد غالب شهرستان
۱	آبادان	۱۹,۴	۹,۷	۶۰,۵	خدمات- صنعت
۲	آغاچاری	۳۲,۱	۳,۵	۵۴,۴	خدمات- صنعت
۳	امیدیه	۳۵,۸	۷,۷	۴۷,۴	خدمات- صنعت
۴	اندیمشک	۹,۹	۱۹,۹	۶۰,۲	خدمات- کشاورزی
۵	اهواز	۲۶,۶	۵,۶	۵۹,۱	خدمات- صنعت
۶	اندیکا	۴,۴	۷۹,۶	۱۱,۳	کشاورزی- خدمات
۷	ایذه	۷,۱	۳۲,۶	۳۵,۰	خدمات- کشاورزی
۸	باوی	۱۸,۱	۲۶,۸	۴۷,۴	خدمات- کشاورزی
۹	باغملک	۸,۱	۴۱,۹	۳۹,۹	کشاورزی- خدمات
۱۰	بندرماهشهر	۲۶,۸	۴,۹	۶۱,۲	خدمات- صنعت
۱۱	بهبهان	۱۴,۸	۱۸,۴	۵۳,۳	خدمات- کشاورزی
۱۲	خرمشهر	۱۴,۹	۴,۹	۶۷,۷	خدمات- صنعت
۱۳	حمیدیه	۱۰,۰	۵۵,۰	۳۲,۶	کشاورزی- خدمات
۱۴	دزفول	۱۰,۱	۲۴,۹	۵۲,۵	خدمات- کشاورزی
۱۵	دشت آزادگان	۶,۷	۳۷,۸	۵۲,۲	خدمات- کشاورزی
۱۶	رامشیر	۱۲,۰	۳۳,۴	۴۸,۲	خدمات- کشاورزی
۱۷	رامهرمز	۱۵,۱	۲۶,۴	۴۸,۰	خدمات- کشاورزی
۱۸	شادگان	۱۰,۸	۳۸,۲	۴۲,۱	خدمات- کشاورزی
۱۹	شوش	۸,۴	۴۶,۴	۳۷,۷	کشاورزی- خدمات
۲۰	شوستر	۱۱,۵	۲۷,۵	۵۱,۸	خدمات- کشاورزی
۲۱	کارون	۲۵,۱	۱۵,۹	۵۴,۰	خدمات- صنعت
۲۲	گتوند	۱۰,۲	۳۲,۷	۴۱,۲	خدمات- کشاورزی
۲۳	لالی	۶,۸	۳۸,۸	۳۲,۵	کشاورزی- خدمات
۲۴	مسجد سلیمان	۲۲,۸	۱۴,۲	۵۳,۱	خدمات- صنعت
۲۵	هندیجان	۷,۷	۲۷,۱	۵۴,۴	خدمات- کشاورزی
۲۶	هویزه	۵,۳	۴۷,۷	۴۰,۷	کشاورزی- خدمات
۲۷	هفتگل	۲۳,۱	۲۶,۹	۴۲,۹	خدماتی- کشاورزی
	استان	۱۷,۸	۱۹,۲	۵۲,۸	خدماتی

۲-۱-۵- چشم انداز توسعه استان و ماموریت های آن از منظر آمایش سرزمین

- ✓ توانمند در استخراج، پالایش و صدور بهینه و اقتصادی نفت با عملکرد نخست ملی
- ✓ دارای پایانه های اصلی بازرگانی خارجی و ترانزیت کالا و مسافر و خدمات حمل و نقل
- ✓ از مراکز تولید فرآورده های وابسته به صنایع شیمیایی و پتروشیمی، دریایی، نفت و گاز، حمل و نقل و فلزات اساسی جانبی
- ✓ پشتیبانی ملی در باراندازها و انبارهای عمومی سوخت در نواحی بندری

- ✓ از مراکز تولید فرآورده های وابسته و تبدیلی محصول خرما در سطح ملی و فراملی
- ✓ دارای جایگاه برتر در ارائه خدمات برتر خدمات درمانی (پزشکی) و آموزش عالی در سطح فرا ملی
- ✓ دارای جایگاه برتر در حوزه کشاورزی، شیلات، آبیاری پروری و پرورش ماهی در قفس و صنایع غذایی تبدیلی و تکمیلی کشاورزی
- ✓ تولیدکننده ی عمده قند و شکر و محصولات استراتژیک گندم و نیشکر و ذرت دانه ای در سطح ملی (
- ✓ توانمند در تولید انرژی برق - آبی در مقیاس ملی
- ✓ ارائه دهنده خدمات گردشگری دریایی، تاریخی، فرهنگی (دفاع مقدس)
- ✓ دارای محیط زیست سالم و پایدار
- ✓ شهر اهواز به عنوان مرکز مدیریت و راهبری تعاملات ایران با کشورهای هدف در حوزه آسیای جنوب غربی
- ✓ دارای جمعیت مرز نشین با درآمد سرانه مناسب
- ✓ فعال در تولید و استفاده از انرژی های پاک و تجدید پذیر
- ✓ توسعه یافته در برخورداری از ارتباطات مجازی راه دور در مقیاس فراملی و جهانی (مجهز به شبکه انتقال دیتا)

۲-۲- تبیین اجمالی سناریوی توسعه فضایی استان

۲-۲-۱ تبیین نیروهای پیشران توسعه فضایی استان

۲-۲-۱-۱-۱-۱ در محور ساختار تولید

بخش تولید سنتی و تا حدودی بخش مدرن کشاورزی به همراه بخش صنایع بومی به طور مستقیم به اشتغال، ارزش افزوده و توزیع آن در درآمد ساکنین منطقه کمک می نماید.

اما در بخش صنعت مشاهده شد صنایع شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی استان دارای ارزش افزوده رتبه اول و دوم در سطح کشور هستند. بخش نفت نیز چنانکه دیده شد در سال ۱۳۹۴ حدود ۵۶٫۷ درصد از ارزش افزوده استان را تأمین می نماید در کشور بین استان ها در جایگاه یکم قرار دارد. اما ارزش افزوده این صنایع به خزانه ملی یا شرکت های مادر منتقل می شود و تأثیر چندانی بر پویایی توسعه استان نمی گذارد. به همین دلیل تغییرات ارزش افزوده استخراج نفت و گاز تأثیر چندانی در تولید ناخالص داخلی استان نداشته است. در این صنایع و سایر صنایع ملی، تنها آن بخش از ارزش افزوده که به صورت حقوق و دستمزد به کارکنان پرداخت می شود و بخش دیگری که به صورت خرید کالا و خدمات از منابع محلی خرید می شود در چرخه اشتغال - درآمد - مصرف - و اثرات تبعی آن با توجه به ضریب تکاثرهای مربوط به صورت پیشران توسعه استان عمل می نمایند و از این طریق بخشی از پویایی اقتصادی استان را سبب می شوند.

یک شاهد دیگر بر پایین بودن پویایی توسعه صنعتی ضعف تولید و ارزش افزوده بخش هایی از صنعت می باشد که اصولاً باید با سرمایه گذاری بخش خصوصی احداث و راه اندازی شوند. بجز صنایع پیشرو استان که از محل منابع بخش عمومی احداث شده اند، سایر صنایع دارای ارزش افزوده ای در حد صفر تا ۲ درصد ارزش افزوده این بخش ها در سطح کشور رادارند. که بسیار پایین تر از سهم نسبی جمعیت استان و پایین تر از انتظار از سینرژی ناشی از صنایع بزرگ استان و بخش کشاورزی گسترده و پتانسیل توسعه صنایع غذایی استان است.

بر این اساس مطالعات آمایش استان برای برقراری پیوندهای قوی تر بین این صنایع پیشرو با اقتصاد درونی استان، تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در صنایع تولید کننده قطعات مورد نیاز این صنایع و توسعه صنایع پستین آن را پیشنهاد داده است. همچنین صنایع فرآوری محصولات کشاورزی، باغی، دامی و شیلاتی استان، یعنی صنایع غذایی استان از پویایی لازم بهره‌مند نیستند و به همین لحاظ توسعه این صنایع در مکان مناسب در این مطالعات پیشنهاد شده است. به علاوه در مورد صنایع تولید کننده ادوات کشاورزی و صنایع عمومی، برق و الکترونیک و صنایع معدنی و مصالح ساختمانی پیشنهادات ارائه شده است.

۲-۲-۱-۲-در محور حمل و نقل و ارتباطات

این بخش در خدمت حمل و نقل برای سطح ملی و استانی قرار دارد. بخش‌هایی از استان از شبکه مناسبی برخوردار نیستند که توسعه آن در برنامه آمایش پیشنهاد شده است. در حالی که نقش بخش حمل و نقل استان در خدمت به نیازهای سطح ملی بسیار مهم است، اثرات تبعی این بخش بر اقتصاد استان از پویایی قابل توجهی برخوردار نشده است. نه تنها زیربخش‌های خدمات حمل و نقل از پویایی لازم برخوردار نیستند، بخش‌های خدمات اقتصادی در استان در مقایسه با سایر بخش‌ها و در مقایسه با متوسط کشور ضعیف است. این موضوع به طور غیر مستقیم نشان دهنده پایین بودن نقش بخش حمل و نقل در پویایی توسعه استان می‌باشد.

۲-۲-۱-۳-در محور تولید و مصرف انرژی

شبکه انرژی یکی از پیش نیازهای قطعی پویایی توسعه استان است و خوشبختانه این شبکه برای کلیه واحدهای صنعتی و بخش عمده-ای از شهرک‌های صنعتی استان فراهم شده و گسترش آن به سایر شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان در سند ملی توسعه استان و برنامه آمایش استان منظور شده است. پوشش شبکه برق عمومی - خانگی - تجاری نیز کامل است و همه شهرها و روستاهای دارای جمعیت بیست خانوار و بیشتر از آن بهره‌مند هستند. پوشش گاز نیز برای شهرها، شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان فراهم شده است. استفاده از انرژی خورشیدی می‌تواند نقش بسیار مهمی در پویایی توسعه استان ایفا نماید که تاکنون در این مهم پیشرفتی حاصل نشده است. اما در برنامه آمایش استان مورد توجه قرار دارد.

۲-۲-۱-۴-در محور ساختار نظام سکونت‌گاهی

ساختار سکونتگاه‌های شهری و روستایی استان هم از نظر توزیع اندازه‌ها و هم از نظر توزیع جغرافیایی و فضایی از عدم تعادل‌های زیادی برخوردار است و این خود گویای این است که توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح استان به طور نامتوازن اتفاق افتاده است. در فصل دوم مطالعات آمایش استان خوزستان به تفصیل درباره این عدم توازن‌ها بحث شده و با استفاده از مدل‌های گوناگون نشان داده شد که عدم تعادل‌های سکونتگاهی از نظر اندازه و توزیع فضایی از چه مشخصه‌هایی برخوردار است. در غیاب شهر مهم آبادان به عنوان عامل تعادل بخش در نظام سکونتگاه‌های شهری استان که در جریان جنگ ایران و عراق به کلی خالی از سکنه شد، شهر اهواز به طور بی‌قواره‌ای در نظام شهری استان رشد کرد و اکنون با جمعیت بیش از ۱,۳ میلیون نفر به صورت سر بزرگی بر تن نه چندان قدرتمند نظام شهری استان سنگینی می‌کند. بزرگترین شهر استان بعد از اهواز شهر دزفول است که در سال ۱۳۹۵ جمعیتی حدود ۴۴۴ هزار نفر داشت. بدین ترتیب شهر نخست استان بیش از ۳ برابر شهر دوم جمعیت دارد. از نظر توزیع جغرافیایی نیز عدم تعادل‌های فراوانی به لحاظ سکونتگاهی در سطح استان دیده می‌شود که بارزترین آن تمرکز زیاد جمعیت و سکونتگاه‌های شهری در نیمه غربی استان است. همین تمرکز در زمینه سکونتگاه‌های روستایی نیز دیده می‌شود. بنابراین از آنجایی که این روند به صورت خود به خودی و تحت تأثیر توزیع عوامل طبیعی نظیر آب و خاک و سهولت دسترسی به آن‌ها

حاصل شده، مهمترین اقدام آمایشی در این زمینه این است که توسعه در سطح استان حتی المقدور متوازن شده و در برنامه‌ریزی آمایش به توسعه نیمه شرقی استان نیز توجه شود. بدون اقدامات ارادی و آمایشی در این زمینه نه فقط امکان تعادل بخشی در جهت توسعه متوازن بوجود نمی‌آید بلکه شکاف موجود نیز افزایش می‌یابد. شهرها به مثابه محرک اصلی توسعه و کانون‌های اصلی انباشت سرمایه، در این زمینه نقش بزرگی به عهده دارند. بنابراین برخورداری از نظام سکونتگاهی متوازن از نظر اندازه و توزیع فضایی می‌تواند کمک بزرگی به توسعه اقتصادی و اجتماعی و فضایی متوازن باشد.

۲-۲-۱-۵- در محور ساختار طبیعی، اقلیمی و زیست‌محیطی

حوزه‌های استخراج نفت، پالایش و انتقال فرآورده‌های نفتی، فعالیت‌های صنعتی و بندرگاه اصلی استان خوزستان در جنوب این استان مستقر هستند و منابع آب از شمال به سمت جنوب سرازیر می‌شوند بنابراین به طور طبیعی یک نوع جدایی‌گزینی بین فعالیت‌های صنعتی و فعالیت‌های کشاورزی در استان شکل گرفته است. اما در امتداد رودخانه دز از شمال به جنوب در جنوب شهرستان‌های دزفول، اندیمشک و شوش، استقرار واحدهای کشت و صنعت و چند واحد صنعتی و ورود پساب آبیاری قطب کشاورزی این منطقه به رودخانه دز، زمینه آلودگی این رودخانه را فراهم کرده است. با اتصال دو رودخانه بزرگ دز و کارون در شمال شهرستان اهواز و ادامه مسیر کارون در این شهرستان از میان شهر اهواز، این روند از شمال به جنوب ادامه می‌یابد و واحدهای صنعتی مستقر در شهر اهواز نیز آن را تشدید می‌نمایند. به طوری که رودخانه کارون در شهرستان اهواز تا خرمشهر و آبادگان و منطقه شادگان به یک قطب آلودگی شدید در سطح استان تبدیل شده است.

جاذبه توسعه صنایع در جنوب استان به علت نزدیکی به بندرگاه، برخورداری از شبکه حمل و نقل و استفاده از مزایای همجواری با صنایع بزرگ دیگر، و به خصوص قطب شیمیایی پتروشیمی بندر ماهشهر، صنایع فولاد اهواز به طور طبیعی نیروهای پیش‌ران برای توسعه بیشتر صنعت در این مناطق جنوبی را فراهم می‌کند که در صورت عدم اقدام دیگر به تمرکز هرچه بیشتر صنایع (agglomeration) در این منطقه خواهد انجامید و عدم تعادل بین سطح توسعه‌یافتگی صنعتی جنوب - شمال و غرب - شرق را تشدید خواهد کرد.

از طرف دیگر توسعه صنایع آلوده کننده در شمال استان واقع بر مسیر جریان آب نیز به علت اثرات منفی آن بر منابع آب و خاک و انتقال آلودگی بیشتر به مناطق جنوبی قابل توصیه نیست. در این شرایط مطالعات آمایش استان دو راهکار اساسی را مطرح کرده است: نخست توسعه صنایع جدید در محور شرق استان در مسیر بندر ماهشهر - رامشیر - رامهرمز - مسجد سلیمان - لالی - گتوند به دزفول (همراه با توسعه زیرساخت‌ها و توسعه کانون‌های شهری)، و دیگری هدایت صنایع آلاینده جدید به بخش‌های جنوب شرقی استان می‌باشد که در مورد شرایط جایگزینی آن در منطقه پیشنهادی، در جای دیگری از این گزارش بحث شده است.

۲-۲-۱-۶- در محور ساختار جمعیت و مهاجرت

در محور ساختار جمعیت، یکی از مهم‌ترین اثرات متقابل بین دو عامل جمعیت و فعالیت بروز می‌نماید. به طور طبیعی شکل‌گیری فعالیت تولیدی و استقرار جمعیت با یکدیگر همسو هستند. پراکنش منابع آب و خاک به عنوان در دسترس‌ترین منابع تولیدی، فعالیت کشاورزی در دشت‌های غرب استان، در کناره رودخانه‌ها و در کوهپایه‌های استان را امکان‌پذیر ساخته است و در مجموع نیمه غربی و نیمه شمالی استان از جمعیت بیشتری برخوردار شده است. در این روند دسترسی به آب‌های ساحلی فعالیت ماهیگیری و تجارت دریایی را نیز توسعه داده است.

در دوران اخیر فعالیت استخراج و پالایش و تجارت نفت، جایگزینی صنایع و ایفای نقش بندر امام خمینی همگی و به طور عمده در جنوب استان الگوی فوق را تا حدود زیادی بر هم زده است و صرف نظر از مهاجرت‌های ناشی از جنگ، به طور کلی جمعیت بیشتری

را در نیمه جنوبی استان مستقر کرده است که در صورت نبود این فعالیت‌های جدید صنعتی، این شکل‌گیری جمعیتی به طور طبیعی در این مناطق روی نمی‌کرد.

نیروی انسانی سیال‌ترین منبع تولید است این خاصیت سبب می‌شود که فرصت‌های شغلی ایجاد شده توسط سرمایه‌گذاری (بخش عمومی یا بخش خصوصی) به سرعت اشغال شود. این پدیده با افزایش نرخ بیکاری سریع‌تر می‌شود به این معنی که در نرخ‌های بیکاری عمومی بالاتر نیروی انسانی برای دست یافتن به اشتغال فاصله‌های جغرافیایی طولانی‌تر را نیز پذیرا می‌شود. همین پدیده در واقع زمینه‌ساز مهاجرت فرستی خالص استان خوزستان و مهاجرت فرستی خالص شدید در بعضی از شهرستان‌های استان است و از آنجا که اشتغال از مسیر سرمایه‌گذاری حاصل می‌شود، راهکار نیز در فراهم کردن زمینه‌های لازم برای افزایش مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری و افزایش سرمایه‌گذاری بخش عمومی خلاصه می‌شود.

بنابراین الگوی سرمایه‌گذاری ارادی دولت در فضای استان به عنوان پیش‌ران اصلی بر الگوی فضایی فعالیت بخش خصوصی و اشتغال اثر می‌گذارد و رشد اشتغال باعث توسعه فعالیت و اشتغال‌های تبعی می‌شود که هر دو بر جایگیری جمعیت اثر می‌گذارد (مثال ماهشهر یا ذوب آهن اصفهان).

طبق همین انتظار، در مطالعات آمایش، نیز کاربرد همین ابزار ارادی سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، توسعه صنعت و توسعه شبکه‌ها و کانون‌های توسعه شهری برای حفظ یکپارچگی جمعیت، و کاهش مهاجرت فرستی و کاهش عقب‌ماندگی بخش‌های شرقی و نوار مرزی غربی استان توصیه شده است.

۲-۲-۱-۷-در محور تحولات اجتماعی - فرهنگی

نگاه یکسان حاکمیت به قومیت‌ها، فراهم کردن ساز و کارهای لازم برای تبادل با اقوام و ساکنین هر منطقه و کسب نظر مشورتی در مورد اجرای پروژه‌های عمرانی و استفاده هرچه بیشتر از جنبه‌های مثبت مشارکت اقوام در اجرای طرح‌های عمرانی (اعم از جلب مشارکت مالی، اهدای زمین و...) به پویایی روند توسعه استان کمک می‌نماید.

از تهدیدهایی که می‌تواند در زمینه اجتماعی و فرهنگی موانع جدی برای توسعه استان فراهم نماید، وجود تهدیدهای اجتماعی ناشی از تفاوت‌های قومی و زبانی در استان است. چنان‌که پیش‌تر گفته شد تنوع فرهنگی و قومی در استان هم منشاء فرصت و هم منشاء تهدید به حساب می‌آید. در سطح استان خوزستان اقوام عرب زبان، فارس و لر از گذشته‌های دور تا کنون در کنار هم با همزیستی مسالمت‌آمیز زندگی کرده‌اند و در نتیجه، این تعامل سبب تعالی فرهنگی استان شده است. اما همین تفاوت‌های قومی و طایفه‌ای تهدیداتی را برای توسعه استان فراهم کند.

نگرانی عمده‌ای که در این مباحث از سوی جامعه‌شناسان مطرح می‌شود احتمال تضاد یا رقابت بین احساس "هویت قومی" و احساس "هویت ملی" است. بر اساس نظرات مورد وفاق جامعه‌شناسان این موضوع به "احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی" برمی‌گردد. بر این اساس در جوامع چند قومیتی هرگاه مردم احساس امنیت عمومی - اجتماعی و اقتصادی بالاتری داشته باشند، همبستگی ملی آنها تقویت می‌شود و در شرایط نامنی اقتصادی، فقر و بیکاری و احساس عدم امنیت اجتماعی بیشتر به گرایش‌های قومی روی می‌آورند. بر این اساس برای حفظ و بالابردن هویت ملی کلیه ساکنان استان خوزستان و اجتناب از فایق شدن روحیه قوم‌گرایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی استان و نگاه یکسان به همه اقوام از نیازهای قطعی و اساسی است.

به علاوه خوشبختانه در استان خوزستان اگر چه از نظر قومی تفاوت‌هایی دیده می‌شود لیکن عامل اصلی پیوند اجتماعی در جامعه خوزستان هنوز عامل مذهبی است که از انسجام یکسانی برخوردار بوده و بنابراین اعمال هر گونه تبعیض احتمالی نمی‌تواند هیچ‌گونه توجیه قانونی، مدنی و شرعی داشته باشد.

۲-۱-۸-در محور ساختار نظام تصمیم‌گیری

تقویت نظام یکپارچه تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی، اجرا، مدیریت مالی، حمایت از نظم و انضباط مالی، پاسخ‌گویی و شفافیت همراه با عدم تمرکز هرچه بیشتر آن در سطح شهرستان‌ها می‌تواند به پویایی توسعه استان کمک زیادی بنماید. روند اصلاح ساختار نظام تصمیم‌گیری در ۴۰ سال اخیر از حالت کاملاً متمرکز ملی به عدم تمرکز در سطح استانی میل نموده و هرچند هنوز تا مدیریت یکپارچه توسعه استان اقدامات دیگری باید صورت گیرد، اما این روند همواره تعقیب و تعمیق شده است. در همین حال در سطح استان تمرکز امور در مرکز استان بسیار غالب است اما نشانه‌هایی نیز از گرایش به سمت عدم تمرکز به سمت شهرستان‌ها مشاهده می‌شود.

از یک طرف عدم‌تمرکز هرچه بیشتر برنامه‌های ملی و انتقال وظایف آن به استان و قرار دادن آن زیر چتر یکپارچه و واحد مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه استان و از طرف دیگر غیر متمرکز کردن امور اجرایی در درون استان و اعطای اختیارات بیشتر به شهرستان‌ها، که حداقل از دیدگاه هزینه‌های اجرایی پسندیده است، قابل پیش‌بینی است و در مطالعات آمایش نیز مورد حمایت قرار گرفته است.

۲-۲-۲-تبیین عدم قطعیت‌های توسعه فضایی استان

بدیهی است آینده توسعه استان با بسیاری از عدم قطعیت‌ها روبرو است، اما عدم قطعیت‌های زیر به لحاظ وسعت دامنه و شدت اثرگذاری بر سایر مسایل استان مهم‌ترین عدم قطعیت‌های استان را تشکیل می‌دهند:

مسئله آلودگی محیط زیست با منشأ برون استانی (ریزگردها) و منشأ درون استانی (آلودگی شدید منابع طبیعی استان):

ریزگردها به طور عمده منشأ برون مرزی دارند. هرچند علت و راه‌حل‌های آن مشخص است، اما نظر به اینکه تدبیر و رفع این تهدید در گرو اقدامات مشترک و چندجانبه تعدادی از کشورهای منطقه است که هر یک به نوعی با مسایل حاد دیگری درگیر هستند، علاج این معضل از طریق اجرای راهکارهای مربوط یک مسئله احتمالی خواهد بود. بر اساس نظرخواهی از اعضای شورای آمایش استان این تهدید ادامه خواهد داشت.

آلودگی منابع طبیعی استان به ویژه آب و هوا و آلودگی تالاب‌های استان همراه با تهدید کاهش میزان آب در حال تبدیل به یک تهدید جدی می‌باشد که مقابله و کاهش اثرات آن در گرو استفاده همه جانبه از ظرفیت‌های قانونی به ویژه ظرفیت‌های قانونی برنامه پنجم کشور می‌باشد.

میزان آب جاری در اختیار استان: میزان آب جاری در اختیار استان، علاوه بر آنکه تابعی از میزان و نوع بارش‌ها می‌باشد که خود

یک مسئله احتمالی است و با مسئله عمومی تغییرات اقلیمی نیز ارتباط دارد، در صورت ادامه و افزایش انتقال آب از سرچشمه رودخانه‌های استان به سایر استان‌ها با تصمیمات سرزمینی، در تنگنای بیشتر نیز قرار خواهد گرفت. از آنجا که بخش عمده آب مصرفی استان از آبهای جاری تأمین می‌شود هرگونه کاهش احتمالی مقدار آب جاری استان تهدیدی جدی برای اقتصاد و محیط زیست استان به حساب می‌آید. بر اساس نظرخواهی از اعضای شورای آمایش استان این تهدید نیز ادامه خواهد داشت.

تنزل جایگاه اقتصادی استان: استان خوزستان در دوره نسبتاً طولانی جنگ تحمیلی به دلیل برخوردار نشدن از سرمایه‌گذاری

بخش عمومی و خصوصی و فراتر از آن تخریب بسیاری از زیرساخت‌ها در این دوره از روند متعارف سرمایه‌گذاری باز مانده است. سرعت کند بازسازی خسارات جنگ، همراه با بعضی از احتیاط‌های تصمیم‌گیری شده در سطح ملی برای اجتناب از تمرکز سرمایه‌های ملی در قلمروهای مخاطره‌آمیز موجب شده است تا استان خوزستان در دوران پس از جنگ نیز از رشد سرمایه‌گذاری متناسب برخوردار نشود.

سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی در چند بخش بسیار مهم صنعتی مانند صنایع فلزات اساسی، صنایع پتروشیمی و صنایع نفت وضعیت ممتازی را برای این استان به بار آورده است. اما در مقابل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در سایر صنایع و به خصوص صناعی که در حیطه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی قرار می‌گیرد به دلایل مختلف پایین است. این امر موجب عدم برخورداری از توسعه صنعتی در طیف وسیعی از صنایع بالا دست و پایین دست، صنایع عمومی و صنایع مورد نیاز استان شده است.

کاهش تجارت خارجی به دلیل رکود اقتصادی و تحریم اقتصادی کشور، تأثیر قابل توجهی بر جریان کالا از طریق بندر امام خمینی گذاشته است. جایگزینی بندرهای استان هرمزگان به جای بندر امام خمینی به عنوان کانال اصلی واردات کشور در جریان جنگ تحمیلی و ادامه تجهیز و توسعه سریع‌تر این بندر، موجب افت جایگاه بندر امام خمینی شده است که قبل از جنگ تحمیلی ممتازترین بندر کشور بوده است و این امتیاز را مدیون موقعیت بندری در ارتباط با مرکز کشور و نیمه غربی پرجمعیت آن دارا بوده است. تنزل این جایگاه علیرغم افزایشی بودن مقدار مطلق تجارت از طریق این بندر در دوران پس از به دلیل توسعه بیشتر و سریع‌تر بندر استان هرمزگان و به ویژه در بخش بارگیری و تخلیه کانتینری در این بندر بوده است.

رقابت سایر استان‌ها در جذب سرمایه‌گذاری‌های ملی نسبتاً بیشتر از استان خوزستان برای راه‌اندازی و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، آب و انرژی و توسعه فعالیت‌های صنعتی در مقایسه با مزیت‌های نسبی بی‌رقیب استان خوزستان نیز مزید بر علت شده است. مجموعه روندهای بالا و ادامه و یا تشدید آنها تهدیدی جدی برای اقتصاد استان می‌باشد که در حال حاضر نیز در نرخ بالای بیکاری و مهاجر فرستی استان و تعدادی از شهرستان‌ها نمود یافته است.

بیکاری و مهاجر فرستی شدید که کاهش نیروهای کارآمد استان نیز یکی از مولفه‌های آن است در صورت ادامه خود تبدیل به یک تهدید جدی اقتصادی - اجتماعی خواهد شد.

بدیهی است در این روال جایگاه بلند مدت متصور استان خوزستان در کشور از دیدگاه دولت و مجلس از چند جنبه بسیار موثر است (۱) سهم از سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو استان مانند استخراج نفت، گاز فرآورده‌های نفت، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی، (۲) نقش استان خوزستان تجارت خارجی، موضوع توسعه بندر امام خمینی و بازنگری در نقش این بندر و بندرهای آبادان و خرمشهر در تجارت خارجی کشور و (۳) جایگاه استان خوزستان در توسعه تکنولوژی‌های جدید و صنایع مرتبط آن،

مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق: قرارگیری استان در منطقه پرتنش با سابقه جنگ تحمیلی می‌تواند تهدیدی بالقوه تلقی شود، اما احتمال وقوع آن بر اساس نظرخواهی کمتر از تهدیدهای اقتصادی و طبیعی فوق‌الذکر است.

۲-۲-۳ تبیین اولویت‌های توسعه فضایی استان

اولویت‌های توسعه فضایی استان از اولویت توسعه بخش‌ها در فضای استان قابل تفکیک نیستند، به عبارت دیگر هنگامی که از توسعه قسمتی از فضای استان صحبت می‌کنیم، بخش‌های اقتصادی و فعالیت‌هایی که باید محمل این توسعه بشوند را باید در نظر داشته باشیم. همچنین باید توجه شود که در بسیاری از موارد اولویت‌های توسعه فضایی و اولویت توسعه بخش‌ها در فضا با یکدیگر در زمینه مصرف منابع و به ویژه منابع آب در رقابت و یا تضاد قرار می‌گیرند. در زیر اولویت‌های توسعه فضایی از دیدگاه‌های مختلف مطرح می‌شود:

❖ از دیدگاه اهداف بنیادین آمایش استان

➤ از دیدگاه کارآیی اقتصادی

در اولویت یکم توسعه صنعتی شهرستان‌های امیدیه، ماهشهر، اهواز، آبادان و خرمشهر به لحاظ تمرکز صنایع، بازدهی به مقیاس، بازدهی ناشی از سینرژی تمرکز صنایع و تکمیل خوشه‌های صنعتی و دسترسی به بندر و شبکه‌های حمل و نقل، و در مجموع به علت بازدهی بالاتر صنایع در این مناطق، برای توسعه صنعت و به خصوص صنایع پیشرو شیمیایی و پتروشیمی و فلزات اساسی همراه با صنایع دارای تکنولوژی بالا، صنایع برق و الکترونیک، ابزار دقیق، صنایع ماشین سازی و ابزار دقیق، و مانند آن در اولویت قرار دارند (البته در ادامه مشاهده خواهد شد که ایجاد صنایع شیمیایی و پتروشیمی جدید به علت بار آلاینده‌ی زیاد از زاویه نگاه محیط زیستی برای استقرار در این مناطق مناسب نخواهند بود و توصیه می‌شود صنایع جدید دارای بار آلودگی در سایت‌های پیشنهادی جدید استقرار یابند).

همچنین بر اساس کارآیی اقتصادی، بخش شمالی و شمال غرب استان، شامل شهرستان‌های باندیمشک، دزفول، شوش، شوشتر به علت برخورداری از مناسب‌ترین توزیع منابع آب و خاک و با توجه به بازدهی بالای سرمایه‌گذاری در این عرصه از دیدگاه توسعه بخش کشاورزی با توسعه کشت فشرده آبی (بر مبنای توسعه شبکه‌های آبیاری، افزایش راندمان آبیاری و افزایش راندمان تولید کشاورزی) و توسعه صنایع مرتبط پیشین و پسین کشاورزی دارای اولویت می‌باشد.

به همین ترتیب در اولویت سوم منطقه شمال شرق استان برای توسعه کشاورزی (عمدتاً بر مبنای حمایت از گسترش شبکه‌های آبرسانی و حمایت از توسعه باغداری و دامداری) قرار دارند.

نیمه جنوبی استان برای توسعه شیلات و نخلستان‌ها و دامداری سنگین مناسب هستند و در جنوب شرقی اولویت اصلی با توسعه دامپروری است.

مناطق جنوب شرق استان (بهبهان) برای توسعه دامداری و شهرستان هندیجان برای صید و آبی‌پروری حاشیه ساحل و کلاً برای توسعه صنایع فرآوری محصولات دامی، لبنی و آزیان دارای اولویت توسعه می‌باشند.

مناطق غرب استان در نوار مرزی، به طور کلی با توجه به تهدید ریزگردها و احتمال تنش‌های خارجی تنها برای توسعه کشاورزی (با توجه به بررسی‌هایی که در مورد گونه‌های مقاوم در مقابل ریزگردها به عمل خواهد آمد) و برای صنایع عمومی دارای بازار محلی از اولویت برخوردار هستند.

حمایت از توسعه صنایع غذایی در سراسر استان در ارتباط با تولیدات کشاورزی و برای حمایت از ارزش افزوده بخش شیلات و بخش کشاورزی، شامل دامپروری، از اولویت بسیار بالایی برخوردار است: اولویت صنایع غذایی متکی بر تولید خرما در جنوب استان، فرآوری محصولات باغی - دامی در شمال شرق استان و متکی بر ماهیگیری و آبی‌پروری در حاشیه رودخانه‌ها و سواحل جنوب خط اصلی اولویت‌های فضایی توسعه صنایع غذایی استان می‌باشند.

در اولویت‌های توسعه فضایی - بخشی نیز توسعه شبکه راه‌های ارتباطی استان با کشورهای همسایه و استان‌های همسایه مورد توجه است که در مباحث پیشین به آن اشاره شده است.

➤ از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها

از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها، برعکس توسعه نیمه شرقی استان، به خصوص بخش شمال شرق استان و نوار مرزی در حاشیه غربی استان اولویت دارند. با این دیدگاه بخش کشاورزی در فضاهای یادشده محمل توسعه خواهند بود و به علاوه توسعه صنایع عمومی و از جمله صنایع پیشین و پسین بخش کشاورزی در کل این فضا می‌تواند از توسعه فضایی حمایت نماید. همچنین برای این فضا توسعه

کانون‌های شهری، همراه با گسترش شبکه‌های آب، برق، گاز و از توسعه محورهای حمل و نقل بسیار ضروری است که در این مطالعات به صورت مشخص پیشنهاد شده است.

از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها، علاوه بر مناطق شمال شرق استان، شهرستان‌های ایزه و باغملک، منطقه جنوب شرق استان و به طور مشخص شامل شهرستان‌های بهبهان، هندیجان، رامشیر، رامهرمز، نیازمند توسعه بیشتری می‌باشند. در این فضا، توسعه کشاورزی با تجهیز منابع آب بیشتر و یا بهبود راندمان آبیاری با گسترش شبکه‌های آبیاری و استفاده از روش‌های همراه با صرفه‌جویی در مصرف آب، و همچنین صنایع مرتبط با بخش کشاورزی و صنایع عمومی راهگشای توسعه هستند و برای شهرستان هندیجان توسعه آبی‌پروری و ماهیگیری و همچنین توسعه صنایع مرتبط با ماهیگیری فرآوری شیلات راهنمای توسعه می‌باشد.

➤ از دیدگاه حفاظت محیط زیست و توسعه پایدار

چاره‌جویی برای کاهش آلودگی نفتی شهرهای مسجد سلیمان و آغاچاری و سایر مناطق تمرکز فعالیت استخراج نفت و گاز در اولویت یکم قرار دارد.

در اولویت بعدی جداسازی منابع آب آشامیدنی شهرها و روستاها از فاضلاب صنعت و کشاورزی قرار دارد، و اولویت سوم توسعه فضایی استان به کنترل آلاینده‌ها در همه استان است. ترتیب اهمیت و اولویت در این زمینه عبارت است از: (۱) کنترل آلودگی در منطقه مرکزی از شوش تا اهواز و از اهواز تا آبادان و خرمشهر که در این مطالعه با عنوان منطقه ویژه کنترل آلودگی مشخص و معرفی شده است و همچنین کنترل آلودگی رودخانه دز (۲) کنترل آلودگی شهرستان‌های اهواز، آبادان و خرمشهر و بندر ماهشهر به دلیل تمرکز شدید صنایع نفت، شیمیایی و پتروشیمی در این منطقه و کنترل آلودگی شهرستان شادگان. (۳) مراقبت از سایر رودخانه‌های استان (شامل بخش شمالی رود کارون، رودخانه جراحی و زهره).

همچنین صیانت از مناطق حفاظت شده، نظارت بر استفاده مناسب از جنگل‌ها و مراتع استان، و افزایش توان این منابع از این طریق، و صیانت و توسعه میراث فرهنگی و گردشگری اولویت فضایی بعدی توسعه از دیدگاه حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار را مشخص می‌کند.

ایجاد سایت جدید برای صنایع جدید آلاینده به خصوص در شمال غرب هندیجان (و یا شرق هندیجان)، با توجه به دور بودن از منابع آب و خاک و کشاورزی و در همین حال با داشتن دسترسی به شبکه‌های زیربنایی و نزدیکی به خصوص به قطب صنعتی بندر ماهشهر از اولویت‌های توسعه فضایی از دیدگاه حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار استان است.

❖ از دیدگاه تهدیدها

➤ مسئله ریزگردها

با توجه به آنکه احتمال می‌رود مسئله ریزگردها ادامه داشته باشد، اولویت‌های توسعه فضایی استان در مواجهه با این تهدید، دوری گزیدن توسعه فعالیت‌های صنعتی حساس نسبت به ریزگردها در مناطق غربی استان و تجدید نظر در الگوهای کشت و انتخاب گونه‌های مقاوم مورد نظر خواهد بود.

➤ میزان آب جاری در اختیار استان

کاهش منابع آب نیز بر اساس روندهای گذشته محتمل است. در مقابل این تهدید از یک طرف کنترل آلودگی‌ها (با روش‌های مختلف و از جمله جدا سازی منابع آب سطحی در مصارف مختلف و کنترل پساب‌ها) و از طرف دیگر افزایش راندمان مصرف آب اصلی‌ترین راهکار مقابله با این تهدید به شمار می‌آید. مهمترین بازتاب فضایی این فعالیت انتقال بخشی از آب جاری به مناطق شرقی استان است که از جریان آب سطحی کمتری برخوردار می‌باشند و از این تهدید بیشتر صدمه خواهند دید.

➤ افت اقتصادی استان

احتمال افت اقتصادی استان کمتر از تهدیدهای بالا می‌باشد. به جز فعالیت حمل و نقل که مستقیماً در بندر ماهشهر و سایر بنادر استان و شبکه اصلی مرتبط با آنها تأثیر عمده خواهد گذاشت، در شرایط افت اقتصادی همه فعالیت‌های استان در همه قلمروها تحت تأثیر قرار خواهند گرفت. لذا سیاست‌های اقتصادی صرف‌نظر از محدوده فضایی قابلیت کاربرد دارند با این حال توجه ویژه به مناطق کمتر توسعه‌یافته‌تر استان که از افت اقتصادی صدمه بیشتری خواهند دید ضروری است.

➤ مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق: روابط با کشور عراق بر اساس پس از پایان جنگ تحمیلی بسیار بهبود یافته است و بر اساس این روند احتمال بروز این تهدید بسیار ضعیف خواهد بود. با این حال دوری گزیدن ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی حساس و سرمایه‌بر از مناطق مرزی قابل توصیه است.

۲-۲-۴ - استنتاج الگوهای سازمان‌یابی فضا

برای سازمان‌یابی فضا از الگوی رات-کلیف استفاده شده است که برای شهرهای دوبلین، بیلناو، بارسلون و ونکوور استفاده شده است. در حقیقت این الگو یک الگوی آینده‌نگری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که توسط تیمی از برنامه‌ریزان منطقه‌ای زیر نظر پروفیسور رات-کلیف طراحی شده است و در عین سادگی شباهت زیادی به الگوی راهنمای شرح خدمات انجام مطالعات آمایش استان دارد. این الگو در نمودار الگوی آینده‌نگری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای ارائه شده است و در ادامه توضیح مختصری در مورد هر یک از مراحل آن ارائه می‌شود:

شناخت روندهای گذشته و حال

هدف کلی این فاز ترسیم تصویر وضعیت پیچیده فعلی است. با داشتن یک تصویر کامل از وضعیت فعلی پژوهش در مورد آینده و پیش‌بینی آینده‌های ممکن را امکان‌پذیر می‌نماید و به تعیین مسیر از موقعیت فعلی به وضعیت مورد انتظار آینده کمک می‌نماید. این فاز شامل گام‌های زیر است:

- تعیین موضوعات کلیدی و مسائلی که در وضعیت فعلی نقش اساسی دارند. این گام شامل گردآوری اطلاعات و آمار و حصول دانش اجتماعی، ارزش‌ها، آرزوها و انتظارات جامعه است.
- بررسی تصمیمات، سیاست‌ها و عواملی که وضعیت فعلی را بوجود آورده‌اند. این بررسی شامل موارد ناحیه‌ای، منطقه‌ای و فراتر از آن می‌شود. بسیار مهم است که تصمیمات و سیاست‌هایی که هنوز در وضع فعلی تأثیر گذار هستند، ولو به صورت مخفی و حتی اگر دلایل اتخاذ این تصمیمات و سیاست‌ها منتفی شده باشد را در نظر گرفت.
- شناخت فعالان و ذی‌نفعان در روند گذشته، به احتمال زیاد در آینده پژوهشی و رسیدن به آینده مطلوب نقش خواهند داشت.
- به دست آوردن درکی از روابط متقابل بین بازیگران و فعالان اصلی که به شناخت وابستگی این عوامل به یکدیگر کمک می‌نماید.

آینده پژوهی

مرحله بعد بسیار متکی به بررسی روندهای گذشته است زیرا این بررسی‌ها پلی بین گذشته و آینده برقرار می‌نماید. مهمترین روش‌های آینده‌پژوهی روش طراحی سناریو است که توسط رات-کلیف در سال ۲۰۰۲ پیشنهاد شده است. روش سناریو شامل گام‌های زیر است:

- تشخیص نیروهای پیش‌ران، در شش زمینه اصلی فرهنگی، جمعیت، اقتصاد، محیط زیست، حکمرانی و فن‌آوری. اینها می‌تواند با روش‌های مصاحبه، طوفان مغزی، پرسش‌نامه، برگزاری کارگاه‌ها حاصل شود.

- تشخیص موضوعات و روندهای اصلی شکل دهنده به وضعیت آینده، که از بررسی پیش‌ران‌ها و با روش‌هایی که در بند بالا گفته شد حاصل شود.

- تشخیص اثرات نااطمینانی‌ها و درجه نااطمینانی‌ها، که برحسب میزان اثرگذاری و احتمال وقوع آن می‌توانند طبقه‌بندی شوند.
- بیان منطق سناریوها، با توجه به بند بالا موضوعی که اهمیت بالایی داشته باشد و نااطمینانی آن زیاد باشد پایه‌ای برای ساخت سناریو می‌شود. هر وجه از هر یک از سناریوها راهکارها و برنامه‌های خاص خود را می‌طلبد.
- بیان علل انتخاب سناریوهای مختلف، که در آن مستندسازی علل انتخاب این سناریو صورت می‌گیرد.

تدوین مطلوب‌ترین چشم‌انداز آینده

- تشخیص جنبه‌های مطلوب، به تعیین ملاک‌های رسیدن به این آینده در مرحله بعد کمک می‌کند.
- توافق در مورد چشم‌انداز ویژه مورد توافق همه گروه‌های ذینفع نیز از آنجا اهمیت دارد که دیدگاه ذینفعان را در مورد آرزوها و خواسته‌ها را با امکانات و امکان‌پذیری‌ها رابه یکدیگر نزدیک می‌نماید.

نمودار الگوی آینده‌نگری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای

پیشنهادات و توصیه‌ها برای دستیابی به چشم‌انداز

این بخش بسیار زیاد به نظام‌های اجرایی موجود وابسته است و پیشنهاد یک‌دست برای همه کشورها قابل ارائه نیست، اما حداقل موارد ذکر شده در نمودار و به شرح زیر را می‌توان تقریباً در همه شرایط به کار بست:

- تعیین سیاست‌ها و پیشنهادات اجرایی
 - ساخت شاخص‌های لازم برای اندازه‌گیری پیشرفت
 - تعیین نهادهای مسئول برای اجرا
 - تدوین نظام بازخورد و مکانیزم‌هایی برای تجدید نظر در چشم‌انداز و سایر مراحل پاسخگویی به شرایط متحول
- بر اساس الگوی رات-کلیف، عوامل زیر بر اساس ویژگی‌های فضای مطلوب آینده، در سازمان‌یابی فضا نقش مهمی ایفا می‌نمایند:
- کاهش عدم تعادل‌ها بخشی از فضای توسعه را تعیین می‌نماید، مانند نیاز توسعه بخش شمال شرق و بخش غرب استان خوزستان (نوار مرزی)، برای کاهش عدم تعادل‌های بین منطقه‌ای،
 - بهبود شرایط اقتصادی به عنوان یک ویژگی مطلوب ایجاب به بازدهی بالاتر سرمایه‌گذاری در پهنه‌هایی از فضای استان برای بعضی از بخش‌ها توجه شود. به این معنی که در این نگرش بازدهی بالای سرمایه‌گذاری تعیین کننده فضای توسعه است، مانند بازدهی بالاتر منابع آب و خاک برای توسعه بخش کشاورزی در مناطق شمالی و غربی استان،
 - در مواردی وابستگی به تولیدات سایر بخش‌ها، مانند توسعه صنایع فرآوری لبنیات در شمال شرق استان یا توسعه صنایع فرآوری ماهی و میگو در سواحل جنوبی استان و به خصوص در هندیجان، تعیین کننده فضای توسعه است،
 - بندرگاه‌های پردازش و صادرات مجدد و بازارچه‌های مرزی، که به طور طبیعی وابسته به مکان هستند،
 - در مواردی دیگر ارتباطات پیشین و پسین بین فعالیت‌های اقتصادی و خوشه‌های صنعتی تکمیل کننده زنجیره‌های تولید راهنمای الگوی سازمان‌یابی فضا است، مانند مجتمع‌های ماهشهر،
 - وجود شهرها و کانون‌های شهری به عنوان مرکز بازار منطقه پیرامونی و مرکز ارائه خدمات به این مناطق، الگویی برای سازمان‌یابی فضای توسعه و برقراری ارتباط بین مناطق مرکزی و پیرامونی را به دست می‌دهد،
- به همین ترتیب مراکز منظومه‌ها و مجموعه‌ها و استانداردهای شبکه جاده‌ای مرتبط با آن نوع دیگری از الگوی سازمان‌یابی فضا را بدست می‌دهد.

۲-۲-۵- تبیین و پهنه‌بندی عناصر سازمان فضایی استان

چنان که پیش‌تر گفته شد هنگامی که از سازمان فضایی صحبت می‌شود منظور توصیف و تبیین نظام و ترتیبی از پدیده‌های طبیعی و انسان ساخت است که به شکل‌های چهارگانه هندسی یعنی شکل‌های نقطه‌ای، خطی، پهنه‌ای و حجمی در سطح زمین سازمان‌یابی شده باشند. به عنوان مثال زمانی که در یک فضای جغرافیایی معین، کارخانه‌ای (به عنوان یک پدیده نقطه‌ای) به شبکه راه (به عنوان یک پدیده خطی) وصل می‌شود که آن نیز به مزرعه‌ای در همسایگی (به عنوان یک پدیده پهنه‌ای) می‌پیوندد و در کنار آن یک دریاچه (به عنوان یک پدیده حجمی که از سطح و عمق برخوردار است) واقع است، این مجموعه یک سازمان فضایی معینی را تشکیل می‌دهند که به صورت سیستمی در کارکرد با یکدیگر قرار می‌گیرند.

در توصیف سازمان فضایی مقوله‌های مکان و موقعیت، فاصله‌ها، سمت و سو و جهت‌ها، چگالی و ترتیب هندسی قرارگیری این پدیده‌ها در کنار هم الگو، مفهوم، کارکرد و حتی کارآیی مشخصی به سازمان فضایی می‌بخشند. بنابراین پرسش در این جا این است که عناصر

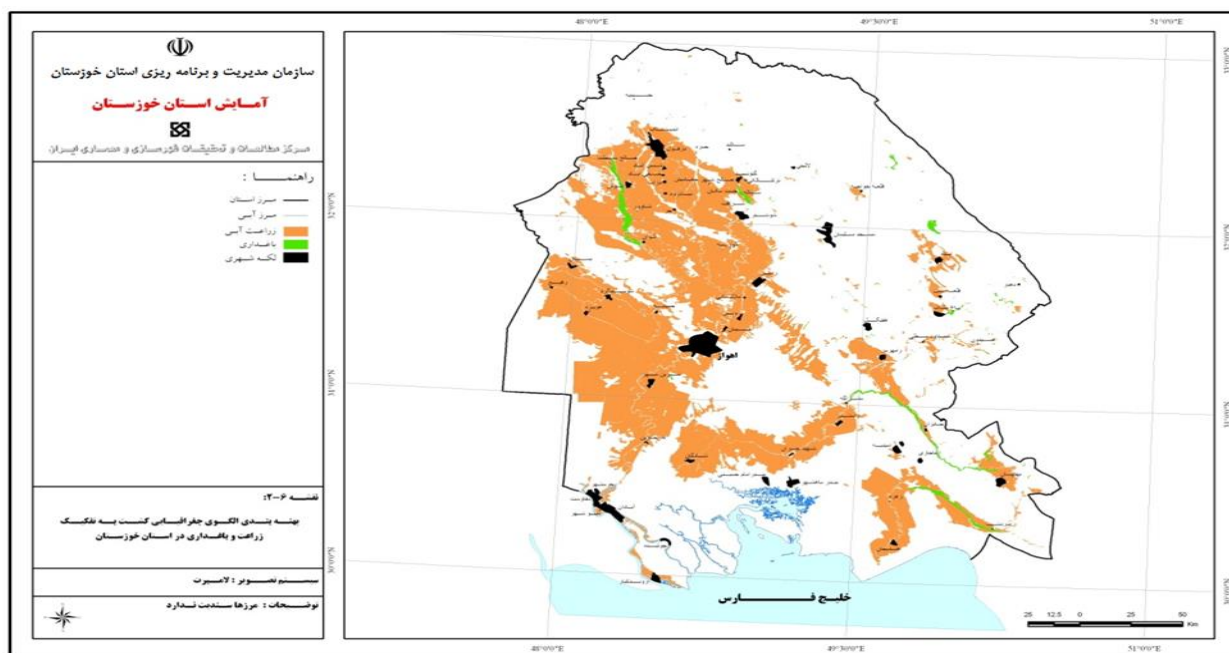
سازنده سازمان فضایی در استان خوزستان چه الگوهایی در فضای جغرافیایی به خود گرفته‌اند. این الگوها در پهنه‌بندی‌های این عناصر خود را به وجهی نیکو نشان می‌دهند.

پهنه‌بندی الگوی کشت

نزد متخصصان کشاورزی تعریف واحدی از الگوی کشت در دست نیست، اما به طور کلی برداشت مشترک از تعاریف گوناگون الگوی کشت این است که کشت و کشاورزی بتواند با بهره‌گیری بهینه از آب، خاک، اقلیم، دانش بومی و فن‌آوری‌های جدید، مناسب‌ترین نظام کشاورزی را برای تولید محصولات کشاورزی با لحاظ کردن توسعه پایدار سازمان دهد. در این سازماندهی لازم است که هم پتانسیل‌های طبیعی و محیطی و هم منافع تولیدکنندگان به نحوی ملحوظ شود. به عبارت دیگر با توجه به این که دست آخر برای تداوم تولید، منافع تولیدکننده عامل تعیین کننده خواهد بود، هر الگوی کشتی برای تولیدات کشاورزی باید در جهت منافع تولیدکنندگان و بهره‌وری بیشتر سوق داده شود.

در بسیاری از قلمروهای کشاورزی، تولیدکنندگان کشاورزی خود با توجه به تجربه تاریخی و ویژگی‌های دسترسی به آب، خاک، اقلیم و بازار محصولات کشاورزی، الگوی معینی از تولید را در کشاورزی سامان داده و بر تداوم آن نیز اصرار دارند. آنان به تجربه‌های خود اتکا و اعتماد دارند و از این رو تغییر الگوهای کشت حتی اگر در عمل با تقاضای بازار نیز سازگار باشد، در بسیاری موارد چندان آسان نیست.

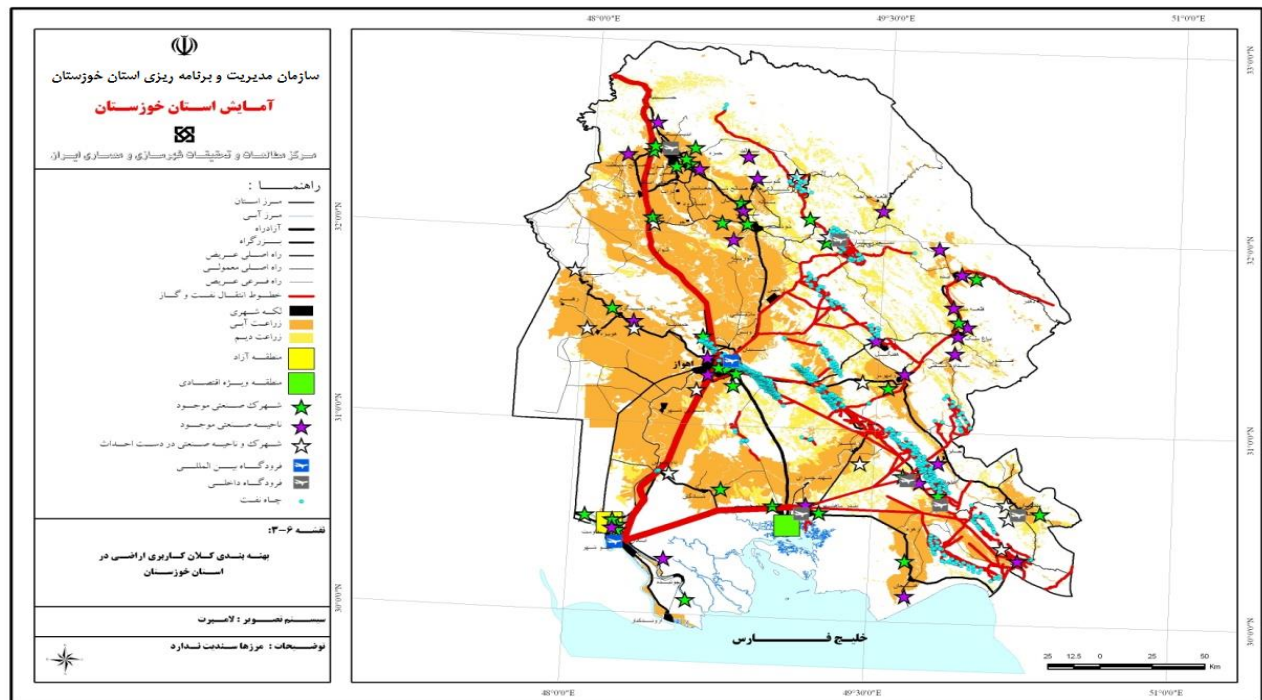
در استان خوزستان می‌توان از دو الگوی سازمان یافته کشت و کشاورزی سخن به میان آورد. یکی از این الگوها، الگوی جغرافیایی کشت و کشاورزی است که پیش‌تر نیز به تأکید گفته شده است و آن این است که زمین‌های کشاورزی پر بازده در یک نگاه کلی در نیمه غربی استان تمرکز یافته است. به عبارت دیگر همان گونه که قبلاً نیز گفته شد زمین‌های کشاورزی آبی به طور عموم در امتداد رودخانه‌های کارون، دز و کرخه شکل گرفته‌اند که جریان آب در این نواحی سیلاب دشتهای بزرگی را ساخته است که کشت پر بازده آبی نیز در همین نواحی بهره‌وری بیشتری به بار آورده است. در واقع می‌توان گفت که طبیعت در توزیع الگوی جغرافیایی کشت اعم از زراعت و باغداری تأثیر تعیین کننده داشته است. حتی در نیمه شرقی استان نیز کشت پر بازده آبی بیشتر در امتداد رودخانه زهره، مارون و هندیجان توزیع شده است. در نقشه ذیل این الگوی توزیع به تفکیک زراعت و باغداری در استان نمایانده شده است.

نقشه ۲۲: پهنه‌بندی الگوی جغرافیایی کشت به تفکیک زراعت و باغداری در استان خوزستان

پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی

کاربری اراضی را استفاده انسانی از زمین تعریف کرده‌اند. اگر این تعریف را بپذیریم، باید ببینیم که در سطح استان فعالیت‌های انسانی چه استفاده‌ای از زمین کرده و چه تغییراتی در آن پدید آورده است. ارائه تصویری هر چند کلان از کاربری‌های زمین، در برنامه‌ریزی آمایشی و فضایی اهمیت دارد و بدون این تصویر برنامه‌ریزی آمایشی در سطح کلان امکان‌پذیر نیست. از این رو نقشه کاربری اراضی یعنی آن بخش از کاربری‌هایی که انسان در استفاده از زمین برجای گذاشته در نقشه ذیل نمایانده شده است. لازم است یادآوری شود که پهنه‌های جنگلی، مراتع و آن اراضی که فعالیت‌های انسانی در پیدایش آن نقشی نداشته در این نقشه ارائه نشده است. بنابراین در پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی پهنه‌هایی نظیر سطوح شهری (لکه‌های شهری)، زمین‌های کشاورزی، شبکه راه‌ها، شبکه انتقال برق، گاز و فعالیت‌های حفاری نفت و گاز نمایانده شده است.

نقشه ۲۳- پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی در استان خوزستان

پهنه‌بندی ذخیره‌گاه‌های زیست محیطی و میراث طبیعی

واقعیت انکارناپذیر زندگی در دنیای امروز یک واقعیت پارادوکسیکال^{۱۱} است. به عبارت دیگر از طرفی فرآیند توسعه اقتصادی - اجتماعی امری ناگزیر است و از طرف دیگر همین امر ناگزیر یعنی توسعه اقتصادی و اجتماعی، تخریب محیط زیست انسان‌ها را سبب می‌شود و یا دست کم فرآیند توسعه به طور بالقوه می‌تواند سبب تخریب محیط زیست و زندگی باشد. با توجه به این واقعیت، جامعه جهانی و به ویژه جامعه مدنی امروزه سخت در تلاش است تا بین این دو تعادل برقرار نماید. این تلاش‌ها تا حدود زیادی به قبول همگانی در رعایت اصول حفاظت از محیط زیست در هر دو سوی سرمایه‌گذاری مستقیم بخش عمومی و نظارت بخش عمومی در ملزم کردن بخش خصوصی به رعایت این اصول (که در غیر این صورت به مسایل محیط زیست بی‌اعتنا است)، منجر شده است. در ایران سازمان حفاظت محیط زیست به همراه نهادهای مردم‌سالار (N.G.O) این وظیفه مهم را به عهده دارند. اما برای مهار تخریب محیط زیست نخست باید پهنه‌های حساس اکولوژیکی و میراث‌های طبیعی در هر منطقه را شناخت. یکی از مهم‌ترین

پهنه‌بندی‌های ذخیره‌گاه‌های زیست‌محیطی در ایران مناطق چهارگانه زیست‌محیطی است که توسط سازمان حفاظت محیط زیست ایران شناسایی شده و تحت مدیریت قرار دارد.

در مجموع مساحت مناطق چهارگانه (در واقع در استان خوزستان سه‌گانه یعنی پارک طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده^{۱۲})، برابر ۶۸۵،۶۳۰ هکتار است که ۱۰.۸ درصد از کل مساحت استان را به خود اختصاص داده و از نظر وسعت در مقایسه با کل کشور اندکی از میانگین کشور نیز بیشتر است^{۱۳}. از مناطق چهارگانه یا به عبارتی سه‌گانه در استان خوزستان تعداد ۱۱ منطقه حفاظت شده، دو پارک ملی و یک پناهگاه حیات وحش وجود دارد.

همچنین علاوه بر مناطق چهارگانه زیست‌محیطی، منطقه شکار ممنوع نیز از مناطق حساس است که می‌تواند به عنوان یک ذخیره‌گاه زیستی در آینده تلقی شود. این زیستگاه‌ها دارای ویژگی‌های بارزی هستند که جمعیت جانوری آن‌ها به دلیل شکار بی‌رویه رو به کاهش بوده و از این رو به حمایت نیاز دارند. بنابراین به همین دلیل برای مدتی محدود و به طور معمول ۳ تا ۵ سال شکار در آن‌ها ممنوع اعلام شده تا قابلیت زیستی آن‌ها در پرتو کنترل و حمایت بازبایی شود. چنانچه جمعیت جانوری منطقه در این دوره ترمیم شود، می‌توان آن را با توجه به سایر معیارها، به عنوان یکی از مناطق چهارگانه تحت مدیریت انتخاب کرد. راهکار تعیین مناطق شکار ممنوع را می‌توان پشتوانه‌ای برای حفاظت از ذخایر طبیعی کشور و نوعی آزمون برای بررسی قابلیت‌های مناطق، برای پیوستن به مجموعه مناطق حفاظت شده دانست. در استان خوزستان در مجموع چهار منطقه شکار ممنوع به ثبت رسیده است که دو منطقه در اطراف سد دز به نام‌های چهل پا و قلعه شاداب واقع شده و یک منطقه در شمال هورالعظیم و شمال شهر بستان به نام میشداغ و منطقه چهارم به نام دیمه در جنوب رامهرمز و شمال شهر مشراکه قرار گرفته است.

تالاب‌ها نیز از مناطق حساس اکولوژیکی و زیستگاهی مهم در محیط زیست تلقی می‌شود. ایران بنیان‌گذار کنوانسیون تالاب‌ها در رامسر بوده است. کنوانسیون تالاب‌ها (رامسر) پیمانی بین‌المللی است که در دوم فوریه سال ۱۹۷۱ (۱۴ بهمن ۱۳۴۹ خورشیدی) در شهر رامسرایران به امضا رسید و از این رو امروزه حفاظت از تالاب‌ها در جهان با نام "کنوانسیون رامسر" گره خورده است. این کنوانسیون مبنایی برای اقدامات ملی و همکاری‌های بین‌المللی جهت مدیریت خردمندانانه از تالاب‌ها و منابع آن‌ها بنیان نهاده شده است. با این حال ایران امروز با مسائل مختلفی در تخریب تالاب‌های خود روبرو است. از جمله مهم‌ترین مشکلات تالاب‌های کشور کاهش حجم آب در اثر عوامل طبیعی و انسانی، ورود آلاینده‌ها و کود و سم به تالاب‌ها و عدم رعایت حریم زیست‌محیطی و اکولوژیکی تالاب‌هاست. تغییرات کاربری اراضی تالابی، عدم رعایت حق‌آبه طبیعی محیط‌های طبیعی از سوی مجریان مختلف طرح‌های آبی، عدم ملاحظات زیست‌محیطی در پروژه عمرانی، ورود آلاینده‌های مختلف بیولوژیکی، شیمیایی و فیزیکی به محیط‌های تالابی، شکار و صید غیرمجاز، بی‌رویه و قاچاق و خشک‌سالی‌های پی در پی که قطعاً بخشی از آن به دلایل تغییرات اقلیمی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع آبی سطحی و زیرزمینی در اطراف تالاب‌ها است از دیگر علل تخریب تالاب‌های کشور هستند. از این رو حفاظت از تالاب‌ها در مطالعات آمایش سرزمین دست کمی از مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان ندارد.

در استان خوزستان پنج تالاب وجود دارد: تالاب هورالعظیم، تالاب بامدژ (شمال اهواز)، تالاب شادگان، تالاب میانگران و تالاب بندان که هر دو تالاب اخیر در شمال و جنوب ایذه واقع شده‌اند. برخی از تالاب‌های استان خوزستان مانند هورالعظیم به طور کامل جزو

^۱ - هنوز در استان خوزستان اثر طبیعی ملی شناسایی داده نشده است.

^۲ - مساحت مناطق چهارگانه در این بررسی بر اساس مساحتی مناطق و پلی‌گون‌های فوق بر روی نقشه پایه طرح آمایش استان به مقیاس ۱:۲۵۰،۰۰۰ به دست آمده است و طبعاً با رقم مساحت سازمان محیط زیست اندکی متفاوت خواهد بود. برای تفصیل بیشتر به گزارش فصل دوم همین مطالعات مراجعه شود.

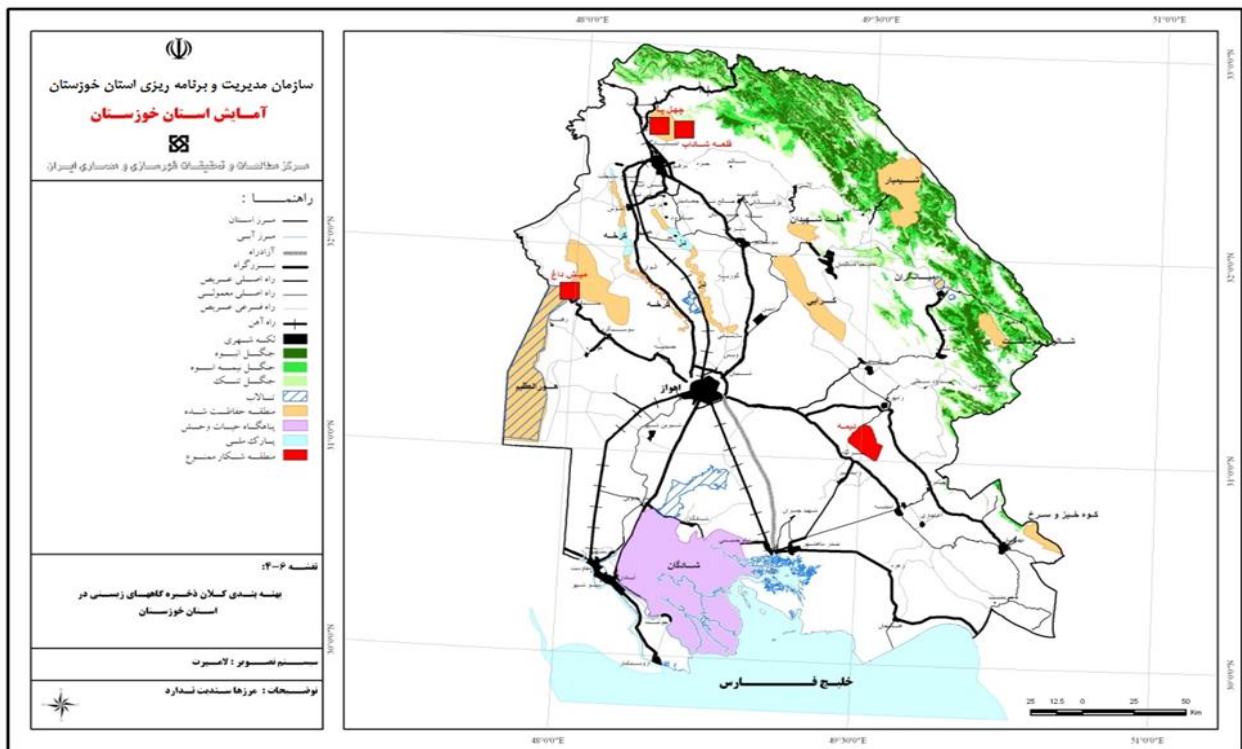
مناطق چهارگانه محسوب می‌شوند اما برخی دیگر همانند تالاب بامدژ و بندان هنوز هیچ کدام در مناطق چهارگانه زیست محیطی جای ندارند، لیکن به گونه‌ای تحت حفاظت و مدیریت این سازمان می‌باشند.

یکی دیگر از منابع مهم حساس اکولوژیکی که به نحوی تعادل و حفظ آن از اهمیت زیادی در استان برخوردار است، نواحی جنگل‌های طبیعی استان است که شمال، شمال شرقی و شرق استان را پوشانده و در سال‌های اخیر تا حدودی دستخوش تخریب شده است. دامنه غربی زاگرس به سبب این که رو به بادهای باران‌زا دارد، از دریافت قابل توجهی باران سالانه برخوردار می‌شود که در قیاس با جلگه خوزستان از نظر دریافت ریزش‌های جوی بسیار غنی است. هر چه این دامنه‌ها ارتفاع بیشتری پیدا می‌کنند، میزان بارندگی نیز افزایش می‌یابد و در نتیجه در نواحی دارای بارندگی بالای ۵۰۰ میلی متر، پوشش جنگلی به وجود می‌آید. گستره جنگلی استان اگر چه اهمیت تجاری چندان بالایی ندارد، لیکن به لحاظ اکولوژیکی به ویژه از نظر تصفیه منابع آب استان که بخش عمده‌ای از آن از درون همین نواحی جنگلی عبور می‌کند و به سطح جلگه خوزستان که محل اصلی مصرف است هدایت می‌شود، اهمیت بسیار دارد. طبق آمارهای موجود نزدیک به یک میلیون هکتار (حدود ۱۴ درصد) از استان خوزستان پوشیده از جنگل‌های طبیعی از گونه‌های عمدتاً بلوط، بادام و بنه است که تماماً در ناحیه کوهستانی دیده می‌شود^{۱۴}.

محدوده‌های چهارگانه زیست محیطی که تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست قرار دارند، مناطق شکار ممنوع، تالاب‌ها و خورها و جنگل‌های طبیعی استان به عنوان ذخیره‌گاه‌های اصلی استان خوزستان در نقشه ۲۴ نمایانده شده‌اند. پیداست هر گونه برنامه عمرانی می‌باید پیش از همه به حفظ و حفاظت این منابع ارزشمند زیستی اقدام کند تا در فرآیند توسعه به آن‌ها آسیبی وارد نشود، چرا که در طرح آمایش سرزمین استان، حفاظت از این محدوده‌ها برای حفظ محیط زیست و مهم‌تر از آن حفظ میراث اکولوژیکی منطقه از اهمیت مهم برخوردار است. به عبارت دیگر در طرح آمایش استان این پهنه‌ها می‌باید پیش از هرگونه توسعه و عمران به عنوان میراث-های اکولوژیکی منطقه از اختصاص آن به هرگونه توسعه‌های شهری، صنعتی و دیگر فعالیت‌های اقتصادی مخرب محفوظ بماند. ضوابط و مقررات ناظر بر حفاظت از این پهنه‌ها نیز در کشور تدوین شده و وجود دارد. بنابراین با توجه به منطقه‌بندی این پهنه‌ها در این مطالعه و تعیین نسبتاً دقیق محدوده‌های آن‌ها روی نقشه و قوانین حفاظتی موجود، تنها فقط اراده لازم مسئولان برای حفاظت مناطق مشخص شده نیاز است تا این محدوده‌ها از تخریب در امان بمانند.

بی‌تردید این امر در تحلیل نهایی به نفع توسعه پایدار استان است. بدون حفاظت و بهره‌برداری مناسب و همچنین متناسب از منابع طبیعی و زیستی نمی‌توان به تداوم توسعه در استان امیدوار بود. تخریب محیط زیست استان هم اکنون نتایج ناخوشایندی برای تداوم توسعه به بار آورده است. بنابراین توسعه پایدار یعنی توسعه‌ای که بتواند دست کم به صورت گذشته تداوم یابد در گرو حفاظت از منابع زیستی و طبیعی است که در نقشه پهنه‌بندی کلان ذخیره‌گاه‌های زیستی استان خوزستان نمایانده شده است.

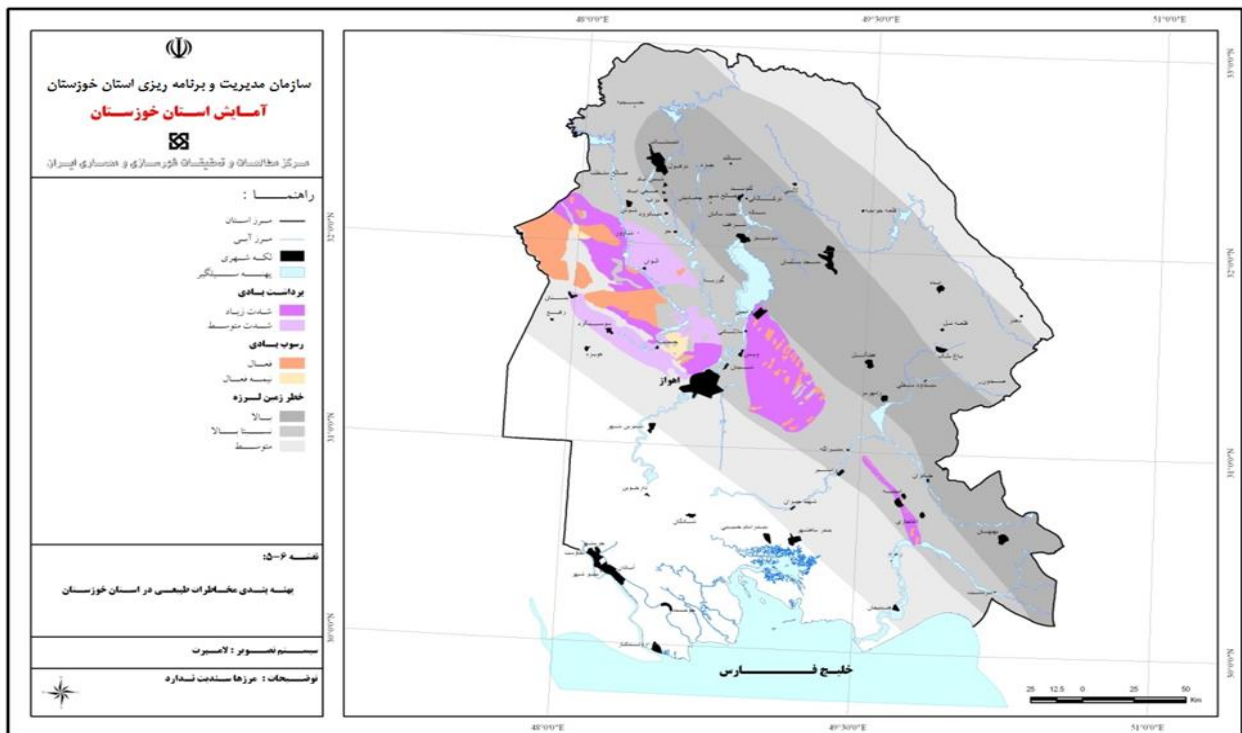
^۱ - گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خوزستان در برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۴-۱۳۸۹، معاونت برنامه‌ریزی استان خوزستان، ۱۳۹۰ ص ۴۱۴

نقشه ۲۴- پهنه‌بندی کلان ذخیره‌گاه‌های زیستی استان خوزستان

پهنه‌بندی خطرات طبیعی

پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در طرح‌های آمایشی امکان می‌دهد تا پی آمدهای مخرب انسانی و مالی و زیست محیطی کاهش یابد. چنان‌که می‌دانیم ایران جزو ده کشور اول جهان است که در آن مخاطرات طبیعی امکان تخریب‌های قابل توجه پیدا می‌کند. در اینجا چند مخاطره مهم که در استان برای توسعه آینده موانعی در پی دارد پهنه‌بندی شده است.

نقشه ۲۵- پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در استان خوزستان

پهنه‌بندی خطر حاشیه‌ای شدن نواحی روستایی^{۱۵}

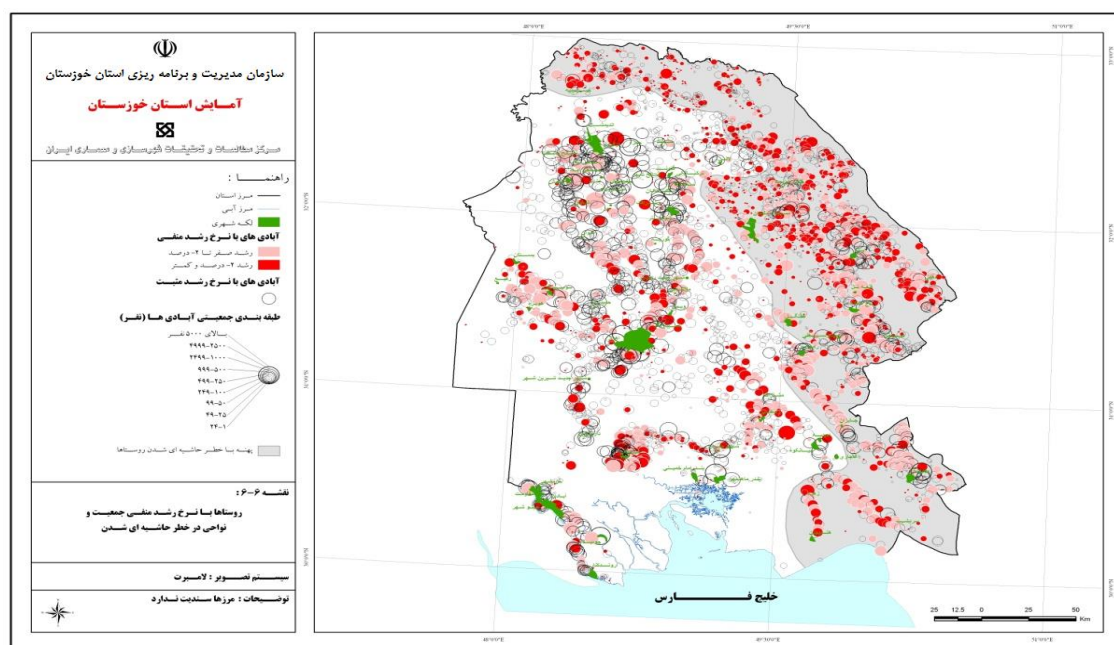
حاشیه‌ای شدن در هر ناحیه‌ای می‌تواند با استفاده از شاخص‌های متعددی شناسایی شود. به عنوان مثال شاخص‌هایی چون کاهش نرخ سرمایه‌گذاری، کاهش اشتغال، افزایش نرخ بالای بیکاری، کاهش جمعیت و غیره می‌توانند از شاخص‌های عینی حاشیه‌ای شدن باشد. پس از بررسی شاخص‌های مذکور، نواحی روستایی در خطر حاشیه‌ای شدن استان شناسایی شده است.

➤ خطر حاشیه‌ای شدن بر اساس نرخ رشد منفی جمعیت روستاها

چنان که پیش‌تر گفته شد یکی از شاخص‌هایی که می‌تواند نمایه‌ای از حاشیه‌ای شدن روستاها باشد، فقدان ظرفیت نگهداشت جمعیت در روستاست که خود جلوه‌ای از پایین بودن سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و در نتیجه پایین بودن رشد اقتصادی و ظرفیت‌های اشتغال است. از این رو می‌توان فرض نمود که نرخ پایین و منفی رشد جمعیت روستاها جلوه‌ای از گونه‌ای حاشیه شدن آن هاست. از این رو پس از بررسی جمعیت روستایی به تفکیک شهرستان اکنون تغییرات جمعیت تک تک روستاها به همین منظور بررسی شده است و بنا بر قرار دادن نرخ های منفی رشد جمعیت روستایی به تقریب پهنه‌هایی که روستاها در آن به طور نسبی حاشیه‌ای تلقی می‌شوند نیز نمایانده شده است. چنان‌که پیداست در این بررسی نیز جمعیت روستاهایی که در نواحی شرقی و شمالی استان که بیشتر در قلمرو کوهپایه‌ای و کوهستانی استان جای می‌گیرند، به طور آشکاری با نرخ‌های رشد منفی بالاتری روبرو هستند. بر اساس سرشماری سال ۹۵ جمعیت استان خوزستان، حدوداً ۴۷۱۰ هزار نفر است. از این تعداد ۱۱۵۱ هزار نفر در نقاط روستایی (۲۴,۴ درصد) ساکن هستند.

جدول ۶۸- تغییرات جمعیت روستایی استان در سرشماری ۹۰ الی ۹۵

شرح	۹۰	۹۵	درصد تغییرات
			کل جمعیت روستایی
	۱۳۰۱۲۶۸	۱۱۵۱۵۹۶	-۱۱,۵۰

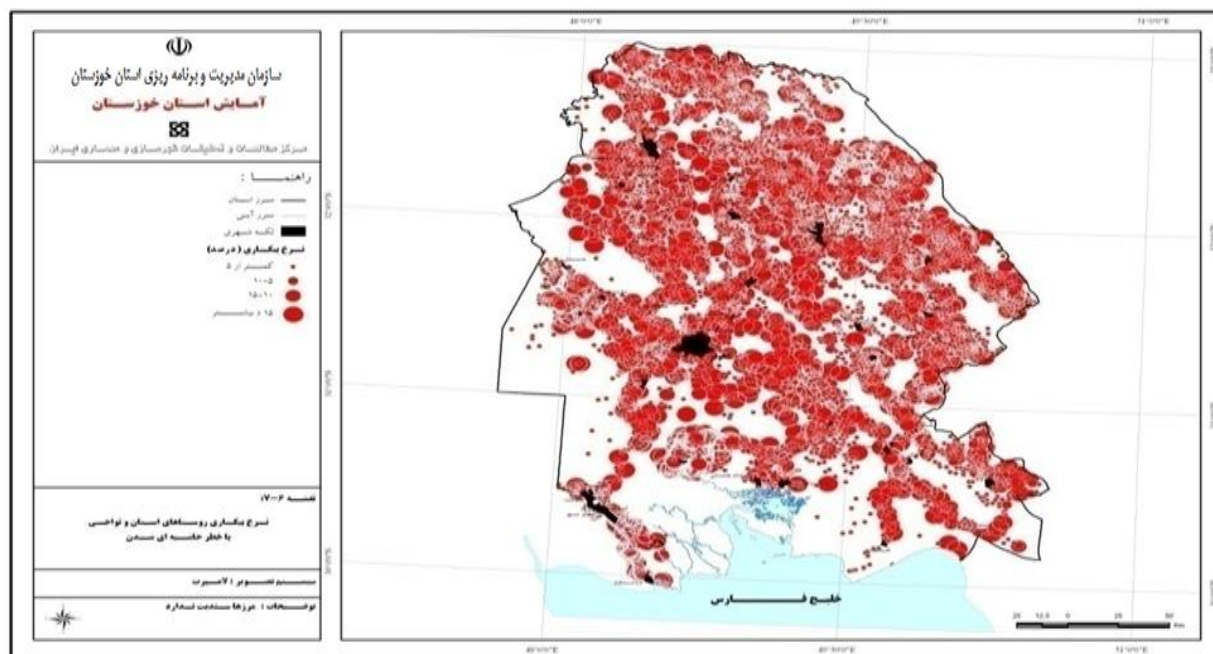

نقشه ۲۶- روستاهای با نرخ رشد منفی جمعیت و نواحی در خطر حاشیه‌ای شدن

^{۱۵} بدلیل عدم فرصت بهنگام سازی اطلاعات انجام نگرفته و در مرحله بازنگری مورد تجدید نظر قرار میگیرد.

➤ پهنه‌بندی روستاهای حاشیه‌ای بر اساس نرخ بیکاری

چنان که گفته شد فرض بر این است که نرخ بیکاری در نقاط روستایی استان خوزستان به عنوان یکی از شاخص‌های مهم دیگر می‌تواند نمایه‌ای از خطر حاشیه‌ای شدن روستاهای استان باشد. از این رو نرخ بیکاری تک تک آبادی‌های استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ برطبق سرشماری همین سال استخراج شده و به صورت نقشه ذیل نمایانده شده است. چنان‌که پیداست نرخ بیکاری در نقاط روستایی نواحی شرقی استان به طرز چشمگیری بالاست.

نقشه ۲۷- نرخ بیکاری روستاهای استان و نواحی با خطر حاشیه‌ای شدن

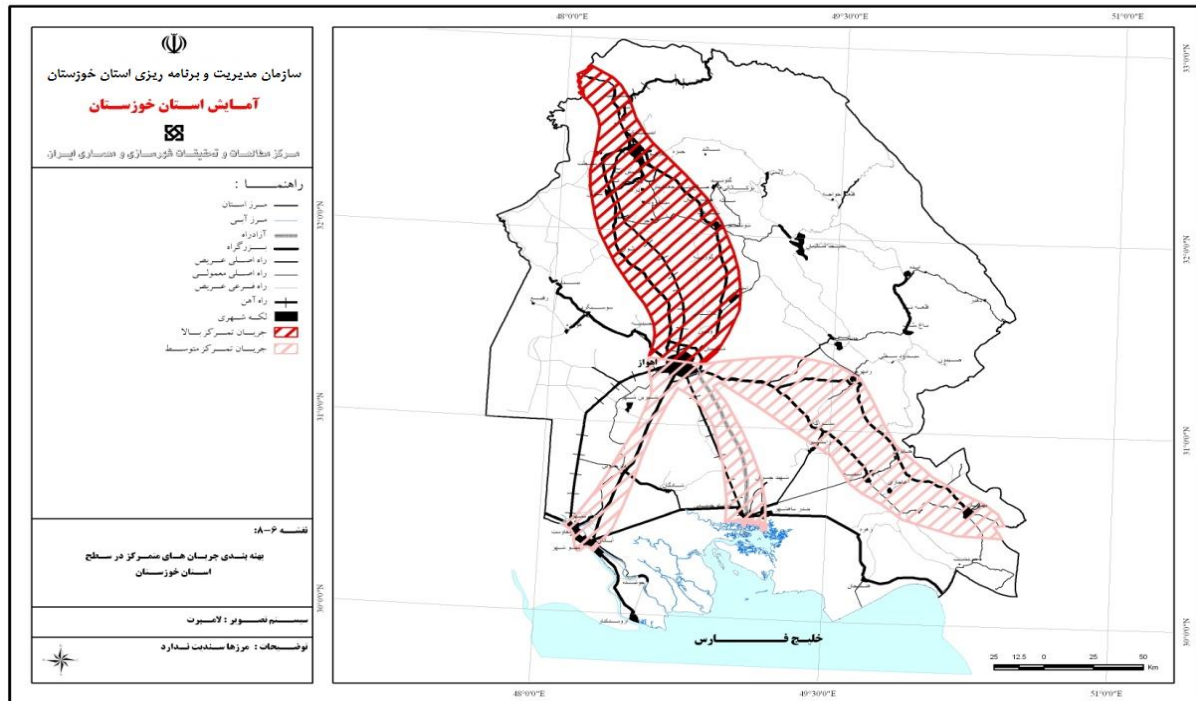
پهنه‌بندی خطر افول فعالیت‌های تولیدی در نواحی صنعتی

خطر افول فعالیت‌های تولیدی در نواحی صنعتی از دو جهت محتمل است. نخست خطر عمومی افول فعالیت‌های تولیدی در اثر کاهش رشد اقتصادی به علت شرایط عمومی اقتصادی کشور و اثرات تحریم‌ها. از آنجا که صنایع مهم و پیشرو استان از صنایع کلیدی کشور نیز هستند، به نظر نمی‌رسد دست‌اندرکاران اقتصاد کلان کشور تحت شرایط مشکل‌تر از وضعیت فعلی نیز اجازه افول این فعالیت‌ها را بدهند و در نتیجه احتمال شدت یافتن این خطر بسیار ضعیف است. اما خطر افول فعالیت‌های تولیدی از یک جنبه دیگر نیز وجود دارد که به افت تولید و فعالیت استخراج نفت در گوشه‌هایی از استان باز می‌گردد. این مورد در مسجد سلیمان روی کرده است و نشت گاز در این منطقه نیز مزید بر علت شده است. حمایت از توسعه صنایع جایگزین رویکردی است که در چارچوب توسعه محور شرق استان توسط مطالعه آمایش پیش‌بینی شده است.

پهنه‌بندی نواحی تمرکز جریان‌ها و فعالیت‌های تولیدی

تمرکز جریان‌های جمعیت و کالا عموماً محصول تمرکز فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در هر منطقه‌ای محسوب می‌شود. در استان خوزستان نیز همین قاعده حاکم است. در پهنه‌ای از نیمه غربی استان به لحاظ دسترسی به منابع آب و خاک مناسب از گذشته‌های دور تمرکز فعالیت‌های تولیدی و به دنبال آن تمرکز سکونتگاه‌ها تثبیت شده، تمرکز قوی از جریان‌های گوناگون در محور شمالی - جنوبی از دزفول - اندیمشک تا اهواز متمرکز شده است. برای دستیابی به سواحل نیز از اهواز تا بندر امام خمینی و بندر خرمشهر - آبادان تمرکز جریان محور فوق تقسیم شده و ادامه می‌یابد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که جریان کالا و جمعیت که خود را به گونه‌ای در شبکه جریان ترافیک راه‌های جاده‌ای بین شهری نمایان می‌سازد، در همین محور بیش از بقیه استان متمرکز و قوی است. با استفاده از

بررسی‌های فصل دوم در زمینه جریان ترافیک روزانه و حجم جریان‌ها در شبکه راه‌های استان، نقشه سطح بندی جریان‌های تمرکز در استان نمایانده شده است.

نقشه ۲۸- پهنه‌بندی جریان‌های متمرکز در سطح استان خوزستان

پهنه‌بندی محدوده‌های گردشگری و گذران اوقات فراغت

در استان خوزستان بر طبق مطالعات مفصل طرح جامع گردشگری استان، پنج پهنه یا قلمرو گردشگری تشخیص داده شده است. این پهنه‌بندی با استفاده از منابع اصلی گردشگری استان یعنی منابع طبیعی، آبی، صنعتی، فرهنگی، مذهبی و تجاری در سطح استان تعیین شده است:

پهنه گردشگری یکم: این پهنه از شمال استان و در امتداد شاهراه قدیمی اندیمشک - اهواز شروع شده و سپس به آبادان - خرمشهر ختم می‌شود. در واقع این محور تمام استان را از شمال تا جنوب طی می‌کند. بر اساس مطالعات انجام شده، محور گردشگری یکم ارائه دهنده خدمات گردشگری فرهنگی، تاریخی، مذهبی، صنعتی، تجاری، آبی، ورزشی و صنعتی تعیین شده است.

پهنه گردشگری دوم: بر خلاف پهنه نخست، این پهنه در محور غربی - شرقی تعریف شده و از مرز ایلام شروع می‌شود و پس از طی مسیری که از شمال شوش، جنوب دزفول، شمال شوشتر، مسجد سلیمان و شمال ایذه می‌گذرد سرانجام از استان خوزستان خارج می‌گردد. در این پهنه گردشگری، قابلیت‌هایی چون خدمات گردشگری طبیعی و فرهنگی تشخیص داده شده است.

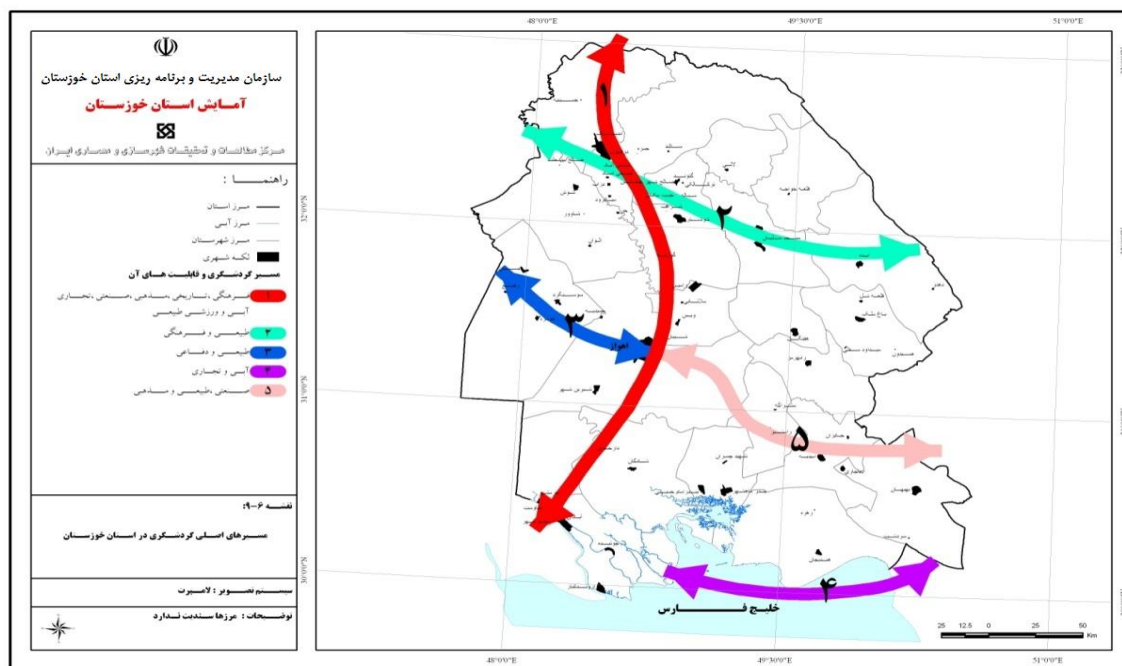
پهنه گردشگری سوم: پهنه سوم گردشگری استان بیشتر حول منابع گردشگری که در ارتباط با یادمان‌های دفاعی جنگ تحمیلی ایران و عراق می‌باشد، تعریف شده است. این پهنه به طور کلی در ناحیه‌ای در غرب اهواز و در امتداد مسیر اهواز - هویزه - سوسنگرد - بستان واقع شده است و ارائه دهنده آثار و یادمان‌های دفاعی و همچنین برخی منابع طبیعی گردشگری شناخته شده است.

پهنه گردشگری چهارم: پهنه چهارم گردشگری به طور کلی به سواحل جنوبی استان و در آب‌های ساحلی خلیج فارس مکان‌یابی شده و ویژگی آن این است که در آن منابع اصلی گردشگری به دو عامل استفاده از آب در سواحل خلیج فارس و تجارت از بنادر تعیین شده است. فراموش نباید کرد که بنادر موجود در این سواحل یکی از مهمترین بنادر کشور بوده و بندر امام خمینی در شهرستان ماهشهر

از نظر اهمیت یکی از مبادی ورودی سطح یک کشور محسوب می‌شود. بنادر آبادان و خرمشهر نیز ضمن آن که دو بندر قدیمی ایران محسوب می‌شوند در همین حال ضمناً اکنون با وجود منطقه آزاد اروند، اهمیت گردشگری تجاری نیز پیدا کرده است.

پهنه گردشگری پنجم: پهنه گردشگری پنجم در محور اهواز - سه راهی کوپال، جنوب رامشیر، آغاچاری، امیدیه و شمال بهبهان قرار گرفته و در آن قابلیت‌هایی با ویژگی‌های گردشگری صنعتی، طبیعی و مذهبی تعیین شده است.^{۱۶}

هر چند گردشگری در استان خوزستان از نظر اهمیتی که بخش‌های صنعت، انرژی، کشاورزی و تجاری در اقتصادی استان برخوردارند، در مراتب بعدی جای می‌گیرند لیکن این پنج پهنه گردشگری استان با قابلیت‌های متنوعی که ارائه می‌کنند می‌توانند به ویژه در فصول سرد سال جاذب گردشگران دست کم داخلی باشد.

نقشه ۲۹- مسیرهای اصلی گردشگری در استان خوزستان

پهنه‌بندی تقسیمات سیاسی

در تقسیمات کشوری ایران که در دی ماه سال ۱۳۱۶ به تصویب رسید، محدوده استان امروزی خوزستان در استان ششم و هفتم قرار می‌گرفت. بدین ترتیب که از استان ششم دو شهرستان اهواز و خرمشهر و از استان هفتم شهرستان بهبهان، مجموعاً محدوده امروزی استان خوزستان را تشکیل می‌داد.^{۱۷}

به عبارت دیگر محدوده استان امروزی خوزستان شامل دو شهرستان اهواز و خرمشهر از استان ششم و شهرستان بهبهان از استان هفتم را در بر می‌گرفت. اما تا سال ۱۳۳۵ یعنی اولین سرشماری ایران تغییراتی در محدوده استان بوجود آمد و شهرستان‌های جدید دزفول، شوشتر، آبادان و دشت میشان در محدوده استان تشکیل شد و شهرستان بهبهان نیز از استان هفتم به استان ششم یعنی خوزستان منتقل شد. بنابراین در نقشه‌های سرشماری سال ۱۳۳۵ این تغییرات اعمال شده است.

^{۱۶}- طرح جامع گردشگری استان خوزستان، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

^{۱۷}- استان ششم شامل شهرستان‌های خرم آباد، اهواز، خرمشهر و گلپایگان و استان هفتم شامل بهبهان، شیراز، بوشهر، فسا، آبادیه و لار بود.

از سال ۱۳۳۵ خورشیدی یعنی از تاریخ اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در ایران تا سال ۱۳۹۰ یعنی آخرین سرشماری در ایران، تقسیمات کشوری خوزستان در جهت افزایش واحدهای تقسیمات کشوری تغییرات بسیاری پذیرفته و از ۱۰ شهرستان در سال ۱۳۳۵ به ۲۴ شهرستان در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. طی دو سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ نیز سه شهرستان جدید تشکیل شده است: یعنی حمیدیه و کارون از شهرستان اهواز و شهرستان آغاچاری نیز از شهرستان بهبهان جدا شده و به صورت شهرستان مستقل در آمده‌اند. بدین ترتیب طبق آخرین تقسیمات اداری سیاسی کشوری، در استان خوزستان اکنون ۲۷ شهرستان تشکیل شده است. در جدول ۶۹ تغییرات تقسیمات شهرستان‌های استان خوزستان از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۹۵ ارائه شده است. در این تغییرات نشان داده شده که شهرستان‌های سال ۱۳۵۵ در سال‌های بعد به کدام شهرستان تقسیم شده‌اند. در واقع در این جدول به خوبی نشان داده شده که شهرستان‌های امروزی استان دارای چه سابقه‌ای بوده و از کدام شهرستان به وجود آمده است.

جدول ۶۹- تغییرات تقسیم شهرستان‌های استان خوزستان طی حدود چهل سال اخیر

۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵ (۲۷ شهرستان)
آبادان	آبادان	آبادان	آبادان	آبادان
خرمشهر	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان
اهواز	اهواز	اهواز	اهواز	اهواز- باوی- حمیدیه- کارون
ماهشهر	ماهشهر	ماهشهر	ماهشهر- هندیجان- امیدیه	ماهشهر- هندیجان- امیدیه
دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان- هویزه
بهبهان	بهبهان	بهبهان	بهبهان	بهبهان- آغاچاری
رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز- رامشیر	رامهرمز- رامشیر- هفتگل
ایذه	ایذه	ایذه- باغملک	ایذه- باغملک	ایذه- باغملک
مسجد سلیمان	مسجد سلیمان	مسجد سلیمان	مسجد سلیمان- لالی	مسجد سلیمان- لالی- اندیکا
شوشتر	شوشتر	شوشتر	شوشتر	شوشتر- گتوند
دزفول	دزفول- اندیمشک	دزفول- اندیمشک- شوش	دزفول- اندیمشک- شوش	دزفول- اندیمشک- شوش

مأخذ: سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور، مرکز آمار ایران. سایت dolat.ir

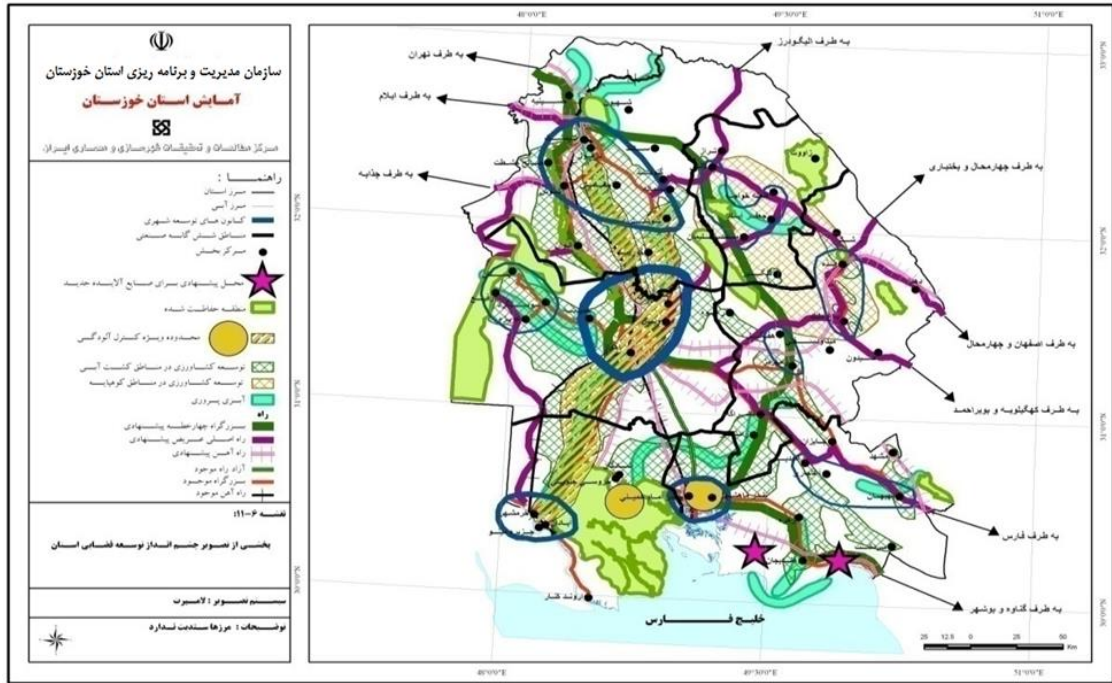
۲-۳- تدوین راهبردهای توسعه استان

۲-۳-۱- طراحی شکل‌بندی کلان سازمان فضایی استان

بر اساس نتیجه‌گیری از مطالعات کلیه بخش‌ها و فصل‌های پیشین تصویر چشم‌انداز توسعه استان تهیه شده است که توسط نقشه‌های مربوط ارائه خواهد شد. فقط در اینجا اشاره می‌شود که این تصویر موارد زیر را در بر دارد:

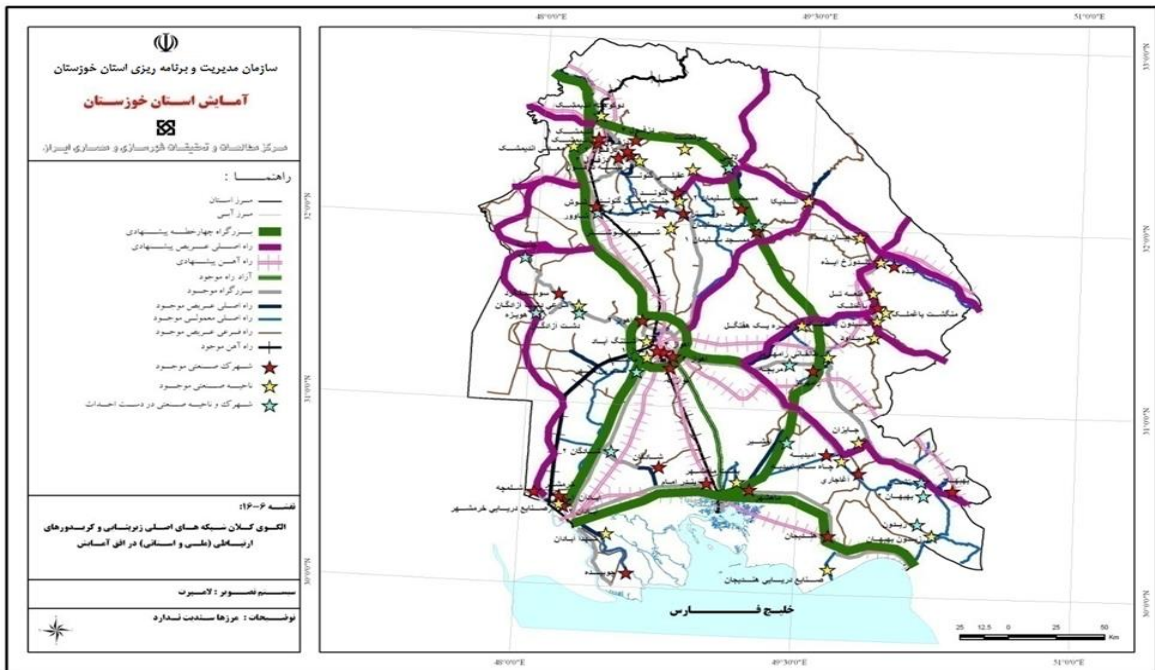
- معرفی پهنه‌های حفاظت شده
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای گسترش کشاورزی آبی
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای پشتیبانی از کشت دیم
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای گسترش دامداری بزرگ و کوچک
- معرفی پهنه‌های توسعه آبی‌پروری
- معرفی پهنه‌های مناسب برای ساخت و ساز شهری و فعالیت‌های وابسته
- معرفی سهم‌محدوده ویژه کنترل آلودگی برای محدود کردن صنایع آلاینده و تحکیم استانداردهای حفاظت آب، خاک و هوا
- معرفی پهنه‌های پیشنهادی برای توسعه صنایع
- معرفی پهنه پیشنهادی برای صنایع آلاینده جدید
- معرفی کانون‌های توسعه شهری

- معرفی توسعه پیشنهادی در شبکه‌های حمل و نقل
- معرفی قلمروهای مناسب برای توسعه فعالیت و استقرار جمعیت
- در آخر معرفی قلمروهای نامناسب برای توسعه فعالیت و استقرار جمعیت

نقشه ۳۰-۳-۱- بخشی از تصویر چشم‌انداز توسعه فضایی استان

۲-۳-۲- طراحی الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی

نقشه ۳۱-۳-۱- الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی (ملی و استانی) در افق آمایش

۲-۳-۳- شناسایی قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت و استقرار جمعیت و فعالیت

قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت: چنانکه قبلاً مشاهده شد قلمروهای اولویت‌دار برای توسعه فعالیت از دیدگاه آمایش با توجه به سه هدف بنیادین متفاوت هستند. این قلمروها به طور خلاصه در زیر مورد اشاره قرار می‌گیرند

از دیدگاه هدف کارآیی اقتصادی، غرب استان برای فعالیت کشاورزی و جنوب استان، محورهای اهواز- بندر امام خمینی و اهواز- آبادان و خرمشهر و شهرهای اهواز، بندر امام خمینی، بندر ماهشهر، آبادان و خرمشهر و مناطق ویژه اقتصادی برای فعالیت صنعت اولویت دارند.

از دیدگاه هدف کاهش عدم تعادل، مناطق شمال شرقی برای کشاورزی و شرق استان برای توسعه صنایع متناسب با شرایط این شهرستان‌ها اولویت دارد.

از دیدگاه هدف توسعه پایدار، چاره‌جویی برای شهرستان‌های مواجه با کاهش فعالیت‌های نفتی و آلودگی هوا ناشی از نشت گاز و تفکیک شبکه آبرسانی آب آشامیدنی شهرها و روستاها به خصوص برای مناطق جنوبی‌تر استان در اولویت نخست و حفظ و بهبود مناطق حفاظت‌شده دارای اولویت دوم است.

به علاوه از نظر در اختیار بودن زمین برای توسعه فعالیت، زمین‌های بلا معارض که می‌توانند در توسعه فعالیت‌ها (با توجه به سایر شرایط) مورد استفاده قرار گیرند به طور عمده در مناطق حاشیه‌ای استان در چهار بخش توزیع شده‌اند که شامل مناطق جنوبی استان (غرب و شرق هندیجان)، مناطق جنوبی حاشیه نوار مرزی غربی استان، منطقه شرق استان و مناطق شمال شرق استان در کوهپایه‌های زاگرس قرار دارند. که از آن میان مناطق شرقی و شمال شرق استان از نظر شرایط اقلیمی مناسب‌تر از مناطق جنوبی هستند.

قلمروهای اولویت‌دار استقرار جمعیت

به طور طبیعی قلمروهای اولویت‌دار استقرار جمعیت با اولویت‌های استقرار فعالیت‌ها در بند قبل مطرح شد، همسو می‌باشد. استثنای مطرح شده در آن بند شامل مناطق جنوبی استان است که علیرغم شرایط اقلیمی نامناسب، به دلیل مجاورت با سایر صنایع و پایین‌تر قرار گرفتن نسبت به منابع ارزشمند آب و خاک کشاورزی استان، برای پرهیز از آلودگی آب‌های جاری بالا دست، برای استقرار صنعت مناسب هستند ولی به دلیل شرایط اقلیمی و منابع آب و خاک برای استقرار جمعیت مناسب نیستند.

۲-۳-۴- شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت و فعالیت

۲-۳-۴-۱- شناسایی قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت

عوامل طبیعی مانند شیب، ارتفاع، گرمای زیاد و طولانی، اراضی نامناسب از نظر خاک‌شناسی، عوامل تعیین کننده این مناطق هستند که بر اساس روی هم انداختن نقشه‌های عوامل بالا به دست آمده‌اند. مناطق نامناسب از نظر مخاطرات طبیعی قبلاً معرفی شده‌اند. از نظر درجه حرارت با روند افزایشی در مسیر شمال - جنوب روبرو هستیم و به طور طبیعی مناطق جنوبی‌استان از این نظر برای توسعه فعالیت به طور نسبی نامناسب هستند. اما به دلیل بازدهی اقتصادی فعالیت‌های نفت، بندر، صنایع این مناطق نیز در حوزه توسعه فعالیت‌ها قرار دارند.

۲-۳-۴-۲- شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت

سکونت‌گاه‌های شهری و روستایی تقریباً در تمام سطح استان توزیع شده‌اند و به جز چهار بخش زمین‌های بلا معارض، شامل مناطق جنوبی استان (غرب و شرق هندیجان)، مناطق جنوبی حاشیه نوار مرزی غربی استان، منطقه شرق استان و مناطق شمال شرق استان

در کوهپایه‌های زاگرس قرار دارند، بقیه دارای کاربری‌های شهری، صنعتی، کشاورزی، حفاظتی و غیره هستند. از این چهار گروه زمین‌های بلا معارض چنانکه گفته شد مناطق جنوبی‌تر به دلیل شرایط اقلیمی و شرایط و محدودیت‌های منابع آب و خاک برای استقرار جمعیت نامناسب هستند.

۲-۴- طرح آمایش استان

۲-۴-۱- ارائه نقشه پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی در استان

در پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی استان، همگنی یا مشابهت ساختاری ناشی از عوامل طبیعی و ساختار صنعتی، روابط کارکردی براساس روابط بین مناطق در جریان کالا، یا مشابهت الگوی ارتباط با بیرون تا جایی که مقدور باشد مورد نظر است. به علاوه در این پهنه‌بندی نظر بر آن است که یک شهر بزرگ در مرکز هر منطقه قرار گیرد و نکته بسیار مهم دیگر آن است که مرکز منطقه‌ها پخشایش مناسبی در فضای استان فراهم نماید به نحوی که در مجموع فاصله دسترسی سکونتگاه‌ها به مرکز منطقه‌ای که در آن قرار می‌گیرند به حداقل برسد. به عبارت دیگر نوعی از حداکثر پخشایش (Maximum Entropy) در مورد مرکز منطقه‌ها در سطح استان مورد نظر است. بین این عوامل، شهرها همواره از توان اقتصادی بالاتری نسبت به مناطق پیرامونی برخوردار بوده و نقش بازار مرکزی برای این مناطق را ایفا می‌کرده‌اند، به طوری که سرریز تولید و جمعیت این مناطق، در این شهرها جذب می‌شده است. شهرها نه تنها بازار کالا و نیروی انسانی برای مناطق پیرامونی بوده‌اند بلکه مرکز انتقال اطلاعات، تکنولوژی و ارائه خدمات برتر نیز بوده و هستند. بنابراین و با توجه به آنکه در این برنامه‌ریزی فراهم کردن مکانیسم لازم برای انتشار مستقیم توسعه به تک تک سکونتگاه‌ها امکان‌پذیر نیست، لازم است مراکز برای این انتشار در نظر گرفته شود. در مطالعات حاضر مجموعه‌هایی از شهرها به عنوان کانون‌های توسعه شهری انتخاب شده‌اند که هر مجموعه یا کانون، از یک شهر مرکزی و چند شهر نزدیک به آن تشکیل می‌شود. شهر مرکزی و بزرگتر در هر کانون، مرکز منطقه را تشکیل می‌دهد و شهرهای نزدیک به آن به همراه شهر مرکزی، منطقه شهری را تشکیل می‌دهند. مجموعه شهرستان‌هایی که در ارتباط خدمت‌رسانی با این کانون فعالیت می‌نمایند نیز یک منطقه برنامه‌ریزی را شکل می‌دهند.

از آنجا که قرار است پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی بر اساس الگوهای هم‌پیوندی کارکردی و طبیعی نواحی استان صورت گیرد، لازم است طبق ملاک‌هایی این دو ویژگی در منطقه‌بندی منظور شوند. به طوری که قبلاً به آن اشاره شد، الگوی سکونت و فعالیت به صورت تاریخی ناشی از وضعیت طبیعی بوده است که با توسعه صنعت در استان متحول شده است. بنابراین وضعیت طبیعی به طور تاریخی و رویکردهای توسعه صنعت در سده اخیر، حکم کرده است که کدام بخش استان در زراعت، و یا باغداری، و یا دامداری و یا ماهیگیری و یا در رشته‌های صنعتی فعالیت نماید. این الگو نیز در الگوی توزیع اشتغال تبلور یافته است. دسته‌بندی شهرستان‌ها از نظر تخصص بر مبنای توزیع اشتغال بخش‌ها در هر شهرستان نیز قبلاً به تفصیل ارائه شده است. بدیهی است مشابهت طبیعی که تا حدود زیادی در مشابهت ساختاری متبلور شده است یکی از پایه‌های اصلی منطقه‌بندی می‌باشد که در مدل مورد توجه قرار گرفته است، به عنوان مثال چنانکه خواهیم دید دلیل آنکه در مدل تحلیلی سه شهرستان دزفول، شوش و شوشتر در یک منطقه (گروه) قرار گرفته‌اند مشابهت ساختاری آن‌ها است (فعالیت غالب آن‌ها کشاورزی است).

در مورد کارکردها با دو مفهوم روبرو هستیم، یکم ارتباط بین شهرستان‌ها و دوم مشابهت ارتباط شهرستان‌ها با بیرون. در مفهوم نخست به عنوان مثال، همه شهرستان‌ها با اهواز پیوند کارکردی مهمی دارند، در معنی دوم به عنوان مثال، شهرستان‌های شمال غربی استان در پیوند کارکردی با استان تهران مشابهت دارند، یا بهبهان و رامهرمز در پیوند با خارج از استان مشابهت زیادی دارند، به طوری که بیشترین سهم ارتباط هر دو این شهرستان‌ها به ترتیب با استان کهگیلویه و بویراحمد، فارس و اصفهان می‌باشد. این بررسی به تفصیل در گزارش فصل سوم مطالعات آمایش (در بخش جریان کالا) ارائه شده است.

عوامل موثر در انتخاب منطقه و مرکز آن

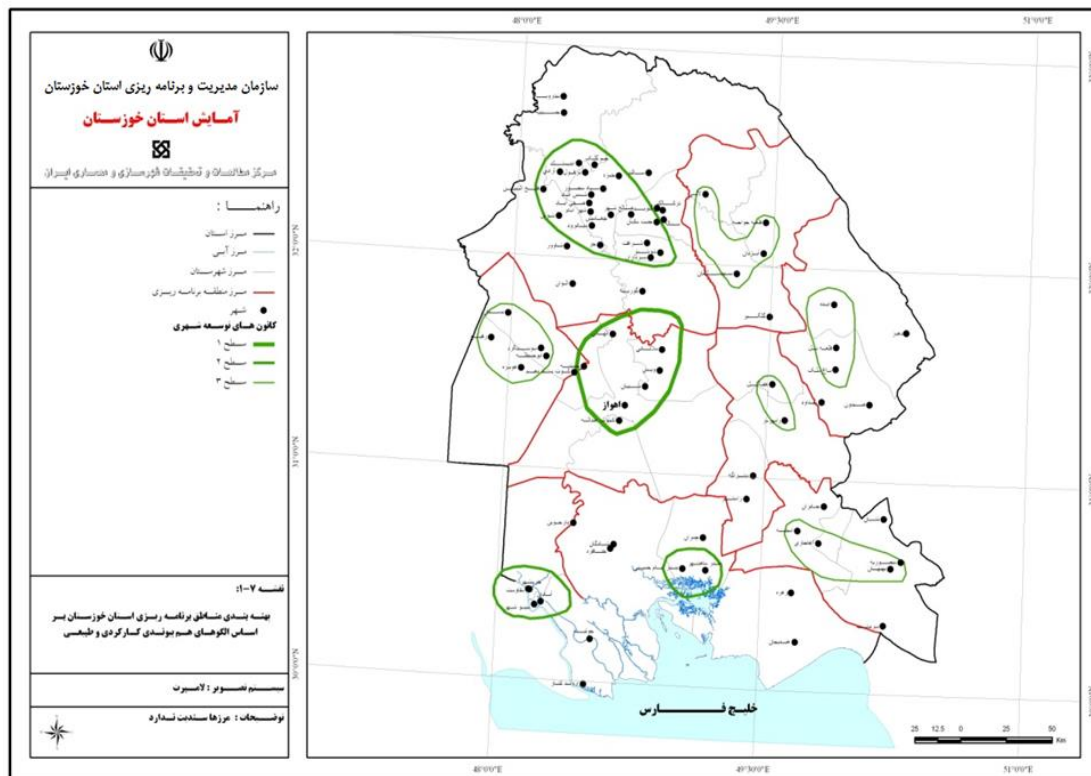
در انتخاب منطقه و مرکز آن عوامل زیادی باید مراعات شود که فهرست زیر حداقل این موارد است:

- وجود یک شهر بزرگ به عنوان مرکز کانون توسعه شهری،
 - وجود شهرهای اقماری در فاصله مناسب با مرکز کانون برای تشکیل یک منطقه شهری،
 - قرار گرفتن کانون شهری در مرکز جغرافیایی منطقه پیرامونی (منطقه برنامه‌ریزی)،
 - همگن بودن یا مکمل بودن فعالیت‌های منطقه برنامه‌ریزی،
 - مشابه بودن فعالیت و تخصص - و مسایل و مشکلات- شهرستان‌های هر منطقه (ناشی از وضعیت طبیعی و توسعه صنعتی، که مشابه بودن استراتژی‌ها و سیاست‌های پیشنهادی برای توسعه را القا می‌نماید، پیوستگی جغرافیایی پهنه هر منطقه،
 - داشتن سابقه تاریخی ارتباط و قبول عمومی شهر مرکزی برای شهرها و مناطق پیرامونی،
 - پوشش کامل همه شهرستان‌های استان،
- پهنه‌بندی با مدل تحلیلی برای منظور نمودن همه عوامل بالا صورت گرفت و در نتیجه ۹ شهر شامل: (۱) اهواز، (۲) آبادان - خرمشهر، (۳) ماهشهر، (۴) دزفول، (۵) بهبهان، (۶) رامهرمز، (۷) مسجد سلیمان، (۸) ایذه و (۹) سوسنگرد که از شهرهای معتبر استان هستند به عنوان مرکز کانون توسعه شهری انتخاب شده‌اند. هر یک از این شهرها با شهرهای مجاور خود یک منطقه شهری و با در بر گرفتن چند شهرستان، یک منطقه برنامه‌ریزی را تشکیل می‌دهند. این پهنه‌بندی جدول و نقشه ذیل ارائه شده است.

جدول ۷۰- پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی بر اساس مدل تحلیلی

ردیف	نام مرکز کانون توسعه شهری و شهرهای منطقه شهری	شهرستان‌های تحت پوشش
۱	اهواز و شهرهای اقماری آن	اهواز- باوی- کارون - حمیدیه
۲	آبادان - خرمشهر، مینو شهر، ابادر، چوئیده، مقاومت	آبادان - خرمشهر
۳	بندر ماهشهر - بندر امام خمینی	بندر ماهشهر- هندیجان - شادگان
۴	دزفول - اندیمشک، شوش، شوستر، گتوند	دزفول - اندیمشک - شوش - شوستر - گتوند
۵	بهبهان - امیدیه، آغاچاری	بهبهان - امیدیه - آغاچاری
۶	رامهرمز - هفتگل	رامهرمز - رامشیر - هفتگل
۷	مسجد سلیمان - قلعه خواجه، لالی	مسجد سلیمان - اندیکا - لالی
۸	ایذه - باغ‌ملک، دهدز، قلعه تل	ایذه - باغ‌ملک
۹	سوسنگرد - بستان، هویزه، رفیع	دشت آزادگان - هویزه

مأخذ: مطالعات آمایش استان خوزستان

نقشه ۳۲- پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی استان خوزستان بر اساس الگوهای هم‌پیوندی کارکردی و طبیعی

۲-۴-۲- تعیین تخصص‌های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت‌ها

الف) تخصص‌های اصلی مناطق

در گزارش فصل ششم این مطالعات، تخصص هر شهرستان بر اساس سهم غالب اشتغال در سه گروه تجمیع شده از فعالیت‌های اقتصادی به شرح زیر در آن شهرستان تعیین شده است:

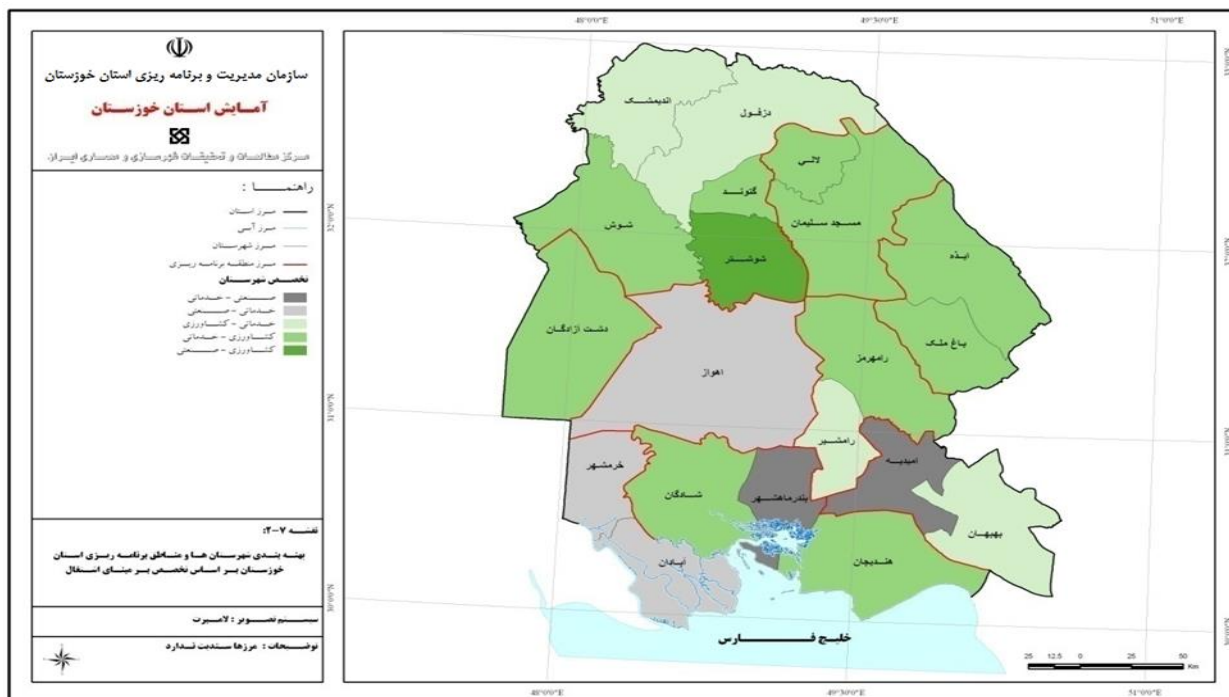
- گروه تجمیع شده **کشاورزی**، شامل فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری،
- گروه تجمیع شده **صنعت** شامل فعالیت‌های استخراج معادن و صنعت ساخت،
- گروه تجمیع شده **خدمات اقتصادی** شامل فعالیت‌های عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران، حمل و نقل و ارتباطات، واسطه‌گری مالی و مستغلات،

در جدول و نقشه ذیل وجه غالب تخصص شهرستان‌ها و مناطق برنامه‌ریزی بر این اساس آورده شده است و نیازی به توضیح بیشتر نیست تنها اشاره می‌شود که منطقه ۳ (بندر ماهشهر - هندیجان - شادگان) و منطقه ۵ (بهبهان - امیدیه - آغاچاری)، هرچند هر یک از نظر شرایط طبیعی از انسجام بیشتری در درون منطقه برخوردار هستند اما به علت فعالیت‌های نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی از همگونی فعالیت‌ها در درون منطقه کاسته شده است. اما چنانکه قبلاً گفته شد، به علت شرایط طبیعی در نیازهای مشترک نیز شریک هستند.

جدول ۷۱- تخصص شهرستان ها و مناطق برنامه ریزی بر اساس گروه های برگزیده اشتغال

شماره منطقه	شهرستان های تحت پوشش	وجه غالب تخصص شهرستان های منطقه	وجه غالب تخصص منطقه
۱	اهواز	خدماتی - صنعتی - کشاورزی	خدماتی - صنعتی
۱	باوی	خدماتی - صنعتی - کشاورزی	
۱	کارون	خدماتی - صنعتی - کشاورزی	
۱	حمیدیه	خدماتی - صنعتی - کشاورزی	
۲	آبادان - خرمشهر	خدماتی - صنعتی	خدماتی - صنعتی
۳	بندر ماهشهر	صنعتی - خدماتی	صنعت - خدمات کشاورزی - خدماتی
۳	هندیجان	کشاورزی - خدماتی	
۳	شادگان	کشاورزی - خدماتی	
۴	دزفول - اندیمشک	خدماتی - کشاورزی	کشاورزی - خدماتی
۴	شوشتر - گتوند	کشاورزی - خدماتی	
۴	شوش	کشاورزی - صنعتی	
۵	بهبهان	خدماتی - کشاورزی	خدماتی - کشاورزی - صنعتی
۵	امیدیه - آغاچاری	صنعتی - خدماتی	
۶	رامهرمز - رامشیر	خدماتی - کشاورزی	خدماتی - کشاورزی
۶	هفتگل	کشاورزی - خدماتی	
۷	مسجد سلیمان - اندیکا - لالی	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی
۸	ایذه - باغ ملک	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی
۹	دشت آزادگان - هویزه	کشاورزی - خدماتی	کشاورزی - خدماتی

مأخذ: مطالعات آمایش استان خوزستان

نقشه ۳۳- پهنه بندی شهرستان ها و مناطق برنامه ریزی استان خوزستان بر اساس تخصص بر مبنای اشتغال

ب) الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

در این بند از شرح خدمات، الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان در راستای طرح آمایش مطرح می‌شود.

جدول ۷۲- الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

منطقه	کشاورزی - آبرسانی	صنعت	خدمات
منطقه ۱، شامل شهرستان‌های: اهواز، باوی، کارون، حمیدیه	وضعیت فعلی: • یکی از قطب‌های کشاورزی- دامپروری استان با ظرفیت توسعه بالا، • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۴۶۱ هزار هکتار قابل توسعه تا ۵۰۸ هزار هکتار جهت‌گیری توسعه: • برنامه‌های گسترده توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید بر بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان، • آبرسانی به دشت اهواز و توسعه شبکه آبرسانی • برنامه‌های توسعه آب و خاک، • توسعه کشت فشرده همراه با توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری، • توسعه همه فعالیت‌های کشاورزی با تاکید بر زراعت، دامداری، باغداری (توسعه نخلستان‌ها)، • توسعه آبی‌پروری با رعایت سلامت غذا و محیط زیست	وضعیت فعلی: • قطب صنعتی استان • تمرکز صنایع فلزات اساسی، • دارای ۵ شهرک و ۳ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد، • در مجموع ۴۱۷ واحد صنعتی در شهرک‌ها و ۱۳ واحد صنعتی در ناحیه‌های صنعتی این منطقه فعال هستند که به ترتیب ۶۶۳۸ و ۱۱۰ شغل ایجاد کرده‌اند. از تعداد ۵ شهرک صنعتی این منطقه ۴ شهرک فعال شده و یک شهرک هنوز به مرحله فعالیت نرسیده است. از تعداد ۳ ناحیه صنعتی این منطقه تنها یک ناحیه فعال شده و دو ناحیه دیگر هنوز واحدی مستقر نشده است. جهت‌گیری توسعه: • تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، • توسعه صنعتی با رعایت حریم ویژه کنترل آلاینده‌ها، • صنایع پیشنهادی: • توسعه همه نوع صنایع به ویژه صنایع دارای تکنولوژی برتر، صنایع غذایی و شایلات، • ممنوعیت ایجاد صنایع آلاینده جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی،	• شهر اهواز، به عنوان بالاترین مرکز توسعه اقتصادی- اجتماعی- سیاسی- فرهنگی استان و مرکز منطقه ۱ کانون توسعه جهت‌گیری توسعه: • ارتقا سطح خدمات در پهنه منطقه، • گسترش بازارها، • اهواز پل ارتباطی آموزش عالی و خدمات بهداشتی- درمانی، • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی: - توسعه محور بزرگراهی جنوب - شمال استان، - دو خطه و برقی کردن خط آهن محور جنوب - شمال - برقراری ارتباط بزرگراهی با استان‌های همجوار و کشور عراق،
منطقه ۲، شامل شهرستان‌های: آبادان و خرمشهر	وضعیت فعلی: • کشت آبی عمدتاً این منطقه است • اراضی زیر کشت آبی ۷۵ هزار هکتار • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم): ۸۶ هزار هکتار، قابل توسعه تا ۹۱ هزار هکتار جهت‌گیری توسعه: • توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و تثبیت شن‌های روان	وضعیت فعلی: • دارای ۵ شهرک و ۲ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد • در مجموع ۱۸۴ واحد صنعتی در شهرک‌ها و تنها یک واحد صنعتی در ناحیه‌های صنعتی این منطقه فعال هستند که به ترتیب ۵،۳۸۱ و ۲۱ شغل ایجاد کرده‌اند. • از تعداد ۵ شهرک صنعتی این منطقه ۳ شهرک فعال شده و در ۲ شهرک دیگر (شهرک صنایع دریایی و شایلات آبادان و شهرک صنعتی شلمچه) هنوز واحدی مستقر نشده است. همچنین از تعداد ۲	• آبادان - خرمشهر به عنوان مرکز منطقه ۲ کانون توسعه جهت‌گیری توسعه: • ارتقا سطح خدمات منطقه، • گسترش بازارها، • ارتقا سطح آموزش عالی و خدمات بهداشتی- درمانی آبادان و خرمشهر، • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی: - در مسیر محور جنوب - شمال

جدول ۷۲- الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

منطقه	کشاورزی - آبرسانی	صنعت	خدمات
	<ul style="list-style-type: none"> آبرسانی از شبکه غدیر آبرسانی از رود کارون توسعه شبکه آبرسانی برنامه‌های توسعه آب و خاک کشاورزی توسعه کشاورزی مبتنی بر فعالیت‌های دامداری (دام سنگین)، باغداری (توسعه نخلستان‌ها) توسعه آبی‌پروری با رعایت سلامت غذا و محیط زیست توسعه صید دریایی 	<p>ناحیه صنعتی این منطقه تنها یک ناحیه فعال شده و ناحیه دوم (ناحیه صنایع دریایی خرمشهر) هنوز به مرحله فعالیت نرسیده است.</p> <p>جهت‌گیری توسعه:</p> <ul style="list-style-type: none"> تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: توسعه همه نوع صنایع به ویژه صنایع دارای تکنولوژی برتر، صنایع غذایی شیلات و خرما ممنوعیت ایجاد صنایع آلاینده جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی 	<p>بزرگراهی و ریلی - در مسیر بزرگراه و خط آهن خلیج فارس - توسعه ارتباط جاده‌ای به سمت عراق</p>
منطقه ۳، شامل شهرستان‌های: ماهشهر، هندیجان، شادگان	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> کشت آبی کشت عمده این منطقه است اراضی زیر کشت آبی ۲۷۵ هزار هکتار، جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۳۰۸ هزار هکتار، قابل توسعه تا ۳۱۵ هزار هکتار جهت‌گیری توسعه: برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان آبرسانی از شبکه غدیر آبرسانی از رودخانه خیرآباد (سد کوثر) توسعه شبکه های آبرسانی برنامه‌های توسعه آب و خاک توسعه کشاورزی با تاکید بر دامداری (دام سنگین) و باغداری (توسعه نخلستان‌ها) توسعه صید دریایی 	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> دارای ۴ شهرک و ۳ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد، هر ۴ شهرک این منطقه فعال و در مجموع ۵۴ واحد صنعتی با ۱۰۴۲ شاغل در آن‌ها مستقر هستند. هر سه ناحیه صنعتی غیر فعال هستند و زیرساخت‌های آن‌ها کامل نشده و در نتیجه واحدی در آن‌ها مستقر نشده است. جهت‌گیری توسعه: تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: همه نوع صنایع به ویژه: - صنایع غذایی مرتبط با شیلات و خرما، - صنایع کشتی‌سازی و ساخت قایق - و ادوات و ابزار صید دریایی، - صنایع جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی (در سایت پیشنهادی ویژه صنایع آلاینده جدید در هندیجان)، 	<ul style="list-style-type: none"> ماهشهر به عنوان مرکز منطقه ۳ کانون توسعه جهت‌گیری توسعه: ارتقا سطح خدمات منطقه، گسترش بازارها ارتقا سطح آموزش عالی و سطح خدمات بهداشتی- درمانی اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی: در مسیر بزرگراهی و ریلی بندر ماهشهر به اهواز، در محور جدید بزرگراهی و خط آهن خلیج فارس، در محور جدید بزرگراهی جنوب - شمال در شرق استان
منطقه ۴، شامل شهرستان‌های: دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر، گتوند	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> در حال حاضر این منطقه در مجموع حدود ۵۱۳ هزار هکتار، یا معادل ۳۰/۵ درصد از زمین‌های زیر کشت آبی استان را در اختیار دارد جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۶۳۹ هزار هکتار، قابل توسعه 	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> دارای ۱۰ شهرک و ۸ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد، وضعیت فعلی: از ۱۰ شهرک صنعتی مصوب تعداد ۷ شهرک فعال شده و ۱۷۷ واحد صنعتی با ۲۷۴۴ شاغل در آن مستقر هستند. 	<ul style="list-style-type: none"> دزفول به عنوان مرکز منطقه ۴ کانون توسعه جهت‌گیری توسعه: ارتقا سطح خدمات منطقه، گسترش بازارها در نظر گرفتن سطح مناسب آموزش عالی و خدمات بهداشتی- درمانی

جدول ۷۲- الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

منطقه	کشاورزی - آبرسانی	صنعت	خدمات
<p>ملاحظات:</p> <p>قرارگیری حریم رودخانه در منطقه ویژه کنترل آلاینده‌ها</p> <p>- پیشرفته در کشاورزی،</p> <p>ترتیب تخصص منطقه به طور کلی کشاورزی و خدماتی،</p> <p>دزفول و انیمشک خدماتی - کشاورزی،</p> <p>شوش و گنوند: کشاورزی - خدماتی شوشتر: کشاورزی - صنعتی</p>	<p>تا ۶۹۱ هزار هکتار جهت گیری توسعه:</p> <ul style="list-style-type: none"> • برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (عملیات سازه‌ای) • آبرسانی از رودخانه دز و آب زیرزمینی • توسعه شبکه آبرسانی • توسعه کشت فشرده همراه با توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری، • برنامه‌های توسعه آب و خاک • توسعه همه فعالیت‌های کشاورزی، • زراعت، دامداری، • توسعه آبی‌پروری 	<ul style="list-style-type: none"> • از ۸ ناحیه صنعتی مصوب تنها ۱ ناحیه صنعتی با ۳ واحد مستقر در آن فعال شده است. • جهت‌گیری توسعه: • تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: • همه نوع صنایع به ویژه صنایع مرتبط با بخش کشاورزی و صنایع با تکنولوژی برتر با رعایت شرایط محیط زیست • ممنوعیت ایجاد صنایع آلاینده جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی 	<ul style="list-style-type: none"> • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی: - توسعه بزرگراهی در مسیر جنوب - شمال (هر دو مسیر قدیم و پیشنهادی) توسعه شبکه بزرگراهی با کشور عراق - بر مسیر خط آهن دوخطه و برقی جنوب - شمال، - توسعه شبکه جاده‌ای و ریلی با استان‌های همجوار،
<p>منطقه ۵، شامل شهرستان‌های:</p> <p>بهبهان، امیدیه، آغاچاری</p> <p>ملاحظات:</p> <p>- امیدیه (شامل آغاچاری) پیشرفته در صنعت و فعالیت نفت، تخصص: صنعت و خدمات،</p> <p>- ترتیب تخصص در بهبهان: خدماتی - کشاورزی</p>	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • اراضی زیر کشت آبی: ۸۰ هزار هکتار، • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۱۲۹ هزار هکتار قابل توسعه تا ۱۶۷ هزار هکتار • جهت‌گیری توسعه: • برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (عملیات سازه‌ای) • آبرسانی از رودخانه خیرآباد (سد کوثر) • توسعه شبکه‌های آبرسانی، • برنامه‌های توسعه آب و خاک • توسعه همه فعالیت‌های کشاورزی به ویژه دامداری (دام سنگین) و باغداری (توسعه نخلستان‌ها)، • توسعه صید دریایی 	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • دارای ۳ شهرک و ۴ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد. • از ۳ شهرک صنعتی مصوب تعداد ۲ شهرک فعال شده و ۵۵ واحد صنعتی با ۹۰۷ شاغل در آن مستقر هستند. منع شده است. • از ۴ ناحیه صنعتی مصوب ۲ ناحیه صنعتی با ۲ واحد مستقر در آن فعال شده است. • جهت‌گیری توسعه: • تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: • همه انواع صنایع با تاکید بر صنایع تبدیلی کشاورزی به ویژه گوشت، لبنیات و خرما در بهبهان در مطالعات آمایش ایجاد صنایع آلاینده جدید شیمیایی و پتروشیمی در این منطقه منع شده است. 	<ul style="list-style-type: none"> • بهبهان به عنوان مرکز منطقه ۵ کانون توسعه • ارتقا سطح خدمات منطقه، • گسترش بازارها • ارتقا سطح آموزش عالی و خدمات بهداشتی - درمانی • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی - در مسیر جنوب - شمال جدید در شرق استان و جاده‌های ارتباطی با استان‌های همجوار: بوشهر و فارس
<p>منطقه ۶، شامل شهرستان‌های:</p> <p>رامهرمز، رامشیر، هفتگل</p>	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • اراضی زیر کشت آبی ۱۰۳ هزار هکتار • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۱۸۹ هزار هکتار، قابل توسعه تا ۲۲۴ هزار هکتار 	<p>وضعیت فعلی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • دارای ۱ شهرک و ۴ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد. • در شهرک صنعتی مصوب (رامهرمز) ۱۲ واحد صنعتی با ۱۸۱ شاغل به صورت فعال می‌باشد. 	<ul style="list-style-type: none"> • رامهرمز به عنوان مرکز منطقه ۶ کانون توسعه • جهت‌گیری توسعه: • ارتقا سطح خدمات منطقه، • گسترش بازارها • ارتقا سطح آموزش عالی و خدمات

جدول ۷۲- الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

منطقه	کشاورزی - آبرسانی	صنعت	خدمات
ملاحظات: - منطقه به طور کلی کشاورزی - خدماتی است	جهت‌گیری توسعه: • برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (عملیات سازه‌آبی) • آبرسانی از رودخانه جراحی • توسعه شبکه آبرسانی • برنامه‌های توسعه آب و خاک کشاورزی • توسعه فعالیت‌های کشاورزی، با تاکید بر دامداری (سبک و سنگین)، • توسعه آبی‌پروری	• از ۴ ناحیه صنعتی مصوب تنها ۱ ناحیه صنعتی با ۱ واحد مستقر در آن فعال شده است. جهت‌گیری توسعه: • تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: • همه نوع صنایع با تاکید بر صنایع مرتبط با کشاورزی، در مطالعات آمایش صنایع آلاینده جدید شیمیایی و پتروشیمی برای این منطقه منع شده است.	بهداشتی- درمانی • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی - توسعه مسیر جنوب - شمال در شرق استان که بخشی از آن از این منطقه عبور می‌نماید، توسعه شبکه جاده‌ای و احداث راه‌آهن اهواز به طرف فارس و چهارمحال و بختیاری و اصفهان که بخشی از آن از این منطقه می‌گذرد،
منطقه ۷، شامل شهرستان‌های: مسجدسلیمان، اندیکا و لالی ملاحظات: - آلودگی مسجد سلیمان - منطقه به طور کلی کشاورزی - خدماتی است	وضعیت فعلی: • اراضی زیر کشت آبی ۶/۴ هزار هکتار • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۹۴ هزار هکتار قابل توسعه تا ۱۰۰ هزار هکتار جهت‌گیری توسعه: • برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (عملیات سازه‌آبی) • آبرسانی از سد مسجد سلیمان • توسعه شبکه آبرسانی • توسعه اراضی زیر کشت آبی از طریق توسعه آبرسانی • توسعه فعالیت‌های کشاورزی، با تاکید بر دامداری (میتنی بر دام سبک) و توسعه باغداری در شهرستان‌های شمالی (لالی و اندیکا) • توسعه آبی‌پروری	وضعیت فعلی: • دارای ۲ شهرک و ۴ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد. • یک شهرک صنعتی این منطقه غیر فعال و شهرک دیگر با ۳۰ واحد صنعتی و ۶۹۶ شاغل فعال می‌باشد. • هر ۴ ناحیه صنعتی غیر فعال هستند. جهت‌گیری توسعه: • تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی: • همه نوع صنایع به ویژه صنایع معدنی، صنایع نوین ساختمانی، و صنایع غذایی • در مطالعات آمایش صنایع آلاینده جدید شیمیایی و پتروشیمی برای این منطقه منع شده است.	• مسجدسلیمان به عنوان مرکز منطقه ۷ کانون توسعه • ارتقا سطح خدمات منطقه، • گسترش بازارها • ارتقا سطح آموزش عالی و خدمات بهداشتی- درمانی • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه، • توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی - احداث و توسعه مسیر جنوب - شمال در شرق استان - احداث و توسعه مسیر ارتباطی با مرکز استان و استان‌های همجوار
منطقه ۸، شامل شهرستان‌های: ایذه، باغ‌ملک ملاحظات: - منطقه به طور کلی کشاورزی - خدماتی است. ترتیب تخصص نیز کشاورزی	وضعیت فعلی: • اراضی زیر کشت آبی: ۴۵ هزار هکتار • جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم)، ۹۸ هزار هکتار، قابل توسعه تا ۱۲۷ هزار هکتار جهت‌گیری توسعه: • برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید ویژه بر حفاظت	وضعیت فعلی: • دارای ۲ شهرک و ۶ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد. • هر دو شهرک صنعتی این منطقه فعال و دارای ۲۴ واحد صنعتی و ۲۷۷ شاغل می‌باشند. • از ۶ ناحیه صنعتی مصوب تنها ۱ ناحیه با ۳ واحد مستقر و ۵۰ نفر شاغل به صورت فعال می‌باشد.	• ایذه به عنوان مرکز منطقه ۸ کانون توسعه • ارتقا سطح خدمات منطقه، • گسترش بازارها • ارتقا آموزش عالی و خدمات بهداشتی- درمانی • اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه،

جدول ۷۲- الگوی استقرار فعالیت‌ها در فضای استان

منطقه	کشاورزی - آبرسانی	صنعت	خدمات
<p>- خدماتی است.</p>	<p>و حمایت از جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (عملیات سازه‌آبی)</p> <p>• آبرسانی از رودخانه جراحی</p> <p>• توسعه شبکه‌های آبرسانی،</p> <p>• توسعه فعالیت‌های کشاورزی، با تاکید بر:</p> <p>- توسعه دامداری (دام کوچک)</p> <p>- توسعه باغداری</p> <p>- توسعه محدود آبی‌پروری</p>	<p>جهت‌گیری توسعه:</p> <p>• تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی:</p> <p>• همه نوع صنایع به ویژه صنایع غذایی گوشت و لبنیات و صنایع غذایی مبتنی بر محصولات باغی و ادوات کشاورزی،</p> <p>• در مطالعات آمایش صنایع آلاینده جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی برای این منطقه منع شده است.</p>	<p>• توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی</p> <p>- احداث و توسعه مسیر اهواز به سمت چهارمحال و بختیاری و اصفهان و کهگیلویه و بویر احمد از طریق این منطقه</p> <p>- احداث راه آهن اصفهان به چهارمحال و بختیاری و اصفهان که از این منطقه عبور می‌نماید</p>
<p>منطقه ۹، شامل شهرستان‌های: دشت آزادگان، هویزه</p> <p>ملاحظات:</p> <p>- منطقه به طور کلی کشاورزی - خدماتی است. ترتیب تخصص نیز کشاورزی - خدماتی است.</p>	<p>وضعیت فعلی:</p> <p>• اراضی زیر کشت آبی ۲۰۳ هزار هکتار</p> <p>• جمع اراضی زیر کشت (آبی و دیم) ۲۰۷ هزار هکتار قابل توسعه تا ۲۱۳ هزار هکتار</p> <p>جهت‌گیری توسعه:</p> <p>• برنامه‌های توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری با تاکید بر بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان،</p> <p>• آبرسانی از شبکه غدیر،</p> <p>• توسعه شبکه آبرسانی،</p> <p>• برنامه‌های توسعه آب و خاک کشاورزی</p> <p>• توسعه کشت فشرده همراه با توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری،</p> <p>• توسعه دامداری (دام سنگین)،</p> <p>• توسعه آبی‌پروری،</p>	<p>وضعیت فعلی:</p> <p>• دارای ۱ شهرک و ۳ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد.</p> <p>• شهرک صنعتی این منطقه با تعداد ۹ واحد صنعتی و ۱۰۳ شاغل به صورت فعال می‌باشند.</p> <p>• هر سه ناحیه صنعتی غیر فعال می‌باشند.</p> <p>جهت‌گیری توسعه:</p> <p>• تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تلاش برای جذب و استقرار واحدهای صنعتی، صنایع پیشنهادی:</p> <p>• همه نوع صنایع به ویژه صنایع غذایی گوشت، لبنیات و ماشین آلات و ادوات کشاورزی،</p> <p>• در مطالعات آمایش صنایع آلاینده جدید نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی برای این منطقه منع شده است.</p>	<p>• سوسنگرد به عنوان مرکز منطقه ۹ کانون توسعه</p> <p>• ارتقا سطح خدمات منطقه،</p> <p>• گسترش بازارها</p> <p>• ارتقا سطح آموزش عالی و خدمات بهداشتی - درمانی</p> <p>• اصلاح سلسله مراتب خدمت رسانی مرکز استان - ناحیه - منظومه - مجموعه،</p> <p>• توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای:</p> <p>- توسعه شبکه جاده‌ای درون منطقه، ارتباط با مرکز استان، شهرستان‌های شمالی‌تر و کشور عراق،</p>

۲-۴-۳- تعیین شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی

در حال حاضر تا افق ۱۴۰۴ در صورت ادامه شرایط طبیعی و عدم وقوع بحران‌های حاد (از نوع جنگ و بلایای طبیعی) الگوی توزیع جمعیت در پهنه استان به صورت طبیعی دستخوش تحول جدی نخواهد شد و روندهای قبل ادامه خواهد یافت. در این شرایط نقش برنامه‌ریزی آمایش در توسعه استان با جهت‌گیری برای تعدیل روندهای نامناسب متمرکز همراه خواهد بود. چنانکه در گزارش فصل‌های پیشین این مطالعات به دفعات ذکر شده است مسایل حاد در الگوی سکونت استان، از اختلاف سطح برخورداری از توسعه صنعتی بین جنوب صنعتی با شمال کشاورزی، اختلاف سطح بین شمال غرب برخوردارتر از منابع آب و خاک با شرق و جنوب شرق کمتر برخوردار از این مواهب، اختلاف بین تمرکز فعالیت‌ها در نیمه غربی و جنوبی نسبت به نیمه شمالی و شرقی استان تشکیل می‌شود. بر این اساس به طور کلی و عمومی مناطق حاشیه‌ای استان (نه از نظر جغرافیایی، بلکه از نظر برخورداری) مانند ایزه و باغ‌ملک (منطقه ۸ برنامه‌ریزی)، منطقه رامهرمز، رامشیر و هفتگل (منطقه ۶ برنامه‌ریزی)، منطقه مسجد سلیمان، لالی و اندیکا (منطقه

۷ برنامه‌ریزی)، شهرستان گتوند (از منطقه ۴ برنامه‌ریزی)، و منطقه سوسنگرد و هویزه (منطقه ۹ برنامه‌ریزی) که از نظر فعالیت بیشتر در بخش کشاورزی، بر پایه منابع نه چندان سرشار، متمرکز هستند و از نظر توسعه صنعتی در سطح پایین‌تری نسبت به بقیه استان قرار دارند و از نظر خدمات اقتصادی نیز پیشرفته نیستند، مناطقی را تشکیل می‌دهند که به طور کلی دارای شاخص‌های توانمندی ضعیف‌تر نسبت به متوسط استان هستند.

در نظام سلسله‌مراتبی پیشنهادی مطالعات آمایش برای آینده استان، هدف آن بوده است که فاصله توسعه‌یافتگی این مناطق با مرکز استان و فاصله دسترسی ساکنان به خدمات برتر کاهش یابد و به علاوه نواحی همگون و دارای روابط کارکردی در کنار هم قرار گیرند.

الف- عناصر تشکیل دهنده نظام سلسله‌مراتبی مراکز سکونتگاهی

در طراحی شکل‌بندی کلی مراکز سکونت‌گاهی عناصر زیر حضور خواهند داشت:

- شهر اهواز، به عنوان بالاترین مرکز توسعه اقتصادی-اجتماعی-سیاسی-فرهنگی استان،
- ۲۷ شهرستان به عنوان مراکز سیاسی-اداری در تقسیمات کشوری،
- تعداد ۹ کانون توسعه شهری به عنوان مراکز توسعه اقتصادی-اجتماعی-فرهنگی در پهنه استان، به شرحی که قبلاً معرفی شده‌اند.
- شبکه‌های حمل و نقل برای ارتباط بین کانون‌ها با مناطق پیرامونی و با مرکز استان،
- سایر شبکه‌های زیربنایی (آب، برق، گاز، ارتباطات)،
- پهنه‌های فعالیت اقتصادی (صنعتی، کشاورزی و خدمات)،
- سطوح خدمت آموزش عالی و بهداشتی - درمانی
- بازارهای متحول اقتصادی در کانون‌های توسعه شهری و مناطق پیرامونی،

ب- نحوه ارتباط عناصر تشکیل دهنده نظام سلسله‌مراتبی مراکز سکونتگاهی

ارتباط بین عناصر یادشده به طور کلی در چارچوب ارتباطی مرکز استان - مرکز کانون توسعه شهری - مناطق پیرامونی شکل می‌گیرد. این ارتباط دو طرفه و شامل ارتباط خدمت‌رسانی و خدمت‌گیری، ارائه خدمات بازرگانی و گسترش بازارها خواهد بود. همچنین توجه می‌شود که چارچوب ارتباطی بالا یک چارچوب کارکردی اقتصادی-خدماتی خواهد بود و نافی خطوط ارتباط سیاسی - اداری مرکز استان با مرکز شهرستان‌ها نخواهد بود.

ارتباط مورد نظر به طور ضمنی در برگزیده یک فرم خاص از سطح‌بندی ارائه خدمات و هدف توسعه نیز می‌باشد: هر چند ناگفته آشکار است که همه کانون‌های ۹ گانه بالا داری ارتباط بین شهرستانی و بین‌استانی، حداقل با استان‌های مجاور هستند، اما از نظر ظرفیت‌های اقتصادی، صنعتی، شبکه‌ها، سطح کارکرد (فراملی / استانی / محلی)، و عوامل مشابه دیگر، در سه سطح قرار دارند:

- **سطح یکم** شامل اهواز، با کارکردهای فراملی و استانی.
- **سطح دوم** شامل دو کانون [آبادان - خرمشهر] و [بندر ماهشهر - بندر امام خمینی] با کارکردهای فراملی و استانی ضعیف‌تر از اهواز و کانون دزفول که از نظر ارتباطات فراملی ضعیف‌تر از دو کانون آبادان - خرمشهر و بندر ماهشهر - امام خمینی است، اما به دلیل توانمندی اقتصادی و نقش برجسته درون استانی و برون استانی در این گروه قابل طبقه‌بندی است.

- **سطح سوم** شامل پنج کانون بهبهان، رامهرمز، مسجدسلیمان، ایذه و سوسنگرد، با کارکردهای بین استانی، درون استانی و محلی است.

هدف مطالعات آمایش استان خوزستان آن است که این اختلاف سطح تا جایی که ممکن است از طریق افزایش توان اقتصادی ۵ کانون نسبتاً ضعیف‌تر فعلی که در مناطق حاشیه‌ای شرق، شمال شرق و یک مورد نیز در نوار مرزی غرب قرار دارد به سطح بالاتری بهبود یابد به طوری که مناطق پیرامونی این کانون‌ها بتوانند با مراجعات کمتری به کانون سطح یکم (اهواز)، نیازهای خود را از مرکز این کانون‌ها تأمین نمایند، که این به معنای عدم تمرکز، کاهش عدم تعادل، کاهش هزینه‌های اجتماعی و رشد و توسعه اقتصادی است.

مشابه این نوع ارتباط بین مرکز استان - مرکز کانون توسعه شهری - مناطق پیرامونی در ارائه خدمات آموزشی، بهداشتی - درمانی و سلسله مراتب خدمات روستایی (ناحیه - منظومه - مجموعه)، نیز پیش‌بینی شده است و شبکه‌های حمل و نقل نیز در همین چارچوب تنظیم می‌شوند.

جدول ۷۳- شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در مطالعات آمایش استان خوزستان

شماره منطقه و نام مرکز ناحیه	نام شهرستان	نام مرکز منظومه	نام مرکز مجموعه	
منطقه ۱ اهواز	اهواز	اهواز	اهواز	
			غیزانیه	
			الهایی	
			عناقچه (گیبیک)	
	حمیدیه	حمیدیه	حمیدیه	حمیدیه
				علاونه فای
				جهاد (گمبوعه بزرگ)
	کارون	کارون	کوت عبدالله (شیرین شهر)	شیرین شهر
				اسماعیلیه (صفحه یک)
	باوی	باوی	ملاتانی	ملاتانی
				ویس
جمع منطقه	۴	۴	۱۱	
منطقه ۲ آبادان	آبادان	آبادان	آبادان	
			شلاهی (ثوامر)	
			اروندکنار	
	خرمشهر	خرمشهر	خرمشهر	کوت شوف
				خرمشهر
				حومه غربی (پل نو)
				غرب کارون (ام الخرین)
جمع منطقه	۲	۴	۸	
منطقه ۳ بندر ماهشهر	بندر ماهشهر	بندر ماهشهر	بندر ماهشهر	
			شهرک شهید چمران	
	هندیجان	هندیجان	هندیجان	هندیجان
				چم خلف عیسی
	شادگان	شادگان	شادگان	شادگان
			بوزی (بوزی سیف)	

جدول ۷۳- شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در مطالعات آمایش استان خوزستان

نام مرکز مجموعه	نام مرکز منظومه	نام شهرستان	شماره منطقه و نام مرکز ناحیه
جفال	دارخوین		
حسینی (غربیه)			
خانافره (خروسی جنوبی)			
دارخوین			
آبشار (نهرجدید)			
۱۱	۴	۳	جمع منطقه
دزفول	دزفول	دزفول	
شهرک امام خمینی			
قبله‌ای (شهرک محمد بن جعفر)			
چغامیش			
چغامیش			
ماهور برنجی	سردشت (سالند)		
سردشت (سالند)			
دله چنار			
سیدولی الدین (گوشه)			
اندیمشک			
شهر بابک	اندیمشک		
اندیمشک			
حسینیه			
قیلاب (سرخکان)			
مازو			
شوش	شوش	شوش	منطقه ۴ دزفول
بن معلی (شهرک بهرام)			
سرخه (صالح دشت)			
رشک شاوور			
شیخ علی اصغر			
سید عباس (عبدالخان)	شوش	شوش	
آهو دشت (مزرعه یک)			
شوشتر			
شهید مدرس (در خزینه)			
میان‌آباد شمالی (مهدی آباد)			
میان‌آباد (عرب حسن)	شوشتر	شوشتر	
شعبیه (گوریه)			
گتوند			
عقبی (سماله)			
جنت مکان			
۲۸	۱۱	۵	جمع منطقه
مسجد سلیمان	مسجد سلیمان	مسجد سلیمان	منطقه ۷ مسجد سلیمان
تمبی گلگیر			
جهانگیری (هفت شهیدان)			
شلال (پا آبشال)			
قلعه خواجه			
کوشک کوشک	اندیکا (قلعه خواجه)	اندیکا	

جدول ۷۳- شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در مطالعات آمایش استان خوزستان

نام مرکز منطقه و نام مرکز ناحیه	نام شهرستان	نام مرکز منظومه	نام مرکز مجموعه	
	لالی	لالی	آبژدان	
			لالی	
			سادات (دره بوری)	
			تراز	
جمع منطقه	۳	۳	۱۰	
منطقه ۵ بهبهان	بهبهان	بهبهان	بهبهان	
			(مشهد)	
			دودانگه بزرگ	
			سردشت	
	امیدیه	امیدیه	امیدیه	سردشت
				درونک
				امیدیه
				حیابہ علیا
جمع منطقه	آغاچاری	آغاچاری	آغاچاری	
			آغاچاری	
			آغاچاری	
			آغاچاری	
جمع منطقه	۳	۴	۹	
منطقه ۸ ایذه	ایذه	ایذه	ایذه	
			حومه شرقی (کهبادو)	
			هلاچان (چنارستان)	
			سوسن شرقی (جنگه)	
			پشت بیان	
			سوسن غربی (ترشک)	
	باغملک	باغملک	باغملک	مرغا (چم ریحان)
				دنباله رود جنوبی (دهنو کیزوک)
				دنباله رود شمالی (باجول)
				دهدز
				دهدز
				باغملک
جمع منطقه	باغملک	صیدون	قلعه تل	
			هپرو (دورتو)	
			صیدون شمالی	
			صیدون جنوبی (مرکزیت رود ریز)	
			میداوود	
			میداوود (شهرک میداوود)	
جمع منطقه	۲	۶	۱۷	
منطقه ۶ رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز	
			حومه غربی (مربچه)	
			حومه شرقی (رستم آباد)	
			سلطان آباد	
	رامشیر	رامشیر	رامشیر	ابوالفارس (باوج)
				رامشیر
				آزاده (مشراکه)
			عبدلیه	

جدول ۷۳- شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در مطالعات آمایش استان خوزستان

شماره منطقه و نام مرکز ناحیه	نام شهرستان	نام مرکز منظومه	نام مرکز مجموعه
	هفتگل	هفتگل	هفتگل
			رغیوه
جمع منطقه	۳	۳	۱۰
منطقه ۹ سوسنگرد	دشت آزادگان	سوسنگرد	سوسنگرد
			بستان
			الله اکبر (جلیزی حنظله)
			بردیه یک
	هویزه	هویزه	هویزه
			رفیح
جمع منطقه	۲	۲	۶
جمع استان	۲۷	۴۱	۱۱۰

مأخذ: دفتر برنامه‌ریزی توسعه روستایی استان خوزستان، طرح ساماندهی فضاها و مراکز روستایی استان خوزستان، ویرایش دوم.

انطباق با مناطق برنامه‌ریزی در فصل هفتم، توسط مطالعات آمایش استان خوزستان - سال ۱۳۹۲

۴-۴-۲- سطح‌بندی نظام خدمات برتر با توجه به قلمروها و مراکز زیست و فعالیت

آموزش عالی

منطقه‌ای کردن سلسله مراتب آموزش عالی، توسط مطالعات آمایش استان پیشنهاد می‌شود. در این منطقه‌بندی همه مؤسسات آموزش عالی (شامل دانشگاه آزاد، پیام نور، مجتمع‌های علمی - کاربردی و فقط به استثنای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی دولتی و مؤسسات آموزشی دستگاه‌های اجرایی)، در هر کانون توسعه شهری و مناطق پیرامونی آن به مرکز کانون (یعنی به مراکز دانشگاهی مرتبط خود در آن کانون)، متصل خواهند شد. در نتیجه ارتباط این مؤسسات آموزش عالی به جای ۲۷ حوزه شهرستانی، تنها با ۹ مرکز کانون توسعه شهری برقرار می‌شود و سپس ارتباط هریک از این مرکز منطقه ۹ گانه با مؤسسات آموزش عالی سطوح پایین‌تر برقرار می‌شود.

سطح‌بندی فعلی

در این زمینه نیز هدف، ارتقای سطح بهره‌مندی کانون‌های ضعیف‌تر به منظور حمایت از توسعه مناطق عقب‌مانده‌تر استان است. در حال حاضر شهرستان‌های استان از نظر سطح‌بندی برخورداری از مراکز و خدمات آموزش عالی در سطوح زیر قرار دارند:

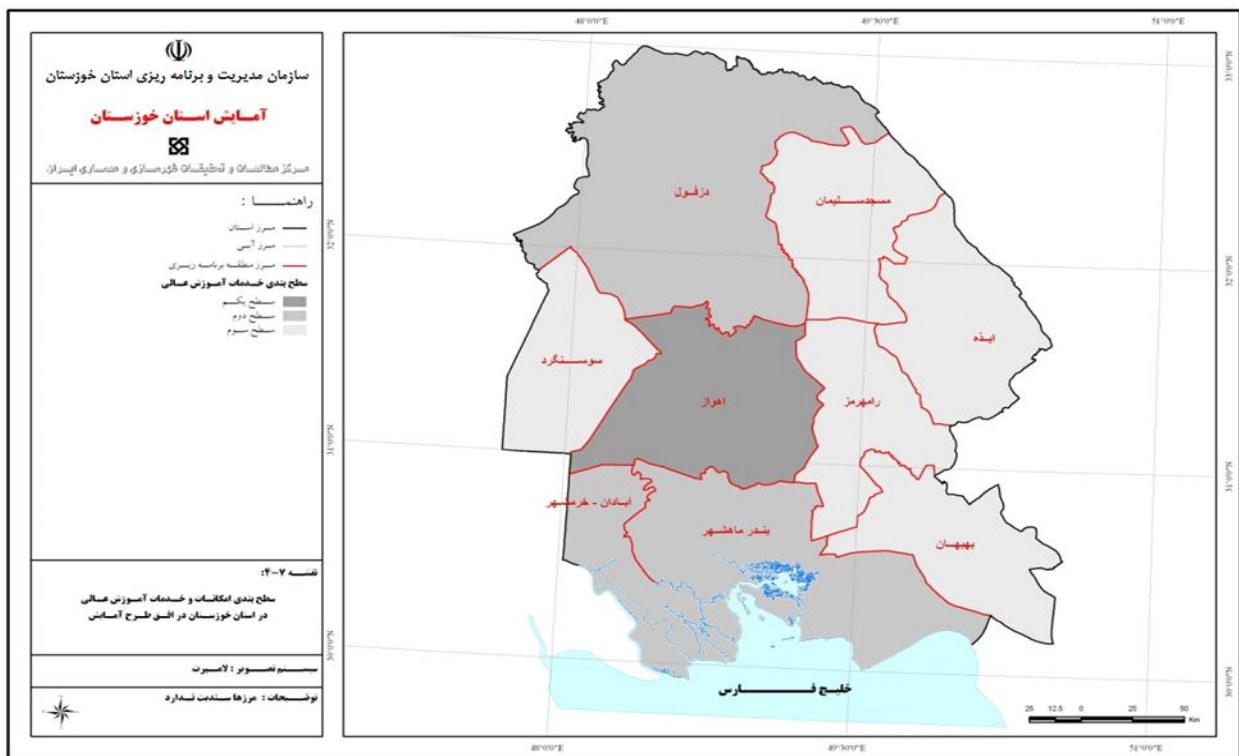
- شهرستان اهواز در سطح یکم،
- شهرستان دزفول در سطح دوم،
- شهرستان‌های آبادان، امیدیه، بندر ماهشهر و مسجد سلیمان در سطح سوم،
- شهرستان‌های خرمشهر، بهبهان، شوشتر و ایذه در سطح چهارم،
- و سایر شهرستان‌ها در سطوح بعدی قرار دارند.

➤ ارتقای سطح‌بندی مناطق از نظر آموزش عالی

وضعیت فعلی از منطق مناسبی پیروی نمی‌نماید و تفاوت‌های برخورداری بسیار زیاد است. هدف مطالعات آمایش آن است که این سطح‌بندی هم ارتقاء یابد و هم به سطح‌بندی کانون‌های توسعه شهری نزدیک شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود سطح برخورداری از مراکز و خدمات آموزش عالی در مراکز کانون‌های توسعه شهری تا افق برنامه آمایش به سطوح بالاتری که طبق نقشه ۳۴ و همچنین در ادامه آمده است ارتقاء یابد:

- ۱) اهواز پابرجا در سطح یکم،
- ۲) آبادان - خرمشهر، ارتقاء به سطح دوم،
- ۳) ماهشهر، ارتقاء به سطح دوم
- ۴) دزفول، پابرجا در سطح دوم،
- ۵) بهبهان ارتقاء به سطح سوم،
- ۶) رامهرمز ارتقاء به سطح سوم
- ۷) ایذه ارتقاء به سطح سوم،
- ۸) مسجد سلیمان پابرجا در سطح سوم،
- ۹) سوسنگرد ارتقاء به سطح سوم،

در اینجا نیز کاهش فاصله مرکز ۹ کانون یادشده از حداقل ۵ سطح به سه سطح، به معنی برقرار یک سلسله مراتب منطقی‌تر، ارتقای سطح کانون‌های ضعیف‌تر، کاهش عدم تمرکز، کاهش عدم تعادل، رونق مناطق عقب‌مانده‌تر، بهبود شرایط اقتصادی کانون‌های ضعیف‌تر و در راستای اهداف آمایش استان می‌باشد.

نقشه ۳۴- سطح‌بندی امکانات و خدمات آموزش عالی در استان خوزستان در افق طرح آمایش

در زمینه گسترش بازارها

چنانکه قبلاً مطرح شده است الگوی اصلی برای قرار دادن مناطق عقب‌مانده‌تر استان در مدار توسعه، از طریق حمایت از کانون‌های توسعه شهری از مسیر فراهم کردن زیرساخت‌ها، حمایت از توسعه صنعت و کشاورزی (ایجاد شهرک‌های صنعتی و حمایت از استقرار واحدهای مناسب در آن‌ها، گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری، کمک به اجرای برنامه‌های افزایش راندمان آبیاری و تولید کشاورزی و ...)، ارائه خدمات برتر (و همه این‌ها با رعایت مسایل محیط زیست طبیعی و فرهنگی)، می‌گذرد. این موارد که با سرمایه‌گذاری بخش عمومی صورت می‌گیرد می‌تواند موتور توسعه این مناطق را به حرکت درآورند. بدیهی است در این صورت انتظار می‌رود خدمات بازرگانی و اقتصادی بخش خصوصی (مانند حمل و نقل، هتل و رستوران، بانک و بیمه، مستغلات ...)، نیز به دنبال رشد اقتصادی این مناطق توسعه یابد. در همین حال این فرآیند اخیر، یعنی رشد خدمات بازرگانی و اقتصادی این مناطق را نیز می‌توان با بعضی از محرک‌ها سرعت و استحکام بخشید که در ادامه نمونه‌هایی از آن ارائه می‌شود. انتظار می‌رود این نمونه‌ها نه تنها در سطح مرکز استان بلکه حداقل در سطح مرکز هر ۹ منطقه برنامه‌ریزی استان به اجرا درآیند:

الف- ایجاد نمایشگاه‌های فصلی و دائمی

ایجاد نمایشگاه‌های فصلی و دائمی برای ایجاد و توسعه روابط بین گروه‌های ذینفع یکی از مهم‌ترین بخش‌های گسترش بازارها را تشکیل می‌دهد. این بازارها می‌تواند با حمایت اولیه دستگاه‌های اجرایی راه‌اندازی شوند و سپس کلیه امور آن به بخش خصوصی واگذار شود.

ب- ایجاد و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سسرا"

یکی دیگر از ارکان گسترش بازار ایجاد و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سرمایه‌گذاری، ساخت و راه‌اندازی کارخانه‌های صنعتی و سپس انتقال سهام در بازار بورس به سرمایه‌گذاران است. این فعالیت را می‌توان به اختصار "**سرمایه‌گذاری - ساخت - راه‌اندازی - انتقال سهام**" یا "**سسرا**" نامید. هدف این شرکت‌ها جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک محلی و انتقال آن به بخش صنعت می‌باشد. واقعیت آن است که افراد معمولی با سرمایه‌های اندک و پراکنده هیچ‌یک از عوامل "دانش"، "سرمایه کافی"، "توان ساخت"، "راه‌اندازی" و "مدیریت تولید" واحدهای صنعتی را ندارند. واحدهای کوچک و بزرگ بخش خصوصی نیز اگر به سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی یک واحد صنعتی اقدام نماید، معمولاً آن را با دیگران شریک نمی‌شوند. در این روال سرمایه‌های کوچک معمولاً در بازار سرگردان می‌مانند و معمولاً به فعالیت‌های سوداگرانه و دلالی سوق راه می‌یابند.

بنابراین این‌گونه شرکت‌ها که رسالت آن‌ها در ساخت، راه‌اندازی و مهم‌تر از همه، انتقال سهام به افراد معمولی (سرمایه‌های کوچک) است باید با حمایت و نظارت بخش عمومی ایجاد شوند و در اساسنامه آن‌ها انتقال سهام به عنوان وظیفه اصلی این شرکت‌ها قید گردد. در این صورت پذیره نویسی برای سهام می‌تواند حتی از همان ابتدا و قبل از ساخت نیز انجام شود که به تأمین سرمایه اولیه کمک می‌نماید.

با فروش سهام واحدهای راه‌اندازی شده، چه به صورت پذیره نویسی قبل از ساخت، و چه فروش سهام بعد از ساخت، مرتباً سرمایه این شرکت‌ها تجدید می‌شود و سرمایه لازم برای احداث واحدهای بعدی فراهم می‌شود.

راه‌اندازی شرکت‌های "سسرا"، علاوه بر جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک و هدایت آن به تولید و اشتغال (در زمان احداث و در زمان بهره‌برداری)، و در نتیجه افزایش توان اقتصادی استان، از جنبه اقتصاد کلان نیز با کاهش حجم نقدینگی سرگردان به کاهش تورم ناشی از حجم پول نیز کمک می‌کند.

یکی دیگر از فایده‌های راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی "سسرا"، افزایش توان مهندسی استان می‌باشد. به مرور که این شرکت‌ها از احداث واحدهای صنعتی کوچک آغاز می‌نمایند، افزایش توان صنعتی و افزایش دانش مترکم شده آن‌ها در این زمینه، آن‌ها را به شرکت‌های عظیم مهندسی صنعتی با توان افزوده شده در طراحی و ساخت تبدیل می‌نماید که ارزش آن بسیار بالاتر از واحدهایی است که به ساخت و بهره‌برداری و انتقال آن‌ها اقدام می‌نمایند. این تجربه و دانش مترکم مهندسی ساخت و بهره‌برداری برای کشور بسیار ارزشمند خواهد بود زیرا همین شرکت‌ها به شرکت‌های بسیار قدرتمند ملی و بین‌المللی در زمینه مهندسی ساخت تبدیل می‌شوند و توان فنی آن‌ها در طراحی و ساخت به تدریج گسترش می‌یابد، از واحد صنعتی به طراحی جاده، پل، سد، بندر، نیروگاه، خطوط لوله، ایستگاه‌های تقویت فشار، پالایشگاه، و ماشین‌آلات صنعتی، و در نهایت به توسعه تکنولوژی‌های جدید.

از سوی دیگر از نظر اجتماعی، انتظار می‌رود اعلام این موضوع و ارائه تبلیغات ساده و صادقانه برای مردم استان و یا یک شهرستان خاص در مورد راه‌اندازی "شرکت مهندسی ساخت و توسعه صنعت استان خوزستان"، یا اعلام راه‌اندازی "شرکت مهندسی ساخت و توسعه صنعت مثلاً شهرستان بهبهان یا شهرستان رامهرمز" و اعلام این‌که این شرکت با ضمانت دولت با کمک سرمایه‌های محلی مردم به ساخت فلان کارخانه در فلان نقطه مشخص اقدام خواهد نمود و به این ترتیب در خدمت توسعه این شهرستان قرار خواهد گرفت و دعوت از مردم شهرستان / و یا استان برای سرمایه‌گذاری و پذیره نویسی سهام آن و اعلام اینکه سهام در درجه نخست به ساکنین همان شهرستان واگذار می‌شود، و در صورت موفقیت جذب اعتماد مردم، با توجه به گرایش‌های طبیعی مردم به آبادانی موطن خود اثر اجتماعی بسیار مثبت خواهد داشت.

به علاوه از نظر اجتماعی، سهامدار کردن مردم در سرمایه‌های تولیدی، وابستگی به سرزمین و آب و خاک را افزایش می‌دهد و به همبستگی اجتماعی و تقویت هویت اجتماعی، می‌انجامد. بدیهی است با رونق گرفتن تولید و اشتغال و بهبود شرایط اقتصادی، بر اساس نظر جامعه‌شناسان "احساس امنیت اقتصادی" به تقویت همبستگی ملی می‌انجامد و گرایش‌های قومی و فرقه‌ای جای خود را به گرایش‌های ملی می‌دهند، زیرا تنها در وضعیت احساس عدم امنیت سیاسی - اقتصادی است که گرایش‌های محتاطانه قومی تقویت می‌شود.

بدیهی است میزان پذیرش و مشارکت مردم در این فعالیت بستگی زیادی به میزان سرمایه اجتماعی (اعتماد مردم) دارد. بنابراین در صورت تشکیل و راه‌اندازی شرکت‌های مهندسی ساخت و توسعه، در برنامه‌ریزی اجرایی برای تعیین اولویت شهرستان‌ها و نوع پروژه، میزان سرمایه اجتماعی شهرستان‌ها باید به دقت بررسی شود.

پ- باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی

یکی دیگر از ارکان گسترش بازار، گسترش دامنه مشارکت بخش خصوصی در اجرای پروژه‌های عمرانی با هزینه همان بخش خصوصی است. به عنوان مثال حمایت از ایجاد شرکت‌های مهندسی ساخت و بهره‌برداری بزرگراه به عنوان مثال "بزرگراه اهواز-آبادان". در این صورت فلان شرکت مهندسی با هزینه خود (که می‌تواند تحت نظارت بخش عمومی مقداری از سرمایه را نیز از طریق فروش سهام تأمین نماید)، نسبت به احداث بزرگراه مذکور اقدام نماید و هزینه خود را با بازگشت مناسب تا مدت معینی از محل اخذ عوارض تأمین نماید. در این صورت بودجه عمومی صرف احداث این راه نخواهد شد و هزینه‌های اداری وزارت راه نیز بسیار کاهش خواهد یافت و عملیات آن نیز به تهیه نقشه‌های اجرایی، نظارت بر ساخت و بهره‌برداری محدود خواهد شد.

این نوع سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف امکان‌پذیر است. قانون برنامه پنجم در زمینه احداث نیروگاه برق، احداث راه، احداث سدهای کوچک و احداث شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و موارد دیگری چنین اجازه‌هایی داده است و حتی تشویق نیز نموده است. استفاده از این ظرفیت‌های قانونی و حتی سعی بر وسعت بخشیدن به این ظرفیت‌ها بسیار به نفع توسعه اقتصادی استان است. دلایل

حمایت از این فرآیند نیز عیناً مانند تشکیل شرکت‌های مهندسی "سسرا" به اختصار عبارتند از استفاده از سرمایه‌های پراکنده بخش خصوصی، تقویت ظرفیت مهندسی - اجرایی استان، توسعه اقتصادی، بهبود اشتغال و کاهش تورم و تقویت حس مشارکت مردم و بهبود امنیت اجتماعی استان.

۲-۴-۵- طراحی شبکه‌های اصلی زیربنایی با توجه به ساختار فضایی قلمروها و مراکز زیست و فعالیت

الف- شبکه حمل و نقل جاده‌ای

در طراحی شبکه جاده‌های اصلی ساختار فضایی قلمروها و مراکز زیست و فعالیت وضعیت فعلی شبکه جاده‌ای و ریلی توجه شده است. وضعیت جاده‌های استان پس از تکمیل راه‌هایی که هم‌اکنون در دست تکمیل و احداث هستند به همراه شبکه ریلی موجود در نقشه ۳۵ ارائه شده است. توجه می‌شود که بعضی از محورها دارای عملکرد ملی هستند. این محورها علاوه بر پوشش درون استانی و بین شهرستانی نقش مهمی در پیوند استان با سایر استان‌ها دارند مانند محور بندر امام خمینی - اهواز - دزفول به سمت تهران که علاوه بر گذر از شهرستان‌های مسیر، در واقع ارتباط بین‌المللی کشور از طریق بندر امام خمینی به مرکز کشور را برقرار می‌نماید.

محور فعلی جنوب به شمال، از بندر امام خمینی به اهواز و از آبادان و خرمشهر به اهواز و در ادامه از اهواز به دزفول و استان لرستان و مرکز کشور پر ترافیک‌ترین محور استان است که در قسمت‌های شمالی استان از هم اکنون با تراکم ترافیک و افت سطح خدمت جاده‌ای روبرو است. این در حالی است که در حال حاضر به علت شرایط رکود اقتصادی و کاهش درآمدهای ارزی کشور، واردات کشور نیز کاهش یافته است. از آنجا که بندر امام خمینی تا افق طرح آمایش نقش ملی خود را تجارت بین‌المللی ایفا خواهد کرد و با توجه به نزدیک‌تر بودن این بندر به تهران در مقایسه با هر بندر دیگر مناطق ساحلی جنوب، به طور منطقی انتظار می‌رود نقش آن در تجارت خارجی کشور افزایش یابد. بنابر این توسعه ظرفیت این محور برای پاسخگویی به نیاز ملی قابل توجه است.

احداث مسیر بندر ماهشهر - رامشیر - رامهرمز - هفتگل - مسجدسلیمان - لالی - گتوند - دزفول یک محور جدید جنوب به شمال را شکل می‌دهد که علاوه بر مسیر بندر ماهشهر - اهواز - دزفول، بندر ماهشهر را به دزفول متصل می‌نماید و بار ترافیک محور قدیمی را کاهش می‌دهد. این محور تنها به عنوان یک محور جنوب شمال با کارکرد ملی پیشنهاد نشده است، بلکه این محور ۴ کانون‌های توسعه شهری بندر ماهشهر، رامهرمز، مسجد سلیمان و دزفول را به یکدیگر متصل می‌نماید. به علاوه زمینه اتصال کانون توسعه شهری بهبهان به این محور نیز فراهم می‌شود. این محور کلیدی‌ترین بخش توسعه شبکه برای تقویت اقتصاد منطقه شرق و شمال شرق استان و ارتباط کانون‌های توسعه شهری این منطقه است.

محور پیشنهادی برای گسترش ارتباط در نوار مرزی غرب با گذر از شوش به سوسنگرد و اهواز به دلیل حمایت از کانون توسعه شهری سوسنگرد و تقویت ارتباط در نوار مرزی غرب و مناطق پیرامونی آن طراحی شده است. ادامه این محور از سوسنگرد و هویزه به سمت خرمشهر در حاشیه نوار مرزی غرب بیشتر به دلیل تسهیل دسترسی به یادمان‌های جنگ طراحی شده است ضمن آنکه توسعه راه‌ها در حاشیه نوارهای مرزی نیز به دلایل دفاعی قابل توصیه است.

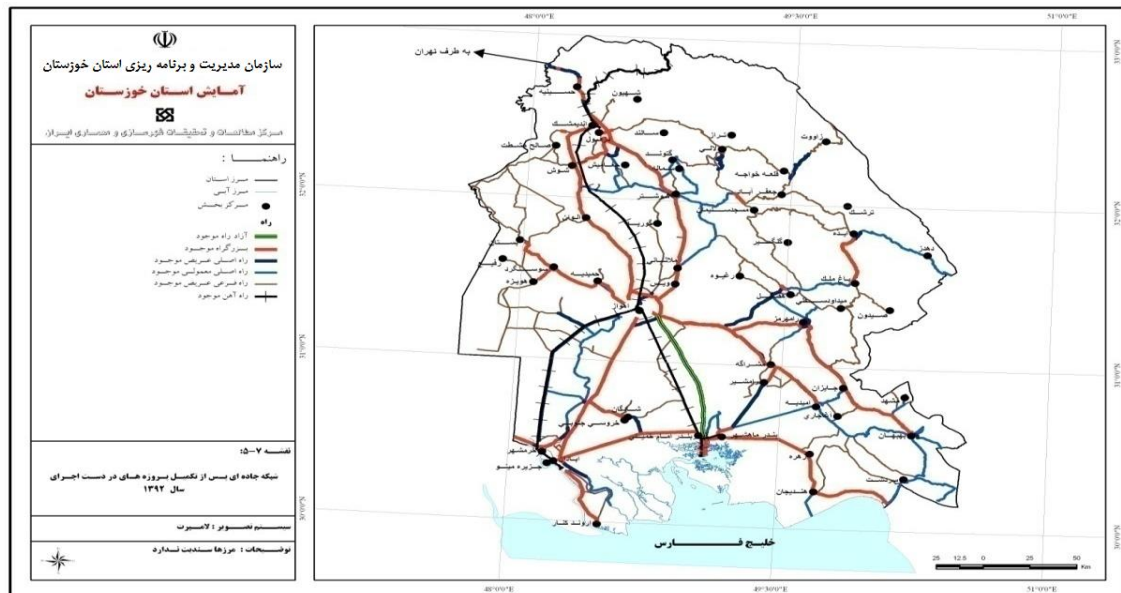
محور خلیج فارس از خرمشهر و آبادان به بندر امام خمینی، بندر ماهشهر تا هندیجان و در ادامه به بوشهر نیز از قوی‌ترین محورهای ساحلی است. خواستگاه این پروژه ملی است و ارتباط نقاط ساحلی را در کناره خلیج فارس به یکدیگر متصل می‌نماید به علاوه در جهت نقل و انتقال بین بندر امام خمینی و بندر بوشهر و تسهیل ارتباط بین صنایع شیمیایی و پتروشیمی دو استان نفت‌خیز و گازخیز خوزستان و بوشهر نقش خواهد داشت.

یک دسته دیگر از محورهای پیشنهادی ارتباط بین استان خوزستان با استان‌های همجوار و کشور عراق را برقرار می‌نماید. ارتباط بین استان خوزستان با استان لرستان از طریق لالی و ارتباط با استان‌های ایلام، کهگیلویه و بویر احمد و چهارمحال و بختیاری و اصفهان تنها به دلیل گسترش ارتباطات حمل و نقل کالا به این استان‌ها طراحی نشده است. تجربه جنگ تحمیلی نشان داد استان‌های مرزی

برای تقویت توان دفاعی به مسیرهای گزینه متعددی برای ارتباط با مرکز نیازمند هستند. هرچند که ارتباط شهرستان‌های ایذه، باغ‌ملک و دهدز با استان اصفهان و چهارمحال بختیاری و ارتباط شهرستان رامشیر، رامهرمز، بهبهان و امیدیه با استان بوشهر بر مبنای مبادلات تجاری هم اکنون نیز بسیار قوی است. در این دسته از محورهای پیشنهادی علاوه بر ارتباط با استان‌های پیش گفته، ارتباط با کشور عراق از طریق چذابه و همچنین از طریق شلمچه نیز در حال حاضر به دلیل ارتباط تجاری توصیه شده است. یک دسته دیگر از محورها برای کمک به ارتباط مناطق دورنی استان، شامل ارتباط کانون‌های توسعه شهری یا مرکز شهرستان‌ها به مرکز استان و یا ارتباط بین کانون‌های توسعه شهری و مرکز شهرستان‌ها طراحی شده است.

و نهایتاً دسته دیگری از محورها تنها به منظور کاهش تراکم ترافیک طراحی و پیشنهاد شده‌اند مانند کنار گذر اهواز و محور اهواز سه-راهی مشراکه که نقش شریانی در ارتباط با همه استان‌های شرقی خوزستان با اهواز را ایفا می‌نماید و در نتیجه با توسعه ارتباط به این استان‌ها این محور نیز باید تقویت شود.

بخشی از این راه‌ها از تبدیل و تقویت استاندارد راه‌های با استاندارد پایین‌تر ایجاد خواهند شد. سایر راه‌های فرعی استان برای ارائه خدمات درون شهرستانی باقی خواهند ماند. طرح توسعه شبکه راه‌ها شامل آزادراه، بزرگراه و راه‌های اصلی استان در افق آمایش به همراه طرح کلان توسعه شبکه ریلی در افق طرح در نقشه ۳۵ آورده شده است.

نقشه ۳۵- شبکه جاده‌ای پس از تکمیل پروژه‌های در دست اجرای سال ۱۳۹۲

ب- توسعه شبکه حمل و نقل ریلی

شبکه ریلی استان بر اساس ارتباط بندر امام خمینی اهواز و بندر خرمشهر - اهواز و در ادامه به تهران در امتداد جنوب به شمال شکل گرفته است. عملکرد این شبکه همان‌طور که قبلاً مشاهده شده است بیشتر ملی (فرا استانی است)، و در این ارتباط با گلوگاهی در منطقه لرستان (خارج از استان خوزستان)، روبرو است که کارایی آن را کاهش می‌دهد.

در گزارش فصل سوم مشاهده شد که نقش شبکه ریلی در حمل کالای استانی از جمع شبکه جاده‌ای و ریلی حدود شش درصد است. برای افزایش کارایی این سیستم، علاوه بر رفع گلوگاه یادشده، دوخطه و برقی کردن سه بخش عمده شبکه ریلی استان شامل اهواز - دزفول، اهواز - آبادان و اهواز - بندر امام در نظر گرفته شده است. به علاوه در سند ملی توسعه استان نیز ایجاد شبکه ریلی برای اتصال استان خوزستان به سایر استان‌های کشور (همجوار با استان خوزستان)، نیز پیش‌بینی شده است.

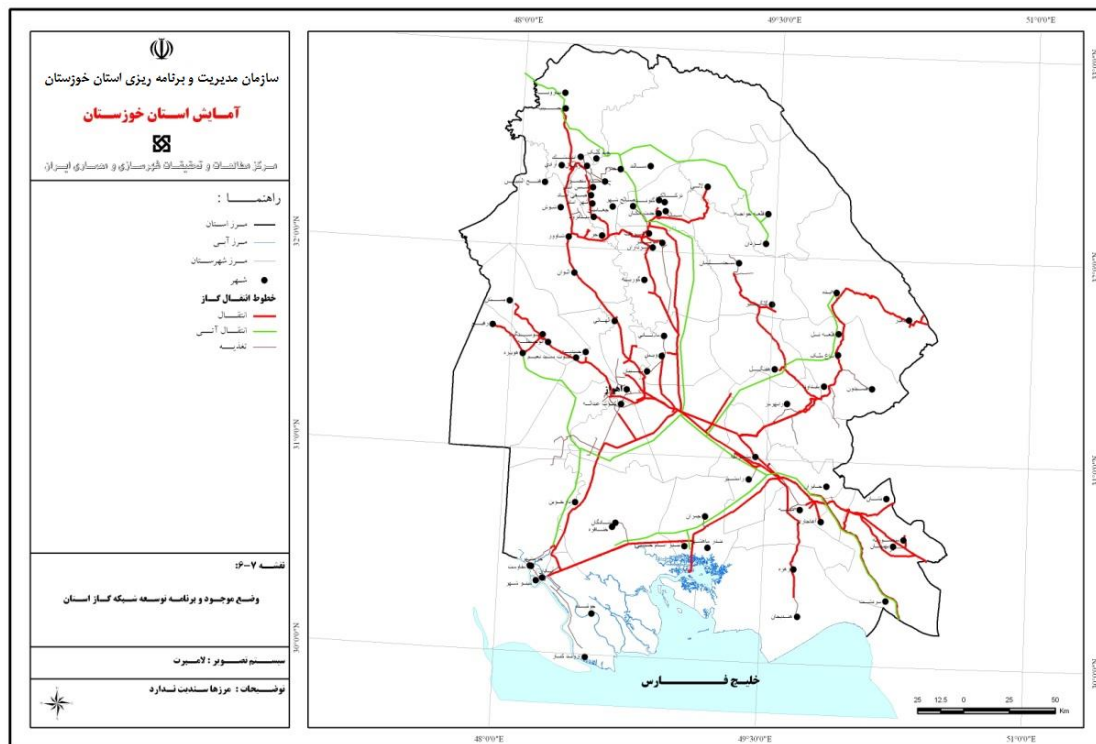
علاوه بر خطوط فوق، در مطالعات آمایش استان، ایجاد شبکه ریلی سریع برای کریدورهای مواجهه با تراکم ترافیک مسافری (مانند اهواز-آبادان)، با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز پیش‌بینی شده است.

پ- توسعه شبکه حمل و نقل هوایی

برنامه‌ریزی برای احداث و توسعه شبکه‌های فرودگاهی به صورت متمرکز در سطح ملی صورت می‌گیرد. بر این اساس علاوه بر فرودگاه‌های موجود مسافری (غیر نظامی)، که شامل فرودگاه بین‌المللی اهواز و آبادان، و فرودگاه‌های داخلی دزفول، بندر ماهشهر و آغاچاری می‌باشند فرودگاه جدید بین‌المللی اهواز در بیست کیلومتری جنوب شهر اهواز اخیراً در دست احداث قرار گرفته است و انتظار می‌رود در یک دوره شش ساله به بهره‌برداری برسد و فرودگاه بهبهان نیز در برنامه احداث قرار دارد.

ت- توسعه شبکه گاز، برق و مخابرات آب مورد نیاز صنایع استان

در حال حاضر کلیه شهرستان‌ها و شهرهای استان زیر پوشش شبکه گاز، برق و مخابرات قرار دارند. برنامه توسعه آتی این شبکه‌ها آن‌ها در قالب طراحی شبکه ملی مشخص می‌شوند. وضعیت فعلی و طرح توسعه شبکه گاز استان در نقشه ۳۶ منعکس شده است. در مورد شبکه مخابرات و شبکه برق، طرح توسعه نهایی نشده است اما بر اساس تبادل نظر و هماهنگی انجام شده در کارگروه‌های آمایش استان، بنا به اظهار صریح نمایندگان شرکت گاز، شرکت برق منطقه‌ای و شرکت مخابرات، علاوه بر تأمین نیاز عمومی جمعیت، این سه شرکت متعهد تأمین گاز، برق و نیازهای مخابراتی کلیه شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی استان هستند و تأمین این نیازها در برنامه توسعه این سه سازمان قرار دارد.

نقشه ۳۶-وضع موجود و برنامه توسعه شبکه گاز استان

۲-۴-۶- نقشه های سازمان فضایی وضع موجود و آتی (افق) بخشهای مختلف

نقشه های مربوط به وضع موجود و افق بخشهای مختلف در بندهای ۲-۴-۵، ۲-۴-۴، ۱-۱۸ و ۲-۴-۷ آمده است.

۲-۴-۷- جمع بندی: تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی

تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی از روی هم اندازی چند نقشه به شرح زیر حاصل می شود:

- تصویر تقسیمات کشوری، موقعیت ۲۷ شهرستان به عنوان مراکز سیاسی - اداری،
- تصویر مناطق نه گانه برنامه ریزی،
- الگوی چند مرکزی از کانون های توسعه شهری (برای حمایت از مناطق پیرامونی)،
- تصویر گسترش شبکه های زیربنایی (جاده، راه آهن، شبکه گاز شبکه برق)،
- تصویر موقعیت زمین های دارای قابلیت کشت آبی و دیم،
- تصویر گسترش شبکه های آبرسانی کشاورزی در ارتباط با موقعیت زمین های دارای قابلیت کشت بالا،
- تصویر فضای گسترش فعالیت آبریز پروری،
- تصویر موقعیت شهرک ها و نواحی صنعتی،
- تصویر منطقه بندی صنعتی استان و صنایع پیشنهادی برای هر منطقه،
- تصویر منابع محیط زیست، مناطق حفاظتی،
- تصویر محدوده های کنترل آلودگی و محدوده های پیشنهادی برای احداث صنایع آلاینده،
- تصویر شبکه سلامت،
- تصویر سطح بندی خدمات آموزش عالی،
- تصویر مراکز ناحیه، منظومه، مجموعه،

علاوه بر موارد بالا که در تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی مشاهده خواهند شد، مجموعه ای از طراحی ها نیز بر روی نقشه یا قابل پیاده کردن نیستند، یا به علت در دسترس نبودن مکان واقعی فعالیت ها تنها به صورت تماتیک بر حسب شهرستان قابل پیاده کردن هستند که از آن به دلیل افزایش تعداد نقشه ها صرف نظر شده است، از جمله:

- برنامه های ترویجی توسعه بخش کشاورزی،
- برنامه های حفظ و توسعه منابع طبیعی،
- برنامه های گسترش بازار،

به علاوه در تصویر سازمان فضایی استان اهداف، استراتژی های توسعه (چارچوب تخصیص منابع و سهم منابع پیش بینی شده برای تخصیص به برنامه ها و شهرستان ها) و به طور کلی جهت گیری های عمومی برای کل استان و از جمله توصیه های مدیریتی در زمینه توسعه استان قابل رویت نیستند. اما در برنامه ها تا حدود امکان منظور شده اند.

تعداد زیادی از عناصر فضایی مانند عرصه های جنگلی یا عرصه های سکونتگاه های شهری و روستایی نیز به دلیل درج در نقشه های فصول پیشین گزارش آمایش استان (به شرح مذکور در مقدمه این فصل)، و آشنا بودن خوانندگان گزارش با محیط استان، برای پرهیز از تراکم عناصر در نقشه و غیر قابل رویت شدن آن در تصویر سازمان فضایی آورده نشده اند.

از آنجا که نمایش مجموعه بالا در یک تصویر امکان پذیر نیست تصویر سازمان فضایی استان در شش نقشه، به شرح زیر ارائه شده اند:

نقشه ۳۷- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در طرح آمایش استان خوزستان

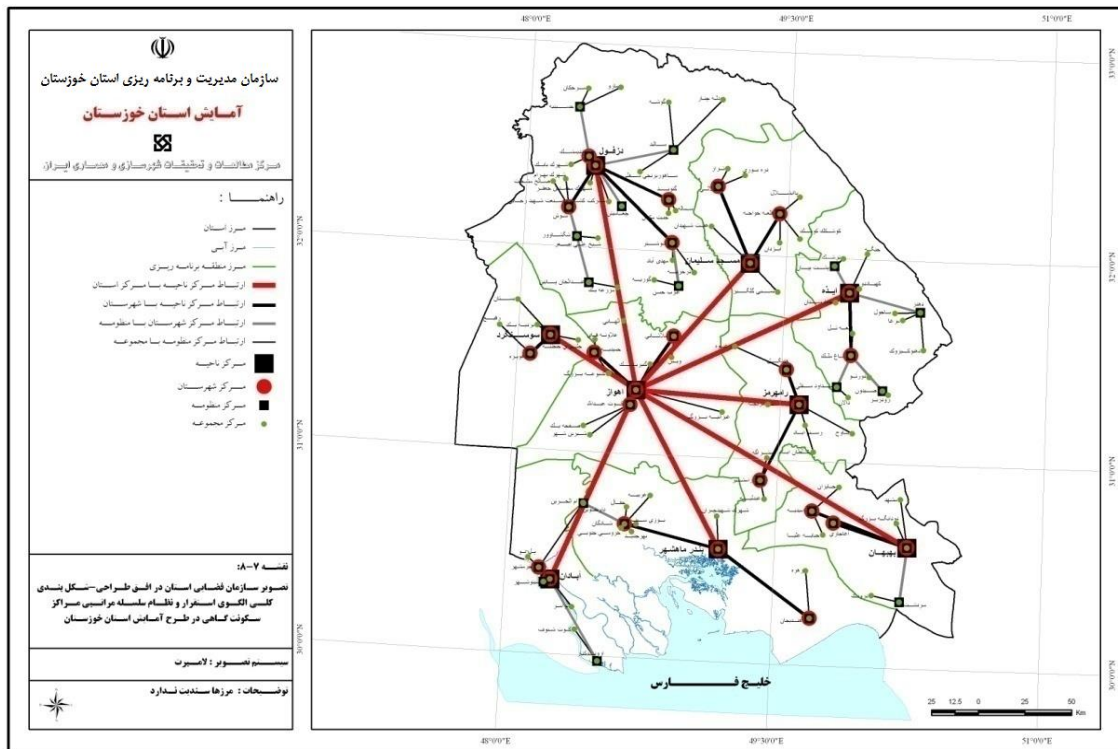
نقشه ۳۸- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر بخش کشاورزی

نقشه ۳۹- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر بخش صنعت و مناطق ویژه کنترل آلاینده‌گی

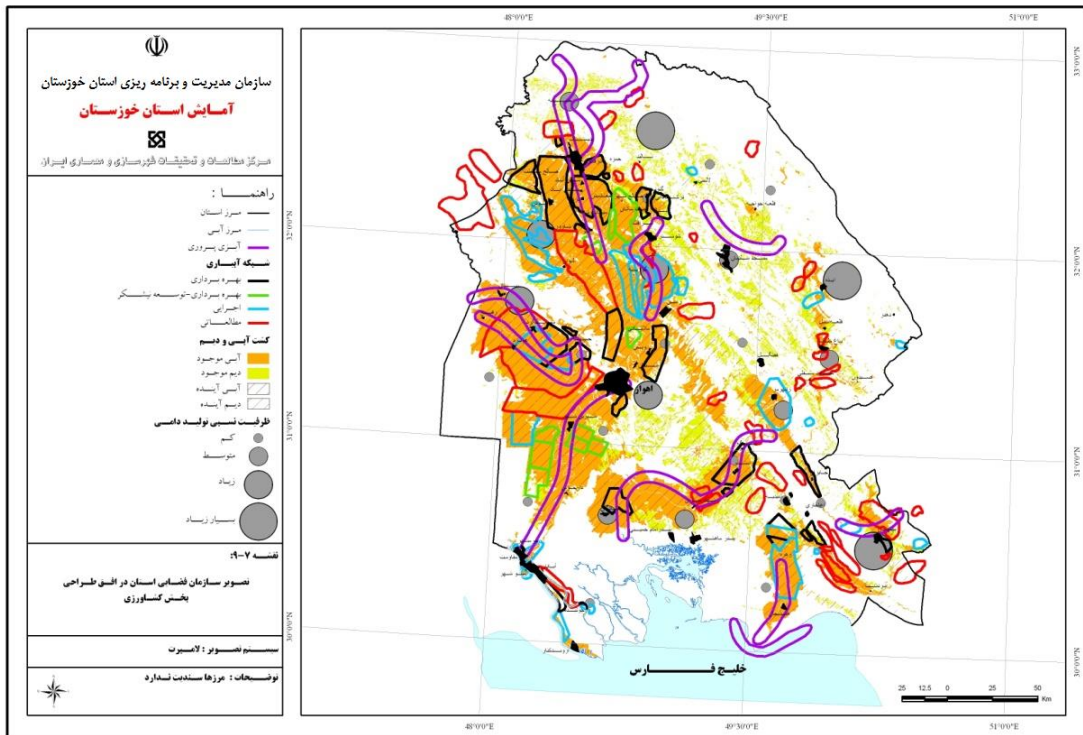
نقشه ۴۰- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر شبکه جاده‌ای، ریلی و کانون‌های توسعه شهری

نقشه ۴۱- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر خدمات برتر

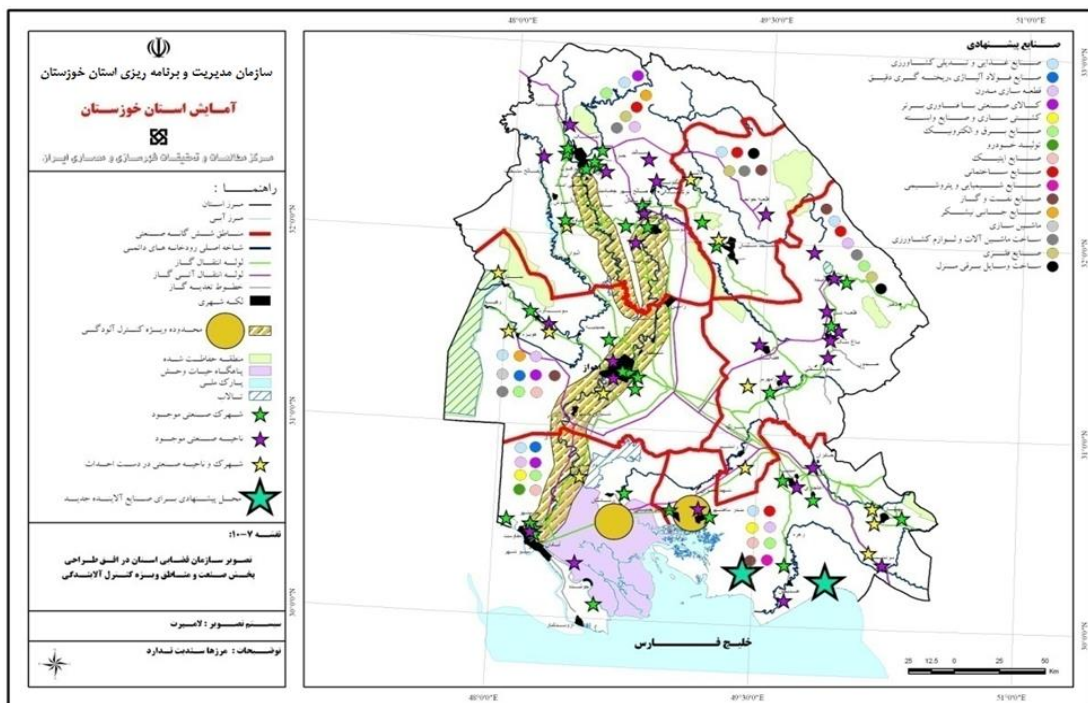
نقشه ۴۲- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر گردشگری و مناطق حفاظت شده

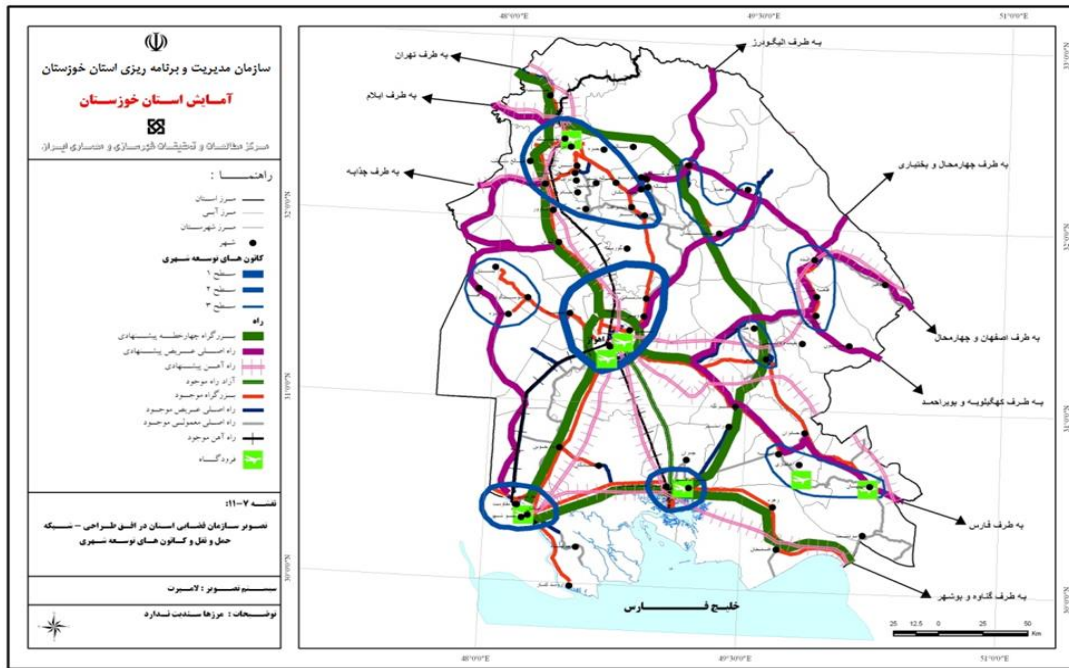
نقشه ۳۷- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - شکل‌بندی کلی الگوی استقرار و نظام سلسله مراتبی مراکز سکونت‌گاهی در طرح

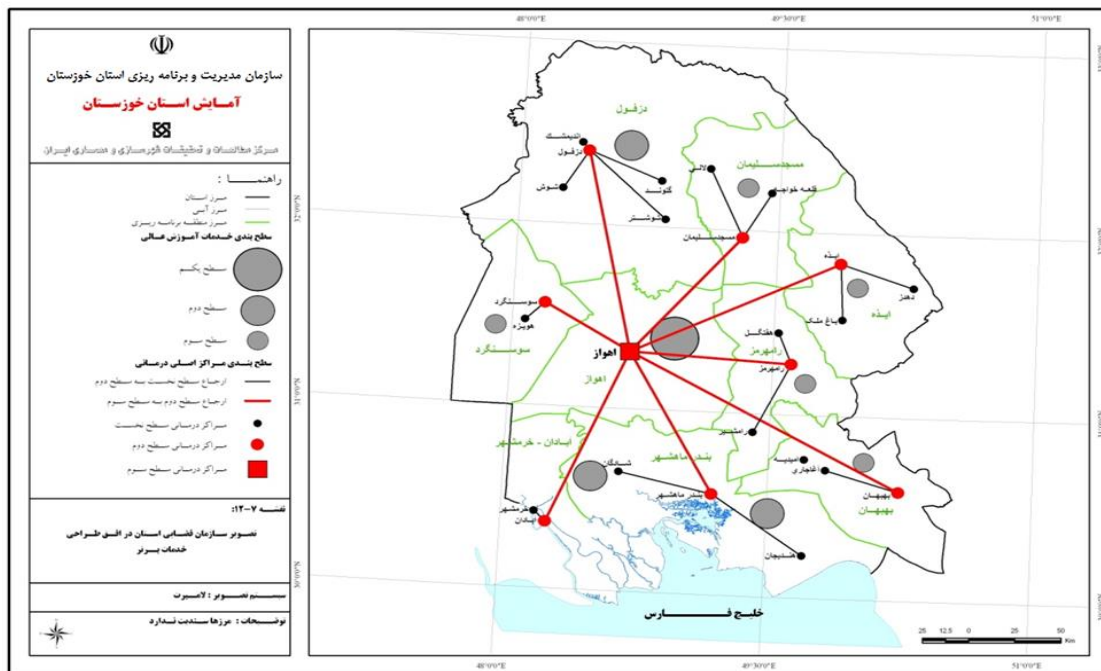
نقشه ۳۸- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش کشاورزی

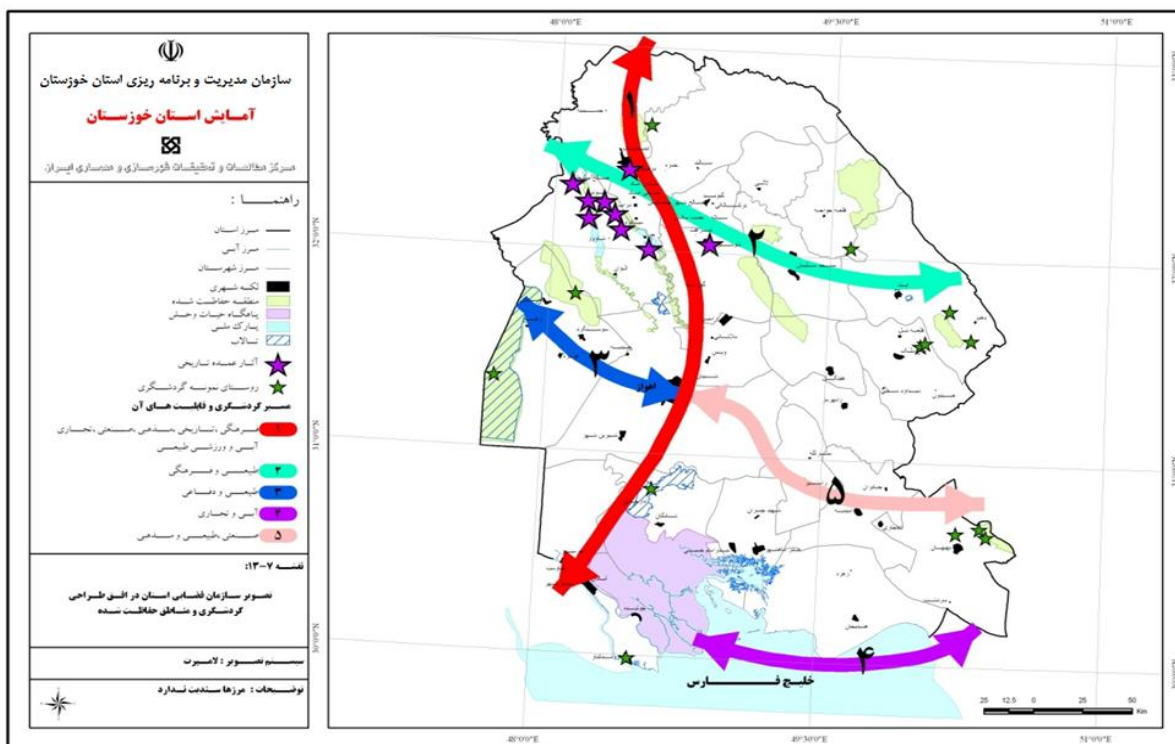
نقشه ۳۹- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - بخش صنعت و مناطق ویژه کنترل آلودگی

نقشه ۴۰- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - شبکه حمل و نقل و کانون های توسعه شهری

نقشه ۴۱- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - خدمات برتر

نقشه ۴۲- تصویر سازمان فضایی استان در افق طراحی - با تمرکز بر گردشگری و مناطق حفاظت شده

۲-۵- برنامه آمایش استان

بر اساس تشریح محورهای توسعه استان، پروگرام‌های اجرایی آمایش استان در ارتباط با محورهای زیر شکل خواهند گرفت و در ادامه در مورد هریک توضیحات ضروری ارائه خواهد شد.

- ۱) محور آبرسانی
- ۲) محور توسعه کشاورزی
- ۳) محور توسعه منابع طبیعی
- ۴) محور توسعه نظارت و حفاظت از محیط زیست
- ۵) محور توسعه صنعت
- ۶) محور توسعه شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و ریلی
- ۷) محور کانون‌های توسعه شهری
- ۸) محور توسعه بهداشت و درمان
- ۹) محور توسعه آموزش عالی

در انطباق با شرح خدمات ذکر این نکته ضروری است که بر اساس شرح خدمات مطالعه بندهای ۲-۵-۱، ۲-۲-۵ و ۲-۵-۳ با عنوان‌های زیر:

۲-۵-۱ تعیین عناوین پروگرام‌های اجرایی آمایش استان

۲-۵-۲- تعیین طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار

۲-۵-۳- تدوین برنامه عملیاتی پروگرام‌های اجرایی

در هر یک از محورهای توسعه ذکر شده در بالا دارای پیوستگی موضوعی می‌باشند. بنابراین ذکر عنوان پروگرام‌های اجرایی در بند ۱-۲-۵ برای هر محور و مجدداً ذکر طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار برای هر محور در بند ۲-۵-۲ و سپس ذکر برنامه عملیاتی هر محور در بند ۲-۵-۳ مطالب موضوعی محورهای توسعه را گسسته می‌نماید و در این صورت ناگزیر برای ایجاد پیوستگی در مطالب باید به کرات به موضوعات مطرح‌شده در بندهای قبلی ارجاع داده شود. بر این اساس مناسب‌تر دیده شد که موضوع هر سه بند شرح خدمات در مورد هر موضوع محوری به صورت پیوسته در بند ۲-۵-۱ مطرح شود و در بند ۲-۵-۲ و ۲-۵-۳ تنها اشاره شود که موضوع در بند ۲-۵-۱ مطرح شده است.

۲-۵-۱- تعیین عناوین پروگرام‌های اجرایی آمایش استان

۲-۵-۱-۱- توسعه آبرسانی

عنوان پروگرام‌ها

عنوان مهم‌ترین پروگرام‌های اجرایی آمایش استان در این بخش عبارت هستند از:

- گسترش شبکه‌های آبرسانی کشاورزی و افزایش سطح زیر کشت آبی
- گسترش شبکه‌های آبرسانی برای تامین آب جوامع شهری و روستایی

در حال حاضر، منابع خاک استان فراوان‌تر از منابع آب آن هستند. به عبارت دیگر در حال حاضر استان خوزستان، با توجه به سطح تکنولوژی آبیاری، بین منابع آب و خاک، با کمبود یا محدودیت منابع آب روبرو است. بنابراین هرگونه توسعه منابع آب و اجرای طرح‌های آبرسانی و توسعه شبکه‌ها و افزایش کارایی و راندمان منابع آب در بخش کشاورزی، امکان زیر کشت بردن زمین‌های بیشتری را فراهم می‌کند و این به نفع توسعه بخش کشاورزی و درآمد استان و در نهایت به نفع کشور خواهد بود.

عنوان برنامه و طرح‌ها

بر این اساس گسترش شبکه‌های آبرسانی کشاورزی و افزایش سطح زیر کشت آبی استان عنوان مهم‌ترین پروگرام سازمان آب منطقه‌ای استان را تشکیل می‌دهد. برنامه‌ها و طرح‌هایی که داخل این پروگرام به مرحله اجرا در می‌آیند در سه دسته اصلی به شرح زیر معرفی می‌شوند:

- طرح‌های توسعه‌ای دست اجرا،
- توسعه‌ای در دست مطالعه،
- طرح‌های توسعه شبکه کشت نیشکر،

لازم است اشاره شود که آبرسانی برای تامین آب آشامیدنی جوامع شهری و روستایی استان نیز در برنامه اجرایی سازمان آب منطقه‌ای استان قرار دارد که هدف آن برطرف کردن یکی از نقاط ضعف اساسی استان که کمبود آب آشامیدنی، به خصوص در مناطق مرکزی و جنوبی استان است، کمک اساسی خواهد کرد. از آنجا که مسایل شهری در برنامه آمایش بررسی نمی‌شود، به این طرح‌ها نخواهیم پرداخت، بلکه تنها اشاره می‌شود که براساس برنامه اجرایی این سازمان مناطق یاد شده که دارای بیشترین مشکل در ارتباط با آب آشامیدنی هستند تا اقیانوس سال ۱۴۰۴ از توسعه شبکه آبرسانی آب آشامیدنی به شرح زیر برخوردار خواهند شد:

۱. آبرسانی به مناطق مرکزی و جنوب غرب استان شامل مناطق دشت آزادگان، هویزه، اهواز، بندر ماهشهر، شادگان، خرمشهر و آبادان از شبکه غدیر، از سد دز به میزان حدود ۷۷۶ میلیون متر مکعب در سال،
۲. آبرسانی به اندیمشک از محل رودخانه دز و آب زیرزمینی به میزان حدود ۲۲ میلیون متر مکعب در سال،

۳. آبرسانی به شهرستان دزفول از رودخانه دز به میزان حدود ۵۹ میلیون متر مکعب در سال،
۴. آبرسانی به منطقه شوشتر و گتوند به میزان حدود نزدیک به ۵۰ میلیون متر مکعب در سال،
۵. آبرسانی به مناطق روستایی شمال اهواز از رودخانه کارون بر روی هم به میزان نزدیک به ۳۱ میلیون متر مکعب در سال،
۶. آبرسانی به منطقه مسجدسلیمان از سد مسجدسلیمان به میزان حدود ۴۴ میلیون متر مکعب در سال،
۷. آبرسانی به مناطق شهری و روستایی شرق استان در منطقه ایذه، باغملک و رامهرمز از رودخانه جراحی به میزان حدود ۴۶ میلیون متر مکعب در سال،
۸. آبرسانی به شهرها و روستاهای جنوب شرق استان شامل منطقه هندیجان و بهبهان از رودخانه خیرآباد (سد کوثر)، به میزان حدود ۶۲/۵ میلیون متر مکعب در سال،

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار

طرح‌هایی که داخل این پروگرام انجام می‌شود به تفکیک حوزه‌های آبریز رودخانه‌ها تعریف می‌شوند. عنوان طرح‌ها برای دستیابی به این سطح از توسعه (علاوه بر شبکه‌های موجود)، بر حسب حوزه‌های آبریز به شرح زیر است:

- شبکه‌های آبیاری دز
- شبکه‌های آبیاری شمال کرخه
- شبکه‌های آبیاری جنوب کرخه
- شبکه‌های آبیاری کارون
- شبکه‌های آبیاری مارون
- شبکه‌های آبیاری زهره
- شبکه‌های آبیاری توسعه کشت نیشکر

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار برای توسعه شبکه‌های آبرسانی استان خوزستان به تفکیک نام طرح و پروژه و همراه با مساحت زیر شبکه توسعه در جدول ۷۴ آمده است و برای اجتناب از تطویل مطالب خواننده محترم را تنها به این جدول ارجاع می‌نماید.

جدول ۷۴-عنوان طرح و پروژه توسعه شبکه آبرسانی و مساحت اراضی زیر پوشش تا افق مطالعات آمایش

نام طرح: حوزه	نام پروژه: شبکه آبیاری	نوع پروژه	مساحت (هکتار)
زهره و بنه باشت	شبکه هندیجان	اجرایی	۴۹,۶۴۹
زهره و بنه باشت	شبکه شهید بهشتی	اجرایی	۲,۰۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه شهید دامغانی و شبانکاره	بهره برداری	۳,۵۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه شهید رجایی و توسعه	بهره برداری	۸,۸۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه مکسر	مطالعاتی	۶,۰۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه توسعه زیدون	مطالعاتی	۶,۰۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه زیدون	مطالعاتی	۱۰,۰۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه توسعه شهید رجایی	مطالعاتی	۳,۵۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه خیرآباد	مطالعاتی	۱۶,۳۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه حفیره	مطالعاتی	۸,۷۰۰
زهره و بنه باشت	شبکه امیدیه بالا و گطاع	مطالعاتی	۱۱,۵۰۰
زهره و بنه باشت	سمت راست و چپ خلف	مطالعاتی	۱۷,۵۰۰

مساحت (هکتار)	نوع پروژه	نام پروژه: شبکه آبیاری	نام طرح: حوزه
		آباد	
۳,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه مشراگه	زهره و بنه باشت
۲۹,۸۲۴	اجرایی	شبکه شرق دشت آزادگان	شبکه های آبیاری جنوب کرخه
۱۸,۲۰۰	بهره برداری	حمیدیه و زمزم قدس	شبکه های آبیاری جنوب کرخه
۳۷,۲۴۹	مطالعاتی	شبکه غرب دشت آزادگان	شبکه های آبیاری جنوب کرخه
۷۲,۶۰۰	مطالعاتی	شبکه شهید چمران	شبکه های آبیاری جنوب کرخه
۵۲,۷۴۹	مطالعاتی	شبکه توسعه دشت آزادگان	شبکه های آبیاری جنوب کرخه
۱۲۵,۰۰۰	بهره برداری	شبکه دز	شبکه های آبیاری دز
۶,۰۰۰	بهره برداری	شبکه شیرین آب	شبکه های آبیاری دز
۱,۰۰۰	بهره برداری	شبکه لور	شبکه های آبیاری دز
۶,۵۰۰	مطالعاتی	شبکه فتح المبین	شبکه های آبیاری دز
۱۸,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه دشت بالا رود	شبکه های آبیاری دز
۱,۷۰۰	مطالعاتی	شبکه شیپون	شبکه های آبیاری دز
۱,۵۰۰	مطالعاتی	شبکه سردشت	شبکه های آبیاری دز
۷,۴۰۰	اجرایی	شبکه باغه	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۱۶,۰۰۰	اجرایی	شبکه دو سالق	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۲۷,۹۰۰	اجرایی	شبکه اراض	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۱۳,۰۰۰	بهره برداری	شبکه اوان	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۱۴,۱۵۰	بهره برداری	شبکه کوثر	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۵۵,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه شاوور	شبکه های آبیاری شمال کرخه
۴۰,۰۰۰	اجرایی	واحد نیشکر جفیر	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۰,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر فارابی	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۰,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر غزالی (سلمان)	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۰,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر خزاعی	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۰,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر امیر کبیر	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۰,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر میرزا کوچک خان	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۲۷,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر دهخدا	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۴۲,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	دشت شعبیه - واحد نیشکر دانیال	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۱۱,۱۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد نیشکر هفت تپه	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۶,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	واحد میاناب	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۳۳,۰۰۰	بهره برداری - توسعه نیشکر	کشت و صنعت کارون + بلوک F	شبکه های آبیاری طرح و توسعه نیشکر
۶,۵۰۰	اجرایی	شبکه گرگر	شبکه های آبیاری کارون

مساحت (هکتار)	نوع پروژه	نام پروژه: شبکه آبیاری	نام طرح: حوزه
۳۶,۰۰۰	اجرایی	شبکه میاناب	شبکه های آبیاری کارون
۲,۰۰۰	اجرایی	شبکه دشت میانبدان	شبکه های آبیاری کارون
۲۲,۰۰۰	اجرایی	شبکه شعبیه	شبکه های آبیاری کارون
۲,۰۰۰	اجرایی	شبکه لالی	شبکه های آبیاری کارون
۳۲,۰۰۰	بهره برداری	شبکه خرمشهر و آبادان	شبکه های آبیاری کارون
۸۰,۰۰۰	بهره برداری	شبکه جنوب اهواز	شبکه های آبیاری کارون
۱۹,۵۱۱	بهره برداری	شبکه شمال شرق اهواز	شبکه های آبیاری کارون
۱۴,۰۰۰	بهره برداری	شبکه گتوند و عقیلی	شبکه های آبیاری کارون
۲۲,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه رغیوه	شبکه های آبیاری کارون
۳,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه دشت بزرگ	شبکه های آبیاری کارون
۶,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه داریون	شبکه های آبیاری کارون
۲,۷۰۰	مطالعاتی	شبکه پرزینستان	شبکه های آبیاری کارون
۵,۴۰۰	مطالعاتی	شبکه سبزآب و آب بید	شبکه های آبیاری کارون
۱,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه هارکله	شبکه های آبیاری کارون
۲,۰۰۰	اجرایی	شبکه میانکران	مارون و الله
۲۷,۰۰۰	اجرایی	شبکه رامهرمز	مارون و الله
۳,۰۰۰	اجرایی	شبکه دیمه	مارون و الله
۱,۱۰۰	اجرایی	شبکه سادات حسینی	مارون و الله
۱,۴۰۰	اجرایی	شبکه لاسپید	مارون و الله
۱,۰۰۰	اجرایی	شبکه قلعه مدرسه	مارون و الله
۹,۰۱۵	بهره برداری	شبکه شادگان	مارون و الله
۲۲,۰۰۰	بهره برداری	شبکه رامشیر	مارون و الله
۱۴,۶۰۰	بهره برداری	شبکه بهبهان	مارون و الله
۱۰,۰۰۰	بهره برداری	شبکه جایزان و فجر	مارون و الله
۲,۲۰۰	مطالعاتی	شبکه طهماسبی	مارون و الله
۲,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه هالایجان	مارون و الله
۳,۳۰۰	مطالعاتی	شبکه لران	مارون و الله
۱,۴۰۰	مطالعاتی	شبکه منگنان	مارون و الله
۳,۲۰۰	مطالعاتی	شبکه میداود	مارون و الله
۲,۵۰۰	مطالعاتی	شبکه خابیز	مارون و الله
۵,۷۰۰	مطالعاتی	شبکه دولت آباد	مارون و الله
۱۲,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه خیرآباد	مارون و الله
۲,۰۰۰	مطالعاتی	شبکه کرفنج	مارون و الله
۴,۰۰۰	نامشخص	شبکه بنه باشت	مارون و الله
۳,۰۰۰	نامشخص	شبکه ری مکان	مارون و الله
۱,۲۴۵,۹۴۷ X			جمع
۸۵۵,۰۷۱ X			جمع مساحت کل، منهای مساحت اراضی شبکه در دست بهره برداری و شامل اراضی طرح بهره برداری - توسعه نیشکر

مأخذ: سازمان آب منطقه‌ای استان خوزستان - ۱۳۹۲

X در دو عدد جمع در جدول بالا، بخش‌هایی به خارج از استان خوزستان تعلق دارد. بر اساس برداشت بخش GIS مشاور طرح آمایش استان خوزستان از نقشه ارائه شده توسط سازمان آب منطقه‌ای استان خوزستان، جمع اراضی زیر شبکه‌های آبرسانی در افق مطالعه حدود ۱/۱۸۰ میلیون هکتار می‌رسد که با عدد

نام طرح: حوزه	نام پروژه: شبکه آبیاری	نوع پروژه	مساحت (هکتار)
---------------	------------------------	-----------	---------------

۱،۲۴۵،۹۴۷ بالا حدود ۶/۶ درصد اختلاف دارد. همچنین عدد ۸۵۵،۰۷۱ در سرجمع بالا با برآورد بخش GIS مشاور طرح آمایش استان خوزستان که معادل ۸۶۵،۰۰۰ هکتار اعلام شده است حدود ۲/۱ درصد اختلاف دارد.

۲-۱-۵-۲- توسعه کشاورزی

عنوان پروگرام‌ها

در بخش کشاورزی برنامه‌های ترویجی متعددی برای راهنمایی و هدایت کشاورزان در افزایش راندمان و تولید زراعت، باغداری و دامپروری و افزایش راندمان آبیاری، کنترل آفات و بیماری‌های زراعی و دامی انجام می‌شود. بخشی از این برنامه‌ها مانند کنترل آفات بیشتر راساً توسط سازمان جهاد کشاورزی استان انجام می‌شود و بعضی دیگر مانند تغییر و بهبود در سیستم‌های آبیاری بخشی توسط این سازمان و همچنین با راهنمایی سازمان، توسط کشاورزان انجام می‌شود. بسیاری از این برنامه‌ها نیز با معرفی کشاورزان به بانک‌ها جهت دریافت تسهیلات بانکی صورت می‌گیرد و از این طریق حمایت مالی برای کشاورزان فراهم می‌شود.

چنانکه پیش‌تر گفته شده است منابع سرشار آب و خاک استان ایجاب می‌نماید تولیدات کشاورزی، دامپروری و آبی‌پروری استان توسعه یابد و ارزش افزوده بخش کشاورزی که در جایگاه پنجم در کشور قرار دارد به جایگاه شایسته این منابع ارتقا یابد. از آنجا که فعالیت بخش کشاورزی به طور عمده توسط بخش خصوصی (غیر دولتی)، صورت می‌گیرد، نقش برنامه‌های ترویجی سازمان جهاد سازندگی در توسعه این بخش اهمیت اساسی را دارد. این نقش با اجرای برنامه‌های ترویجی در دو زمینه اصلی فعالیت تولید محصولات زراعی- باغداری و محصولات دامی صورت می‌گیرد و بدیهی است دست یافتن به این اهداف به افزایش تولید و افزایش درآمد کشاورزان و تامین اهداف بنیادین "کارآیی اقتصادی" و "کاهش عدم تعادل‌ها" نیز می‌انجامد.

عنوان پروگرام‌های اصلی اجرایی مورد توجه طرح آمایش استان به شرح زیر است:

- انجام عملیات آب و خاک - ساماندهی اراضی کشاورزی
- انجام عملیات آب و خاک - تامین و عرضه آب
- پروگرام ترویجی توسعه کشت و افزایش راندمان محصولات کشاورزی
- پروگرام ترویجی توسعه و افزایش راندمان محصولات دامی
- پروگرام مبارزه با آفات گیاهی
- پروگرام مبارزه با بیماری‌های دامی

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار

عنوان طرح‌های دارای اولویت، ذیل هر پروگرام در زیر معرفی شده است:

- پروگرام انجام عملیات آب و خاک - ساماندهی اراضی کشاورزی
 - یکپارچه‌سازی اراضی
 - تجهیز و نوسازی اراضی سنتی
 - تجهیز و نوسازی اراضی مدرن
 - پوشش انهار سنتی
 - بهسازی کانال‌های آبیاری عمومی
- پروگرام انجام عملیات آب و خاک - تامین و عرضه آب

- توسعه شبکه فرعی آبیاری و زهکشی
- احیا و مرمت قنوات
- سیستم‌های آبیاری تحت فشار
- اجرای طرح‌های کوچک تأمین آب
- توسعه خط انتقال با لوله
- زهکشی
- لایروبی انهار و زهکش

▪ پروگرام ترویجی توسعه کشت و افزایش راندمان محصولات کشاورزی

- برنامه افزایش تولید محصولات زراعی
- برنامه افزایش تولید محصولات باغی

▪ پروگرام ترویجی توسعه دامپروری

- برنامه افزایش تولید محصولات دام و طیور

▪ پروگرام مبارزه با آفات گیاهی

- برنامه کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز

▪ پروگرام مبارزه با بیماری‌های دامی

- برنامه پوشش بهداشتی دام، طیور و آبزیان در برابر بیماری‌ها

▪ سایر پروگرام‌های ترویجی

- برنامه افزایش سطح پوشش خدمات ترویجی

۲-۵-۱-۳- توسعه منابع طبیعی

عنوان پروگرام‌ها

پروگرام‌های اصلی حفاظت از منابع طبیعی شامل توسعه و حفاظت از این منابع را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

- در حوزه توسعه و حفاظت از جنگل‌ها و مراتع، آبخیزداری و بیابان‌زدایی
- در حوزه مدیریت زمین و کاربری اراضی
- در حوزه توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی کشور

جزئیات بیشتر در مورد طرح و پروژه پروگرام‌های بالا طبق شرح خدمات، در ادامه ارائه خواهد شد.

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت دار

مهم‌ترین اولویت‌های استان در چارچوب حفظ و توسعه منابع طبیعی، با توجه به شرایط طبیعی استان به ترتیب اولویت در زمینه‌های زیر تعریف می‌شود: (۱)، آبخیزداری، (۲)، حفظ و توسعه جنگل و مرتع و (۳)، بیابان‌زدایی طبق جدول ۷۵ توزیع اعتبار بین برنامه‌های عملیاتی توسعه منابع طبیعی استان در برنامه پنجم توسعه استان و پیشنهاد اداره کل منابع طبیعی و جنگلداری استان در مطالعات آمایش، همسویی کلی و عمومی بر تأکیدات بین برنامه‌ای در این دو مجموعه را نشان می‌دهد.

جدول ۷۵- توزیع اعتبار حفظ و توسعه منابع طبیعی بین برنامه‌های عملیاتی در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ (درصد)

اداره کل منابع طبیعی استان		برنامه پنجم توسعه استان	
۴۱,۶	آبخیزداری (عملیات سازه‌ای)	۴۱,۷	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک
۱۲,۶	آبخیزداری (عملیات بیولوژیک)		
۲۰,۲	جنگل کاری و توسعه فضای سبز	۲۴,۳	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل
۶,۱	حفاظت و حمایت از جنگل‌ها و مراتع		
۳,۷	بهبود و اصلاح مراتع	۱۰,۵	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع
۱۵,۸	بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان	۲۲,۰	برنامه بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان
		۱,۴	برنامه ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی دولتی
۱۰۰,۰	جمع	۱۰۰,۰	جمع

مأخذ: برنامه پنجم توسعه استان و اداره کل منابع طبیعی

پروژه‌ها و عملیات این برنامه‌ها به صورت پیوسته در چارچوب ۱۴ طرح در سه حوزه اصلی زیر انجام خواهد شد:

▪ در حوزه توسعه و حفاظت از جنگل‌ها و مراتع، آبخیزداری و بیابان‌زدایی

- (۱) توسعه زراعت چوب
- (۲) توسعه جنگل (جنگل‌های دست کاشت)،
- (۳) افزایش سطوح تحت پوشش طرح‌های مدیریت جنگل
- (۴) ارتقاء ضریب حفاظت از جنگل‌ها و مراتع
- (۵) افزایش سطوح اجرایی طرح‌های مرتعداری
- (۵-۱) ممیزی مراتع
- (۵-۲) ساماندهی چرای دام در مراتع
- (۶) عملیات بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی بیابانزا
- (۷) عملیات آبخیزداری در حوزه سدها
- (۸) عملیات آبخیزداری در سایر حوزه‌ها
- (۹) پخش سیلاب و تغذیه آبخوان‌ها در حوزه شهری و روستایی
- (۱۰) تامین سوخت فسیلی جنگل نشینان، عشایر و جوامع محلی در اراضی بیابانی

▪ در حوزه مدیریت زمین و کاربری اراضی

- (۱۱) ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات
- (۱۲) کاداستر منابع طبیعی و سامانه‌های اطلاعات توصیفی زمین
- (۱۳) استعدادیابی و تعیین کاربری بر اساس توان اکولوژیک

▪ در حوزه توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی

- (۱۴) توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی

۲-۵-۱-۴- توسعه شیلات

عنوان پروگرام‌ها

پروگرام‌های اصلی توسعه شیلات، از دو پروگرام اصلی حمایت از صید و صیادی و حمایت از آبی‌پروری تشکیل می‌شود.

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت دار

مهم‌ترین عملیات سازمان شیلات در چارچوب حمایت از توسعه فعالیت شیلات عبارت هستند از:

الف) در زمینه صید و صیادی:

توسعه اسکله‌ها و زیستگاه‌های مصنوعی:

- ✓ توسعه اسکله‌های صیادی شامل تعمیر، نوسازی و بهسازی اسکله‌ها و بنادر صیادی، احداث اسکله‌های پهلوگیری جهت تخلیه صید، اسکله‌های تدارکاتی، اسکله‌های شناور،
- ✓ لایروبی، محوطه‌سازی، سنگ چینی و ساحل‌سازی در اسکله‌های صیادی
- ✓ گسترش شبکه برق و تجهیز بنادر صیادی به خدمات پشتیبانی مثل جایگاه سوخت رسانی به شناورهای صیادی و سیستم اطفاء حریق
- ✓ شرکت در کمیته ساماندهی اسکله‌ها و بنادر صیادی و بررسی راهکارهای مدیریتی،
- ✓ فعال کردن بخش تعاونی و واگذاری مدیریت بهره‌برداری بندرهای صیادی به بخش تعاونی،
- ✓ ایجاد زیستگاه‌های مصنوعی،

مدیریتی، نظارتی، مطالعاتی، آموزش و ترویج:

- ✓ مشارکت در کمیته مشترک توانمندسازی تعاونی‌ها با اداره کل تعاون استان،
- ✓ اجرای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها در بخش توزیع سوخت شناورهای صیادی
- ✓ پیگیری تأمین تسهیلات مورد نیاز،
- ✓ انجام مستمر پروژه‌های مطالعاتی با همکاری پژوهشکده آبی‌پروری جنوب کشور،
- ✓ برگزاری دوره‌های آموزشی جهت صیادان و آشنایی آنها با تأثیرات روش‌های مخرب صید،
- ✓ استقرار سیستم یکپارچه صدور مجوز صید (سیماب) در استان و در اختیار قرار دادن برنامه‌ها و تجارب استان به شیلات مرکز جهت استفاده در سایر استان‌ها،
- ✓ شرکت در کمیسیون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در جهت ساماندهی و کاربرد راهکارهای کاهش قاچاق سوخت، طرح شکایت در مراجع قضایی از واحدهای آلاینده،
- ✓ تدوین آیین نامه نحوه برخورد و توقیف شناورهای بیگانه،

ب) در زمینه آبی‌پروری:

- ✓ احداث تأسیسات زیربنایی مجتمع‌های آبی‌پروری گرم‌آبی و سردآبیتوسط سازمان شیلات و با مشارکت بخش خصوصی،
- ✓ مطالعات امکان‌سنجی توسعه آبی‌پروری در شهرستان‌های مختلف،
- ✓ کمک‌های کارشناسی برای افزایش تولید در واحد سطح،
- ✓ معرفی گونه‌های جدید مثل ماهیان خاویاری،
- ✓ انجام مطالعات مربوط به تنوع گونه‌ای برای معرفی گونه‌های جدید،
- ✓ پیگیری تأمین تسهیلات مورد نیاز،
- ✓ اجرای پروژه‌های پایلوت و ترویجی،
- ✓ اجرای پروژه‌های بهبود مدیریت آبی‌پروری و ...

۲-۵-۱-۵- توسعه صنعت

در زمینه توسعه صنعت، فعالیت دو دستگاه اجرایی اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان و شرکت شهرک‌های صنعتی استان عمده است. به علاوه سازمان جهاد کشاورزی نیز در زمینه توسعه صنعت و به خصوص صنایع غذایی در روستاها و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری نیز در زمینه توسعه صنایع دستی فعالیت دارند. به لحاظ اهمیت غالب دو دستگاه نخست در توسعه صنعتی استان، ابتدا به وظایف این دو دستگاه اشاره می‌شود.

الف- جایگاه اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان

وظایف اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان به تبع وظایف وزارتخانه مربوط، به طور عمده مدیریتی و حمایتی است. وظایف اصلی وزارت صنعت، معدن و تجارت در زمینه توسعه صنعت و معدن به طور خلاصه شامل تدوین استراتژی توسعه صنعتی و معدنی، تعیین سیاست‌ها برنامه و ضوابط کلی توسعه بخش صنعت و معدن، نظارت بر فعالیت‌های صنعتی و معدنی و هدایت و حمایت از آن‌ها، برنامه‌ریزی برای افزایش بازدهی و بهره‌وری بخش‌صنعت و معدن، تعیین و تدوین سیاست‌های توسعه صادرات محصولات صنعتی و فرآورده‌های معدنی و خدمات فنی- مهندسی در چارچوب سیاست‌های صادراتی کشور، تنظیم سیاست‌های لازم جهت توسعه کمی و مدیریت و نیروی انسانی، توسعه کارآفرینی در بخش صنعت و معدن کشور و صدور مجوز تاسیس و بهره برداری واحدهای تولیدی صنعتی و معدنی با رعایت مقررات زیست محیطی است.

براین اساس وظایف اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان را نیز می‌توان به طور خلاصه به شرح زیر دسته‌بندی کرد.

- ۱) تعیین اولویت‌های سرمایه گذاری جدید متناسب با توجه به قابلیت‌ها و مزیت‌های سرمایه گذاری در استان و معرفی آن به سرمایه گذاران،
- ۲) انجام مطالعات تکمیلی آمایش صنعتی استان،
- ۳) تدوین استراتژی تخصیص تسهیلات به سرمایه‌گذاران مستعد و توانمند در عرصه صنعت و معدن
- ۴) راهبری تسهیلات اختصاص داده شده برای راه اندازی طرح‌های مناسب،
- ۵) حمایت در تأمین تسهیلات ارزی مورد نیاز طرح‌های در دست اجرا،
- ۶) حمایت از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی توانمند برای سرمایه گذاری در طرح‌های صنعتی استان،
- ۷) حمایت و کمک به توسعه صادرات صنعتی استان،
- ۸) کمک به رفع مشکلات طرح‌های در دست اجرا به منظور تسریع در اجرا و راه اندازی آنها،
- ۹) شناسایی مشکلات و موانع واحدهای موجود و ارائه راهکار در جهت رفع مشکلات واحدهای صنعتی و معدنی به منظور تداوم بخشیدن به تولید،
- ۱۰) برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با صنعت برای واحدهای صنعتی و کارشناسان،
- ۱۱) پیگیری و ارائه راهکار به منظور افزایش ارتباط بین مراکز علمی و دانشگاهیان برجسته با صنعتگران و معدن‌کاوان استان و کمک به توسعه خدمات مهندسی و تحقیق و توسعه و کارآفرینی و افزایش بهره‌وری در کلیه عوامل تولید در طرح‌های صنعتی،

ملاحظه می‌شود که در وظایف بالا بندهای ۱ و ۲ بیشتر مربوط به تعیین فعالیت مناسب برای پهنه‌های مختلف استان و تعیین مکان برای فعالیت‌های مختلف صنعتی (و معدنی)، است به عبارت دیگر تخصیص نوع فعالیت به مکان، یا تخصیص مکان به نوع فعالیت. بنابراین دو بند یادشده جنبه برنامه‌ریزی استراتژیک و سایر بندها جنبه تاکتیکی و اجرایی دارند. اهمیت موارد استراتژیک یاد شده از این نظر است که

در صورت تخصیص فعالیت به مکان (یا مکان به فعالیت)، امکان تغییر آن در آینده یا نامیسر خواهد بود و یا تنها با صرف هزینه بسیار زیاد (به معنی متحمل شدن ضرر و زیان)، امکان پذیر خواهد بود.

در واقع سه بند یاد شده از وظایف اداره کل صنعت، معدن و تجارت به برنامه ریزی آمایش بسیار نزدیک است. تنها تفاوت در آن است که در مطالعات و برنامه ریزی آمایش رابطه بین بخش ها نیز در نظر گرفته می شود و در برنامه ریزی تک بخشی، رابطه با فضا تنها از دیدگاه توسعه همان بخش ملحوظ می شود و رابطه بین بخش ها و بازتاب توسعه بخش بر مناطق مختلف منظور نمی شود. طرح این موضوع از این نظر اهمیت دارد که نتایج مطالعات آمایش در زمینه تخصیص فعالیت به مکان (و تخصیص مکان به فعالیت)، به علت همین تفاوت دیدگاه، در یکی دو مورد با دیدگاه توسعه بخش صنعت از دیدگاه بخشی متفاوت است (به این موضوع در ادامه باز خواهیم گشت).

ب- توسعه فضایی صنعت از دیدگاه اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان

اداره کل صنعت، معدن و تجارت در ارتباط با آمایش بخش صنعت در پهنه استان بررسی هایی انجام داده است که شامل پهنه بندی استان در ۶ منطقه براساس مشابهت ها و پیشنهاد شاخه های صنایع مناسب برای توسعه صنعت در هر منطقه با توجه به نقاط قوت و ضعف و تهدیدها و فرصت ها در این شش منطقه است. منطقه بندی و صنایع پیشنهادی این دستگاه برای هر یک از این مناطق در جدول ۷۶ ارائه شده است. به علاوه در این جدول صنایع پیشنهادی از دیدگاه مطالعات آمایش نیز درج شده است. ملاحظه می شود در مواردی بر اساس مطالعات آمایش شاخه های صنعتی دیگری نیز بر این اساس اضافه شده است مانند صنایع برق و الکترونیک، تولید لوازم الکتریکی خانگی و صنایع اپتیک در منطقه یکم و صنایع برق و الکترونیک صنایع اپتیک در منطقه دوم. به علاوه صنایع عمومی کارگاهی مانند درب و پنجره سازی، نجاری، تولید مصالح ساختمانی سیمانی (انواع لوله های سیمانی، موزائیک و مانند آن، تعمیر لوازم و دستگاه های برقی و غیر برقی و مشابه آن)، و همچنین صنایع بازیافت برای همه مناطق پیشنهاد شده است.

از دیدگاه مطالعات آمایش برخورداری سه منطقه جنوبی استان خوزستان (منطقه ۱، ۲ و ۳ از شش منطقه در منطقه بندی اداره کل صنعت، معدن و تجارت)، و به ویژه شهرستان های اهواز، آبادان - خرمشهر، ماهشهر، بهبهان، آغاچاری و مسجد سلیمان (نسبت به مناطق شمالی استان)، از تکنولوژی برتر و سابقه دیرینه در صنایع برخوردار از فناوری برتر و تجمیع دانش فنی - مهندسی در این مناطق، قابلیت توسعه صنایع پیشرفته را در این مناطق فراهم کرده است. بنابراین توسعه صنایع فلزی، فولاد آلیاژی، چدن ریزی دقیق، فورجینگ، قطعه سازی پیشرفته برای خودرو و برای صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، صنایع برق و الکترونیک، صنایع ساخت خودرو و صنایع ساخت قایق و کشتی و صنایع جانبی آن در مناطق ساحلی جنوب با توجه به سابقه، دانش و موقعیت جغرافیایی دسترسی به بندر و دریا بسیار موجه است.

هرچند در وهله نخست همین استدلال در مورد توسعه صنایع نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی صادق است اما به لحاظ مسایل محیط زیست، ملاحظات بین بخشی و سایر ملاحظات آمایشی که در بند (پ)، این بند ارائه خواهد شد احداث واحدهای جدید صنایع بالادستی و پایین دستی شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دستی نفت و گاز مکان یابی ویژه ای را طلب می نماید. به این موضوع باز خواهیم گشت.

بر این اساس علاوه بر صنایعی که اداره کل صنعت، معدن و تجارت پیشنهاد کرده اند، در ارتباط با سه منطقه جنوبی استان، هر جا که اداره کل صنایع فلزی، فولاد آلیاژی، چدن ریزی دقیق، فورجینگ، قطعه سازی پیشرفته برای خودرو و برای صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، صنایع برق و الکترونیک، صنایع ساخت خودرو و صنایع ساخت قایق و کشتی و صنایع جانبی آن در مناطق ساحلی جنوب را پیشنهاد نکرده اند از نظر مطالعات آمایش توسعه این صنایع در این مناطق توصیه می شود.

با توجه به جدول ۷۶ صنایع پیشنهادی برای ۶ منطقه به شرح زیر ارائه می شود:

- برای منطقه یکم، شامل شهرستان‌های آبادان، خرمشهر و شادگان به دلیل تجارب صنعتی شهرستان‌های آبادان، خرمشهر و مجاورت با بندر و دریا، سابقه دیرینه صنایع نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع برخوردار از تکنولوژی برتر، کشتی سازی و صنایع وابسته، اعم از صنایع فلزی، برق و الکترونیک و صنایع فولاد پیشنهاد شده است همچنین به دلیل وجود بازار بالقوه صنایع نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی برای قطعات مورد نیاز، قطعه سازی برای این صنایع پیشنهاد شده است. شهرستان شادگان نیز در کنار شهرستان‌های آبادان و خرمشهر می‌تواند از بخشی از این صنایع منتفع شود. همچنین برای این منطقه به دلیل مجاورت با دریا و بهره‌مندی از نخلستان‌ها، صنایع شیلات و خرما پیشنهاد شده است.
- از دیدگاه مطالعات آمایش صنایع برق و الکترونیک و صنایع اپتیک نیز که از صنایع برخوردار از تکنولوژی بالا هستند، به علاوه صنایع بازیافت و صنایع عمومی کارگاهی برای این منطقه گزینه مناسبی تشخیص داده شده است به صنایع بالا اضافه شده است.
- برای منطقه دوم شامل شهرستان‌های ماهشهر، هندیجان، امیدیه و آغاچاری به دلیل تمرکز و تجربه صنایع نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی، توسعه این صنایع و به دلیل مجاورت با دریا صنایع کشتی‌سازی و صنایع وابسته پیشنهاد شده است. همچنین به دلیل سطح بالای توسعه صنعتی به خصوص در شهرستان ماهشهر، و وجود بازار بالقوه، صنایع قطعه سازی نیز برای این منطقه پیشنهاد شده است. مجاورت با دریا و تمرکز بالای ماهیگیری در اقتصاد شهرستان هندیجان نیز به ارائه پیشنهاد ایجاد صنایع شیلات در این منطقه منجر شده است. صنایع بازیافت نیز گزینه مناسب دیگری برای این منطقه بوده که ارائه شده است.
- از دیدگاه مطالعات آمایش صنایع برق و الکترونیک و صنایع اپتیک نیز که از صنایع برخوردار از تکنولوژی بالا هستند، به علاوه صنایع عمومی کارگاهی برای این منطقه گزینه مناسبی تشخیص داده شده است به صنایع بالا اضافه شده است.
- برای منطقه سوم شامل شهرستان‌های اهواز، سوسنگرد، هویزه و باوی به دلیل تمرکز و تجربه صنایع فلزی و صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع قطعه سازی برای بازار بالقوه صنایع نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی پیشنهاد شده است. به علاوه توسعه صنایع غذایی (خرما)، و صنایع جانبی نیشکر و صنایع بهره‌مند از تکنولوژی برتر پیشنهاد شده است.
- از نظر مطالعات آمایش به دلیل سطح بالای توسعه صنعتی و تجربه این منطقه به ویژه در صنایع فلزی، توسعه صنایع فولاد آلیاژی، ریخته‌گری دقیق، ماشین‌سازی و تولید خودرو و یا قطعات آن، ساخت ماشین آلات و لوازم کشاورزی، صنایع برق و الکترونیک و پزشکی و اپتیکی و همچنین صنایع بازیافت و صنایع عمومی کارگاهی به رشته‌های بالا اضافه شده است.
- برای منطقه چهارم شامل شهرستان‌های دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر و گتوند از دیدگاه اداره کل صنعت و معدن صنایع جانبی نیشکر، صنایع تبدیلی کشاورزی، صنایع معدنی و صنایع نوین ساختمانی، صنایع برق و الکترونیک، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، قطعات خودرو، ماشین آلات کشاورزی، فولاد آلیاژی و صنایع بازیافت پیشنهاد شده است. که با دیدگاه مطالعات آمایش همخوانی دارد.
- برای منطقه پنجم شامل شهرستان‌های ایذه، باغملک، رامهرمز، بهبهان، رامشیر و هفتگل اداره کل صنعت و معدن صنایع تبدیلی کشاورزی، صنایع آشامیدنی‌پیشرفته و با ظرفیت بالا، صنایع معدنی، صنایع نوین ساختمانی، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، ماشین آلات کشاورزی و صنایع بازیافت را پیشنهاد کرده‌اند که با دیدگاه مطالعات آمایش همخوانی دارد.
- به علاوه از نظر مطالعات آمایش به دلیل موقعیت دامپروری در شمال شرق استان، توسعه صنایع غذایی و لبنیات و به دلایل عمومی توسعه صنایع برق و ساخت لوازم منزل را به همراه صنایع عمومی کارگاهی و صنایع بازیافت برای این منطقه پیشنهاد می‌نماید.
- برای منطقه ششم شامل شهرستان‌های مسجدسلیمان، لالی و اندیکا اداره کل صنعت و معدن صنایع آشامیدنی‌پیشرفته و با ظرفیت بالا، صنایع معدنی، قطعه سازی مدرن، صنایع برق و الکترونیک، صنایع نوین ساختمانی را پیشنهاد کرده‌اند که با دیدگاه

مطالعات آمایش همخوانی دارد. به علاوه صنایع عمومی کارگاهی و صنایع بازیافت نیز از نظر مطالعات آمایش در این منطقه توصیه می‌شود.

• همچنین ادار کل صنعت، معدن و تجارت برای این منطقه توسعه صنایع پایین دستی پتروشیمی را پیشنهاد داده اند که مورد تأیید مطالعات آمایش نیست.

پ- جهت‌گیری‌های فضایی توسعه صنایع استان از دیدگاه مطالعات آمایش

در گزارش‌های پیشین مطالعات آمایش، به خصوص در گزارش منابع آب استان، گزارش فصل پنجم و گزارش فصل ششم درباره آلودگی محیط زیست استان، آلودگی رودخانه دز از دزفول تا اهواز و در ادامه آن آلودگی رودخانه کارون از اهواز تا خرمشهر و آبادان و آلودگی بندر ماهشهر و شهرستان شادگان مطالب لازم ارائه شده است. در دو گزارش اخیر مطرح شد که حریم رودخانه دز و کارون به عنوان منطقه ویژه کنترل آلودگی، از هرگونه آلودگی بیشتر شیمیایی محفوظ داشته شود و کنترل ویژه‌ای نیز بر صنایع و فعالیت‌های کشاورزی و به طور کلی فعالیت‌های انسان که آب این شاه‌رگ حیاتی استان را آلوده می‌نمایند معمول گردد. همچنین در گزارش فصل ششم مطرح شد که منطقه بندر ماهشهر و شادگان به عنوان منطقه دوم کنترل ویژه آلودگی و حریم تمام رودخانه‌های دیگر استان به عنوان منطقه سوم کنترل آلودگی از آلودگی‌های بیشتر که به پایین دست سرایت می‌کنند محفوظ شوند. همچنین در گزارش‌های یادشده مشاهده شد که منابع غنی کشاورزی (آب و خاک)، در منطقه غربی استان از شمال تا جنوب به طور عمده دارای قابلیت کشاورزی هستند و حفظ این منابع از آلودگی‌های صنعتی و شیمیایی با توجه به هدف حفاظت از محیط زیست یکی از اهداف بنیادین مطالعات آمایش و نتیجه‌گیری از آن اعلام شده است. در گزارش فصل ششم همچنین در چندین جا به این نکته اشاره شد که توسعه پایدار (شامل حفاظت از محیط زیست)، به عنوان دومین هدف بنیادین، و کاهش عدم تعادل‌ها به عنوان سومین هدف بنیادین در کنار نخستین هدف بنیادین یعنی کارایی اقتصادی قرار می‌گیرند و اهمیت هیچ‌کدام از دیگری کمتر نیست. در این گزارش‌ها مطرح شد که به طور طبیعی این اهداف در مواردی در تضاد و یا رقابت با یکدیگر قرار می‌گیرند و بیان شد که وظیفه مطالعات آمایش برقراری حداکثر همسویی بین این اهداف رقیب یا بعضاً متضاد می‌باشد. این وظیفه بیشتر از هرچیز در تخصیص مناسب (اگر نگوییم بهینه)، فعالیت‌ها به مناطق تجلی می‌یابد. یافتن فعالیت مناسب برای هر منطقه و یافتن فضای مناسب برای هر فعالیت.

در چارچوب بالا مطالعات آمایش به نتیجه بدیهی انطباق فعالیت با محیط و منابع محیطی رسیده است. منابع سرشار آب و خاک در غرب استان باید به فعالیت کشاورزی اختصاص داده شود، و توسعه یابد. منابع آب و خاک نه چندان غنی در نیمه شرقی استان (در مقایسه با نیمه غربی استان)، مورد حفاظت قرار گیرد و توسعه یابد. صنایعی که منطبق با فعالیت‌های دیرینه کشاورزی، دامداری، شیلات هستند و انطباق طبیعی با محیط دارند حمایت شوند و توسعه یابند. صنایع پیشین کشاورزی (شامل تولید ادوات و ماشین‌آلات کشاورزی، دامپروری و شیلات)، و صنایع پسین آن (شامل فراوری محصولات غذایی، بسته‌بندی و صنایع جانبی)، در محیط فعالیت‌های کشاورزی، دامپروری و شیلات توسعه یابد. صنایع فولاد، قطعه‌سازی، خودروسازی و صنایع دیگر دارای تکنولوژی برتر، با توجه به سابقه توسعه صنعتی در مکان‌های مناسب (از نظر مطالعات آمایش در مناطق جنوبی استان مانند اهواز، خرمشهر، آبادان، ماهشهر، بهبهان و آغاجاری که دارای پیشینه صنعتی قوی‌تری هستند مستقر شوند. در گزارش حساب‌های شهرستانی مشاهده شد صنایع عظیم نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی استان با اقتصاد استان پیوند قوی برقرار نکرده است و تغییرات ارزش افزوده این صنایع و به خصوص بخش نفت و گاز تاثیر چندانی بر اقتصاد استان ندارد، زیرا این واحدها به طور عموم صنایع ملی هستند که درآمد حاصل از فعالیت آن‌ها معمولاً یا به خزانه کشور واریز می‌شود و یا به حساب دفاتر مرکزی و شرکت‌های مادر تخصصی انتقال می‌یابد تنها پیوند قابل اعتنای اقتصاد استان با این فعالیت‌های صنعتی از طریق اشتغال آن‌ها در استان و شهرستان‌ها، از طریق دریافت حقوق و دستمزد و انتقال بخشی از آن به چرخه درآمد - مصرف - تولید و اشتغال تبعی برقرار می‌شود. این پیوند می‌تواند با توسعه صنایع قطعه

سازی برای واحدهای صنعتی نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فولاد و نیروگاه‌ها استحکام بیشتری یابد. حقیقت آن است که اگر بخشی از قطعات مورد نیاز فعالیت‌های صنعتی پیش گفته از تولیدات صنعتی استان تامین شود ارزش افزوده، اشتغال و درآمد استان از این محل بسیار متحول خواهد شد و از آن مهم‌تر تخصص صنعتی استان ارتقا خواهد یافت. زمینه‌های قانونی در ملزم کردن این واحدها به تامین قطعات و لوازم خود از بازار داخل کشور وجود دارد. با استفاده از این فرصت و با توجه به دانش استان در زمینه صنایع فلزی، توسعه صنایع قطعه سازی در استان هم برای تامین نیازهای استان و هم برای صنایع خودرو در سه منطقه جنوبی استان بسیار موجه خواهد بود. صنایع برق و الکترونیک، صنایع تولید وسایل خانگی و مشابه آن نیز در طیف وسیع‌تری در مکان‌های مختلف در خدمت توسعه صنعتی و کاهش نابرابری‌ها قرار گیرند. صنایع عمومی کارگاهی که مورد نیاز همه شهرستان‌ها هستند (مانند درب و پنجره سازی، محصولات کانی ساختمانی مانند گچ و آهک و سنگ و موزائیک ...)، در همه شهرستان‌ها مستقر شوند تا علاوه بر افزایش تولید و درآمد و کاهش عدم تعادل‌ها هزینه حمل نیز کاهش یابد.

اما در مورد صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع نفت و گاز به طور طبیعی انتظار می‌رود به دلیل سابقه و مجاورت با منابع اولیه مورد نیاز توسعه این صنایع به سمت اهواز، آبادان-خرمشهر، ماهشهر و امیدیه و هفتگل و آغاجاری میل نماید و یا توصیه شود و همان طور که در جدول ۷۶ مشاهده می‌شود اداره کل صنعت، معدن و تجارت توسعه این صنایع را در هر ۶ منطقه پیشنهاد نموده است که مورد تأیید مطالعات آمایش نمی‌باشد.

بدیهی است بر اساس استدلال همجواری با منابع و فواید حاصل از همجواری با واحدهای موجود، و بدون در نظر گرفتن سایر محدودیت‌ها، توسعه این واحدها به خصوص در مناطق جنوبی استان در جوار منابع و صنایع همسان جاذبه خواهد داشت. همین کشش اولیه به درستی این صنایع را در همین مناطق مستقر کرده است (به خصوص در اهواز، آبادان - خرمشهر و ماهشهر)، اما در حال حاضر تمرکز بسیار بالای این صنایع در این مناطق محیط زیست را به شدت تخریب کرده است و جایی برای توسعه بیشتر این صنایع در این مناطق وجود ندارد.

در این شرایط پیشنهاد احداث صنایع جدید از این دست در مناطق شمالی تر استان بر اساس پهنه‌بندی مناطق برنامه‌ریزی مانند دزفول و اندیمشک (منطقه ۴)، لالی و اندیکا (منطقه ۷) و ایزده، باغ‌ملک (منطقه ۸)، نیز خطر آلودگی محیط زیست را بسیار شدیدتر تهدید خواهد کرد. در حال حاضر که یک جدایی گزینی نسبی بین فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی و به خصوص بین فعالیت‌های کشاورزی با صنایع نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی وجود دارد، به این معنی که این صنایع در بالا دست و بر مسیر آب (از شمال به جنوب)، و بر اراضی ارزشمند آب و خاک شمال استان قرار نگرفته‌اند با آلودگی شدید و تهدید ناشی از آن مواجه هستیم، حال اگر این‌گونه صنایع در بالا دست احداث شوند این تهدید و تخریب محیط زیست و منابع آب و خاک بسیار شدیدتر خواهد شد.

بر این اساس پیشنهاد مطالعات آمایش اجتناب از احداث هرگونه واحدهای صنعتی جدید از نوع صنایع شیمیایی و پتروشیمی و نفت و گاز در بالادست در نیمه شمالی استان به دلیل آلوده ساختن منابع آب و خاک می‌باشد. در مناطق جنوبی نیز منطقه آبادان تا ماهشهر و اهواز نیز به دلیل تراکم زیاد این واحدها و به علت قرار گرفتن در منطقه ویژه کنترل آلودگی به صلاح نیست. بر این اساس همان‌طور که در گزارش فصل ششم مطالعات آمایش پیشنهاد شد احداث واحدهای جدید این صنایع در شهرستان هندیجان در دو منطقه شرق و غرب هندیجان، با رعایت فاصله مناسب از دریا، که بر اراضی غیر مناسب برای تبدیل به اراضی قابل کشاورزی است و به شبکه‌های زیربنایی آب، برق، گاز، راه، بندر و سایر زیرساخت‌ها دسترسی دارد و مهم‌تر از آن به مرکز این صنایع اهواز، آبادان و ماهشهر در استان خوزستان و منابع گاز استان بوشهر در فاصله مناسبی دسترسی دارد پیشنهاد می‌شود.

جدول ۷۶- صنایع پیشنهادی برای مناطق ششگانه، مقایسه نظرات دستگاه و نظرات منتج از مطالعات آمایش

منطقه ۱	آبادان، خرمشهر و شادگان
پیشنهاد دستگاه	کشتی سازی و صنایع وابسته، صنایع شیلاتی، صنایع بسته بندی وجانبی خرما، صنایع جانبی نیشکر، تولید فلزات اساسی، صنایع مونتاژی، کالای صنعتی با فناوری برتر، فورجینگ، قطعه سازی مدرن صنایع نفت و گاز، فولاد آلیاژی، * صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالادستی، پایین دستی)،
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع غذایی (خرما، شیلات)، تولید فلزات اساسی، فولاد آلیاژی، قطعه سازی برای صنایع نفت و گاز، کالای صنعتی با فناوری برتر، کشتی سازی و صنایع وابسته، صنایع مونتاژ، + صنایع برق و الکترونیک، تولید لوازم الکتریکی خانگی، صنایع اپتیک، صنایع بازیافت، صنایع عمومی کارگاهی * صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالادستی، پایین دستی)،
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	
منطقه ۲	ماهشهر، هندیجان، امیدیه و آغاچاری
پیشنهاد دستگاه	کشتی سازی و صنایع وابسته، صنایع شیلاتی، صنایع نوین ساختمانی، قطعه سازی مدرن کارخانه ای و نفت و گاز، صنایع بازیافت * صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالا دستی، پایین دستی)،
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع غذایی (شیلات)، صنایع ساختمانی، قطعه سازی برای صنایع نفت و گاز، کشتی سازی و صنایع وابسته، * صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالادستی، پایین دستی)، + صنایع برق و الکترونیک صنایع اپتیک، صنایع بازیافت، صنایع عمومی کارگاهی
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	* صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالا دستی، پایین دستی)،
منطقه ۳	اهواز، سوسنگرد، هویزه و باوی
پیشنهاد دستگاه	صنایع جانبی نیشکر، صنایع بسته بندی وجانبی خرما، قطعه سازی مدرن، کالای صنعتی با فناوری برتر * صنایع نفت و گاز،
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع غذایی (خرما و نیشکر)، و صنایع جانبی نیشکر، قطعه سازی مدرن، کالای صنعتی با فناوری برتر، + فولاد آلیاژی، ریخته گری دقیق، ماشین سازی و تولید قطعات خودرو، ساخت ماشین آلات و لوازم کشاورزی، صنایع برق و الکترونیک، پزشکی و اپتیک، صنایع بازیافت، صنایع عمومی کارگاهی * صنایع نفت و گاز،
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	
منطقه ۴	دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر و گتوند
پیشنهاد دستگاه	صنایع جانبی نیشکر، کالای صنعتی با فناوری برتر، صنایع برق و الکترونیک، صنایع نوین ساختمانی، صنایع تبدیلی کشاورزی، صنایع معدنی، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، قطعات خودرو، ماشین آلات کشاورزی، فولاد آلیاژی، صنایع بازیافت * صنایع پایین دستی پتروشیمی،
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع جانبی نیشکر، انواع صنایع تبدیلی کشاورزی، صنایع معدنی و ساختمانی، صنایع فلزی، صنایع نوین با فناوری برتر، برق و الکترونیک، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، تولید قطعات خودرو، ماشین آلات کشاورزی و بازیافت
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	* صنایع پایین دستی پتروشیمی،
منطقه ۵	ایذه، باغملک، رامهرمز، بهبهان، رامشیر و هفتگل
پیشنهاد دستگاه	صنایع تبدیلی کشاورزی، صنایع آشامیدنی (پیشرفته و با ظرفیت بالا)، صنایع معدنی، صنایع نوین ساختمانی، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، ماشین آلات کشاورزی، صنایع بازیافت * صنایع پایین دستی پتروشیمی،
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع تبدیلی کشاورزی و غذایی، صنایع معدنی، ساختمانی، قطعات کارخانه ای و نیروگاهی، ماشین آلات کشاورزی، بازیافت

جدول ۷۶- صنایع پیشنهادی برای مناطق ششگانه، مقایسه نظرات دستگاه و نظرات منتج از مطالعات آمایش

صنایع غذایی، لبنیات، صنایع برق، ساخت وسایل برقی منزل، عمومی کارگاهی	+
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	* صنایع پایین دستی پتروشیمی
منطقه ۶	مسجد سلیمان، لالی و اندیکا
پیشنهاد دستگاه	صنایع آشامیدنی (پیشرفته و با ظرفیت بالا)، صنایع معدنی، قطعه‌سازی مدرن، صنایع برق و الکترونیک، صنایع نوین ساختمانی * صنایع پایین دستی پتروشیمی، صنایع نفت و گاز
پیشنهاد مطالعات آمایش	صنایع غذایی، معدنی، ساختمانی، برق و الکترونیک، قطعه سازی برای نفت و گاز، + بازیافت، صنایع عمومی کارگاهی
محدودیت از نظر مطالعات آمایش	* صنایع پایین دستی پتروشیمی، صنایع نفت و گاز

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان خوزستان، سال ۱۳۹۲ و مطالعات حاضر

ت- جایگاه و نقش و فعالیت‌های شرکت شهرک‌های صنعتی استان خوزستان در توسعه صنعت

نقش شرکت شهرک‌های صنعتی استان بسیار گسترده است و طیف وسیعی از مسایل مدیریتی و اجرایی را در بر می‌گیرد که در زیر نویس این بند آمده است^{۱۸}. اما از این بین، مهم‌ترین نقش این شرکت در توسعه صنعتی استان که با آمایش پیوند بسیار نزدیکی دارد، تعیین مکان شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی عمومی و تخصصی است. زیرا ایجاد شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی زمینه لازم برای توسعه صنعت در مکان‌هایی که این واحدها احداث می‌شوند را فراهم می‌نماید. بنابراین تعیین مکان و نوع شهرک و یا ناحیه و پیش‌بینی نوع و اندازه و تعداد واحدهایی که در آن مستقر خواهند شد در مرحله برنامه‌ریزی بسیار به برنامه‌ریزی آمایشی نزدیک است. احداث شهرک و ناحیه صنعتی و هماهنگی و پیگیری در فراهم کردن امکانات زیربنایی (آب، فاضلاب، تصفیه‌خانه، برق، گاز، راه، ارتباطات)، از طریق دستگاه‌های تأمین کننده این امکانات نیز اهم وظایف مرحله اجرایی را تشکیل می‌دهد. در مرحله اجرا، گام بعدی جذب واحدهای صنعتی به این شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی است که در اینجا هر دو دستگاه اداره کل صنعت، معدن و تجارت و شرکت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان در کنار یکدیگر نقش هدایتی و جذب سرمایه‌گذاران به این سامانه‌ها را ایفا می‌نمایند.

^{۱۸} - موضوع فعالیت شرکت شهرک‌های صنعتی عبارت است از:

الف- احداث شهرک‌های صنعتی در استان و ایجاد امکانات زیربنایی در هر شهرک با رعایت مفاد اساسنامه سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران .

ب- انجام کلیه اموری که ضمن هماهنگی، استفاده مطلوب از امکانات شهرک‌های صنعتی را در یک روند خودگردان از جهت مالی فراهم نماید.

ج- انجام کلیه اقدامات که برای هماهنگی اداری امور شهرک صنعتی از جهت مالی، فنی، خدماتی و بازرگانی توسط سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران مشخص و ابلاغ می‌گردد.

د- تملک زمین براساس قوانین موضوعه و واگذاری عین و منفعت اراضی مزبور و انتقال قطعی به داوطلبان احداث واحدهای صنعتی (مجاز) انتقال قطعی اراضی موکول به ارائه پروانه بهره‌برداری می‌باشد).

ه- تأمین خدمات عمومی شهرک صنعتی از قبیل آب، برق، تلفن، گاز، فاضلاب، تسطیح اراضی شهرک و ایجاد شبکه راه‌های اصلی و فرعی و همچنین ایجاد ساختمان‌های عمومی از قبیل درمانگاه، مسجد، مدرسه، فضای سبز، انبار و غیره.

و- مشارکت در سایر شرکت‌هایی که به لحاظ ارائه خدمات مورد نیاز متقاضیان و سایر مسائل شهرک لازم تشخیص داده شود.

از دیگر نقش‌های اجرایی این شرکت می‌توان به انواع حمایت‌های آموزشی، فنی، مشاوره‌ای به شرکت‌ها، حمایت ویژه از توسعه نرم افزاری و توانمند سازی صنایع کوچک و متوسط استان و اجرای برنامه توسعه خوشه‌های صنعتی و شناسایی تجمع‌های صنعتی و تدوین نقشه کسب و کار و اعطای تسهیلات در قالب طرح کمک‌های فنی و اعتباری، معرفی واحدهای صنعتی به صندوق ضمانت سرمایه گذاری صنایع کوچک جهت اخذ ضمانت نامه و حمایت از واحدهای صنعتی با استفاده از اعتبار تخصیص یافته نوسازی و ساختار صنایع در قالب تسهیلات و پروژه های اجرایی مطابق با نیاز واحدهای صنعتی استان اشاره کرد.

شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی برنامه‌ریزی شده استان تقریباً تمام پهنه استان را پوشش می‌دهند و تکمیل زیرساخت‌ها و جذب سرمایه‌گذاران بیشتر برای احداث واحدهای صنعتی در این سامانه‌ها را تکمیل خواهد کرد.

ث- شهرک‌ها، ناحیه‌های صنعتی و خوشه‌های صنعتی استان

در این بند، بر اساس اطلاعات شرکت شهرک های صنعتی، خلاصه‌ای از وضعیت شهرک‌ها و نواحی صنعتی و خوشه‌های صنعتی استان ارائه می‌شود:

- استان خوزستان تا پایان سال ۱۳۹۵ دارای ۳۳ شهرک صنعتی و ۳۷ ناحیه صنعتی مصوب می‌باشد.
- سایت‌های تخصصی موجود در شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان به شرح زیر است.
 - (۱) شهرک صنعتی صنایع دریایی و شیلات آبادان،
 - (۲) سایت اختصاصی جهت صنایع اسقاط خودرو واقع در شهرک صنعتی شماره ۵ اهواز
 - (۳) سایت اختصاصی جهت صنایع پیشرفته واقع در شهرک صنعتی شماره ۵ اهواز
 - (۴) ناحیه صنعتی صنایع دریایی خرمشهر
 - (۵) ناحیه صنعتی صنایع دریایی هندیجان
 - (۶) ناحیه صنعتی صنایع معدنی اندیمشک
- تعداد ۳ سایت صنعتی شامل شهرک صنعتی آبادان، شهرک صنعتی خرمشهر و ناحیه صنعتی صنایع دریایی خرمشهر در مناطق آزاد تجاری اروند واقع هستند.
- و تعداد ۲ سایت صنعتی شامل شهرک صنعتی شلمچه و ناحیه صنعتی چذابه در نقاط مرزی با کشور عراق واقع گردیده اند.
- به علاوه شش شهرک جدید پتروشیمی از مصوبات دور سوم سفر دولت نهم و همچنین برنامه ایجاد شش شهرک معدنی و یک شهرک غذایی جز برنامه‌های شرکت شهرک‌های صنعتی استان قرار دارد.
- مکان اجرای شش شهرک تخصصی پتروشیمی بر اساس پیشنهاد شرکت شهرک‌های صنعتی استان خوزستان، عبارت است از بندر ماهشهر، بندر امام، اهواز، آبادان، خرمشهر و هندیجان.
- استان خوزستان دارای ۱۰ خوشه صنعتی (خوشه نفت، گاز و پتروشیمی، خوشه خرما، خوشه پوشاک، خوشه آبرزی پروری، خوشه ادوات کشاورزی، خوشه پلیمر و پلاستیک، خوشه صید و صیادی، خوشه فرش دستباف، خوشه گاو میش داری، خوشه صنایع جانبی نیشکر) می‌باشد که برنامه توسعه ای برای ۳ خوشه از آنها و از جمله خوشه صنعتی تجهیزات نفت، گاز و پتروشیمی، خوشه صنعتی پوشاک و خوشه صنعتی آبرزی پروری انجام شده است. خوشه ادوات کشاورزی خوزستان مشتمل بر ۴۵ واحد تولیدی فعال می‌باشند که از این تعداد، ۳۶ واحد دارای پروانه بهره برداری از سازمان صنعت، معدن و تجارت خوزستان بوده و مابقی بدون مجوز و یا تحت پروانه کسب مشاغلی همچون تراشکاری به تولید ادوات کشاورزی مشغول می‌باشند. از مجموع کل واحدهای دارای پروانه بهره برداری تعداد ۱۸ واحد در شهرک‌ها و سایر نواحی شهرستان دزفول مستقر می‌باشند. اندازه اغلب کارگاهها در مقیاس خرد و کوچک می‌باشد و فقط ۱۱ شرکت دارای ظرفیت اشتغال بالای ۱۰ نفر می‌باشند.

جدول ۷۷- وضعیت خوشه های صنعتی استان و کشور (تا پایان سال ۱۳۹۵)

نام استان	تعداد خوشه های شناسایی شده	تعداد پروژه های امکان سنجی توسعه خوشه		تعداد پروژه های توسعه خوشه ای در حال اجرا		تعداد پروژه های توسعه خوشه ای خاتمه یافته
		در دست اجرا	خاتمه یافته	در مرحله مطالعه شناختی	در مرحله پیاده سازی	
خوزستان	۱۰	۰	۴	۰	۲	۴
کشور	۳۹۶	۲	۱۵۶	۶	۳۸	۷۴
سهم استان (درصد)	۲,۵	-	۲,۵	-	۵,۳	۵,۴

مأخذ: شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان - ۱۳۹۵

جدول ۷۸- توسعه خوشه کسب و کار ادوات کشاورزی خوزستان و کشور (تعداد/نفر)

شرح	تعداد خوشه ها	تعداد واحدهای کسب و کار	میزان اشتغال	تعداد پروژه های توسعه خوشه ای در حال انجام	تعداد پروژه های توسعه خوشه ای خاتمه یافته
کشور	۳۹۸	۳۲۷۱۱۸	۲۶۵۴۲۸۲	۲۹	۵۸
استان خوزستان	۱۰	۶۶۶۳	۲۹۴۷۰	۱	۳

مأخذ: شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان - ۱۳۹۵

واحدهای صنعتی مستقر در شهرکها و نواحی صنعتی به تفکیک فعالیت

واحدهای صنعتی واقع در شهرکها و نواحی صنعتی، در قالب ۸ فعالیت غذایی، نساجی، سلولزی، شیمیایی، فلزی، کانی غیر فلزی، خدمات و برق و الکترونیک تقسیم بندی می شوند.

الف) واحدهای صنعتی مستقر در شهرک های صنعتی به تفکیک گروه های عمده فعالیت: بیشترین سهم فعالیت واحدهای صنعتی استان در زمینه محصولات فلزی با ۳۲ درصد می باشد. بعد از آن واحدهای صنعتی مربوط به محصولات شیمیایی و غذایی به ترتیب با سهم ۲۲ و ۱۷ درصدی، در جایگاه بعدی قرار دارند. کمترین سهم فعالیت موجود در شهرک های صنعتی، فعالیت های نساجی با ۱,۶ درصد می باشند.

بررسی وضعیت اشتغال واحدهای صنعتی مستقر در شهرک های صنعتی نشان می دهد که سرانه اشتغال به ازاء هر واحد صنعتی فعال در استان معادل ۱۷ نفر می باشد.

ب) واحدهای صنعتی مستقر در نواحی صنعتی به تفکیک گروه های عمده فعالیت: بیشترین سهم فعالیت واحدهای صنعتی در زمینه محصولات فلزی با سهم ۴۵ درصد می باشد. بعد از فعالیت محصولات فلزی، به ترتیب فعالیتهای غذایی و شیمیایی با سهم ۱۸ و ۱۴ درصد فعالیت در رتبه بعدی بیشترین سهم فعالیت واحدهای صنعتی نواحی استان قرار دارند. کمترین سهم فعالیت موجود در نواحی صنعتی، فعالیت های خدمات و برق با ۱,۵۶ درصد می باشند.

وضعیت اشتغال واحدهای صنعتی نواحی صنعتی نشان دهنده سرانه اشتغال ۱۱ نفری به ازاء هر واحد صنعتی فعال می باشد.

جدول ۷۹- واحدهای به بهره برداری رسیده در شهرکها و نواحی صنعتی برحسب نوع صنعت در سال ۱۳۹۵

تعداد واحدهای به بهره برداری رسیده در شهرکها و نواحی صنعتی									استان
جمع	برق و الکترونیک	خدمات	کانی غیرفلزی	فلزی	شیمیایی	سلولزی	نساجی	غذایی و آشامیدنی	
۱۱۷۶	۳۰	۷۵	۱۵۳	۳۷۱	۲۵۹	۶۵	۱۹	۲۰۴	واحدهای صنعتی شهرکهای صنعتی
۶۵	۱	۱	۸	۲۹	۹	۳	۲	۱۲	واحدهای صنعتی نواحی صنعتی
۱۲۴۱	۳۱	۷۶	۱۶۱	۴۰۰	۲۶۸	۶۸	۲۱	۲۱۶	خوزستان
۳۹۳۸۵	۱۳۹۳	۲۱۷۷	۴۵۹۲	۱۰۸۱۵	۸۸۸۸	۲۸۷۱	۲۱۲۱	۶۶۲۸	جمع کشور
۳,۱۵	۲,۲۳	۳,۴۹	۳,۵۱	۳,۷۰	۳,۰۲	۲,۳۷	۰,۹۹	۳,۲۶	سهم استان
۱۲	۱۴	۹	۹	۷	۱۲	۱۹	۲۰	۱۱	رتبه استان

ماخذ: معاونت صنایع کوچک شرکت شهرکهای صنعتی خوزستان

تسهیلات شهرکها و نواحی صنعتی

شهرکها و نواحی استان دارای امکانات زیربنایی مناسب می باشند بعبارتی ۷۰ درصد شهرکها و نواحی صنعتی استان خوزستان دارای آب، ۷۳ درصد دارای برق و ۸۱ درصد دارای گاز می باشند.

جدول ۸۰- وضعیت شهرکها و نواحی صنعتی کل استان از نظر پروژه های زیست محیطی

رشد (درصد)	سال ۹۵	سال ۹۴	واحد سنجش	موضوع
۱۴,۳	۸	۷	تصفیه خانه	تصفیه خانه های فاضلاب در حال بهره برداری
۱۶,۷	۷	۶	شهرک و ناحیه	شهرکها و نواحی صنعتی دارای تصفیه خانه فاضلاب در حال بهره برداری
-۲۵	۳	۴	شهرک و ناحیه	تصفیه خانه های فاضلاب در دست ساخت*
۷,۷	۵۶	۵۲	درصد	نسبت واحدهای تحت پوشش تصفیه خانه به واحدهای به بهره برداری رسیده
۰,۰	۲۶	۲۶	شهرک و ناحیه	شبکه فاضلاب
۰,۰	۵۲	۵۲	شهرک و ناحیه	پروژه های ارزیابی زیست محیطی
-	۰	۰	سیستم	استقرار سیستم ایزو ۱۴۰۰۱ در تصفیه خانه های فاضلاب
۰,۰	۱۰	۱۰	شهرک و ناحیه	تعداد ایستگاههای آتش نشانی
۳۳,۳	۸	۶	ماشین	تعداد ماشین های آتش نشانی

ماخذ: معاونت طرح و برنامه و اداره آمار سازمان صنعت، معدن و تجارت

جدول ۸۱- امکانات زیربنایی شهرکها و نواحی صنعتی

میزان برق (برای فازهای عملیاتی) (مگاوات)		میزان آب (برای فازهای عملیاتی) (لیتر بر ثانیه)		تعداد شهرکها و نواحی صنعتی دارای امکانات زیربنایی												نام استان
تامین شده		مورد نیاز		تامین شده		مورد نیاز		تلفن ثابت		گاز شهری		برق		آب		
تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		تا پایان سال		
۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	۹۵	۹۴	
۴۶۱	۴۳۸	۶۰۳	۵۸۵	۱۵۵۱	۱۵۱۱	۲۳۵۷	۲۳۵۷	۴۶	۴۲	۳۲	۳۱	۵۷	۵۷	۵۱	۴۹	خوزستان
۸۰۸	۷۴۷	۱۷۳۴	۱۷۰۲	۱۴۴۶	۱۳۹۵	۲۹۱۳	۲۸۹۷	۷۱۳	۶۹۶	۵۶۰	۵۳۲	۸۰۶	۷۹۳	۷۷۹	۷۶۹	جمع کشور
۸	۶	۷	۹	۰	۳	۵	۴									
۵,۷	۵,۸			۱۰,۷	۱۰,۸											سهم استان
۰	۶	۳,۴۸	۳,۴۴	۳	۳	۸,۰۹	۸,۱۳	۶,۴۵	۶,۰۳	۵,۷۱	۵,۸۳	۷,۰۷	۷,۱۹	۶,۵۵	۶,۳۷	
۴	۴	۱۰	۱۰	۱	۱	۱	۱	۳	۴	۴	۴	۲	۲	۳	۳	رتبه استان

ماخذ: سیستم اطلاعات شهرکهای صنعتی - آمارنامه شهرکهای صنعتی کشور و استان ۱۳۹۵

عنوان پروگرامها

بر اساس آنچه بیان شد پروگرامهای اصلی توسط دو سازمان اداره کل صنعت، معدن و تجارت و شرکت شهرکهای صنعتی استان صورت می‌گیرد. نقش شرکت شهرکهای صنعتی فراهم کردن زیرساختهای لازم برای توسعه صنعت در مناطق مختلف استان از طریق ایجاد، توسعه و راهاندازی شهرکها و نواحی صنعتی (شامل فراهم کردن تمام زیرساختها از قبیل شبکههای راه، آب، برق، انرژی، فاضلاب، ارتباطات و ...) است نقش مهم دیگر این سازمان جذب بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در ایجاد واحدهای صنعتی در این شهرکها و نواحی صنعتی است. نقش اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان مدیریت عالیه امور مربوط و از جمله هدایت توسعه صنایع مختلف در پهنه استان و هدایت واحدهای صنعتی به شهرکها و نواحی صنعتی از طریق اعطای مجوز احداث و راهاندازی واحدهای صنعتی و هدایت این واحدها برای دریافت وام و بهره‌مندی از مشوقهای سرمایه‌گذاری است.

پروگرامهای اجرایی در توسعه صنعت استان بیشتر به توسعه زیرساختها در شهرکها و ناحیههای صنعتی معطوف می‌شود که جزئیات بیشتر در زمینه طرحها و پروژهها، طبق شرح خدمات در بخش ۷-۳-۲ و بخشهای بعد از آن ارائه خواهد شد.

عنوان پروگرامهای اجرایی:

(۱) تکمیل شهرکها و نواحی صنعتی استان

(۲) تکمیل زیرساختها

عنوان طرحها و پروژههای اولویت دار

(۱) تکمیل ۳۱ شهرک و ۳۷ ناحیه صنعتی

۲) تکمیل زیرساخت‌های ۳۱ شهرک و ۳۷ ناحیه صنعتی و ۵ شهرک و ناحیه تخصصی

۲-۵-۱-۶- توسعه نظارت و حفاظت از محیط زیست

عنوان پروگرام‌ها

به طور معمول پروگرام‌های حفاظت از محیط زیست شامل برنامه‌های زیر می‌باشد:

۱) برنامه حفاظت از طبیعت و تنوع زیستی شامل احداث فضاهای زیست محیطی، نظارت و مدیریت زیست‌گاه‌ها و

ارتقای دانش زیست محیطی

۲) برنامه مدیریت آلاینده‌ها و پسماندها شامل اجرای پالایش منابع آب و آلاینده‌ها، اجرای پالایش کیفی هوای

استان و مدیریت پسماندهای شهری

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار

بر اساس مطالعات آمایش استان و آنچه تا به حال در گزارش حاضر و گزارش فصل‌های پیش‌تر گفته شده است طرح‌های

اولویت‌دار در زمینه فعالیت محیط زیست استان عبارت هستند از:

- حفاظت از منطقه ویژه کنترل آلودگی دز و کرخه و پیرامون آن،
- حفاظت از منطقه ویژه کنترل آلودگی بندر ماهشهر و شادگان،
- حفاظت از سایر رودخانه‌های استان و مناطق پیرامونی آن،
- مناطق چهارگانه زیست محیطی (شامل دو پارک طبیعی ملی، یک پناهگاه حیات وحش، یازده منطقه حفاظت شده^{۱۹}) و مناطق حساس اکولوژیکی (شامل چهار منطقه شکار ممنوع، پنج تالاب به علاوه جنگل‌ها و مراتع طبیعی و رودخانه‌ها)،
- مشارکت مؤثر در برنامه‌ریزی توسعه استان و ارزیابی و نظارت مستمر بر اثرات زیست محیطی فعالیت‌های تولیدی قبل از احداث و در جریان فعالیت و بررسی و کنترل اثرات کلان فعالیت جوامع شهری و روستایی بر محیط زیست طبیعی استان.

۲-۵-۱-۷- توسعه شبکه جاده‌ای

عنوان پروگرام‌ها

در طراحی شبکه جاده‌های اصلی ساختار فضایی قلمروها و مراکز زیست و فعالیت نوع ارتباطات توجه شده است. در این رابطه

توجه شده است که بعضی از محورها دارای عملکرد ملی هستند. این محورها علاوه بر پوشش درون استانی و بین شهرستانی

نقش مهمی در پیوند استان با سایر استان‌ها دارند مانند محور بندر امام خمینی- اهواز - دزفول به سمت تهران که علاوه بر

گذر از شهرستان‌های مسیر، در واقع ارتباط بین‌المللی کشور از طریق بندر امام خمینی به مرکز کشور را برقرار می‌نماید.

▪ محور فعلی جنوب به شمال، از بندر امام خمینی به اهواز و از آبادان و خرمشهر به اهواز و در ادامه از اهواز به دزفول و

استان لرستان و مرکز کشور پر ترافیک‌ترین محور استان است که در قسمت‌های شمالی استان از هم اکنون با تراکم

۱- هنوز در استان خوزستان اثر طبیعی ملی تشخیص داده نشده است.

ترافیک و افت سطح خدمت جاده‌ای روبرو است. این در حالی است که در حال حاضر به علت شرایط رکود اقتصادی و کاهش درآمدهای ارزی کشور، واردات کشور نیز کاهش یافته است. از آنجا که بندر امام خمینی تا افق طرح آمایش و بر اساس روندهای قابل پیش‌بینی تا آینده‌های دورتر نقش ملی خود را تجارت بین‌المللی ایفا خواهد کرد زیرا با دارا بودن کوتاه‌ترین فاصله این بندر به تهران در مقایسه با هر بندر دیگر مناطق ساحلی جنوب و نبود گزینه دیگری در مناطق ساحلی جنوب، به طور منطقی انتظار می‌رود نقش آن در تجارت خارجی کشور افزایش یابد. بنابر این توسعه ظرفیت این محور و تکمیل و تبدیل آن به بزرگراه عریض چهار خطه برای پاسخگویی به نیاز ملی قابل توجیه است.

■ احداث مسیر بندر ماهشهر - رامشیر - رامهرمز - هفتگل - مسجدسلیمان - لالی - گتوند - دزفول یک محور جدید جنوب به شمال را شکل می‌دهد که علاوه بر مسیر پیش‌گفته جنوب - شمال، بندر ماهشهر را به دزفول متصل می‌نماید و بار ترافیک محور یادشده را بین محور قبلی و محور پیشنهادی جدید توزیع می‌نماید. این محور تنها به عنوان یک محور جنوب شمال با کارکرد ملی پیشنهاد نشده است، بلکه این محور ۴ کانون توسعه شهری بندرماهشهر، رامهرمز، مسجد سلیمان و دزفول را به یکدیگر متصل می‌نماید. به علاوه زمینه اتصال کانون توسعه شهری بهبهان به این محور نیز فراهم می‌شود. این محور کلیدی‌ترین بخش توسعه شبکه جاده‌ای برای تقویت اقتصاد منطقه شرق و شمال شرق استان و برقراری ارتباط کانون‌های توسعه شهری این منطقه است.

■ محور دیگر پیشنهادی برای گسترش ارتباط در نوار مرزی غرب با گذر از شوش به سوسنگرد و اهواز به دلیل حمایت از کانون توسعه شهری سوسنگرد و تقویت ارتباط در نوار مرزی غرب و مناطق پیرامونی آن طراحی شده است. ادامه این محور از سوسنگرد و هویزه به سمت خرمشهر در حاشیه نوار مرزی غرب بیشتر به دلیل تسهیل دسترسی به یادمان‌های جنگ طراحی شده است، ضمن آنکه توسعه راه‌ها در حاشیه نوارهای مرزی به دلایل دفاعی نیز قابل توصیه است.

■ محور خلیج فارس از خرمشهر و آبادان به بندر امام خمینی، بندر ماهشهر تا هندیجان و در ادامه به بوشهر نیز از مهم‌ترین محورهای ساحلی است. نیاز به این محور در درجه نخست یک نیاز ملی برای ارتباط دادن نقاط ساحلی در کناره خلیج فارس به یکدیگر متصل می‌باشد. به علاوه در جهت نقل و انتقال بین بندر امام خمینی و بندر بوشهر و تسهیل ارتباط بین صنایع شیمیایی و پتروشیمی دو استان نفت خیز و گاز خیز خوزستان و بوشهر نقش خواهد داشت.

■ دسته دیگر از محورهای پیشنهادی، ارتباط بین استان خوزستان با استان‌های همجوار و کشور عراق را برقرار می‌نماید. ارتباط بین استان خوزستان با استان لرستان از طریق لالی و ارتباط با استان‌های ایلام، کهگیلویه و بویر احمد و چهارمحال و بختیاری و اصفهان تنها به دلیل گسترش ارتباطات حمل و نقل کالا به این استان‌ها طراحی نشده است. تجربه جنگ تحمیلی نشان داد استان‌های مرزی برای تقویت توان دفاعی به مسیرهای گزینه متعددی برای ارتباط با مرکز نیازمند هستند. هرچند که محورهای ارتباط شهرستان‌های ایذه، باغ‌ملک و دهدز با استان اصفهان و چهارمحال بختیاری و ارتباط شهرستان رامشیر، رامهرمز، بهبهان و امیدیه با استان بوشهر بر مبنای مبادلات تجاری هم اکنون نیز بسیار قوی است. در این دسته از محورهای پیشنهادی علاوه بر ارتباط با استان‌های پیش‌گفته، ارتباط با کشور عراق از طریق چذابه و همچنین از طریق شلمچه نیز در حال حاضر به دلیل ارتباط تجاری توصیه شده است.

■ یک دسته دیگر از محورها برای کمک به ارتباط مناطق درونی استان، شامل ارتباط کانون‌های توسعه شهری یا سایر مراکز شهرستان‌ها به مرکز استان و یا ارتباط بین کانون‌های توسعه شهری با شهرهای پیرامونی دیگر طراحی شده است. ■ نهایتاً دسته دیگری از محورها تنها به منظور کاهش تراکم ترافیک طراحی و پیشنهاد شده‌اند مانند کنار گذر اهواز و محور اهواز - سه‌راهی مشراکه که نقش شریانی در ارتباط با همه استان‌های شرقی خوزستان با اهواز را ایفا می‌نماید و در نتیجه با توسعه

ارتباط به این استان‌ها این محور نیز باید تقویت شود.

کلیه محورهای یاد شده در بالا از نوع بزرگراه چهار خطه عریض یا راه اصلی عریض دارای میانه طراحی شده‌اند و در بخش بعدی هریک در جزئیات معرفی خواهند شد. بخشی از این راه‌ها از تبدیل و تقویت استاندارد راه‌های فرعی و اصلی معمولی موجود به درجه بالاتر ایجاد خواهند شد.

عناوین پروگرام‌های اصلی توسعه شبکه جاده‌ای تا افق سال ۱۴۰۴ به شرح زیر می‌باشد:

- توسعه محورهای دارای کارکرد فرا ملی
- توسعه محورهای دارای کارکرد ملی
- توسعه محورهای دارای کارکرد بین استانی
- توسعه محورهای دارای کارکرد درون استانی

که شامل توسعه و احداث جاده از انواع زیر می‌باشد:

- توسعه و احداث راه‌های اصلی (آزادراه، بزرگراه، راه اصلی عریض)
- توسعه و احداث راه‌های فرعی و روستایی

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار

با توجه به کارکردهای متفاوت سطوح مختلف ارتباطی که در بالا تشریح شد، اولویت‌های طرح‌ها و پروژه‌های توسعه شبکه جاده‌ای به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

در گروه ارتباط فراملی: محورهای ارتباطی با کشور عراق

- توسعه محور دزفول - چذابه به سمت کشور عراق
- توسعه محور آبادان - شلمچه به سمت کشور عراق

در گروه ارتباط ملی: محور اصلی جنوب به شمال استان

- توسعه محور بندر امام - بندر ماهشهر به اهواز
- توسعه محور آبادان، خرمشهر به اهواز
- توسعه محور اهواز به دزفول و ادامه آن تا مرز استان خوزستان با استان لرستان

در گروه ارتباط فرا استانی: محورهای ارتباطی استان خوزستان به استان‌های همجوار

- توسعه محور خرمشهر - آبادان - بندر امام - بندر ماهشهر - هندیجان - به سمت بوشهر
- توسعه محور ایذه - دهدز - به سمت اصفهان و چهار محال و بختیاری
- توسعه محور بهبهان - به سمت استان فارس
- توسعه محور دزفول - اندیمشک - به سمت ایلام
- توسعه محور لالی به سمت استان لرستان

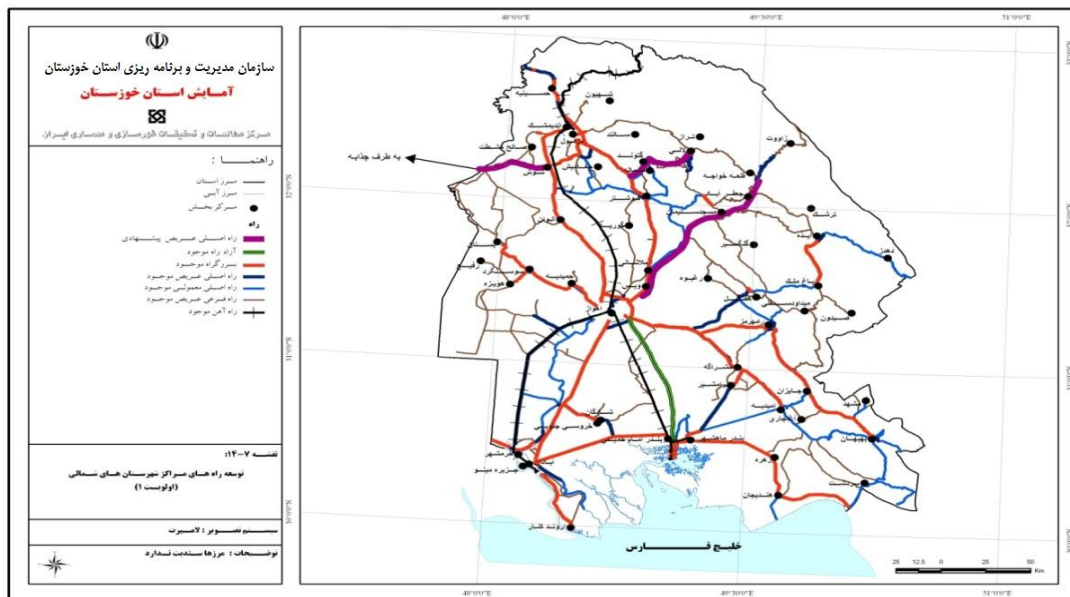
در گروه ارتباط درون استانی با کارکرد مختلط درون استانی و برون استانی

- توسعه محور بندر ماهشهر - رامشیر - رامهرمز - هفتگل - مسجد سلیمان - لالی - گتوند دزفول - اندیمشک به عنوان محور دوم جنوب شمال

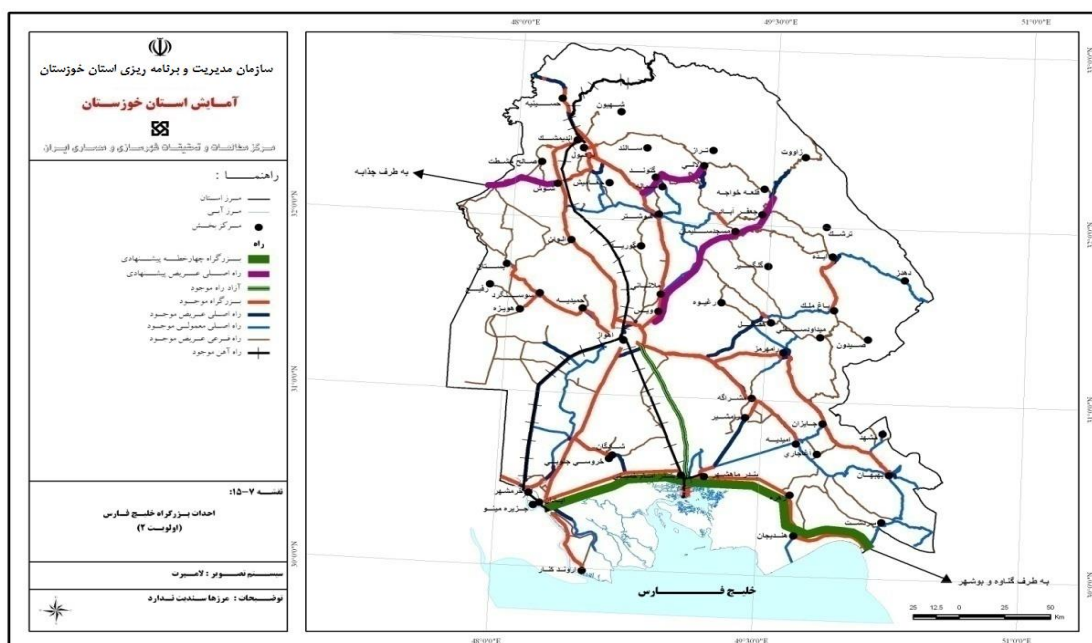
در گروه ارتباط درون استانی

با توجه به اینکه قطعات جاده‌ای به‌طور کلی در کنار یکدیگر تشکیل مسیر می‌دهند و از مجموعه آنها شبکه جاده‌ای تشکیل می‌شود و مسیرها و کل شبکه به‌طور کلی در خدمت همه سفرها اعم از درون استانی و برون استانی قرار می‌گیرند تفکیک آن دسته از قطعات جاده‌ای که تنها در خدمت سفرهای درون استانی قرار دارند از دیدگاه نظری مشکل می‌باشد. اما از دیدگاه عملی با کنار گذاشتن جاده‌ها از نوع آزادراه، بزرگراه و راه‌های اصلی، سایر راه‌ها شامل راه‌های فرعی و روستایی در این گروه در نظر گرفته می‌شوند.

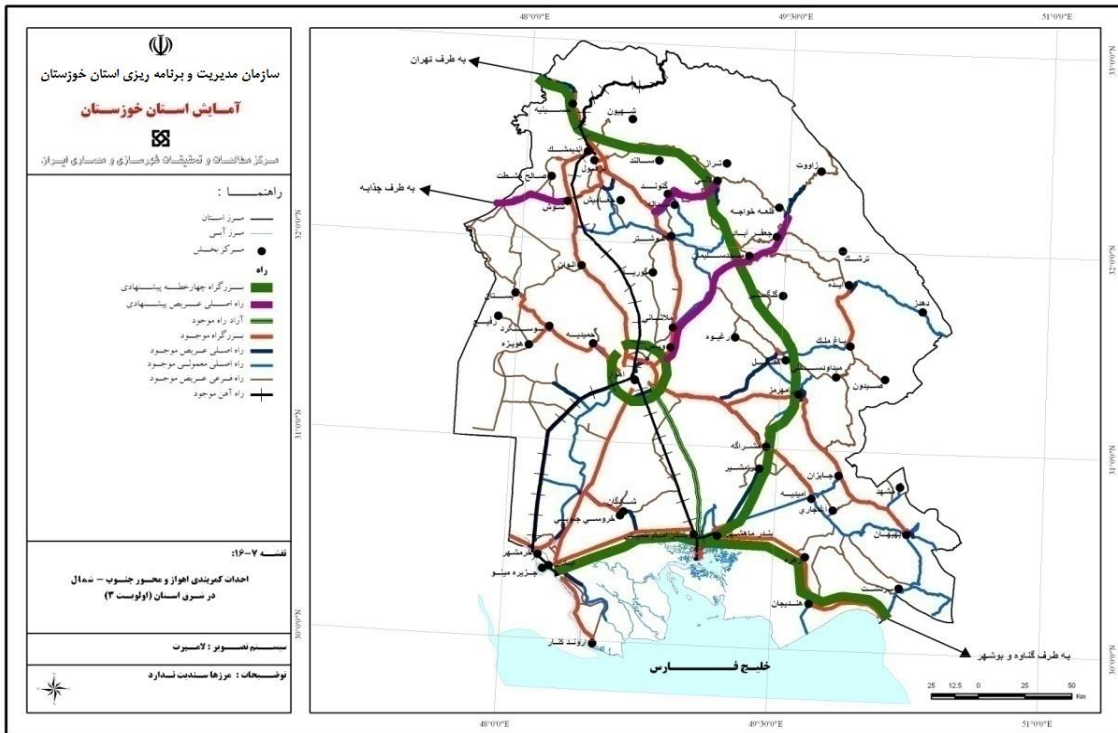
نقشه‌های ۴۳ تا ۵۲ گسترش شبکه حمل و نقل جاده‌ای اصلی استان خوزستان را از وضعیت فعلی تا افق آمایش نشان می‌دهند.

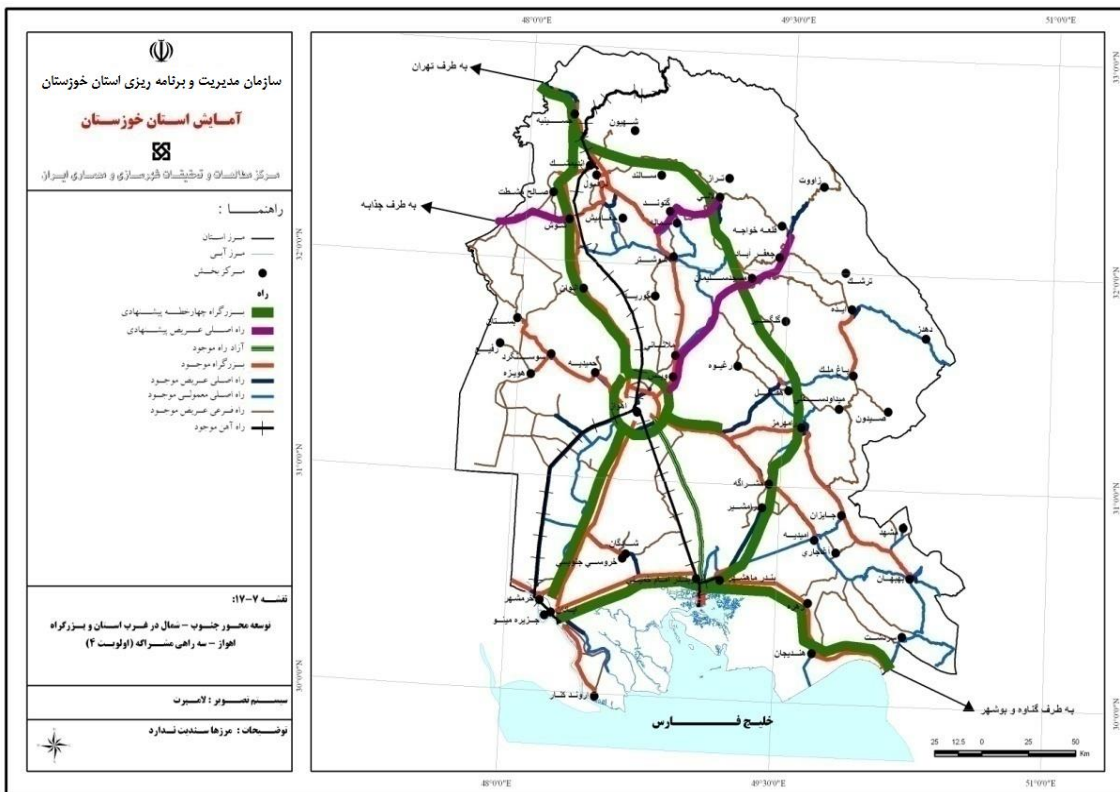
نقشه ۴۳- توسعه راه مرکز شهرستان‌های شمالی استان (اولویت ۱)

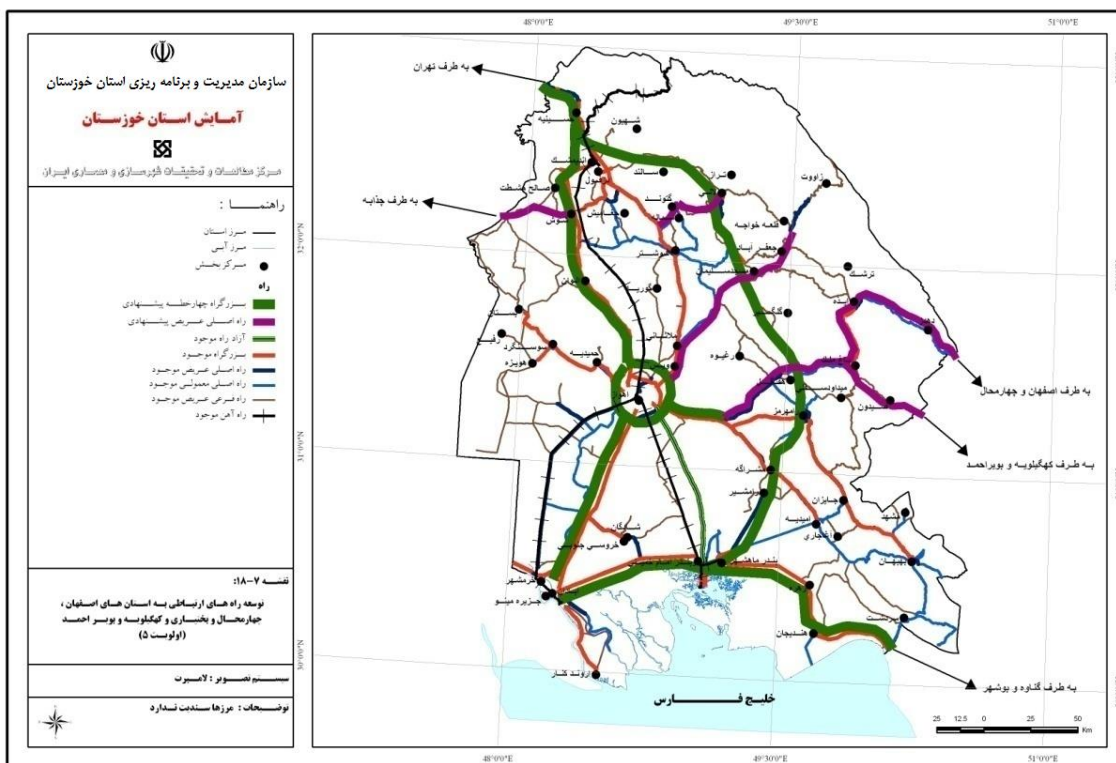
نقشه ۴۴- احداث بزرگراه خلیج فارس (اولویت ۲)

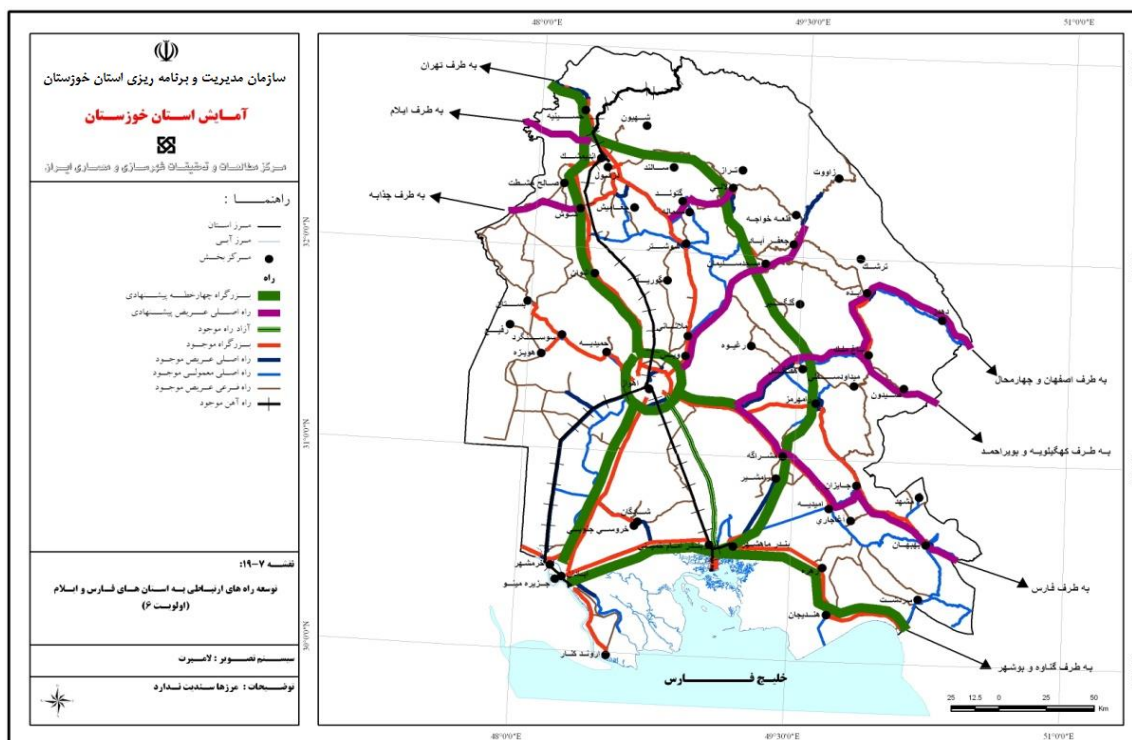
نقشه ۴۵- احداث کمربندی اهواز و محور جنوب-شمال در شرق استان (اولویت ۳)

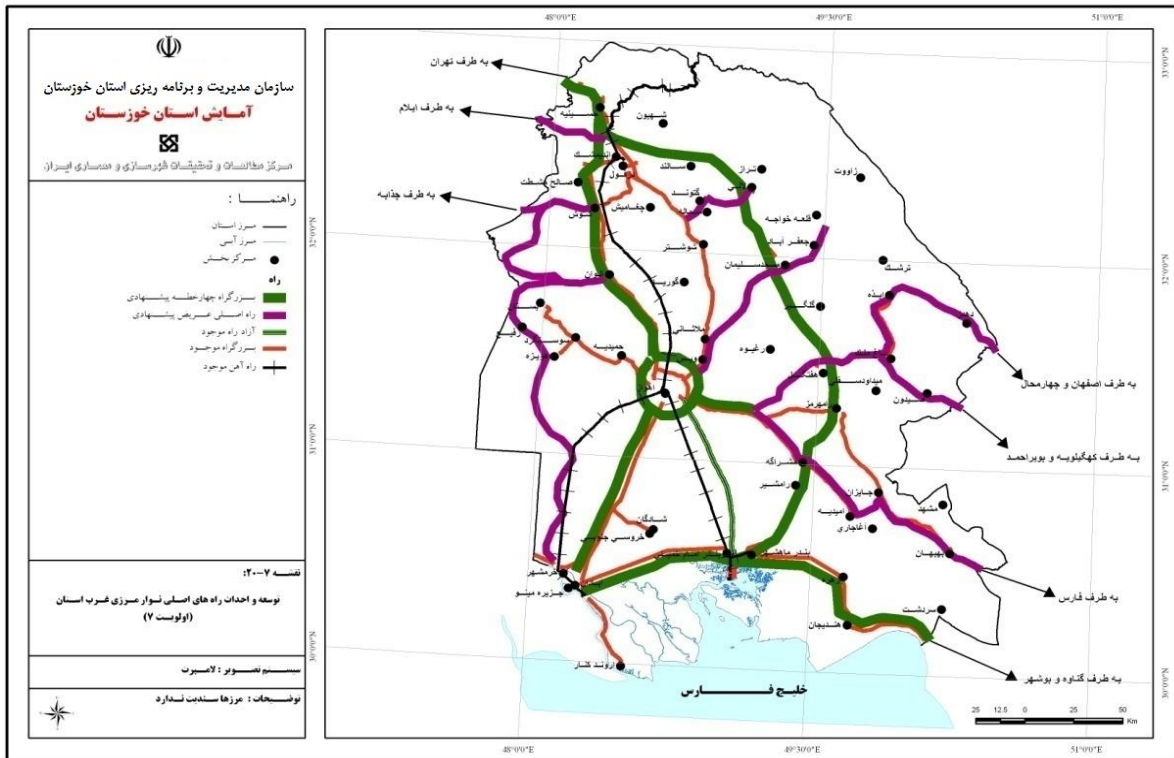
نقشه ۴۶- توسعه محور جنوب-شمال در غرب استان و بزرگراه اهواز - سهراهی مشراکه (اولویت ۴)

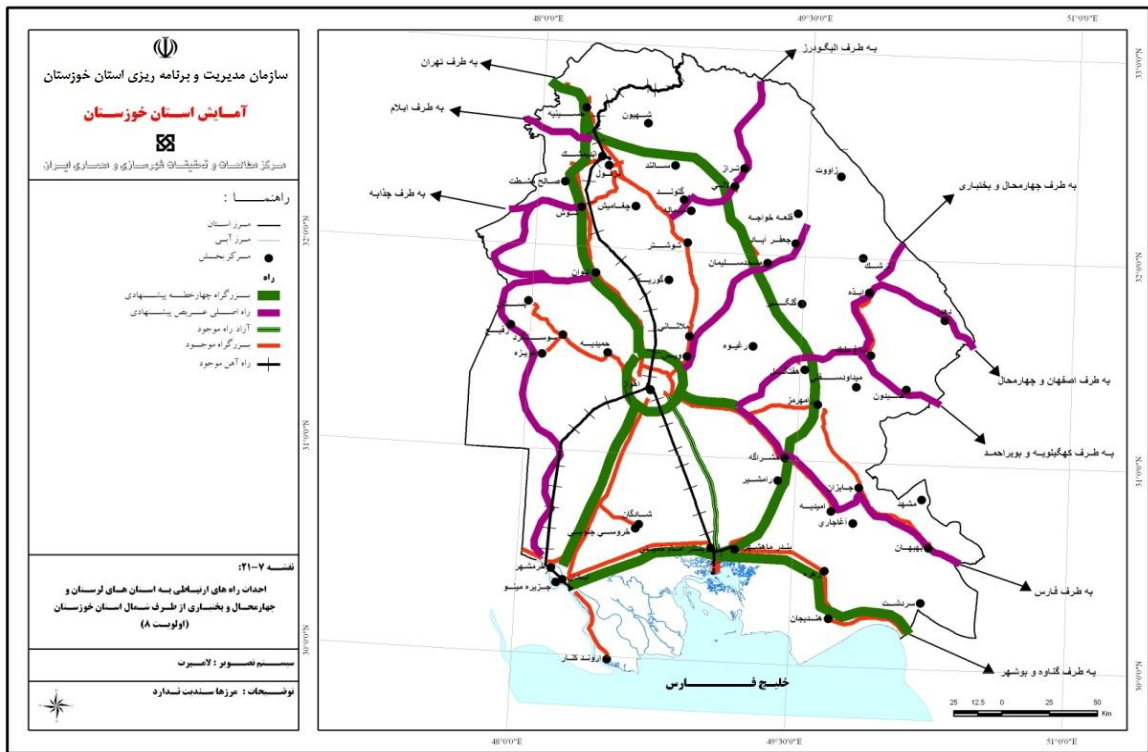
نقشه ۴۷- توسعه راه های ارتباطی به استان های اصفهان، چهار محال و بختیاری و کهگیلویه و بویر احمد (اولویت ۵)

نقشه ۴۸- توسعه راه های ارتباطی به استان های فارس و ایلام (اولویت ۶)

نقشه ۴۹- توسعه و احداث راه‌های اصلی نوار مرزی غرب استان (اولویت ۷)

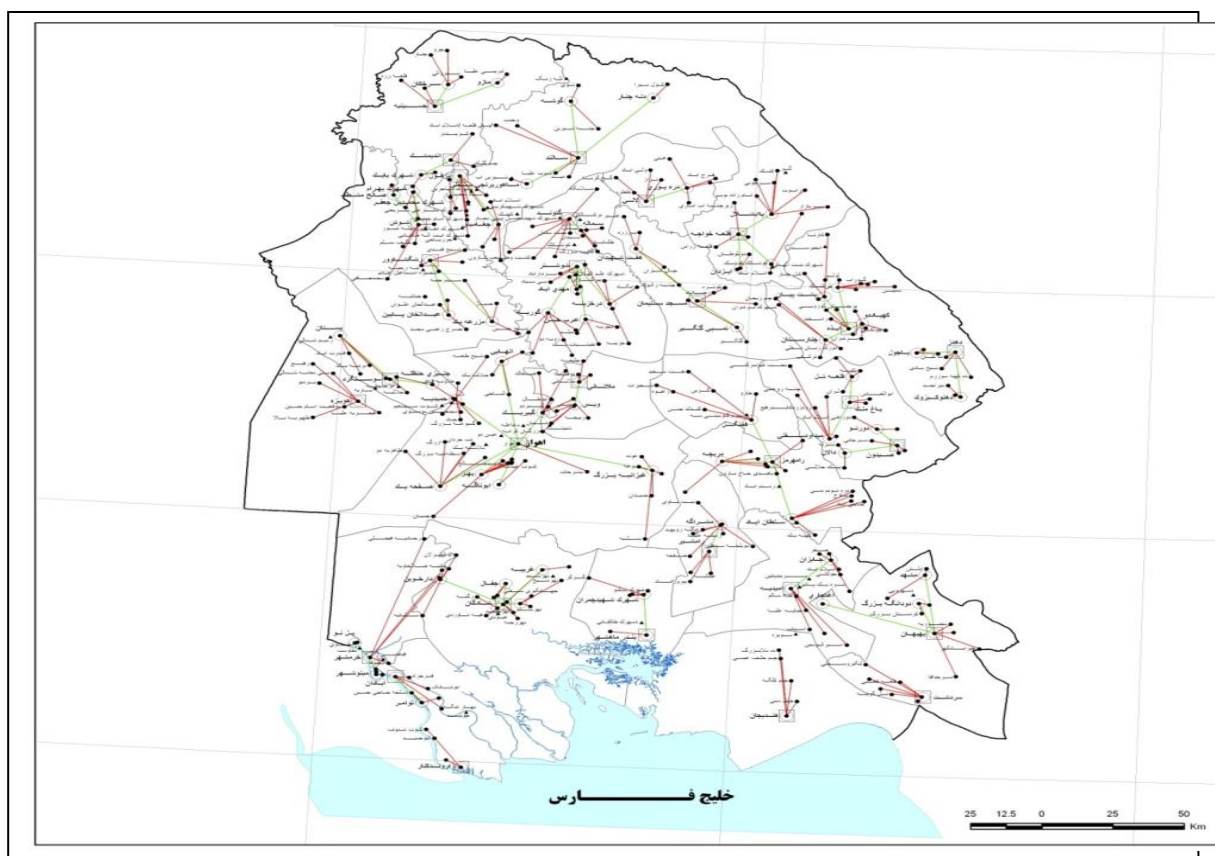
نقشه ۵۰- احداث راه‌های ارتباطی به استان‌های لرستان و چهارمحال و بختیاری از طرف شمال استان خوزستان (اولویت ۸)

۲-۵-۱-۸- توسعه شبکه ریلی

عنوان پروگرام‌ها

عناوین پروگرام‌های اصلی توسعه شبکه ریلی تا افق سال ۱۴۰۴ به شرح زیر می‌باشد:

- توسعه ارتباط ریلی با کارکرد فراملی: محورهای ارتباطی با کشور عراق
- توسعه ارتباط ریلی با کارکرد ملی: محور اصلی جنوب به شمال استان
- توسعه ارتباط ریلی با کارکرد فرا استانی: محورهای ارتباطی استان خوزستان به استان‌های همجوار
- احداث و توسعه راه‌های فرعی و روستایی استان
- توسعه ارتباط ریلی سریع با کارکرد درون استانی در مسیرهای دارای تراکم ترافیک جاده‌ای

نقشه ۵۳- رابطه مجموعه‌ها و حوزه‌های روستایی، راهنمای توسعه راه‌های روستایی

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت دار

عناوین طرح‌ها در پروگرام‌های اصلی توسعه شبکه ریلی تا افق سال ۱۴۰۴ به شرح زیر خواهد بود:

- توسعه ارتباط ریلی با کارکرد فراملی: محورهای ارتباطی با کشور عراق
 - توسعه راه‌آهن از خرمشهر به سمت کشور عراق
 - احداث خط آهن شوش به چذابه به سمت کشور عراق

▪ توسعه ارتباط ریلی با کارکرد ملی: محور اصلی جنوب به شمال استان

برقی و دو خطه کردن

- محور آبادان - خرمشهر به اهواز،

- محور بندر امام خمینی - بندر ماهشهر به اهواز

- محور اهواز به اندیمشک به سمت تهران

▪ توسعه ارتباط ریلی با کارکرد فرا استانی: محورهای ارتباطی استان خوزستان به استان های همجوار

- احداث خط آهن اندیمشک به ایلام

- احداث خط آهن خرمشهر - آبادان به بندر امام خمینی و عبور از هندیجان به سمت گناوه و بوشهر

- احداث خط آهن اهواز به استان فارس

- احداث خط آهن اهواز به استان اصفهان و چهار محال و بختیاری

▪ توسعه ارتباط ریلی سریع با کارکرد درون استانی در مسیرهای دارای تراکم ترافیک جاده‌ای

علاوه بر خطوط فوق، در مطالعات آمایش استان، ایجاد شبکه ریلی سریع برای کریدورهای مواجه با تراکم ترافیک

مسافری (مانند اهواز-آبادان)، برای واگذاری سرمایه‌گذاری به بخش خصوصی پیش‌بینی شده است.

عنوان پروژه‌ها

پروژه‌های پیش‌بینی شده تا افق آمایش به شرح زیر می‌باشند:

برقی و دو خطه کردن

- محور آبادان - خرمشهر به اهواز،

- محور بندر امام خمینی - بندر ماهشهر به اهواز

- محور اهواز به اندیمشک به سمت تهران

برقی و دو خطه کردن

- احداث خط آهن اندیمشک به ایلام

- احداث خط آهن شوش به چذابه

- احداث خط آهن خرمشهر - ایلام به بندر امام خمینی و عبور از هندیجان به سمت گناوه و بوشهر

- احداث خط آهن اهواز به استان فارس

- احداث خط آهن اهواز به استان اصفهان و چهار محال و بختیاری

۲-۵-۱-۹- توسعه شبکه بهداشت و سلامت انسان

عنوان پروگرام‌ها

عناوین پروگرام‌های اصلی توسعه شبکه بهداشت و درمان تا افق سال ۱۴۰۴ به شرح زیر می‌باشد:

▪ توسعه و تجهیز خانه‌های بهداشت

▪ توسعه و تجهیز پایگاه های بهداشت روستایی

▪ توسعه و تجهیز مراکزهای بهداشتی درمانی روستایی

▪ توسعه و تجهیز مراکزهای بهداشتی درمانی شهری

▪ توسعه و تجهیز پایگاه‌های بهداشت شهری

عنوان طرح‌ها و پروژه‌های اولویت دار

در این بخش طرح‌ها و پروژه‌های اولویت دار بر اساس اهداف چشم‌انداز نظام سلامت در افق ۱۴۰۴^{۲۰} و هدف کلی این بخش^{۲۱} به شرح زیر تعیین شده است:

در این اولویت‌بندی تا افق طرح آمایش پوشش خانه بهداشت، پایگاه روستایی، مرکز بهداشتی درمانی روستایی، مرکز بهداشتی درمانی شهری و پایگاه بهداشت شهری طبق طرح سلامت به ۱۰۰ درصد می‌رسد.

اولویت در توسعه، به پوشش واحدهای روستایی شامل خانه بهداشت، پایگاه روستایی و مرکز بهداشتی درمانی روستایی داده شده است به طوری که پوشش زیربنای روستایی تا سال ۱۳۹۹ و زیربنای شهری تا سال ۱۴۰۴ کامل خواهند شد.

فعالیت‌ها در سه دوره برنامه پنج سال به طور کلی شامل احداث ساختمان، تحویل ساختمان ملکی یا اجاره محل مناسب، خرید تجهیزات، استقرار تجهیزات، استقرار نیروهای استخدامی یا نیروهای مشمول طرح نیروی انسانی، راه‌اندازی واحدها می‌باشد.

۲۰- بر اساس چشم‌انداز نظام سلامت، ایران در افق ۱۴۰۴ کشوری است با مردمی دارای بالاترین سطح سلامت و توسعه یافته‌ترین نظام سلامت در منطقه (۲۴، کشور).

۲۱- بر اساس نظام سلامت، هدف کلی عبارت است از تامین، حفظ و بهبود سطح سلامت جامعه از طریق فراهم کردن دسترسی عادلانه (کمی و کیفی) مردم به خدمات سلامت.